

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

Бунін Сергій Володимирович

УДК 339.9.012.42:[338.46:368](043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ
«РОЗВИТОК СВІТОВОГО РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ
ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ»

Спеціальність 08.00.02 – «Світове господарство і міжнародні економічні
відносини»

(Економічні науки)

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ С.В. Бунін

Науковий керівник:

Сідоров Вадим Ігоревич, доктор педагогічних наук, професор

Харків – 2019

АНОТАЦІЯ

Бунін С.В. Розвиток світового ринку страхових послуг в умовах глобальної конкуренції. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – Світове господарство і міжнародні економічні відносини (Економічні науки). – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2019.

Дисертація присвячена поглибленню теоретико-методичних засад дослідження розвитку світового ринку страхових послуг в умовах глобальної конкуренції та розробці науково-практичних рекомендацій щодо інтеграції страхового ринку України до глобального ринку страхових послуг.

Проведений аналіз механізмів діяльності міжнародного страхового бізнесу дозволяє зробити висновок, що страхування як фінансова послуга, пропонована на ринку, є інструментом захисту від ризику, широко використовується насамперед у розвинених країнах. Страхування дозволяє оптимізувати управління ризиками, знизити їх, або диверсифікувати. По-перше, за рахунок використання страхування значно знижується фінансове навантаження на бізнес, населення і державу. По-друге, страхування є ефективним способом захисту особистих інтересів, дозволяючи забезпечити захист прав та інтересів населення в результаті несприятливих подій (пенсії, страхування життя, непрацездатності, втрати роботи і інші механізми). По-третє, у зв'язку з розробкою сучасних страхових продуктів, що поєднують в собі елементи інших інструментів (банківський депозит, пайові фонди і т.д.) і індивідуальної їх підстроюванням під потреби споживачів страхування стає основним вибором населення і бізнесу в пошуку фінансових послуг, що підтверджується тим фактом, що частка страхового ринку в окремих країнах перевищує 10% ВВП цих держав. По-четверте, страхування служить державним інтересам, наприклад за підтримки національного експорту, з використанням механізмів державно-приватного партнерства.

На основі проведеного семантичного аналізу наукових літературних джерел вітчизняних і зарубіжних авторів уточнено поняття «світовий ринок страхових послуг», який пропонується трактувати як складну багатофакторну інтегровану систему економічних відносин між суб'єктами страхового процесу та регуляторними органами, що включає структурні елементи, діяльність яких спрямована на формування попиту, пропозиції і ціни на страхові послуги з метою реалізації механізму зниження трансакційних витрат, а також структурування поведінки економічних агентів з приводу створення, купівлі-продажу та споживання страхових послуг на принципах вільної конкуренції, що представляє діалектичну єдність двох систем – внутрішньої системи і зовнішнього середовища - у глобальному економічному просторі.

На світовому страховому ринку сформувалися інституційні структури фінансового посередництва, основні серед яких - світові страхові та перестраховальні брокери, які мають інформацію про події тенденції на світовому ринку, національних страхових ринках і окремих, в тому числі вузькоспеціалізованих, сегментах світового страхового ринку. Сучасні міжнародні брокери поширили свою сферу інтересів на консультаційні послуги в області ризик-менеджменту, а також весь комплекс пов'язаних зі страхуванням питань (оцінка ризику, аналіз тарифної політики, розслідування виплат та інші). У сучасних умовах ведення бізнесу неможливо без залучення структур фінансового посередництва.

Підтверджено, з одного боку, що з точки зору регулювання світового страхового ринку, для національних органів страхового регулювання та нагляду участь на міжнародному рівні в організаціях, які забезпечують координацію дій по публічно-правового регулювання діяльності у сфері страхування стало невід'ємною частиною їх роботи. Провідною міжнародною організацією у сфері страхування - Міжнародною Асоціацією страхових наглядачів - прийняті стандарти що включають кращі практики регулювання і нагляду і сприяють очищенню ринку від недобросовісних та

некваліфікованих учасників, підвищенню відповідальності та якості здійснення діяльності. Разом з тим, з іншого боку, проблемним питанням є те, що правила не є обов'язковими до застосування, а по деяких темах (фінансові конгломерати) стандарти поки взагалі не вироблені. Діюча практика міждержавного регулювання на рівні ЄС, на жаль, не здатна запобігти фінансово-економічній кризі, в зв'язку з чим представляється важливим створити механізми, обов'язкові для виконання учасниками світового страхового ринку, як це було зроблено в сфері банківського регулювання і нагляду (нормативи достатності капіталу) і сфері протидії відмиванню доходів.

Проведено аналіз функціонування світового фінансового ринку за такими показниками як: 1. Прямі іноземні інвестиції та їх чистий відтік (% від ВВП); 2. Прямі іноземні інвестиції та їх чистий приток (% від ВВП); 3. Кількість національних компаній, що котируються на біржі; 4. Ринкова капіталізація компаній, що котируються на фондовій біржі, в поточних цінах (дол. США); 5. Акції в обігу, коефіцієнт оборотності (відношення); 6. Акції в обігу (% від ВВП). Зроблено висновок, що світовий фінансовий ринок має значні регіональні диспропорції та виокремлено країни/регіони-лідери та країни/регіони-аутсайтери за рівнем його розвитку, довести поступову втрату Європою (як регіону) статусу найбільш впливового фінансового центру глобального рівня.

Акцентовано увагу, що розвиток світового ринку страхування безпосередньо залежить від багатьох аспектів, зокрема: кризові явища у фінансовій сфері, валютні коливання, зміна цінової кон'юнктури, зростання кількості стихійних лих, кліматичні зміни, розвиток автомобілебудування, рівень поширення захворювань, діджиталізація та інші тенденції вносять корективи у функціонування світового страхового ринку. Аналіз регіональної структури світового ринку страхування довів значне зростання азійського регіону, в першу чергу, за рахунок розвитку страхового ринку Китаю, а найбільш розвинений на сучасному етапі страховий ринок США має

негативні тенденції розвитку. В цілому найбільші темпи зростання страхового ринку мають такі країни як: Індія, Мексика, Іспанія, Індонезія, Туреччина, В'єтнам та Марокко. Негативні тренди розвитку мають страхові ринки Аргентини, Еквадору, Австралії, Японії, Перу, Нігерії, Алжирі, Швеції, Литві та Саудівської Аравії.

Використання принципу Парето при аналізі показників ефективності функціонування національного страхового ринку через частку страхування в загальному експорті / імпорті послуг країни та частки страхових премії в ВВП країни за період з 2000 по 2017 рр. дозволило виявити, що найбільші темпи зростання страховий ринок має в країнах Азії, Латинської Америки та Північної Америки, а темпи зростання страхового ринку Європи є незначними, хоча його частка є однією з найбільших у світі. Встановлено, що більшість країн світу (у тому числі й Україна) мають незначну частку страхування в загальному експорті / імпорті послуг та в ВВП, а в таких країнах як Мальта, Велика Британія, Швейцарія, Люксембург, Бахрейн послуги страхування є галуззю міжнародної спеціалізації.

Проведено комплексний аналіз страхових ринків 84 країн світу за період з 2000 по 2017 рр. з використанням кластерного аналізу та виокремлено 5 типів кластерів що об'єднують країни з найбільш розвиненим ринком страхових послуг, розвиненим ринком страхових послуг, середьорозвиненим ринком страхових послуг та нерозвиненим ринком страхових послуг.

Враховано динаміку змін основних показників розвитку національних страхових ринків з 2000 по 2017 р. Встановлено, що в країнах третього та першого кластерів національні страхові ринки найбільш розвинені, а послуги страхування є галуззю міжнародної спеціалізації. У країнах другого кластеру національні страхові ринки добре розвинені, але є потреба у збільшенні кількості, якості та диференціації надання страхових послуг. У країнах четвертого кластеру національні страхові ринки мають середній рівень розвитку та потребують дієвих механізмів поживлення їх функціонування. Країни п'ятого кластеру мають недостатньо розвинені національні ринки

страхування, є виключно споживачами страхування та не зацікавлені у розбудові національного ринку страхування.

З використанням кореляційно-регресійного аналізу оцінено вплив на економіки країн різних кластерів розвиток національного страхового ринку через такі його показники як: частка страхових послуг у ВВП та частка страхових послуг у експорті/імпорті ринку послуг. Доведено, що для економічно розвинених країн світу розвиток національного страхового ринку має найбільш вагоме значення (кластери 1 та 3), найменший вплив страховий ринок має на економіку країн, що розвиваються та мають нерозвинений страховий ринок.

Зроблено висновок, що в умовах політичної та економічної нестабільності страховий ринок України розвивається нерівномірно. Зниження рівня платоспроможності населення, відсутність механізму гарантування страхових виплат; низький рівень державного регулювання та довіри до страховиків призвели до невисокого попиту на страхові послуги – менше 5% населення України має договори страхування. Встановлено, що незначне покриття населення страховими послугами є основою причиною значної відмінності у структурі страхових виплат України, де лідирує автострахування та країнами Європи, де лідирує страхування життя.

За результатами проведеного PEST-аналізу зроблено висновок, що сучасна політична ситуація в Україні є джерелом основних ризиків для страхового бізнесу. Аналіз економічної складової довів, що брак обігових коштів організацій і низькі доходи населення є факторами обмеження розвитку страхового ринку. Концентрація капіталу і потенційних споживачів в містах, розвинена інфраструктура, специфічні ризики і інші фактори стимулюють розвиток страхування. Соціальні аспекти, у тому числі й розвиненість інфраструктури визначають динаміку споживчих переваг. Технологічна складова дозволяють виявити існуючі тенденції в технологічному розвитку в галузі і своєчасно перебудуватися, уникаючи втрат клієнтів.

Проаналізовано європейський страховий ринок та зазначено його розвиненість, сталі тенденції розвитку, але значну регіональну диференціацію – зокрема більше 50% європейського страхового ринку формують такі країни як Німеччина, Нідерланди, Франція, Італія та Велика Британія. Більшість країн за розмірами національних страхових ринків займають частку, що дорівнює кількома відсоткам від страхового ринку Європи.

Виокремлено чинники формування передумов функціонування європейського страхового ринку та запропоновано визначення індексу умов функціонування європейського страхового середовища. В якості чинників запропоновано використання індексу глобальної конкурентоспроможності, індексу економічної свободи, індексу якості і безпеки життя, індексу розвитку людського потенціалу. Розраховано індекс передумов функціонування європейського страхового середовища та проведено групування країн ЄС та України за станом розвитку страхового середовища – визначено країни з найвищим, середнім, достатнім та низьким рівнем розвитку передумов функціонування страхового середовища.

За результатами визначення передумов функціонування європейського страхового середовища побудовано «ромб» найбільш сприятливих та несприятливих передумов розвитку страхового ринку, що дало змогу розрахувати у відсотковому вираженні відставання України за складовою конкурентоспроможності (29%), складовою економічної свободи (41%), складовою якості та безпеки життя (47%) та складовою людського потенціалу (20%). Встановлено, що найбільші системні проблеми Україна в сфері економічних свобод та якості і безпеки життя.

Оцінено ступінь впливу у вигляді факторної моделі на розвиток національного страхового середовища таких чинників як конкурентоспроможність, економічна свобода, якість та безпека життя, людський потенціал для кожної з країн ЄС-28, України та в середньому для європейського страхового середовища.

У роботі удосконалено організаційно-економічні засади розвитку страхового ринку України, а саме розроблено концептуальну модель інтеграції України до глобального ринку страхових послуг у контексті її євроінтеграційних спрямувань, яка на основі визначення його місії та цілей розвитку передбачає впровадження комплексу стратегічних заходів, спрямованих на реформування внутрішнього середовища та удосконалення нормативно-правових засад з виходом на певні очікувані результати, а також активну участь України у різних формах міжнародного співробітництва, що уможливорює запровадження кращих світових практик регулювання небанківських фінансових послуг.

За результатами дослідження обґрунтовано науково-практичні рекомендації щодо інтеграції страхового ринку України до глобального ринку страхових послуг, що включають першочергові заходи, зокрема: створення сприятливих умов для зміцнення та сталого розвитку страхового ринку; наближення регуляторного середовища страхового ринку до міжнародних стандартів регулювання й нагляду; підвищення ефективності державного нагляду, рівня фінансової інклюзії та захисту інтересів споживачів страхових послуг.

Ключові слова: світовий ринок страхових послуг, глобальна конкуренція, система світогосподарських відносин, інституціоналізація світового ринку страхових послуг, конкурентоспроможність страхових послуг, суб'єкти страхових відносин, організаційно-економічні засади інтеграції країни до світового ринку страхових послуг.

ABSTRACT

Bunin S.V. Development of the world market of insurance services in the conditions of global competition. – Qualification scientific paper as a manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Economics: Specialty 08.00.02 – World Economy and International Economic Relations. – V.N. Karazin Kharkiv National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2019.

The dissertation is devoted to the deepening of theoretical and methodological principles of research on the development of the world market of insurance services in the conditions of global competition and the development of scientific and practical recommendations on the integration of the insurance market of Ukraine into the global market of insurance services.

The analysis of the mechanisms of activity of the international insurance business allows us to conclude that insurance as a financial service, offered on the market, is a tool for protection against risk, widely used primarily in developed countries. Insurance can optimize risk management, reduce it, or diversify it. First, the use of insurance significantly reduces the financial burden on business, population and the state. Secondly, insurance is an effective way of protecting personal interests by allowing protection of rights and interests of the population as a result of adverse events (pensions, life insurance, disability, loss of work and other mechanisms). Thirdly, in connection with the development of modern insurance products that combine elements of other instruments (bank deposit, mutual funds, etc.) and individual adjustment to the needs of consumers of insurance becomes the main choice of the population and business in the search for financial services, which is confirmed by the fact that the share of the insurance market in individual countries exceeds 10% of the GDP of these countries. Fourth, insurance serves public interests, for example, with the support of national exports, using public-private partnership mechanisms.

On the basis of the semantic analysis of scientific literary sources of domestic and foreign authors, the concept of "world market of insurance services" is

clarified, which is proposed to be interpreted as a complex multifactorial integrated system of economic relations between the subjects of the insurance process and regulatory bodies, which includes structural elements whose activities are aimed at formation of demand, offers and prices for insurance services in order to implement the mechanism of reducing transaction costs, as well as structuring the behavior of the economy agents on the creation, purchase and sale of insurance services on the principles of free competition, representing the dialectical unity of the two systems - the internal system and the environment - in the global economic space.

In the world insurance market, the institutional structures of financial intermediation have been formed, the main among them are world insurance and reinsurance brokers, who have information on developments in the world market, national insurance markets and certain, including highly specialized, segments of the world insurance market. Modern international brokers have expanded their area of interest to advisory services in risk management, as well as the whole range of insurance related issues (risk assessment, tariff policy analysis, investigation of payments, etc.). In today's environment, doing business is impossible without the involvement of financial intermediation structures.

On the one hand, it has been confirmed, on the one hand, that from the point of view of regulating the world insurance market, the participation of international insurance and regulatory authorities in international organizations in organizations that provide coordination of public-law regulation of insurance activities has become an integral part of their work. The leading international insurance organization, the International Association of Insurance Supervisors, has adopted standards that include best practices in regulation and supervision and help clean up the market from unscrupulous and unskilled participants, and increase accountability and quality of performance. At the same time, on the other hand, the problem is that the rules are not mandatory, and on some topics (financial conglomerates), standards have not yet been developed at all. Unfortunately, the current practice of intergovernmental regulation at the EU level is not able to

prevent the financial and economic crisis, and in this connection it seems important to create mechanisms that are mandatory for the participants of the world insurance market, as was done in the field of banking regulation and supervision (capital adequacy ratios) and the anti-money laundering sector.

An analysis of the functioning of the world financial market is carried out on indicators such as: 1. Direct foreign investment and their net outflow (% of GDP); 2. FDI and their net inflow (% of GDP); 3. Number of national listed companies; 4. Market capitalization of companies listed on the stock market at current prices (USD); 5. Shares in circulation, coefficient of turnover (ratio); 6. Shares in circulation (% of GDP). It is concluded that the global financial market has significant regional imbalances and identified the country / region-leaders and countries / regions-outsiders by its level of development, to bring a gradual loss of Europe (as a region) to the status of the most influential global financial center.

It is emphasized that the development of the world insurance market directly depends on many aspects, in particular: financial phenomena, currency fluctuations, price changes, natural disasters, climate change, automobile development, distribution of diseases, land use and other trends. make adjustments to the functioning of the world insurance market. Analysis of the regional structure of the world insurance market has proven significant growth in the Asian region, primarily due to the development of the insurance market in China, and the most developed at the present stage, the US insurance market has negative trends in development. In general, the largest growth rates of the insurance market are countries such as: India, Mexico, Spain, Indonesia, Turkey, Vietnam and Morocco. Negative trends of development are insurance markets of Argentina, Ecuador, Australia, Japan, Peru, Nigeria, Algeria, Sweden, Lithuania and Saudi Arabia.

The use of the Pareto principle in analyzing the performance of the national insurance market through the share of insurance in the total export / import of services of the country and the share of insurance premiums in the country's GDP for the period from 2000 to 2017 allowed us to find that the highest growth rates of the insurance market in Asia, Latin America and North America, and the growth

rate of the European insurance market is negligible, although its share is one of the largest in the world. It has been established that most countries of the world (including Ukraine) have a small share of insurance in total exports / imports of services and GDP, while in countries such as Malta, the United Kingdom, Switzerland, Luxembourg, Bahrain insurance services are an industry of international specialization.

A comprehensive analysis of insurance markets in 84 countries of the world for the period from 2000 to 2017 using cluster analysis has been carried out and identified 5 cluster types that unite the countries with the most developed insurance market, the developed market of insurance services, the developed market of insurance services and the underdeveloped market. insurance services. The dynamics of changes in the main indicators of the development of national insurance markets from 2000 to 2017 has been taken into account. It has been established that in the third and first cluster countries, national insurance markets are the most developed, and insurance services are a branch of international specialization. In countries of the second cluster, national insurance markets are well developed, but there is a need for increased quantity, quality and differentiation of insurance services provision. In the countries of the fourth cluster, national insurance markets have an average level of development and require effective mechanisms to revitalize their functioning. Countries in the fifth cluster have insufficiently developed national insurance markets, are exclusively insurance consumers and are not interested in building up the national insurance market.

Using the correlation-regression analysis, the impact on the economies of different clusters of the countries of the national insurance market was assessed through its indicators such as: the share of insurance services in GDP and the share of insurance services in the export / import of services market. It has been proved that for the economically developed countries the development of the national insurance market is of the highest importance (clusters 1 and 3), the least

influential insurance market has on the economy of developing countries and have an underdeveloped insurance market.

It is concluded that in the conditions of political and economic instability the insurance market of Ukraine is developing unevenly. Reducing the level of solvency of the population, lack of a mechanism for guaranteeing insurance payments; The low level of state regulation and trust in insurers have led to a low demand for insurance services - less than 5% of Ukraine's population has insurance contracts. It is established that insufficient coverage of the population by insurance services is the reason for the significant difference in the structure of insurance payments in Ukraine, where it leads the car insurance and the countries of Europe, which leads the life insurance.

According to the results of the PEST analysis, it was concluded that the current political situation in Ukraine is the source of the main risks for insurance business. The analysis of the economic component has proved that the shortage of working capital of organizations and low incomes of the population are factors limiting the development of the insurance market. Concentration of capital and potential consumers in cities, developed infrastructure, specific risks and other factors stimulate the development of insurance. Social aspects, including the development of infrastructure, determine the dynamics of consumer preferences. Technological component allows to identify existing trends in technological development in the industry and timely rebuild, avoiding loss of customers.

The European insurance market is analyzed and its development, development tendencies, but significant regional differentiation are described - in particular, more than 50% of the European insurance market is formed by such countries as Germany, the Netherlands, France, Italy and the United Kingdom. Most countries, according to the size of the national insurance markets, account for a share equal to several percent of the European insurance market.

The factors of forming the preconditions of the functioning of the European insurance market are outlined and the definition of the index of conditions of functioning of the European insurance environment is proposed. As factors, the use

of the index of global competitiveness, the index of economic freedom, the index of quality and safety of life, the index of development of human potential. The index of preconditions for the functioning of the European insurance environment has been calculated and the EU and Ukraine have grouped together the state of the insurance environment - the countries with the highest, medium, sufficient and low level of development of preconditions for the functioning of the insurance environment have been identified.

According to the results of the definition of the preconditions for the functioning of the European insurance environment, the "rhombus" of the most favorable and unfavorable prerequisites for the development of the insurance market has been constructed, which made it possible to calculate the lagging behind of Ukraine as a component of competitiveness (29%), an element of economic freedom (41%), quality and safety component life (47%) and human potential component (20%). It is established that Ukraine is the largest systemic problem in the field of economic freedoms and quality and safety of life.

The degree of influence in the form of a factor model on the development of the national insurance environment of factors such as competitiveness, economic freedom, quality and safety of life, human potential for each EU-28, Ukraine and, on average, for the European insurance environment, is estimated.

The organizational and economic principles of the development of the insurance market of Ukraine have been improved, namely, the conceptual model of Ukraine's integration into the global market of insurance services in the context of its European integration directions has been developed, which, based on the definition of its mission and development goals, involves the introduction of a set of strategic measures aimed at reforming the internal environment and improvement of legal and regulatory framework with a view to reaching certain expected results, as well as active participation of Ukraine in various forms of international cooperation, enabling the introduction of best practices regulation of non-banking financial services.

According to the results of the research, scientific and practical recommendations for integrating the Ukrainian insurance market into the global market of insurance services, including the priority measures, in particular: creation of favorable conditions for strengthening and sustainable development of the insurance market, were substantiated; approximation of the regulatory environment of the insurance market to international standards of regulation and supervision; increase of efficiency of state supervision, level of financial inclusion and protection of interests of consumers of insurance services.

Key words: world market of insurance services, global competition, system of world economic relations, institutionalization of the world market of insurance services, competitiveness of insurance services, subjects of insurance relations, organizational and economic principles of integration of the country into the world market of insurance services.

Список публікацій здобувача за темою дисертації

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Бунін С. В. Сучасний стан і тенденції світового ринку страхових послуг // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія : Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. Харків.нац. ун-т імені В. Н. Каразіна. Харків: Вид-во ХНУ імені В.Н. Каразіна. 2017. Вип. 6. С. 15-19.
2. Бунін С. В. Аналіз розвитку європейського ринку страхових послуг // Ефективна економіка. 2017. №4. [Електронний ресурс] URL: <http://www.economy.nayka.com.ua> (Index Copernicus).
3. Bondarenko M., Bunin S. Analysis of the regional differentiation of the world financial market // Technology audit and production reserves. 2018. № 5/5(43). P. 37-44. (Index Copernicus).

Особистий внесок здобувача: визначено основні фактори впливу на розвиток світового фінансового ринку.

4. Bunin S. Calculation of the index of prerequisites for the functioning of the European insurance space in the context of integration direction of Ukraine // Technology audit and production reserves. 2019. Vol. 1, No. 5(45). P.16-22. DOI: <https://doi.org/10.15587/2312-8372.2019.163919> (Index Copernicus).

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації у зарубіжних спеціалізованих виданнях:

5. Bunin Serhii. Current state of development market of insurance services of Ukraine // «The scientific heritage». 2018. Vol. 2, № 29. P. 22-24.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Бунін С.В. Розвиток світового ринку страхових послуг в умовах глобалізації // Розвиток економічної системи в умовах глобалізації: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (11-12 листопада 2016 р., м. Хмельницький). 2016. С. 10-13.

7. Бунін С.В. Розвиток страхового ринку країн Європи // Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин : матеріали XII науково-практичної конференції молодих вчених (31 березня 2017 р., м. Харків). 2017. С. 27-30.

8. Бунін С.В. Розвиток українського ринку страхових послуг // Актуальні питання економічних наук: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (28-29 вересня 2018 р, м. Київ). 2018. С. 47-49.

9. Бондаренко М. І., Бунін С. В., Доля Р. М. Аналіз ринкової капіталізації фінансової системи світу // Європейська інтеграція: історичний досвід та економічні перспективи: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (26 жовтня 2018 р., м. Одеса). 2018. С. 10-14.

Особистий внесок здобувача: проаналізовано динаміку ринкової капіталізації світової фінансової системи.

10. 10. Goncharenko N. I., Bondarenko M. I., Bunin S. V., Dolya R. M, Kovalenko R. Theoretical principles of the research of the financial systems impact on the national economies economic growth // Innovations of the Future: Materials of XXXIII international scientific conference (Nov. 8, 2018, New York). Morrisville, Lulu Press., 2018. P. 20-23.

Особистий внесок здобувача: узагальнено теоретичні підходи щодо дослідження факторів впливу на національні фінансові системи.

ЗМІСТ

ВСТУП	19
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СВІТОВОГО РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ.....	29
1.1. Наукове підґрунтя та генеза страхування у системі світового господарства	29
1.2. Сучасні тенденції розвитку світового ринку страхових послуг в умовах глобальної конкуренції.....	40
1.3. Інституціоналізація світового ринку страхових послуг в глобальних умовах розвитку	52
Висновки до першого розділу.....	709
РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СВІТОВОГО РИНКУ	83
СТРАХОВИХ ПОСЛУГ У ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ	83
2.1. Регіональна диференціація світового фінансового ринку у сучасних умовах розвитку	83
2.2. Світовий ринок страхування та чинники його розвитку	104
2.3. Багатофакторний аналіз розвитку світового ринку страхових послуг в умовах його регіональної неоднорідності	127
Висновки до другого розділу	141
РОЗДІЛ 3 ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ЗАЛУЧЕННЯ УКРАЇНИ ДО ГЛОБАЛЬНОГО РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ У КОНТЕКСТІ ЇЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ СПРЯМУВАНЬ	143
3.1. Страховий ринок України: оцінка сучасного стану та тенденції розвитку.....	143
3.2. Європейський страховий ринок та умови його функціонування	155
3.3. Концептуальна модель інтеграції України до глобального ринку страхових послуг у контексті її євроінтеграційних спрямувань.....	177
Висновки до третього розділу	186
ВИСНОВКИ.....	189
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	1956
ДОДАТКИ.....	2112

ВСТУП

Обґрунтування теми дослідження. Процес глобалізації природним чином впливає на якісні та кількісні характеристики як світового страхового ринку взагалі, так і національних страхових ринків зокрема. Глобалізація світового страхового ринку відображає сукупність основних напрямків його розвитку, має особливості, пов'язані зі специфікою страхової діяльності з розподілу прийнятих на страхування ризиків. Перш за все, вона проявляється в розвитку наступних тенденцій: концентрації страхового та перестрахового капіталів у вигляді масових злиттів і поглинань страхових і перестраховальних товариств на світовому страховому ринку і формуванні на цій основі транснаціональних страхових компаній; зрощуванні страхового, банківського та фінансового капіталів у міжнародних масштабах, щаво призводить до формування транснаціональних фінансових груп; концентрації на ринку страхових посередників, що виявляється у формуванні найбільших міжнародних страхових брокерів шляхом злиття і придбання дрібних і середніх товариств; конвергенції традиційних форм і видів страхових і фінансових послуг і появи на цій основі альтернативного страхування і перестраховування; сек'юритизації як форми управління страховими ризиками; зміні ринкового середовища в умовах інформатизації; розширенні доступу іноземних страховиків на раніше «закриті» ринки країн Центральної та Східної Європи, Латинської Америки, Азії під впливом політичних змін та створення міжнародних інститутів страхових наглядів.

Проблемам розвитку світового ринку страхових послуг присвячені праці як зарубіжних, так і вітчизняних економістів, зокрема, у їх числі такі автори, як В. Гоббі, Дж. Діксон, Г. Леві, Дж. Орини, Р. Меркин, Л. Гератеволь, Дж. Батлер, Х. Скріпер, Д. Бікельхопт, Р. Мерт, Е.Дж. Долан, Д.С. Кідуелл, А. Манес, Л. Міллер, Ф.С. Мишкін, Дж. Синки, С. Фрост і ін.

Окремі аспекти розвитку зарубіжних страхових ринків і системи їх регулювання досліджували такі вчені як: Н. Адамчук, Л. Дробозіна,

М. Крилова, Т. Плахов, Л. Рейтман, В. Родіонова, К. Турбіна, Т. Федорова, Р. Юлдашев, А. Плешков, І. Орлова, Г. Чернова та інші. Серед українських учених, що досліджували концептуальні засади становлення та особливості функціонування ринку страхових послуг України, слід відмітити А. Адамова, Ю. Баглюк, В. Базилевича, О. Віленчука, Н. Внукову, В. Гончаренка, Н. Гончаренко, А. Заваду, О. Залєтова, С. Єрмасова, М. Клапківа, Ю. Клапків, Я. Липчинського, В. Мачуського, А. Мокія, С. Осадець, О. Павлюка, А. Пантелеймоненка, О. Підчосу, В. Сідорова, П. Стрельбіцького, Ю. Ушкаренко, Т. Чухрай, С. Якубовського та інших.

Однак, слід зазначити, що, незважаючи на значний науковий доробок учених-економістів у дослідженні питань розвитку світового ринку страхових послуг, проблеми впливу глобалізації і діджиталізації страхового ринку на конкурентоспроможність страхових послуг і страхових компаній в нових економічних умовах, а також визначення залежності ефективності функціонування національних страхових ринків та економічного зростання країн світу залишаються малодослідженими, що свідчить про необхідність подальших розробок у цьому напрямку.

Необхідність поглиблення наукового обґрунтування теоретико-методичних засад оцінювання передумов функціонування страхових ринків країн світу як складових глобальної економічної системи, актуальність і значущість проблем підвищення ефективності використання фінансових ресурсів для подальшого розвитку страхового ринку України та її повноправного входження до світового ринку страхових послуг в умовах глобальної конкуренції обумовили вибір теми дисертаційної роботи, зміст поставлених завдань та теоретико-методологічне підґрунтя їх вирішення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна та в рамках науково-дослідної теми «Глобалізація та регіоналізація як вектори розвитку міжнародних економічних відносин» (№ державної реєстрації 0116U001990),

у межах якої здійснено дослідження особливостей розвитку світового ринку страхових послуг в умовах глобальної конкуренції (довідка № 114-05/18 від 22.05.2018).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є поглиблення теоретико-методичних засад дослідження розвитку світового ринку страхових послуг в умовах глобальної конкуренції та розробка науково-практичних рекомендацій щодо інтеграції страхового ринку України до глобального ринку страхових послуг.

Відповідно до мети дослідження в дисертаційній роботі поставлено і вирішено такі **завдання**:

- дослідити наукове підґрунтя та генезу страхування у системі світового господарства;
- визначити сучасні тенденції розвитку світового ринку страхових послуг в умовах глобальної конкуренції;
- охарактеризувати особливості інституціоналізації світового ринку страхових послуг в глобальних умовах розвитку;
- систематизувати методичні засади дослідження розвитку світового ринку страхових послуг в умовах глобальної конкуренції;
- проаналізувати регіональну диференціацію світового фінансового ринку у сучасних умовах розвитку;
- ідентифікувати особливості кластеризації світового ринку страхових послуг за ефективністю функціонування національних страхових ринків у глобальній економічній системі;
- провести багатофакторний аналіз розвитку світового ринку страхових послуг в умовах його регіональної неоднорідності;
- визначити організаційно-економічні засади розвитку ринку страхових послуг України в умовах глобальної конкуренції;
- провести оцінку передумов функціонування європейського ринку страхових послуг у глобальній економічній системі;

- розробити науково-практичні рекомендації щодо інтеграції страхового ринку України до глобального ринку страхових послуг у контексті її євроінтеграційних спрямувань.

Об'єктом дослідження є процес розвитку світового ринку страхових послуг.

Предметом дослідження є інституційні засади, складові та особливості розвитку світового ринку страхових послуг в умовах глобальної конкуренції.

Методи дослідження. Наукові положення, висновки й рекомендації є повністю обґрунтованими, що підтверджують наявність логічного взаємозв'язку сформульованих завдань та отриманих результатів, аргументованість теоретичних висновків, використання широкого обсягу статистичного матеріалу та методів наукового дослідження.

Інструментально-методичний апарат дисертації ґрунтується на діалектичному методі пізнання та системному підході до дослідження особливостей розвитку світового ринку страхових послуг в умовах глобальної конкуренції. У процесі дослідження застосовувалися загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання, зокрема: поєднання абстрактного й конкретного методів (для дослідження сутності дефініції страхування, страховий ринок) (пп. 1.1, 1.2); логічний та історичний методи (при дослідженні умов формування світового ринку страхових послуг) (п. 1.2); системний аналіз і синтез (для обґрунтування методичних підходів до аналізу особливостей розвитку світового ринку страхових послуг та визначення напрямків інтеграції України до глобального ринку страхових послуг) (п. 1.3, 3.1, 3.3); комплексний системний аналіз (із метою виявлення сучасних тенденцій розвитку світового ринку страхових послуг) (п. 1.2, 2.1); методи економіко-математичного моделювання (пп. 2.2, 2.3, 3.1, 3.2); статистичний метод та метод порівняльного аналізу (для систематизації чинників впливу на розвиток світового ринку страхових послуг) (пп. 2.1, 2.3, 3.1); комбінований підхід із використанням багатофакторних методів дослідження (при розробці концептуальних основ удосконалення

організаційно-економічних засад дослідження світового ринку страхових послуг) (п. 2.3., 3.3).

Інформаційною та статистичними базами дослідження стали результати власних наукових досліджень, монографічні та інші публікації зарубіжних і вітчизняних вчених, офіційні статистичні й аналітичні матеріали міжнародних організацій (групи Світового банку, СОТ, МВФ, UNCTAD), експертні оцінки рейтингових агентств, матеріали міжнародних інформаційних агенцій, законодавчі та нормативні документи, статистичні дані Єврокомісії, Державної служби статистики України.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у поглибленні теоретико-методичних засад дослідження розвитку світового ринку страхових послуг в умовах глобальної конкуренції та обґрунтуванні науково-практичних рекомендацій щодо інтеграції страхового ринку України до глобального ринку страхових послуг.

Конкретні наукові результати, що розкривають особистий внесок автора у розробку проблеми, яка досліджується, і характеризують наукову новизну роботи, полягають у наступному:

удосконалено:

– науково-методичний підхід дослідження світового ринку страхових послуг, а саме розроблено логіко-структурну схему дослідження світового ринку страхових послуг в умовах глобальної конкуренції, що передбачає дев'ять послідовних етапів, які об'єднують застосування як класичних загальнонаукових методів дослідження, так і методів економіко-математичного аналізу, зокрема: 1. Дослідження теоретичних засад розвитку світового ринку страхування; 2. Аналіз сучасного стану, трендів розвитку світового ринку страхових послуг як частини глобальної фінансової системи; 3. Визначення ефективності функціонування світового ринку страхування; 4. Систематизація та групування світового ринку страхування за рівнем його розвитку на національних рівнях; 5. Оцінка впливу на розвиток національних економік страхового ринку послуг залежно від рівня його розвитку; 6.

Дослідження ринку страхових послуг країни та систематизація ендогенних та екзогенних чинників впливу; 7. Конкретизація складових передумов функціонування регіональних ринків страхових послуг; 8. Оцінка впливу на розвиток регіонального страхового середовища певних чинників; 9. Концепт-модель інтеграції національного ринку страхових послуг до глобального конкурентного середовища;

– організаційно-економічні засади розвитку страхового ринку України, а саме розроблено концептуальну модель інтеграції України до глобального ринку страхових послуг у контексті її євроінтеграційних спрямувань, яка на основі визначення його місії та цілей розвитку передбачає впровадження комплексу стратегічних заходів, спрямованих на реформування внутрішнього середовища та удосконалення нормативно-правових засад з виходом на певні очікувані результати, а також активну участь України у різних формах міжнародного співробітництва, що уможливило запровадження кращих світових практик регулювання небанківських фінансових послуг;

– методичний інструментарій оцінки передумов функціонування європейського страхового ринку шляхом визначення компонентів індексу умов функціонування страхового середовища (Індекс глобальної конкурентоспроможності, Індекс економічної свободи, Індекс якості і безпеки життя, Індекс розвитку людського потенціалу) та розподілу країн ЄС та України за розрахованим індексом, що довело асиметричність європейського страхового середовища за передумовами розвитку та дозволило побудувати «ромб» передумов функціонування європейського страхового середовища в його найбільш сприятливому або несприятливому вигляді, а також визначити місце України в ньому;

– науково-практичні підходи до дослідження ринку страхових послуг України в умовах фінансової глобалізації за рахунок його PEST-аналізу, використання результатів якого дозволило систематизувати екзогенні чинники, що визначають сучасний стан національного страхового ринку, а

саме: політичні (політична нестабільність; недосконале законодавство, що потребує гармонізації; проблемне судове та податкове середовище; протекціонізм певних сфер областей; невикористані інвестиційні можливості тощо), економічні (висока інфляція і волатильність валютного курсу; нестабільність економічного становища; збільшення медичних витрат; невисока платоспроможність населення тощо), соціальні (низька народжуваність та високий рівень смертності; збільшення пенсійних виплат; збільшення попиту на страхові продукти; недостатній рівень охорони здоров'я; підвищена небезпека дорожнього руху; старіння населення; висока вартість освіти за контрактом; глобальні зміни клімату тощо) та технологічні (поширення технологій блокчейну; впровадження нових продуктів конкуруючих галузей; удосконалення моделювання ризиків; наявність прямих технологічних ефектів; поява нових технологій для покриття збитків; поширення деструктивних технологій розвитку тощо), усвідомлення яких дає можливість передбачити їхній вплив на стратегічні напрями розвитку ринку страхових послуг України;

набуло подальшого розвитку:

– понятійно-категоріальний апарат дослідження авторським уточненням терміна «світовий ринок страхових послуг», який пропонується трактувати як складну багатофакторну інтегровану систему економічних відносин між суб'єктами страхового процесу та регуляторними органами, що включає структурні елементи, діяльність яких спрямована на формування попиту, пропозиції і ціни на страхові послуги з метою реалізації механізму зниження транзакційних витрат, а також структурування поведінки економічних агентів з приводу створення, купівлі-продажу та споживання страхових послуг на принципах вільної конкуренції, що представляє діалектичну єдність двох систем – внутрішньої системи і зовнішнього середовища – у глобальному економічному просторі;

– методичний підхід до комплексного дослідження рівня розвитку страхових ринків країн світу та їхнього впливу на національні економіки через такі показники, як частка страхових послуг у ВВП і частка страхових

послуг у експорті/імпорті ринку послуг, з використанням кластерного і кореляційно-регресійного аналізів, що дозволило визначити країни, згруповані за п'ятьма кластерами, для яких можливо використання типових практичних рекомендацій щодо напрямів подальшого розвитку національного страхового ринку;

– обґрунтування науково-практичних рекомендацій щодо інтеграції страхового ринку України до глобального ринку страхових послуг, що мають включати першочергові заходи, зокрема: створення сприятливих умов для зміцнення та сталого розвитку страхового ринку; наближення регуляторного середовища страхового ринку до міжнародних стандартів регулювання й нагляду; підвищення ефективності державного нагляду, рівня фінансової інклюзії та захисту інтересів споживачів страхових послуг.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у тому, що викладені автором теоретичні положення й практичні рекомендації забезпечують основу для подальших досліджень у напрямку аналізу умов формування та особливостей розвитку світового ринку страхових послуг і можуть бути використані для оцінки функціонування ринку страхових послуг країн світу у глобальній економічній системі та розробки заходів удосконалення її економічної політики у фінансовій сфері. Основні результати дисертаційної роботи доведені до рівня концептуальних положень, стратегічних напрямів, моделей, заходів і пропозицій регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Практичні рекомендації, наукові розробки, висновки та пропозиції автора, викладені у дисертації, впроваджено у діяльність Департаменту міжнародного співробітництва Харківської міської ради при підготовці звітів щодо зовнішньоекономічної діяльності міста і квартальних звітів щодо діяльності Департаменту міжнародного співробітництва Харківської міської ради, а також при підготовці аналітичних матеріалів до зустрічей керівництва міста з іноземними делегаціями з питань розвитку міжнародних економічних відносин (довідка № 699/01-03-23 від 19.09.2018); страхового агентства ТОВ

«Амадара» при прийнятті стратегічних бізнес-рішень щодо перспективних напрямів розвитку підприємства та виходу на зовнішні ринки (довідка №287/18 від 28.05.2018).

Основні наукові положення та отримані результати дослідження використовуються в навчальному процесі для студентів факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна при викладанні дисциплін «Страхування в міжнародному бізнесі», «Міжнародні економічні відносини», «Міжнародні фінанси», що дало можливість поліпшити якість підготовки студентів за спеціальністю «міжнародні економічні відносини», збагатити лекційний матеріал, активізувати семінарські заняття (довідка № 123-09/18 від 12.09.2018).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою роботою. Наукові положення, висновки й рекомендації, які викладені в дисертації та публікаціях і виносяться на захист, отримані автором самостійно.

Апробація результатів дисертації. Основні наукові положення та висновки, отримані в результаті дисертаційного дослідження, викладалися автором й отримали схвалення на міжнародних науково-практичних семінарах і конференціях, серед яких: III Міжнародна науково-практична конференція: «Розвиток економічної системи в умовах глобалізації» (11-12 листопада 2016 р., м. Хмельницький); XII Науково-практична конференція молодих вчених «Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин» (31 березня 2017 р., м. Харків); Міжнародна науково-практична конференція: «Актуальні питання економічних наук» (28-29 вересня 2018 р., м. Київ); II Міжнародна науково-практична конференція «Європейська інтеграція: історичний досвід та економічні перспективи» (26 жовтня 2018 р., м. Одеса); XXXIII international scientific conference «Innovations of the Future» (Nov. 8, 2018, New York).

Публікації. Основні положення і результати дослідження викладені автором у 10 наукових працях, серед яких 4 статті у наукових фахових виданнях України та у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз, 1 наукова стаття – у зарубіжному спеціалізованому виданні, 5 тез доповідей у матеріалах наукових конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 4,8 друк. арк., із яких особисто автору належить 4,1 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (175 найменувань на 16 сторінках) та 4 додатків. Загальний обсяг дисертації складає 218 сторінок друкованого тексту, із яких основний зміст роботи – 176 сторінок друкованого тексту, зокрема 27 таблиць і 54 рисунки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СВІТОВОГО РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

1.1. Наукове підґрунтя та генеза страхування у системі світового господарства

Перехід до ринкової економіки забезпечує суттєве зростання ролі страхування в суспільному відтворенні, значно розширює сферу страхових послуг і розвиток альтернатив соціальному страхуванню.

Міжнародний аспект страхового захисту спрямований на усунення національних відмінностей у законодавстві країн і уніфікації засобів захисту інтересів господарюючих суб'єктів, з одного боку, і розробку таких юридичних норм, які забезпечують страховикам наявність достатніх фінансових гарантій, з іншого боку [1].

Сучасне економічне середовище, яке характеризується динамічними змінами, інноваційними процесами, міжнародною конкуренцією, постійним зростанням вимог споживачів до якості і швидкості надання послуг призвело до зміни світового страхового ринку й обумовило потребу вдосконалення ведення страхової справи з метою пристосування до вимог бізнес-середовища.

У зв'язку з цим, світовий ринок страхування являє собою процес стирання законодавчих та економічних бар'єрів між національними страховими господарствами, що відбувається під впливом змін у світовій економіці, і має в якості кінцевої мети формування глобального страхового простору.

У сучасній економіці ринок страхових послуг виконує надзвичайно важливу роль. По-перше, за його участі відбувається перерозподіл ризиків в

світовому масштабі. По-друге, створюються умови для підвищення рівня соціального захисту населення при істотному зниженні фінансового навантаження на державний та місцеві бюджети. По-третє, створюються значні інвестиційні ресурси, як в рамках національних економік, так і в міжнародному масштабі. В результаті, ринок страхових послуг сприяє інтеграції національних економік в систему світового господарства і активізує процеси глобалізації.

Страховання як особливий вид економічних відносин в усі часи визнавалося найважливішим сектором, як світової, так і національної фінансової системи.

Сучасна держава для свого повноцінного розвитку використовує цілий набір ринкових механізмів і інструментів, серед яких, одним з найважливіших вважається страхування.

На сьогодні існує велика кількість визначень поняття «страхування» в економічній літературі.

Згідно із законом України «Про страхування», страхування - це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів [2].

Господарський кодекс України надає дещо інше визначення, а саме страхування - це діяльність спеціально уповноважених державних організацій та суб'єктів господарювання (страховиків), пов'язана з наданням страхових послуг юридичним особам або громадянам (страхувальникам) щодо захисту їх майнових інтересів у разі настання визначених законом чи договором страхування подій (страхових випадків), за рахунок грошових фондів, які формуються шляхом сплати страхувальниками страхових платежів [3].

Слід зазначити, що у наукових і літературних джерелах трактування даного терміну різняться за авторами і часом у різних економічних суспільствах.

Так, наприклад, В. Еренберг розглядає страхування під ракурсом страхового договору. У 1893 році він пише: «Самостійний договір, в силу якого одна сторона (страховик) за сплачену йому винагороду на випадок настання передбаченої в договорі події, факт настання якого чи час, або розмір шкоди є невідомими, зобов'язується або відшкодувати спричинену цією подією шкоду, чи заплатити вказану в договорі суму або ренту, – являється страховим договором, якщо ця сторона заключає подібні договори у виді планомірного здійснення діяльності» [4].

На початку ХХ ст. вже німецький дослідник А. Манес визначає страхування як вид економічної передбачуваності, та, водночас, як організацію, що ґрунтується на самодопомозі [5, с. 11].

Д. Мореву у 1912 році пропонує розуміти страхування з економічної точки зору як «вид безповоротного споживання частини майна для винагородження себе у випадку непередбачуваних і невідворотних лих» [6, с. 73].

Академік К. Воблий трактує страхування, як вид господарської діяльності на основі солідарності та передбачуваності, які мають на меті покриття майбутнього нестатку, який викликаний настанням страхового випадку [7, с. 20].

А. Вагнер під страхуванням пропонує розуміти господарську організацію, яка ліквідує чи зменшує шкідливі наслідки окремих непередбачуваних подій, що впливають на стан майна окремої особи шляхом розподілу їх на ряд випадків, котрим загрожує однорідна небезпека, причому в дійсності не наступила [8].

Німецький економіст М. Вольф підкреслює, що «страхування в усіх своїх проявах має за мету компенсацію шкоди. Відмінність страхування

майна від особистого страхування полягає в тому, що при страхування майна відшкодовується індивідуальна, конкретна шкода, при особистому страхуванні відшкодовується шкода середня типічна» [9].

Французький економіст Емар акцентує увагу на тому, що «страхування є операцією, в силу якої одна сторона – страхувальник – за заплачену ним винагороду – премію – виговорює на свою користь чи третьої особи на випадок здійснення відомого ризику виплату від другої сторони – страховика, – який, приймаючи на себе сукупність ризиків, зрівноважує їх згідно законів статистики» [10].

Отже, аналіз визначення терміну «страхування» різними вченими показує його відмінності за організаційними, економічними та територіальними ознаками. Наведемо також інші особливості визначення даної категорії. Так, австрійський економіст А. Шеффле наголошує, що «всьяке майнове та особисте страхування має в самій глибокій основі солідарну єдність страховиків для вирівнювання втрат» [11, с. 34]. Бехер акцентує увагу на тому, що «основною метою страхування є вирівнювання шкідливих наслідків несприятливих подій в господарському житті».

Деякі вчені пропонують розглядати страхування з позиції теорії ризиків. Так, наприклад, учений Крост визначає страхування як «з'єднання ризиків з метою їх сукупного вирівнювання» [12, с. 144].

Ф. Боркгауз та І. Ефрон зміст поняття «страхування» пропонують розглядати через призму зниження випадку шляхом розподілу ризику. З економічної точки зору страхування є «особливим видом господарської діяльності, що направлено на захист окремих господарств від визначених негативних випадків або таких, які створюють забезпечення одночасних або постійних виплат» [13].

Дослідник Делаланде наголошує, що «страхування є засобом для виправлення наслідків різних подій, шкідливих для особи чи майнового стану. Це гарантія проти збитку, якого не можна уникнути, або який не можна відвернути» [14].

Л. Корчевська та К. Турбина розглядають страхування як вид економічної діяльності по перерозподілу ризику нанесення збитку майновим інтересам серед учасників страхування, яка здійснюється спеціалізованими організаціями, що забезпечують акумуляцію страхових внесків, створення страхових резервів та здійснення страхових виплат [15]. Однак, на нашу думку, дане визначення не відображає роль засновників страхової компанії та акціонерів, що формують статутний фонд, який є першоосновою здійснення страхових виплат і створення страхових резервів, забезпечення платоспроможності страховика.

Однак, аналіз теоретичних підходів до визначення терміну «страхування» підтверджує, що деякі автори пропонують розглядати страхування не з позиції матеріальних і нематеріальних втрат, задіяної шкоди, а саме з позиції задоволення потреби, наприклад страхування на випадок укладення шлюбу, страхування на дожиття тощо. Так, італійський дослідник У. Гоббі стверджує, що «страхування є розподілом між багатьма особами майбутньої, невідомої та випадкової потреби. Потреба не покривається можливістю прямої майнової шкоди. Потреба виникає не тільки при зменшенні майна, не тільки як капіталу, але й як можливого доходу, майна не тільки існуючого, але й такого що може створитися. Ліквідація невідповідності між потребами та засобами їх задоволення є завданням страхування» [16].

Учений Маршнер визначає страхування як «господарську установу на принципах взаємодопомоги, яке ставить метою задоволення індивідуальних чи колективних потреб, шляхом попередження господарської шкоди чи попередження зменшення капіталу внаслідок випадкових, статистично вимірюваних подій» [7, с. 18].

Слід зазначити, що сучасні умови розвитку світового господарства обумовлюють трансформацію теоретичних поглядів учених щодо визначення категорії «страхування». Сучасні вітчизняні вчені В. Базилевич, К. Базилевич [1, с. 11] вважають, що зміст страхування має враховувати

позиції природних інтересів, економічної зумовленості необхідності створення зазначеного різновиду людської діяльності, у соціальному плані, в юридичному аспекті, міжнародному аспекті.

Вчені Л. Дробозіна [17, с. 24], Л. Рейтман [18, с. 5], О. Заруба [19] та інші пропонують розглядати страхування саме як фінансову категорію з тієї причини, що страхування є сукупністю особливих замкнутих відносин перерозподільчого характеру між учасниками процесу страхування з приводу формування цільового страхового фонду за рахунок грошових внесків, який призначений для відшкодування можливого збитку при настанні страхового випадку. Однак, за такими умовами даний теоретичний підхід не враховує прибутковість страхування як виду підприємницької діяльності. Тому такі вчені, як Н. Внукова [20], В. Райхер [21], В. Шахов [22] пропонують розглядати страхування як економічну категорію, що пов'язана з економічними відносинами в процесі створення і використання страхових фондів, наголошуючи, що страхування – це система економічних відносин, направлених на стабілізацію виробництва матеріальних благ, забезпечення стабільності й збалансованості майнових інтересів членів суспільства, економічні відносини з приводу створення і використання страхового фонду для організації страхового захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб при настанні страхового випадку, як спосіб відшкодування збитків за допомогою їх перерозподілу між особами страхової сукупності.

Таким чином, на основі проведеного семантичного аналізу теоретичних підходів щодо визначення поняття «страхування», можна зробити висновок, що на даний час не існує єдиного підходу до трактування даного терміну. Тому, узагальнюючи теоретичні підходи різних учених пропонуємо авторське визначення економічної категорії «страхування» як: специфічну сферу реалізації фінансових відносин, що включає сукупність форм і методів формування цільових фондів та їхнє використання на відшкодування збитків при виникненні непередбачених і несприятливих явищ задля захисту своїх майнових інтересів.

Для більш глибокого і всебічного аналізу змісту поняття страхування і відображення його ролі в забезпеченні стійкості економічних систем необхідно систематизувати основні теоретичні концепції, що одержали широке поширення протягом XIX-XX ст.

Розглянемо основні теоретичні концепції, які використовуються у сфері страхової діяльності:

- теорія корисності застосовується при обґрунтуванні страхувальником рішення про доцільність передачі ризиків страховика на їх утримання або відмову від такої дії. За своєю природою страхування носить переважно добровільний характер, що дає право потенційним страхувальникам самостійно визначатися щодо мінімізації наявних ризиків. Дана теорія ґрунтується на законі спадної корисності, згідно з яким найвигіднішою ситуацією для страхувальника є забезпечення сталого доходу. Це означає, що задоволення від можливого відшкодування втрат значно більше того задоволення, яке страхувальник втрачає, сплачуючи страхову премію і не отримуючи відшкодування [23, с. 40];

– теорія відшкодування шкоди визначає страхування як спосіб уникнути непередбачених матеріальних втрат у разі настання страхової події. Зміст теорії полягає в тому, що шкода є результатом певної події, яке знищує або пошкоджує майно. Звідси вчені вважали основним завданням страхування відшкодування збитків або зменшення його розмірів. Однак дана теорія не позбавлена недоліків, які полягають в тому, що страхування доцільно розглядати як можливість не тільки покрити збитки при реалізації майнових ризиків, а й убезпечити страхувальника (або третя особа) від упущеної вигоди або недоотримання очікуваного доходу (використовується при особистому страхуванні);

– теорія евентуальної потреби розглядається як інтерес, який може виникнути у страхувальника в майбутньому при настанні страхової події. Варто погодитися з науковою позицією таких економістів, як В. Гоббі [24],

А. Манес [4] і В. Ідельсон [25], які бачили основну мету страхування в задоволенні випадкових потреб страхувальників;

– теорія страхового фонду полягає в забезпеченні процесу акумулювання коштів і їх розподілу відповідно до договірних зобов'язань суб'єктів страхових правовідносин. В теорії страхування питання формування страхового фонду займає одне з ключових місць, оскільки даний фонд є основою для організації та ведення страхової діяльності. Таким чином, роль страхового фонду в системі страхових відносин полягає в забезпеченні належного рівня захисту майнових та особистих інтересів осіб, що мають на це право відповідно до договірних зобов'язань між суб'єктами страхування;

- теорія страхового ризику відображає загальну потребу суспільства в розвитку страхових відносин, адже наявність ризику обумовлює певну небезпеку, наслідки якої необхідно мінімізувати за допомогою страхування. Під страховим ризиком розуміються конкретне явище або сукупність явищ, в разі виникнення яких відбуваються виплати з раніше створеного фонду в натурально-речовій або грошовій формах [26, с. 206]. Через механізм трансферу ризику відбувається передача страхувальником за відповідну плату страховикові певного обсягу матеріальної відповідальності в разі настання страхової події; - теорія страхового договору розглядається через систему страхових відносин, які формуються і реалізуються за фактом укладення та дії договорів страхування відповідно до ст. 16 Закону України "Про страхування". Договір страхування розглядається як письмова угода між страхувальником і страховиком, згідно з якою страховик зобов'язується при настанні страхового випадку здійснити страхову виплату страхувальнику або іншій особі. Дана теорія розглядає досить обмежене коло питань, проте її значимість вельми важлива, оскільки від закладених в договорі умов страхування залежить рівень захисту економічних інтересів учасників страхового процесу;

– теорія страхових відносин (правовідносин) розглядається на підставі реалізації цивільно-правових зв'язків, що виникають між суб'єктами

страхування щодо забезпечення майнових інтересів страхувальників. Професор В. Серебровський страхові правовідносини розглядає як систему прав і обов'язків учасників страхового процесу, в якій одна сторона (страховик) повинна протягом певного терміну нести ризик за ті наслідки, які можуть настати для майна або життя відповідальної особи від настання відомої події (страхового випадку), а при настанні цієї події - сплатити іншій стороні (страхувальнику) страхове відшкодування (страхову суму). Друга сторона (страхувальник) повинна сплатити за це страховику певний внесок (страхову премію) [27, с. 369]. Реалізація прав і виконання обов'язків суб'єктами страхування створюють необхідний фундамент для захисту економічних інтересів всіх зацікавлених осіб;

– теорія страхового захисту формується для досягнення основної мети страхування, яка полягає в наданні страхового захисту майнових інтересів страхувальників при настанні страхової події. У класичному розумінні страховий захист розглядається як економічні, перерозподілити тільки відносини, що складаються в процесі запобігання, подолання й відшкодування збитків, завданих конкретним об'єктам, матеріальним цінностям юридичних і фізичних осіб, життю і здоров'ю громадян. Наявність страхового захисту у юридичних і фізичних осіб створює певні межі економічної безпеки щодо їх майнових і особистих інтересів. Значимість розглянутих теоретичних концепцій полягає в багатоаспектності проявів сутності страхування в процесі захисту економічних інтересів членів суспільства. Теоретичні концепції формують основу для наукових досліджень в сфері страхування і необхідні умови для розвитку ринку страхових послуг в контексті швидко мінливого ризикованого сучасного безпекового середовища. Практична цінність теоретичних концепцій обумовлена потребою в забезпеченні методологічної узгодженості соціально-економічних інтересів між учасниками страхового процесу.

Поняття «страховий ринок» характеризується дуальністю і поєднує в собі дві категорії: «ринок» і «страхування». Тому ми пропонуємо

представляти його як діалектичний взаємозв'язок сукупності ринку страхових ресурсів і ринку страхових товарів і послуг, що здійснюється опосередковано через інститути страхування або безпосередньо між його суб'єктами.

В сучасних умовах розвитку економічної думки існує різноманіття теоретичних поглядів щодо розуміння страхового ринку. Наприклад, Д. А. Навроцький зазначає, що страховий ринок є складовою фінансового ринку, яка являє собою особливе соціально-економічне середовище, де об'єктом купівлі-продажу є страховий захист, формується попит і пропозиція на нього, а сукупність усіх його суб'єктів функціонує в системі економічних, фінансових, договірних, інформаційно-консультаційних та інших відносин, обумовлених необхідністю страхової послуги і виникають між ними на всіх етапах її надання [28].

Інші дослідники акцентують свою увагу лише на інституціональній складовій, наприклад, В. А. Щербаков розглядає страховий ринок як систему, до ланок якої можна віднести страховиків, страхувальників, страхові продукти, страхових посередників, професійних оцінювачів ризиків та збитків, об'єднання страховиків і страхувальників та систему державного регулювання [29; 30]; або на фінансовій складовій: В. В. Шахов вважає, що страховий ринок - це особлива соціально-економічна структура, певна сфера грошових відносин, де об'єктом купівлі-продажу є страховий захист, формуються пропозиція і попит на неї [31; 32].

А. К. Шихов досить повно розкриває зміст страхового ринку, зазначаючи, що це сфера специфічних економічних відносин, які складаються між страхувальниками (застрахованими особами, вигодонабувачами), що мають потребу в силу можливого випадкового настання несприятливих для їх матеріальних, нематеріальних цінностей (благ) у страховому захисті майнових інтересів, і страховиками, які забезпечують його за рахунок використання ними з цією метою страхових фондів, що формуються зі сплачуваних страхувальниками грошових внесків

(страхових премій) [33], але дане визначення містить одразу правові, страхові та екон.омічні аспекти, що ускладнює його сприйняття.

О. А. Гвозденко пропонує розглядати страховий ринок як сукупність економічних відносин з купівлі-продажу страхової послуги, яка відображається в захисті майнових інтересів фізичних і юридичних осіб при настанні страхових випадків за рахунок грошових коштів (внесків, премій) страхувальників [34; 35].

Колектив авторів за редакцією С. С. Осадця вважає доцільним розгляд страхового ринку як сфери економічних відносин, у процесі яких формуються попит і пропозиція на страхові послуги та здійснюється акт їх купівлі-продажу. Дослідники акцентують увагу, на тому, що не можна відносити до страхового ринку всі форми надання страхового захисту, бо не для всіх із них притаманний факт купівля-продаж. Так, відносини купівлі-продажу не виникають при відшкодуванні збитків із централізованих фондів або із фондів самострахування [36].

Найбільш повне визначення страхового ринку, на нашу думку, пропонує, В. М. Фурман, а саме страховий ринок запропоновано розуміти як систему стійких економічних відносин між покупцями (споживачами, вигодонабувачами), посередниками і продавцями, а також страховиками і регуляторними органами, пов'язаних із формуванням попиту, пропозиції та ціни на прямий страховий захист і перестраховування, які матеріалізуються у страхових, перестраховальних і супутніх послугах у певній країні, групі країн чи міжнародному масштабі, що піддається регулюванню [37; 38].

Таким чином, на основі проведеного аналізу теоретичних підходів визначення понять «страховий ринок» і «ринок страхових послуг» можна зробити висновок, що на сьогодні не існує єдиної думки щодо усталеної трактовки даних економічних категорій, що дозволило нам удосконалити понятійно-категоріальний апарат дослідження світового ринку страхових послуг. Тому пропонуємо розглядати світовий ринок страхових послуг як складну багатофакторну інтегровану систему економічних відносин між

суб'єктами страхового процесу та регуляторними органами, що включає структурні елементи, діяльність яких спрямована на формування попиту, пропозиції і ціни на страхові послуги з метою реалізації механізму зниження трансакційних витрат, а також структурування поведінки економічних агентів з приводу створення, купівлі-продажу та споживання страхових послуг на принципах вільної конкуренції, що представляє діалектичну єдність двох систем – внутрішньої системи і зовнішнього середовища - у глобальному економічному просторі.

1.2. Сучасні тенденції розвитку світового ринку страхових послуг в умовах глобальної конкуренції

Процес глобалізації економіки є закономірним для світового розвитку. Зростаюча в останні десятиліття взаємозалежність економік різних країн пов'язана з формуванням спільного економічного простору. В рамках сформованого економічного порядку галузева структура, обмін інформацією та технологіями, інтернаціоналізація виробничих сил визначаються з урахуванням світової кон'юнктури, а економічні підйоми і спади набувають всеосяжний, планетарний характер.

На даний час можна з упевненістю стверджувати, що загальносвітові процеси глобалізації та інтеграції не обійшли стороною галузь страхування. Національні страхові ринки переживають процес трансформації в світовий ринок. Перш за все, цей процес характерний для розвинених країн Заходу, але інтеграція до світового ринку страхових послуг торкнулася і країн, що розвиваються і країн з економікою перехідного типу (в тому числі й України).

На даний час страхові компанії розвинених країн представляють собою глобальні фінансові інститути, що об'єднують під одним дахом цілий ряд фінансових послуг від страхування і банківської діяльності до консалтингу, і

що володіють різноманітними активами в багатьох країнах. Подібні фінансові групи давно переросли національні ринки і в пошуках нових клієнтів вийшли на міжнародний ринок. До теперішнього моменту сформувалося кілька десятків світових гравців, що визначають структуру світового ринку страхових послуг.

Сприяють глобалізації страхових послуг і ряд економічних факторів, в тому числі система пільгового оподаткування. Наслідком цього є поява розвиненої індустрії страхування в ряді офшорних країн і регіонів, таких як Бермудські острови, о. Мен, Ірландія, Кіпр і ряд інших, що значно впливає не тільки на страхування юридичних, а й фізичних осіб. У зв'язку з пільговим оподаткуванням все більше число громадян ФРН воліють страхувати своє життя в сусідній Швейцарії.

І в цьому плані не можна не згадати про роль телекомунікацій та їх розвитку в процесі формування світового страхового ринку. Розвиток телекомунікаційної індустрії значно збільшив швидкість обміну інформацій, полегшив доступ до неї, дозволив оперативно відстежувати будь-яку необхідну інформацію. Розвиток телекомунікацій призвів до бурхливого зростання брокерської діяльності, що значно розширило можливості вибору потенційних страхувальників.

На формування світового ринку страхування найбільш істотний вплив мала поява принципово нових ризиків, пов'язаних з розвитком космічної індустрії, атомної промисловості, будівельної галузі та рядом інших. Подібні ризики не під силу самостійно застрахувати жодному страховику. Наслідком цього є поява консорціумів, об'єднань страхових компаній, метою яких і є прийняття на себе подібних глобальних ризиків. Як приклад можна привести консорціум, який застрахував Всесвітній Торговий Центр. Створення і функціонування об'єднань подібного роду, безсумнівно, стало важливим чинником у процесі створення світового ринку страхування.

Новим етапом процесу інтернаціоналізації світового страхового господарства став розвиток міжнародної страхової діяльності в рамках

транснаціональних страхових компаній (ТНСК). Транснаціоналізація бізнесу є формою інтернаціоналізації господарського життя, результатом якої є розвиток міжнародного виробництва продукції і послуг, що беруть участь у міжнародному внутрішньофірмовому кооперуванні в рамках функціонування ТНК (її материнської компанії, філій і дочірніх компаній).

Якщо проаналізувати стратегічний розвиток бізнесу європейських ТНСК протягом останніх десятиліть, то можна побачити явну тенденцію активізації їх діяльності в країнах Центральної та Східної Європи. Чергова хвиля розширення Європейського союзу в 2004 р (Кіпр, Мальта, Естонія, Угорщина, Латвія, Литва, Польща, Чехія, Словаччина і Словенія) і в 2007 р (Румунія і Болгарія) відкрила нові перспективи розвитку європейських ТНСК [39].

Безумовно, спрощення доступу до нових ринків у рамках функціонування єдиного економічного простору ЄС спонукало багатьох європейських страховиків розвивати свою діяльність в країнах ЦСЄ. Однак існує і ряд інших важливих критеріїв вибору країн Центральної та Східної Європи в якості стратегічної зони розвитку ТНСК. Для страхової компанії, що розвивається в транскордонному режимі, ці критерії мають основоположне значення: вони допомагають визначити рівень потенційного прибутку компанії в короткостроковій і довгостроковій перспективі. Одним з основних критеріїв визначення рівня розвитку ринку може виступати показник проникнення страхування в економіку країни, тобто внесок страхової галузі в розвиток національної економіки або співвідношення страхової премії і ВВП.

Ще одним, не менш важливим показником для визначення рівня розвитку страхового ринку виступає страхова премія на душу населення - щільність страхування. У розвинених країнах Європи страхова премія на душу населення становить 2,5 - 6,5 тис. дол. США (Голландія - 6,5 тис. дол., Данія - 5,2 тис. дол., Англія - 4,5 тис. дол., Франція - 4,2 тис. дол., Німеччина - 2,9 тис. дол.). У США страхова премія на душу населення у 2018 році

склала 3,7 тис. дол., в Японії - 4 тис. дол. [39]. Щільність страхування в країнах Центральної та Східної Європи істотно нижче, що пов'язано з рівнем доходу на душу населення. У Чехії, Словаччині, Польщі щільність страхування становить 400 - 750 дол. на людину, що наближене до середньосвітового показника - 600 дол. Виділяється група країн з низьким доходом населення (Болгарія, Сербія, Румунія та Україна), де показник щільності страхування - 50 - 150 дол. на людину [39].

Що стосується майбутнього потенціалу розвитку нового ринку, то його можна визначити за допомогою аналізу динаміки внутрішнього валового продукту країни, при зростанні якого збільшується і частка страхового сектора у ВВП. Традиційно темпи приросту ВВП у розвинених країнах становлять 2-3% в рік, у країнах, що розвиваються – від 4% і вище. Наприклад, середньорічні темпи зростання ВВП країн Центральної і Східної Європи складають близько 5 - 6%, а зростання страхових зборів - до 13% щорічно. Таким чином, привабливість страхових ринків країн ЦСЄ для іноземних інвесторів визначається їх основними характеристиками: низьким рівнем проникнення і щільності страхування поряд з високими темпами зростання ВВП. Саме ринки, що розвиваються, стали стратегічною метою міжнародних страхових груп [39].

Однак крім прагнення завоювати нові зростаючі ринки та зайняти на них лідируючі позиції, покращуючи свої власні можливості бізнесу, ТНСК керуються також і іншими мотивами, одним з яких є дисперсія ризиків. Поняття дисперсії ризику в страхуванні можна визначити як міру географічного розосередження взятих на страхування ризиків компанії в масштабі всього світу (для ТНСК) або всередині однієї країни. В даний час розвиток торговельних відносин сприяв появі нових специфічних видів страхування, таких як, наприклад, кредитне страхування. До теперішнього моменту 85% всього ринку кредитного страхування контролюється трьома компаніями, що мають своїх представників по всьому світу: голландсько-німецька компанія Gerling / NCM, французька COFACE і німецьке страхове

агентство Euler Hermes. При цьому весь останній час спостерігалася тенденція до зростання концентрації на цьому ринку. Так, в останнє десятиліття злилися в одну компанію Gerling і NCM, а також Euler і Hermes.

Найбільша ж ступінь інтеграції та глобалізації була досягнута в області перестраховування. На сьогодні світовий ринок перестраховування контролюється п'ятьма компаніями, на частку яких припадає близько 40% всіх внесків. Подібна тенденція до концентрації пояснюється підвищеними вимогами, як офіційних органів, так і вимог ринку до фінансових можливостей перестраховиків, що зумовлено самою специфікою перестраховування. Не дивно, що багато компаній не здатні витримати жорстку конкуренцію в даній галузі і змушені покинути ринок. Практично всі найбільші перестраховики зосереджені в Західній Європі. До найбільших і найбільш відомим з них належать: Швейцарське перестраховальне товариство Swiss Re, німецька перестраховальна компанія Munich Re, французька компанія AXA і ряд інших.

Одним з наслідків формування світового ринку страхування стала поява цілого ряду професійних об'єднань страховиків. Крім згаданого вище Міжнародного союзу морського страхування, можна згадати такі об'єднання: Міжнародний союз авіаційних страховиків, Міжнародний союз страховиків технічних ризиків, Бернський союз, Міжнародна асоціація страховиків кредитів та ряд інших.

Страхування є одним з компонентів інформаційного ринку фінансових послуг. Завдяки впливу сучасних інформаційних технологій, страхові відносини видозмінилися. Відбулася модернізація відтворювального процесу і всього ринку фінансових послуг [40].

На світовому страховому ринку відбувається активна діджиталізація галузі – використання страховими компаніями нових цифрових технологій.

Діджиталізація зачіпає різні бізнес-процеси страхових компаній, в тому числі продажу страхових послуг.

По-перше, під цифровим страхуванням може матися на увазі економічні відносини, обумовлені наявністю страхових інтересів у організацій і громадян та їх задоволення за допомогою цифрових технологій. Іншими словами, цифрове страхування - це спосіб реалізації страхового захисту на основі цифрових технологій [41].

Однак активний розвиток цифрових технологій формується в умовах цифрової економіки, що стає причиною появи нових ризиків, в тому числі нового трактування відомих з 1990-х рр. кіберризиків [42], а також інших ризиків, які можуть виникати в ході наукових досліджень. Частина ризиків цифрової економіки мінімізується завдяки використанню механізмів страхування.

Тому під цифровим страхуванням розуміється спосіб задоволення потреб страхувальників у специфічному страховому захисті, зумовленого випадковими несприятливими подіями, що відбуваються переважно в середовищі цифрової економіки і супутнім застосуванням технологічного устаткування, що є матеріальною базою реалізації економічних відносин.

Раніше дані страхові послуги іменувалися страхуванням електронної комерції [43], страхуванням кіберризиків, страхуванням від електронних і комп'ютерних злочинів і т.д., але термін «цифрове страхування» може їх об'єднати. Таким чином, проблема детермінації цифрового страхування полягає в його дуальності. З одного боку, цифрове страхування породжується цифровою економікою, а з іншого боку, воно є її складовою через реалізацію цифрових технологій, органічно імплементує інститутом страхування.

Цифрові технології впроваджуються страховиками не тільки в канали продажів, але і в передстрахову експертизу ризиків, документообіг зі страхувальником, урегулювання збитків [44; 45; 46].

Використання цифрових технологій призводить до зміни процесу конкуренції страхових компаній, вводить нові фактори конкурентоспроможності, видозмінює споживчу поведінку страхувальників при виборі страховика і страхової послуги.

Конкуренція на страховому ринку сприймається як змагальність страхових компаній за страхувальника (потенційного страхувальника), що реалізується через фактори конкурентоспроможності страхового продукту і страхової компанії, які визначають вибір страхувальника.

У частині страхових програм (продуктів) традиційна конкуренція реалізується в залежності від цінових і нецінових факторів конкурентоспроможності. Як цінового фактора конкурентоспроможності програм страхування виступає страховий тариф або вартість програми страхування з однаковими умовами [40; 47].

Нецінові фактори конкурентоспроможності можуть бути поділені на споживчі та програмні. Споживчі фактори конкурентоспроможності відображають якість взаємодії зі споживачем на етапі укладання договору страхування і можуть проявлятися в часі реакції на запит на страхування, в обсязі наданих документів, ступеня розкриття інформації та інших факторах.

Програмні фактори конкурентоспроможності відображають наповнення програм страхування за страховими сумами, страховими ризиками, умовами виплат, наявності сервісних послуг супроводу договору [48; 49].

Традиційна конкуренція розглядає процес конкуренції на ідеальному страховому ринку без урахування каналів продажів, особливостей споживчої поведінки страхувальників, впливу інших ринків фінансових послуг [50; 51].

Раніше в наукових роботах були описані такі нові форми конкуренції на страховому ринку, як міжринкова конкуренція, канална конкуренція, міжвидова конкуренція [52].

Діджиталізація конкуренції на страховому ринку може відбуватися за кількома напрямками. По-перше, впровадження цифрових технологій при продажах страхових послуг призводить до цифровізації каналів, тобто до появи нових каналів продажів, таких як інтернет-продажі, продажі у складі блокчейн-продуктів, продажі через мобільний додаток, продажі за запитом інтернету речей і т. д. Для цифрових каналів продажів характерна канална

конкуренція, що має виражені особливості у зв'язку із застосуванням цифрових технологій.

По-друге, використання цифрових технологій в інших бізнес-процесах страхових компаній, таких як супровід договору або врегулювання, може стати причиною конкуренції між традиційними і / або цифровими факторами конкурентоспроможності.

По-третє, індивідуалізація програм страхування, заснована на оцінці великої кількості інформації про страхувальника і об'єкт страхування, може призводити до інформаційної конкуренції.

Діджиталізація конкуренції на страховому ринку супроводжується рядом проблем, які, як правило, відсутні або успішно долаються в традиційній конкуренції. До найважливіших проблем відносяться:

- легкість монетизації чинників конкурентоспроможності в цифрових каналах продажів;
- обмеження конкуренції через технологічну цифровізацію вхідного квитка;
- утруднення контролю конкуренції внаслідок відсутності доступу до цифрових каналів продажів;
- необхідність захисту особистої інформації при цифровізації чинників конкурентоспроможності [51].

Залежно від форми застосування цифрових технологій можна виділити канал інтернет-продажів, канал блокчейн-продажів, канал продажів через інтернет речей, канал продажів через мобільні додатки та інші.

На даний момент найбільшого поширення серед цифрових каналів продажів отримав канал інтернет-продажів страхових послуг.

Конкуренція на страховому ринку сприймається як змагальність страхових компаній за страхувальника (потенційного страхувальника), що реалізується через фактори конкурентоспроможності страхового продукту і страхової компанії, які визначають вибір страхувальника.

Тенденції останніх років на страховому ринку показують, що активно розвиваються не тільки інтернет-продажі через сайти страховиків, але і через сайт партнерів страховиків (банки, мікрофінансові організації, інтернет-агрегатори, онлайн-тревел агентства та інші організації). Найважливішим критерієм віднесення до партнерських інтернет-продажів є відсутність комісійної винагороди за укладення договору страхування.

Незважаючи на різноманіття підходів до визначення інтернет-продажів страхових послуг, особливості конкуренції в інтернет-страхуванні визначаються споживчою поведінкою страхувальника.

Класична модель поведінки страхувальника, яка породжує традиційну конкуренцію, передбачає, що сайт страхової компанії використовується як майданчик для отримання інформації про страхові послуги. Передбачається, що страхувальник, у тому числі потенційний страхувальник, відібрав певну кількість страхових компаній і знає адреси їх сайтів. Традиційна конкуренція допускає, що страхувальник вивчає сайти страхових компаній і вибирає страхову послугу з урахуванням порівняння умов страхування, страхового тарифу, а також характеристик страхової компанії. Іншими словами, він повною мірою оцінює цінові та нецінові (програмні) фактори конкурентоспроможності страхових програм.

Некласична модель поведінки страхувальника (її ще можна назвати цифрова) передбачає, що з метою пошуку страхових послуг, необхідних для задоволення потреби страхувальника у страховому захисті, робляться пошукові запити або контекстні посилання. В цьому випадку Інтернет виступає специфічним посередником між страхувальником і страховиком, а конкуренція може розглядатися як канална конкуренція, що реалізується через зовнішні і внутрішні чинники, які визначають вибір страховика і страхової послуги [52].

Зовнішні чинники каналної конкуренції через Інтернет властиві класичній конкуренції і реалізуються через умови страхування і страхові тарифи.

Внутрішні чинники визначаються особливостями взаємодії страховика і посередника, в нашому випадку інтернет-мережі. При роботі з посередником кількох страхових компаній конкурентоспроможність програм страхування виражається через рекомендацію страховика і його програм посередником.

До внутрішніх факторів каналної конкуренції при пошуковій моделі продажів страхових послуг через Інтернет відносяться:

– специфічні методи просування в Інтернеті (кількість слів за запитом пошукової системи на сайті, кількість посилань на сайт, вага сайтів, на яких розміщені посилання, і т.д.), що проявляється у «вивішуванні» посилання на страховика в першій десятці сайту-пошукача;

– запропонована вартість контекстної реклами [49].

Особливість внутрішніх чинників каналної конкуренції полягає в їх монетизації, тобто в можливості покупки (накрутки) посилань в першому ешелоні або покупки контекстної реклами. Діджиталізація конкуренції може бути також розглянута в зв'язку з формуванням каналу продажів, заснованим на застосуванні розподільних баз даних, так званих технологій блокчейна. На зарубіжних ринках набули поширення смарт-контракти та блокчейн-технології при продажах нерухомості, які супроводжуються страхуванням нерухомості і фінансових ризиків. В автоматизовану систему продажів і реєстрації угод, заснованих на перерахованих вище цифрових технологіях, включені пропозиції певної кількості страховиків.

Особливість конкуренції при продажах страхових послуг з використанням смарт-контрактів і блокчейн-технологій обумовлена можливістю обмеження конкуренції, через те, щодов автоматизованих систем входить обмежена кількість страховиків. В якості можливого рішення обмеження конкуренції можливий допуск інших страхових компаній. Але для допуску необхідні автоматизація сторонніх страховиків, можливість оцифрування їхніх контрактів в використовуваних технологіях, яка може бути відсутнім за необхідними умовами і приводити до додаткових грошових

витрат, тобто можна говорити про технологічні вхідних бар'єри як способи обмеження конкуренції при використанні смарт-контрактів і блокчейн-технологій.

Використання цифрових технологій призводить до появи нових чинників конкурентоспроможності програм страхування. Аналіз пропозицій провідних страхових компаній дозволяє систематизувати цифрові фактори конкурентоспроможності за такими бізнес-процесами (після укладання договору страхування):

- онлайн-комунікації зі страхувальником (застрахованою особою);
- сервісний супровід договору страхування;
- отримання інформації про зміну ризику в процесі дії договору;
- врегулювання збитків [48].

Онлайн-комунікації страхувальника і страховика можуть реалізовуватися через створення системи особистих кабінетів з доступом страхувальника (застрахованої особи) або представника роботодавця при страхуванні колективів. Особисті кабінети використовуються для консультування страхувальників з виникаючих питань, в тому числі процедури врегулювання збитків, оперативного зворотного зв'язку, пропозиції нових програм страхування, продовження діючих договорів страхування. У частині врегулювання збитків через особисті кабінети, особливо з особистих видів страхування, може проводитися подача заяви на виплату, завантаження копій необхідних документів [53].

До онлайн-комунікацій відносяться такі нові технології, як мобільні додатки, що встановлюються на технічні присторії. Мобільні додатки дозволяють зберігати інформацію за полісами, забезпечують екстрений зв'язок зі страховиком, дозволяють розраховувати і купувати поліси по деяких видах страхування, подавати заяви на врегулювання, завантажувати фотографії та інші документи по страховому випадку, активувати поліс та виконання інших дій.

Сервісний супровід договору страхування як цифровий фактор конкурентоспроможності реалізується через автоматизацію звітів за чинним договором страхування, а також через використання додаткових цифрових опцій за договором страхування. Сервісний супровід найбільшою мірою здійснюється за корпоративними договорами особистого страхування, зокрема за договорами добровільного медичного страхування і страхування від нещасних випадків [51].

Таким чином, діджиталізація страхової діяльності і поява цифрового страхування призводять до зміни конкуренції на страховому ринку. Зміна моделей поведінки страхувальників при виборі страхових послуг з використанням цифрових технологій виводить на перше місце змагальність страхових компаній не за вибір покупця, а за рівень рекомендації своєї послуги через використання цифрової технології [54].

При застосуванні страховиками цифрових технологій як каналу продажів в повній мірі проявляються особливості каналної конкуренції, коли цінові та нецінові фактори конкурентоспроможності (зовнішні фактори) традиційної моделі конкуренції відходять на другий план, а починають переважати внутрішні чинники конкурентоспроможності, спрямовані на підвищення рівня рекомендації страховика і його програм [50].

Використання страховиками цифрових технологій у бізнес-процесах стає причиною появи цифрових чинників конкурентоспроможності програм страхування за напрямками комунікацій зі страхувальником, супроводу договору страхування, врегулювання збитків.

Подальший розвиток цифровізації страхового ринку призводитиме до посилення конкуренції між страховими компаніями, в тому числі за цифрові канали продажів.

1.3. Інституціоналізація світового ринку страхових послуг в глобальних умовах розвитку

Інституціоналізація – це процес формування, складання, започаткування нових громадських інститутів як стійких форм організації діяльності, що забезпечують підвищення організованості, керованості й ефективності життєдіяльності суспільства. В процесі інституціоналізації здійснюється визначення та закріплення соціальних норм, правил, статусів і ролей, приведення їх у систему. Така система здатна діяти в напрямку задоволення соціально-економічних потреб, а взаємодія структурних рівнів формує ринкову вертикаль, або єдину економічну систему країни, в якій відбувається накопичення потенціалу економічного зростання.

У ринковій економіці композиція інституціоналізації цілком задається фінансовим капіталом, так як він здійснює соціалізацію й інституціоналізацію економіки й обумовлює сприйнятливість економіки до цільового регулювання, формуючи безперервний інформаційний обмін між економікою і суспільством, що сприяє формуванню стійкої траєкторії економічного зростання, пов'язаної з ринковою рівновагою структурного рівня макроекономіки, орієнтованої на параметри граничного циклу розширеного відтворення капіталу.

Інституційні засади розвитку ринку страхових послуг на макро- та мікрорівні розглянуто у роботах таких вчених як: В. Базилевич [55], Н. Внукова [56], Л. Временко та С. Успенко [56; 57], Н. Долгошеї [58], А. Завади [59], А. Залетова [60; 61], О. Заруби [62], А. Манэса [63], В. Намонюк та О. Підчоси [64; 65; 66; 67], В. Пліса [68], А. Самойловської [69], Н. Ткаченка [70], Г. Чернова [71], В. Шевченка [72], Я. Шумелда [73], С. Якубовського [74; 75; 76] та інших.

З інституційної точки зору світової страховий ринок – сукупність суб'єктів і учасників страхових відносин, інфраструктурних організацій,

органів регулювання, нагляду та контролю, а також страхувальників і застрахованих осіб.

Головними учасниками світового страхового ринку є страхові організації (страховики) та страхувальники (фізичні та юридичні особи). Страхові організації класифікуються наступним чином: комерційні і некомерційні (наприклад, товариства взаємного страхування); державні та приватні; універсальні (здійснюють широкий перелік різних видів страхування) і спеціалізовані (наприклад, зі страхування життя, вогневому, космічному та ін.). На світовому страховому ринку діють страхові групи, що мають у своєму складі кілька страхових компаній, що спеціалізуються на наданні конкретних видів страхових послуг – зі страхування життя, медичного страхування і т.д.

Також існує ряд інститутів, які обслуговують страхові операції, які складають інфраструктуру міжнародного ринку страхових послуг. До них відносять страхових агентів, брокерів (серед найбільших страхових брокерів світу можна також виділити американські компанії Marsh & McLennan, AON, англійські - Sedgwick Group, Willis Corroon Group, Heath & Lambert Group, в Німеччині до недавніх пір найбільшим страховим маклером була компанія Jauch & Hiibener, у Франції - Gras Savoye, в Нідерландах - ABN-AMRO Verzekeringen), актуаріїв, необхідних для планування кулі, Професійні об'єднання страховиків у формі союзів або асоціацій, об'єднання взаємного страхування (ОВС здоров'я - NipponLifeInsurance, Daiichi-MutualLife Insurance, MeijiYasudaLifeInsurance, SumitomoLifeInsurance (Японія), NewYorkLifeInsurance, TIAA-CREF, MassachusettsMutual-LifeInsurance (США) і ін.), і інших фахівців (компаній).

Важлива роль на міжнародному страховому ринку відводиться перестраховальникам. В даний час в світі діють близько 200 професійних перестраховальних товариств. Найбільші світові перестраховальні організації: HannoverRe, SCOR, MunichRe, SwissRe і ін.

Кептивні страхові організації також є одним з найважливіших інститутів страхового ринку. Це страховики, особливість яких полягає в тому, що вони створюються великими фінансово-промисловими групами (корпораціями) з метою обслуговування своїх корпоративних інтересів зі страхування, тобто для страхування своїх ризиків.

У широкому сенсі під інфраструктурою страхового ринку розуміють всі умови, щоб забезпечити його безперебійне функціонування. Широке поняття інфраструктури страхового ринку включає в себе й інституційну інфраструктуру, й існування вторинного ринку страхування (перестраховування), і систему страхової освіти, і багато інших умов.

У більш вузькому сенсі поняття "інфраструктура страхового ринку" традиційно трактується як сукупність певних інститутів, в залежності від стану розвитку яких визначається рівень розвитку страхового ринку в цілому.

До них відносяться інститути:

– страхових посередників (VIPAR - це Європейська асоціація страхових посередників, утворена в 1937 р., яка включає національні асоціації професійних страхових посередників (агентів і брокерів) і основними завданнями якої сприяння розвитку національних асоціацій страхових посередників, координація їх діяльності, участь в розробці страхового законодавства, надання допомоги в міжнародних контактах страхових посередників та ін.

На глобальному рівні інтереси страхових посередників представляє Всесвітня федерація страхових посередників (The World Federation of Insurance Intermediaries (WFII)), завданнями якої є консультивання світових фінансових та економічних організацій з питань діяльності страхових брокерів і агентів у сучасних умовах);

- страхових оцінювачів;
- страхових актуаріїв;
- страхових аудиторів;
- незалежних страхових консультантів.

Нині не забезпечується принцип єдності регулювання в рамках існуючої системи розподілу функцій і повноважень з регулювання, нагляду та контролю на фінансовому ринку. А для ефективного функціонування фінансового ринку необхідно забезпечити нерозривність процесів правоустановлення і правозастосування. Це обумовлено складністю об'єкта регулювання і високим рівнем системних ризиків, які характерні для фінансової сфери. Тому головною метою є істотна підвищення ефективності функціонування регулятора фінансового ринку.

Контроль і нагляд за страховою діяльністю здійснюють спеціалізовані регулюючі органи, які є невід'ємною частиною міжнародного страхового ринку.

В Євросоюзі як найбільшому регіональному страховому ринку основними нормативними документами в галузі регулювання страхових ринків є Директиви, прийняті Радою Європи і Європейським Парламентом. найбільш значимі з них.

1. Директива Ради Європи 73/239 / ЄЕС від 24 липня 1973 року для страхування "нежиття".

2. Директива Ради Європи 79/267 / ЄЕС від 5 березня 1979 року про узгодження законів, підзаконних та адміністративних положень стосовно організації та здійснення діяльності з прямого страхування життя.

3. Директива Європейського Парламенту та Ради Європи 98/78 / ЄС від 27 жовтня 1998 року про додатковому нагляді за діяльністю страхових організацій в складі страхової групи.

4. Директива Європейського Парламенту та Ради 2002/12 / ЄС від 5 березня 2002 року про внесення змін до Директиви Ради Європи 79/267 / ЄЕС щодо вимог до маржі платоспроможності, яка встановлюється для страхових організацій, що спеціалізуються на страхуванні життя.

5. Директива Європейського Парламенту та Ради 2002/83 / ЄС від 5 листопада 2000 року щодо страхування життя.

6. Директива Європейського парламенту та Ради Європи 2001/17 / ЄС від 19 березня 2001 року про порядок реорганізації та припинення діяльності страхових організацій.

Страхове законодавство, що регулює діяльність страхових брокерів на території ЄС, засноване на Директиві від 09.12.2002 № 2002/92 / ЄС "Про страхове посередництво".

У країнах ЄС останнім часом приймаються заходи щодо посилення вимог до платоспроможності страхових компаній у зв'язку із зростанням кількості неплатоспроможних страховиків. З 2004 р у країнах ЄС вступили в силу вимоги до оцінки платоспроможності страхових компаній Solvency I. Система Solvency II передбачає нововведення, зокрема оцінку активів і пасивів страхових компаній на основі ринкових принципів, з урахуванням всіх ризиків, з якими стикається страхова компанія у своїй діяльності, та включає вимоги щодо кількісного визначення нормативного капіталу; якісні вимоги до внутрішнього контролю та управління ризиками, а також діяльності органів страхового нагляду; вимоги щодо розкриття інформації та прозорості страхового бізнесу [77; 78].

В області регулювання страхового ринку на міжнародному рівні за аналогією з Базельським комітетом з банківського нагляду (Bank of International Settlements - BIS) і Міжнародною організацією комісії з цінних паперів (international Organization of Securities Commissions - IOSCO) діє Міжнародна асоціація страхових наглядів (MACH або IAISf), створена в 1994 році з метою сприяння розвитку страхового регулювання та нагляду на основі міжнародного співробітництва та взаємодії, щовключає близько 190 національних органів страхового регулювання та нагляду. Значна увага приділяється збору та обробки інформації про застосування раніше схвалених MACH стандартів страхового нагляду. З цих питань MACH тісно координує свою роботу з Міжнародним валютним фондом, а також з Радою з фінансової стабільності (Financial Stability Board), який був створений у

квітні 2009 р на Лондонському саміті "Групи 20-ти" на базі Форуму фінансової стабільності.

Асоціацією створено робочі групи з оцінки та впровадження ключових принципів страхування, посилення прозорості та розкриття інформації в секторі перестраховання, а також група по електронній торгівлі. МАСН випускає документи, які відповідно до її статуту дозволяють органу нагляду конкретної країни застосовувати, або ні принципи, стандарти і її рекомендації. Вони дійсні для всіх країн світу, незалежно від того, відносяться вони до розвинених або державам, що розвиваються. Крім цього, розробляються методичні матеріали, наприклад, по ліцензуванню, проведення виїзних перевірок тощо, які служать навчальним матеріалом з проблем постійного нагляду за страховими компаніями, містять рекомендації щодо розвитку національного страхового законодавства [77; 78].

Підкомітетами МАСН підготовлені нові документи по стандартам нагляду за перестраховиками і розкриття технічних аспектів діяльності страховиків, що здійснюють страхування інше, ніж страхування життя; принципам управління ризиками при електронній торгівлі; посилення ролі актуаріїв в моделі страхового нагляду; рівнями контролю платоспроможності страхових компаній. Створено базу даних по страховому законодавству і перестраховальникам [77; 78].

В рамках співпраці з Форумом фінансової стабільності, Світовим банком і МВФ ведеться активна робота по організації моніторингу за застосуванням ключових принципів регулювання і нагляду страхової діяльності, що вже знайшло своє вираження в стандартах, затверджених МАСН. Велика увага приділяється стратегії МАСН по взаємодії з Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) в області регулювання діяльності пенсійних фондів. Крім того, асоціація координує свої дії з іншими фінансовими регуляторами з банківського сектора і ринку цінних паперів. Так, у співпраці з Базельським комітетом і Міжнародною організацією комісій з цінних паперів сформований спільний форум для

розгляду питань, що становлять спільний інтерес для трьох організацій. Розглядається можливість уніфікації стандартів по платоспроможності страхових організацій і банків [77; 78].

Головним документом МАСН є Основні принципи страхування (Insurance Core Principles). У 2003 р вийшла нова редакція цього міжнародного документа. Документ включає 28 принципів, які доповнюються стандартами, що регулюють більш детально питання страхового нагляду. Крім цього, до кожного основного принципу страхування встановлені критерії, якими наглядовий орган повинен неухильно керуватися у своїй діяльності. Істотні критерії застосовуються для оцінки дотримання страхових принципів будь-якої країни, додаткові критерії - в залежності від особливостей окремих країн [77; 78].

Як наслідок фінансової кризи на глобальному рівні проходить обговорення документ по системно значущим страховим інститутам, розроблений і представлений для розгляду МАСН. Асоціація активно включилася в роботу по відбору системно значущих інститутів і займається оцінкою діяльності 48 найбільших страхових груп з 13 країн.

Визначено критерії оцінки глобальних страхових інститутів, а саме: розмір, міжнародної діяльності, використання нетрадиційних страхових схем і наявність непрофільних підрозділів, взаємопов'язаність з фінансовою системою і домінування на особливо значущих ринках. Асоціацією розроблено і знаходиться в стадії обговорення Робочий проект загальних основ нагляду за діяльністю страхових груп міжнародного масштабу [77; 78].

Завдання регулювання ризиків системно значущих страхових інститутів (СЗСІ) зводяться до наступного:

- раннє виявлення і попередження загроз з боку СЗСІ на основі постійного моніторингу їх діяльності (зокрема, на основі використання стрес-тестування, планів оздоровлення та ін.);
- забезпечення захисту споживачів фінансових послуг СЗСІ;

- проведення реструктуризації і, при необхідності, банкрутства СЗСІ без залучення на ці цілі державних бюджетних коштів, тобто коштів платників податків;
- забезпечення виконання СЗСІ взятих фінансових зобов'язань перед контрагентами і клієнтами навіть при кризовій ситуації з використанням рекомендованих механізмів;
- встановлення спеціальних, більш жорстких норм регулювання і нагляду, що стосуються підвищених вимог до капіталу, внесків до страхових фондів і т.д .;
- на національному рівні необхідні розробка та затвердження процедур банкрутства, реструктуризації, фінансового оздоровлення СЗСІ при наявності (створення в разі відсутності такого) відповідного уповноваженого державного органу [77; 78].

Континентальна європейська модель регулювання страхової діяльності передбачає регулювання страхової діяльності через урядові інститути: міністерства [79-83], податкові та фіскальні органи, наглядові органи. У світовій практиці регулювання страхової діяльності виділилося дві основні моделі регулювання: модель жорсткого регулювання і ліберальна модель регулювання страхування, кожна з яких реалізується в рамках визначеної системи права - "континентальної" [84-91] або "англо- американської". Окремо слід розглядати моделі регулювання страхового ринку євро-азіатського напрямку, які мають свої особливості, пов'язані з культурними і релігійними традиціями [92; 93; 94].

Модель жорсткого регулювання страхової справи реалізується в рамках континентальної системи права і характеризується детальною регламентацією всіх сторін діяльності страховиків, контролем за дотриманням законодавства при проведенні страхових операцій. Основа системи - сувора законодавча регламентація діяльності суб'єктів ринку, при цьому основними джерелами права є закони та кодекси [95; 96; 97].

Форми регулювання, характерні для даної моделі:

- твердження органами страхового нагляду страхових тарифів або встановлення рамок коливання тарифів;
- твердження змісту типових форм договорів страхування;
- перевірка виконання бізнес-планів;
- нагляд за поточними операціями;
- регулярні перевірки страхових компаній [98-108].

Дана модель характерна для більшості європейських країн, таких як Німеччина, Франція, Італія, Іспанія та ін., а також для Японії.

Аналіз світової практики показує наявність суттєвої взаємозалежності між типом регулювання і структурою окремих страхових ринків - монополістичної, конкурентної і олігополістичної. На рис. 1.1 представлено структурно-логічний опис страхових ринків з виявленням взаємозв'язку основних компонентів цього ринку. В основі даної структуризації лежить відома з теорії організації галузевих ринків концепція «структура-поведінка-результативність».

Рис. 1.1. Суб'єктно-об'єктна структура страхового ринку та його зв'язок із фінансовим ринком та ринком фінансових послуг*

*Складено автором за [109]

Структура страхового ринку базується на трьох структурних змінних: ступеня концентрації, свободи входу і виходу в страхову галузь, державному обмеженні обсягів прийнятих ризиків і конкуренції [99-100]. Поведінка ринку (ринкову поведінку учасників ринку - страхових компаній) відображає реакцію виробників страхових продуктів на зміну кон'юнктури ринку та використання ними можливостей змови з тарифами і цінами. Результативність характеризується довгостроковими результатами роботи ринку і динамікою його основних показників, перш за все прибутку та інновацій [101-102].

Структурно-логічний опис страхових ринків з виявленням взаємозв'язку основних компонентів цього ринку «структура-поведінка-результативність» дозволяє виділити три типи страхового ринку - монополістичний, олігополістичний і конкурентний. Монополізований тип ринку характеризується високою концентрацією виробництва, високими бар'єрами входу, надприбутками, відсутністю інновацій. Особливостями моделі досконалої ринкової конкуренції є висока частка малих і середніх підприємств, середня норма прибутку, низькі вхідні бар'єри, висока динаміка і обсяг інноваційних продуктів. Моделі олігополістичного ринку властиво перетин зазначених характеристик, так як однорідна або диференційована конкуруюча продукція виробляється кількома продавцями для багатьох покупців [103-104].

Найбільшими страховими ринками характеризуються США і Японія, великими – Велика Британія, Франція і Німеччина. Решта ринків відносно невеликі, що відображає крім масштабу економіки її результативність. Розвинені країни демонструють високі показники результативності, а країни, що розвиваються і країни з перехідною економікою - низькі. Одночасно параметр результативності пов'язаний і з моделлю ринку. У загальному випадку на конкурентному і олігополістичному ринку спостерігаються високі показники результативності (Швейцарія, Японія, Велика Британія,

США, Франція, Швеція, Німеччина), на монополістичному - низькі (Китай, Індія). Окрему модель ринку, що розвивається демонструють країни з перехідною економікою, результативність яких поки ще невелика, але їх динаміка призводить до висновку про рух до ліберальних конкурентних ринків (Чехія, Польща, Росія) [105-106].

Ознаками глобалізації страхового ринку є:

- прискорення концентрації страхового капіталу, а також активний процес покупки акцій і злиття страхових компаній різних країн;
- інтернаціоналізація та географічний перерозподіл ризиків по каналах міжнародного перестраховування;
- інтернаціоналізація фінансових операцій страховиків [109].

Незважаючи на той факт, що страхування в особі страхових ринків національних держав, як якась «наднаціональна» фінансова послуга, прагне до інтеграції в світовому масштабі, ми вважаємо, що державні інтереси кожної окремої країни вимагають збереження «контрольного пакета акцій» державного контролю та управління страховою галуззю такої держави [110].

Як показала історія, розвиток страхових ринків в країнах з ринковою економікою, що пов'язане з великою небезпекою «придушення» національних компаній іноземними, як правило, глобальними учасниками страхового / фінансового ринків. З метою захисту національних страхових ринків постійна комісія зі страхування при Всесвітній конференції з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) розробила спеціальні рекомендації, що включають ряд протекціоністських заходів. Необхідність такого роду вимог на початковому етапі доведена практикою, - наприклад, в Польщі, Угорщині, Литві в результаті зняття всіх обмежень припинив існування національний страховий ринок [111; 112].

Разом з тим контрольована інтеграція страхових систем окремих держав прийнятна, тому що вона забезпечує наявність здорової ринкової конкуренції між окремими учасниками ринку.

Керована державою інтеграція національних страхових систем дозволяє забезпечити досягнення наступних стратегічних цілей:

- викликати зростання капіталізації страховиків і, як наслідок, - збільшити «ризикову» ємність національного ринку;
- підвищити якість послуг, що надаються і урізноманітнити номенклатуру реалізованих товарів;
- розвинути інфраструктуру національного ринку;
- забезпечити використання передових інформаційних технологій;
- активізувати конкурентну боротьбу на національному ринку;
- підвищити рівень «страхової культури суспільства» для формування стійкого попиту на страхові послуги [113-114].

Глобалізація економіки обумовлює появу для страхової системи національних держав цілого набору зовнішніх «загроз» і «викликів», що реалізують прояв цих же ефектів всередині національної системи. Як приклади таких факторів слід вказати наступні:

- по-перше, загрози: падіння попиту з боку юридичних та фізичних осіб на продукти страхування, інтервенція іноземного капіталу на національний ринок скорочення кількості національних страховиків, обмежені можливості ринку перестраховання, недостатня фінансова стійкість національних страховиків і т.д.

- по-друге, виклики: впровадження стандартів і принципів МАСН2, створення національного мегарегулятора, регулярне стрес-тестування національних систем, інтернаціоналізація та глобалізація страхових ринків і т.д. [115].

Управління такими факторами ризику здійснюється державою шляхом конструювання системи регулювання, побудованої на принципах державного і ринкового регулювання, а також включає в себе елементи системи саморегулювання (наприклад, саморегульовані організації - СРО), в якій державне регулювання виконує роль нормотворця і визначає необхідні

правила функціонування ринку, організовує інституційну структуру ринку і визначає правила взаємовідносин його учасників.

Державне регулювання спрямоване на ліквідацію або максимальне зниження негативних наслідків фактора глобалізації проявляється, наприклад, в разі пропозиції більш клієнтоорієнтованого страхового продукту іноземним страховиком, внаслідок чого конкурентоспроможність продуктів національних страховиків буде знижуватися [112].

У разі досягнення необхідного рівня розвитку страхового ринку держава має можливість поступово усувати бар'єри для іноземного капіталу. Такий підхід реалізовується в країнах, активно здійснюють ринкові перетворення в страховому секторі.

Існуючий досвід країн Центральної та Східної Європи (таких як Угорщина, Польща та ін.) Демонструє альтернативний шлях розвитку ринку, в результаті якого іноземними страховиками (як правило, найбільшими світовими компаніями) був встановлений практично повний контроль на національними страховими ринками зазначених країн [113].

Інший підхід до вирішення завдання лібералізації ринку страхування при приєднанні до СОТ продемонстрував Китай - він встановив дуже високі вимоги до капіталізації іноземних страховиків, бажаючих працювати на китайському страховому ринку. Як результат - таким вимогам в даний час задовольняють виключно найбільші світові страховики. При цьому для початка операційної діяльності на китайському ринку іноземний страховик повинен протягом не менше ніж двох років мати своє представництво в КНР і тільки після закінчення цього терміну подавати заяву про отримання ліцензії [115].

В результаті проведення протекціоністської політики Китай зумів зберегти доступ до обов'язкових видів страхування виключно для національних страховиків, і в даний час на частку іноземних страховиків припадає трохи більше ніж 6% ринку страхування в Китаї.

Сучасні умови регулювання страхової діяльності з урахуванням інтеграційних процесів і основних принципів і стандартів Міжнародної асоціації страхових наглядів вимагають вироблення єдиної стратегічної політики в розвитку страхового ринку.

Основними завданнями державної політики є:

- створення умов для забезпечення населення і організацій надійними і якісними страховими послугами і підвищення конкурентоспроможності суб'єктів страхової справи;

- вдосконалення інструментарію страхового нагляду з метою ефективного контролю за дотриманням прав і законних інтересів учасників страхових правовідносин;

- зближення принципів, форм і методів страхового нагляду з загальними принципами страхування і стандартами Міжнародної асоціації страхових наглядів;

- створення умов для розкриття інформації про діяльність суб'єктів страхової справи [116].

В якості основних завдань розвитку страхової галузі на перспективу можна визначити наступні:

- зміцнення стабільності, надійності та прозорості діяльності суб'єктів страхової справи;

- захист прав страхувальників, застрахованих;

- розвиток правових основ діяльності учасників страхового ринку;

- розвиток конкурентного середовища;

- розробка підходів до здійснення видів страхування в обов'язковій і добровільній формі [116].

Заходи, спрямовані на підвищення ролі страхування в умовах інноваційної економіки, можна сформулювати наступним чином:

- вдосконалення страхового законодавства країни;

- вдосконалення підходів до регулювання відносин у сфері обов'язкового і добровільного страхування;

- формування механізмів гарантування виконання страховиками зобов'язань за договорами страхування;
- вдосконалення системи врегулювання суперечок;
- вдосконалення регулювання страхової діяльності відповідно до міжнародної практики та основними принципами Міжнародної асоціації страхових наглядачів;
- підвищення вимог до складання фінансової звітності страховиків у зв'язку з міжнародними вимогами Євросоюзу Solvency-2 до платоспроможності страхових компаній;
- підвищення ефективності розвитку страхового ринку як важливого фінансового інструменту, який дозволяє підвищувати конкурентоспроможність в міжнародному масштабі;
- підготовка високопрофесійних кадрів, що дозволить посилити конкурентоспроможність вітчизняних страхових компаній з іноземними страховиками;
- підвищення освітнього і наукового потенціалу при підготовці професійних кадрів [117].

У цілому розвиток національної страхової системи сприяє розвитку інноваційної економіки і передбачає, по-перше, посилення ролі держави з урахуванням сучасних інтеграційних процесів; по-друге, впровадження сучасних інноваційних страхових технологій; по-третє, вдосконалення страхового законодавства з метою підвищення страхового захисту інтересів страхувальників і держави [118].

Для підвищення страхової культури необхідно підвищувати довіру до ринку фінансових послуг - укладання договорів страхування безпосередньо з громадянами щодо їх життя, здоров'я, майна і т. д. ;

- страхування життя і здоров'я громадян за рахунок коштів організацій і бюджетних асигнувань;
- страхування відповідальності виробників товарів і послуг перед споживачами [118].

Основні заходи в сфері розвитку страхового ринку включають в себе:

- стимулювання капіталізації страхового ринку шляхом подальшого підвищення мінімального розміру статутного капіталу страхових організацій;
- підвищення вимог до ліквідності коштів, за рахунок яких формуються статутні капітали;
- впровадження оперативного моніторингу фінансового стану страхових організацій;
- формування відповідної системи обліку і звітності відповідно до міжнародних стандартів класифікації за видами страхування [119, 120].

Дослідження тенденцій розвитку страхового ринку є актуальним завданням, оскільки відмінності кожної країни або регіону формують свою структуру страхових ризиків і видів страхування. В залежності від країни страхові портфелі компаній мають свої регіональні особливості. Страхові ринки регіонів розрізняються в залежності від галузевих особливостей розвитку регіонів, зокрема, в промислових регіонах більш актуальними є страхування майнових ризиків та страхування відповідальності.

Страхові ринки є системою умов, що впливають на зміну кон'юнктури на одному національному страховому ринку, здійснюють непрямий вплив на розвиток інших національних страхових ринків. Зміни в рівнях та тенденціях розвитку національних страхових ринків призводять до змін у формуванні глобального ринку страхових послуг. Тому існує багато різних методичних засад оцінки світових ринків, у тому числі, й ринків послуг, що використовують різні види аналізу. Однак, багато з них є недоступними через обмеження доступу до інформаційних ресурсів або складних розрахунків.

Вивчення стану і проблем розвитку страхового ринку здійснювали такі вітчизняні вчені: В. Виговська [121], О. Вірбулевська [122], М. Дубина [123], О. Клепікова [124], О. Кнейслер [125], В. Левченко [126], П. Литвин [127], О. Музика [128], Г. Піратовський [129], Л. Позднякова [130], Н. Ткаченко [131], Л. Русул [132] та ін.

Для дослідження світового ринку страхових послуг в умовах глобальної конкуренції пропонується наступна логіко-структурна схема дослідження, рис. 1.2.

Згідно запропонованої автором схеми аналізу світового ринку страхових послуг в умовах глобальної конкуренції, методичний інструментарій дослідження передбачає дев'ять послідовних етапів:

Етап 1. Постановка завдання – дослідження теоретичних засад розвитку світового ринку страхування, на який посилаються всі інші етапи дослідження. Пропонується використання класичних загальнонаукових методів дослідження, у тому числі: аналізу, синтезу, систематизації.

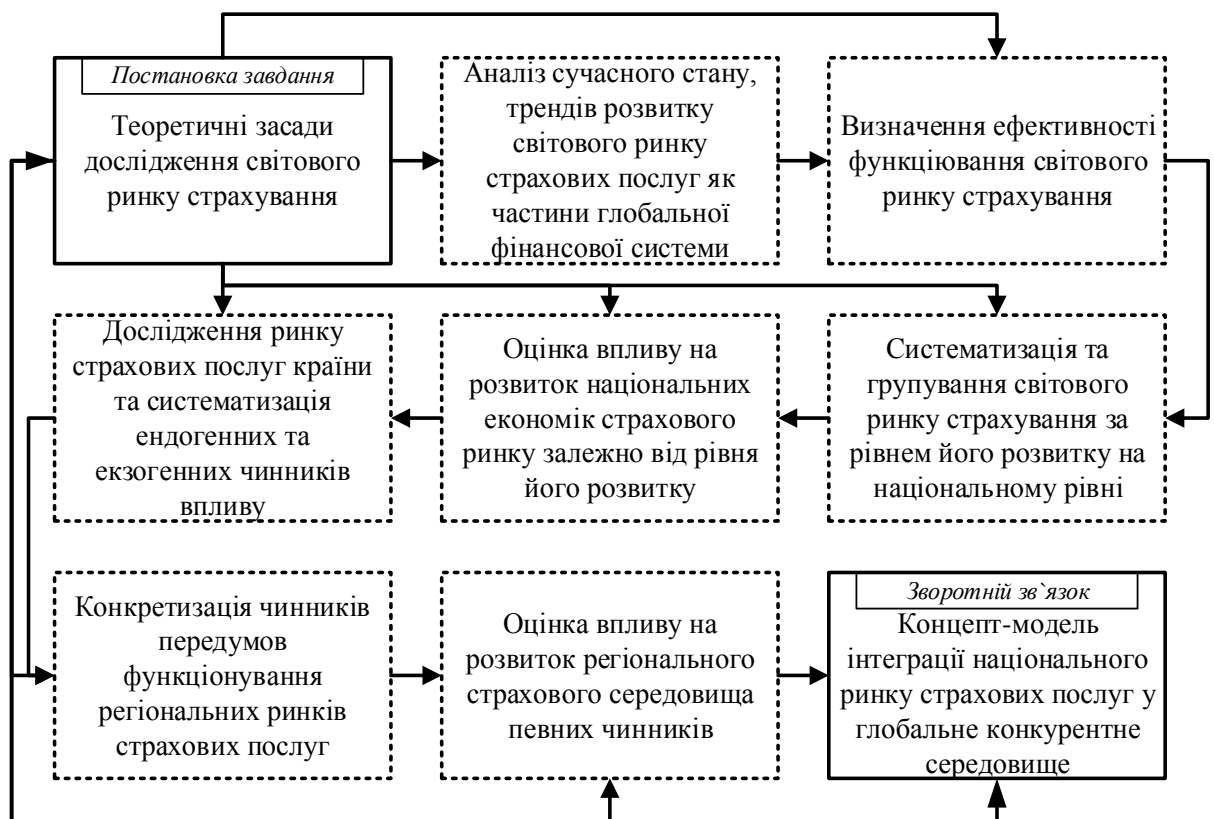

Рис. 1.2. Логіко-структурна схема дослідження світового ринку страхових послуг в умовах глобальної конкуренції*

*Розроблено автором

Етап 2. Передбачає аналіз сучасного стану, трендів розвитку світового ринку страхових послуг як частини глобальної фінансової системи. Дає можливість оцінити регіональну асиметричність розвитку світового ринку страхування. Пропонується використання широкого переліку методів дослідження, у тому числі, методів обробки даних: статистичного та порівняльного аналізу, графічного та табличного методів представлення інформації, регресійного аналізу для оцінки трендів розвитку страхового та фінансового ринків.

Зокрема, аналіз сучасного стану, трендів розвитку світового ринку страхових послуг як частини глобальної фінансової системи можна здійснити різними аналітичними методами, вибір яких залежить від конкретних завдань дослідження. Аналітичні методи стосовно оцінки рівня розвитку світового ринку страхових послуг можна поділити на такі групи. Трансформаційні методи спрямовані на перетворення звітності страхових компаній у більш зручний для сприйняття вид. Ці методи не несуть прямої аналітичної функції і не призводять безпосередньо до будь-яких висновків чи рекомендацій. Їх основна функція: забезпечення порівняння та співставлення первинної вихідної інформації на основі даних різних звітних періодів. Якісні методи оцінки рівня розвитку світового страхового ринку спрямовані на визначення змін його структури за видами та формами страхування, інституціональної структури і співставлення її з деяким ідеальним шаблоном. При цьому однозначно інтерпретувати поточну структуру страхового ринку досить складно, оскільки на неї впливає соціально-економічна специфіка країн. Також, якісні методи включають вивчення та аналіз тенденцій розвитку ринкових процесів і екстраполяцію їх на майбутнє. Методи динаміки стосовно оцінки рівня розвитку світового ринку страхування мають низку недоліків:

- зміни, що відбулися характеризують дії минулих періодів і, таким чином, відсутні підстави вважати, що подібні тенденцію будуть збережені;

– іноді, у разі відсутності додаткових даних неможливо однозначно інтерпретувати зміни, що відбулися;

– деякі результуючі показники зумовлені значною кількістю факторів, в тому числі і зовнішніх, що прогнозувати їх на основі попередньої динаміки практично не можливо.

Також, оцінка ефективності окремих страхових компаній на основі показників динаміки не завжди об'єктивна, оскільки для компанії, що знаходиться в передкризовому стані, зростання прибутку в 2-3 рази може бути лише слабким симптомом поживлення. В той же час, для компанії, що стабільно функціонує, таке зростання можна розцінити як сталу тенденцію розвитку.

Етап 3. Визначення ефективності функціонування світового ринку страхування. Пропонується використання методу Парето, що дозволяє оцінити ефективність функціонування національних ринків страхових послуг, відносні показники, зокрема, частка страхування в загальному експорті / імпорті ринку послуг та частка страхування в ВВП країни як коефіцієнт локалізації страхового ринку, який розраховується відношенням частки результативного показника (обсяги страхових премій) до частки факторного показника в межах регіону (ВВП країни):

$$K = \frac{d_S}{d_{\text{ВВП}}} \quad (1.1) [133]$$

де d_S – доля страхових премій країни, а $d_{\text{ВВП}}$ – ВВП країни.

Чим більше його значення, тим більш рівномірно розподілені національні ринки за показником страхових премій щодо ВВП, а, отже, тим більш рівномірно розподілений страховий капітал і нижче його концентрація [133].

Що стосується методу Парето – автор вважав, що економіка повинна вивчати механізм, що встановлює рівновагу між потребами людей і

обмеженими засобами їх задоволення, для чого необхідно застосування математичного методу аналізу. Так, В. Парето розробив вихідні положення теорії добробуту, а саме – досягненням максимуму добробуту забезпечує досконала конкуренція. Сформульовано чіткий критерій рівноваги або «оптимум Парето», сутність якого полягає у тому, що розподіл ресурсів визнається оптимальним, якщо не можна поліпшити становище будь-якого учасника економічного процесу, одночасно не знижуючи добробуту хоча б одного з решти.

Оптимум Парето на сучасному етапі розвитку є одним з центральних понять для сучасної економічної науки. На основі цього поняття будуються теореми добробуту. Одним з застосувань Парето-оптимальності є так зване Парето-розподіл трудових ресурсів і капіталу при міжнародній економічній інтеграції, тобто економічне об'єднання двох і більше держав. Відповідно до критерію зростання суспільного добробуту, рух у бік оптимуму можливий лише при такому розподілі ресурсів, що збільшує добробут принаймні однієї людини, не завдаючи шкоди нікому іншому.

Сутність діаграми Парето полягає, що за допомогою графічних методів добре видно – найбільш вагомі елементи розвитку світового ринку страхування завжди будуть на першому місці.

Етап 4. Систематизація та групування світового ринку страхування за рівнем його розвитку на національному рівні. Пропонується використання в якості основного методу кластерний аналіз для групування країн світу за рівнем розвитку національних страхових ринків. Інший клас методів оцінки світового ринку страхування представляють методи економіко-математичного моделювання. Серед них можна виділити кілька груп економіко-математичних методів, що використовуються при проведенні оцінки страхових ринків. Інтегральні методики оцінки рівня розвитку світового страхового ринку припускають синтезування окремі показників індикаторів в комплексні конструкції. Методи багатовимірної класифікації призначені розділяти сукупності об'єктів на однорідні групи. Кожен з

розглянутих об'єктів характеризується великою кількістю різних і стохастично пов'язаних ознак. Кластерний аналіз – це багатовимірна статистична процедура, яка виконує збір даних, що містять інформацію про вибірку об'єктів і потім упорядковує об'єкти в порівняно однорідні групи – кластери. Основна мета кластерного аналізу – знаходження груп схожих об'єктів у вибірці та процедура упорядкування об'єктів у порівняно однорідні класи на основі попарного порівняння цих об'єктів за попередньо визначеним і вимірним критерієм, що дозволяють класифікувати багатовимірні спостереження.

Формально задача кластеризації описується наступним чином:

$$I = \{i_1, i_2, \dots, i_j, \dots, i_n\}, \quad (1.2) [117]$$

де i_j – об'єкт, що досліджується.

Задача кластеризації полягає в побудові множини:

$$C = \{c_1, c_2, \dots, c_k, \dots, x_g\}, \quad (1.3) [117]$$

де c_k – кластер, який має в собі схожі один на одного об'єкти з множини I :

Перевірка відмінностей між кластерами зводиться до побудови статистично обґрунтованого висновку про відхилення між величинами середніх значень по кластерах. Відмінності в оцінках середніх значень по кожному кластеру можуть бути великими, оскільки метод кластеризації прагне видалити кластери з максимальним відхиленням середніх. Проте ці відмінності можна спостерігати не для всіх змінних, що беруть участь в кластеризації. Вклад деяких змінних в досягнення відмінностей між кластерами може незначним. Тому при побудові кластерної структури доцільно виділити набір змінних, які здійснюють значний вплив на результати кластеризації. Для оцінки результатів кластеризації при вивченні вибраної змінної виконується перевірка нульової гіпотези про те, що кластери не відрізняються один від одного, тобто середні значення змінної,

обчислені за кластерами, рівні. В результаті дисперсійного аналізу така гіпотеза або підтверджується або заперечується. Якщо гіпотеза про подібність кластерів підтверджується, це означає, що на досліджуваній множині даних не виявлено кластерної структури і розбиття на кластери за досліджуваною змінною незначиме. Якщо ж в результаті дисперсійного аналізу отримано, що кластери відрізняються, то цей результат підтвердить правильність кластерного розв'язку і обґрунтованість вибору змінної як аналізованої властивості при кластеризації. Подібна модель може бути застосована і для визначення статистичної значимості економічного результату на виділених кластерах. Економічний показник використовується для розрахунку потенціалу кластера. При оцінці економічного параметру кластера робиться припущення про існування залежності економічного показника від значення змінних, що беруть участь в кластеризації. Однак на практиці доволі складно побудувати функціональну залежність між змінними кластеризації і економічним параметром кластеру.

Етап 5. Оцінка впливу на розвиток національних економік страхового ринку послуг залежно від рівня його розвитку. В якості основного методу пропонується використання кореляційно-регресійного методу, а також широке коло загальнонаукових методів та методів наочного представлення інформації. Регресійні і кореляційні методи використовуються для встановлення взаємозв'язків і форм зв'язку між групами змінних, що описують ринкову діяльність.

Вплив на зміну економік країн різних кластерів розвиток національного страхового ринку через такі його показники як: частка страхових послуг у ВВП та частка страхових послуг у експорті/імпорті ринку послуг є доцільним оцінювати за допомогою економіко-математичних моделей кореляційно-регресійного аналізу. Парна кореляція дозволяє визначити зміну результативного показника (Y_i) під впливом одного фактора (X_i). Для того, щоб переконатися в надійності рівняння зв'язку і правомірності його використання для практичної мети, необхідно дати статистичну оцінку

надійності показників зв'язку. Для цього використовується критерій Фішера (F-відношення), а також коефіцієнти парної кореляції і детермінації. R-квадрат – коефіцієнт детермінації, що показує долю дисперсії, що пояснюється даною моделлю в загальній дисперсії. Показує, наскільки модель адекватна. Для встановлення ступеня кореляційної залежності між ознаками користуються різними показниками щільності зв'язку коефіцієнтом кореляції, коефіцієнтом детермінації, кореляційним відношенням (індекс кореляції), коефіцієнтом еластичності, а також сукупними індексами детермінації та кореляції. У випадку нелінійної залежності для вимірювання щільності зв'язку використовують кореляційне відношення (індекс кореляції). Коефіцієнт еластичності показує, на скільки відсотків змінюється Y із зміною фактора X на 1%. Для аналізу щільності зв'язку в багатофакторній кореляційно-регресійній моделі складається матриця парних коефіцієнтів кореляції, які вимірюють щільність лінійного зв'язку кожного фактора з результативною ознакою і з кожною з решти ознак-факторів (кореляційна матриця). Методика розрахунку таких коефіцієнтів та їх інтерпретація такі самі, як і для лінійного коефіцієнта кореляції у випадку однофакторної моделі. Для вимірювання щільності зв'язку між Y і факторами, що входять до рівняння регресії, використовують сукупний індекс детермінації (індекс множинної детермінації).

Модель множинної лінійної регресії описує співвідношення між y та набором незалежних змінних X_1, X_2, \dots, X_i [135].

Процедура аналізу зв'язку між змінними дає змогу встановити його природу тобто визначити форму залежності між змінними. Побудова якісного рівняння регресії, що відповідає емпіричним даним і цілям досліджень, є досить складним процесом. Його можна поділити на три етапи:

- 1) вибір форми рівняння регресії;
- 2) визначення параметрів обраного рівняння;
- 3) аналіз якості рівняння та перевірка адекватності рівняння емпіричним даним, удосконалення рівняння.

Залежність Y від X_1, X_2, \dots, X_i проявляється у зміні середніх значень Y при зміні X_1, X_2, \dots, X_i . Для з'ясування питання, наскільки точно регресійний аналіз оцінює зміну Y при зміні X_1, X_2, \dots, X_i , використовується середня величина дисперсії Y при різних наборах значень X_1, X_2, \dots, X_i (фактично мова йде про міру розсіяння залежної змінної навколо лінії регресії).

Етап 6. Дослідження ринку страхових послуг країни та систематизація ендогенних та екзогенних чинників впливу. Пропонується використання PEST-аналізу, як маркетинговий інструмент, призначений для виявлення політичних, економічних, соціальних, технологічних аспектів середовища, які впливають на національне страхове середовище.

Політика вивчається, тому що вона регулює владу, яка в свою чергу визначає середовище страхової компанії і отримання ключових ресурсів для її діяльності. Основна причина вивчення національного страхового ринку – створення картини розподілу ресурсів на рівні держави, яка є найважливішою умовою діяльності страхового підприємства. Не менш важливі споживчі переваги визначаються за допомогою соціального компонента PEST-аналізу. Останнім чинником є технологічний компонент. Метою його дослідження вважають виявлення тенденцій у технологічному розвитку, які часто є причинами змін і втрат ринку, а також появи нових продуктів.

Етап 7. Конкретизація чинників передумов функціонування регіональних ринків страхових послуг через застосування індексного методу та розробку авторського індексу передумов функціонування регіональних ринків страхових послуг за методикою розрахунку інтегрального індексу людського розвитку, адаптовану під тематику дослідження.

Коефіцієнтний аналіз є одним з розповсюджених інструментів оцінки в фінансово-аналітичній практиці, але на його результативність впливає низка факторів: множинність пропонованих груп коефіцієнтів; складність обґрунтованого нормування показників; відсутність чітких механізмів

інтерпретації значень показників та отримання підсумкових висновків та рекомендацій.

Відповідно до запропонованої методики окремі індекси розраховуються таким чином:

- розрахунок середнього показника кожного з рейтингу;
- стандартизація підсумкового балу кожної країни в рейтингу шляхом поділу рейтингового балу на середнє за рейтингом.
- виокремлення стандартизованих показників положення країни за кожною зі складових.
- розрахунок інтегрального значення передумов функціонування європейського страхового середовища за формулою:

$$I = \frac{a}{A} + \frac{b}{B} + \dots + \frac{n}{N}, \text{ де} \quad (1.4) [135]$$

I – інтегральний показник, a, b, \dots, n – відносний показник по окремій країні; A, B, \dots, N – середній показник по всім країнам.

Таким чином, даний метод дозволяє класифікувати країни за ступенем передумов функціонування європейського страхового середовища в глобалізаційних умовах сучасності з можливістю виявлення тих елементів, що потребують більшої уваги з огляду покращення рівня розвитку.

Етап 8. Оцінка впливу на розвиток регіонального страхового середовища певних чинників. Пропонується використання факторного аналізу та стандартних наукових методів обробки, систематизації значного обсягу інформації.

Застосування факторного аналізу при кластеризації передбачає зменшення розмірності задачі кластеризації, а також визначення семантики сформованих кластерів. Зменшення розмірності задачі кластеризації за допомогою кластерного аналізу передбачає заміну значного числа вихідних змінних на меншу кількість штучно створених змінних. Такі змінні

інтерпретуються як фактори, що пояснюють явні і приховані залежності між значеннями вихідних змінних. Таким чином, інформація про залежності між змінними в стислому вигляді міститься у виділених факторах. Застосування факторного аналізу в рамках технології кластеризації обумовлено його можливостями як інструмента вивчення і пояснення зв'язків, що існують між вихідними змінними. Такі зв'язки можуть бути оцінені за допомогою коефіцієнтів кореляції. Ідея факторного аналізу полягає в тому, щоб пояснити всю різноманітність кореляційних зв'язків через вплив декількох узагальнених гіпотетичних факторів. Ці фактори можна образно представити як деякі «зовнішні сили», які впливають на змінні кластеризації і змушують їх приймати значення, між якими спостерігаються залежності, що відображаються в коефіцієнтах кореляції. Згідно формального визначення досліджувані змінні можна представити як лінійні комбінації «прихованих» факторів, які можна виразити через значення досліджуваних змінних. Фактори можуть бути або незалежними, або залежними між собою, що визначається вибором математичної моделі факторного аналізу. В методі головних компонент залишають 2-3 фактори, щоб можна було наочно побачити скупчення об'єктів в просторі невеликої розмірності, визначеної виділеними факторами.

Основне допущення методу факторного аналізу полягає в тому, що кореляційні зв'язки між великою кількістю змінних, які спостерігаються, визначаються існуванням меншої кількості гіпотетичних змінних, а загальна аналітична модель аналізу має вигляд:

$$X_i = \sum_{j=1}^k a_{ij} f_j + b_i U_i + e_i, i=1, \dots, n, i=1 \quad (1.5) [117]$$

де X_i – i -й імовірний результат спостережень; k – загальна кількість спостережень результатів; a_{ij} – сталі коефіцієнти – факторне навантаження (навантаження змінної i на фактор j); f_j – загальні фактори; b_i – сталі

коефіцієнти; U_i – специфічні фактори для величини X_i , які не корелюють з f_i ; e_i – випадкові помилки.

Детерміновані методи дослідження операцій застосовуються тоді, коли є багато взаємопов'язаних змінних і треба знайти оптимальне рішення. У зв'язку з недостатністю інформації для оцінки розвитку світового, європейського або національного страхових ринків великого значення набувають методи прогнозування, які дозволяють отримати майбутню картину розвитку ринку і виявити основні його пріоритети. Методи прогнозування можна розділити на дві групи – евристичні методи та економіко-математичні методи. Евристичні методи припускають, що підходи, які використовуються для формування прогнозу, не викладені в явній формі і невід'ємні від особи, що робить прогноз. При розробці прогнозу домінують інтуїція, колишній досвід, уява. При використанні економіко-математичних методів структура моделей встановлюється і перевіряється експериментально, в умовах, що допускають об'єктивне спостереження та вимірювання. Особливе місце в прогнозуванні займають статистичні методи. Методи математичної та прикладної статистики використовуються при плануванні будь-яких робіт з прогнозування, при обробці даних, отриманих як евристичними методами, так і при використанні власне економіко-математичних методів. З їх допомогою оцінюють параметри теоретичних економіко-математичних моделей. Зазначені методи доповнюють один одного і можуть бути використані спільно.

Етап 9. Концепт-модель інтеграції національного ринку страхових послуг у глобальне конкурентне середовище. Передбачає розробку організаційно-економічних засад інтеграції країни до світового ринку страхових послуг за результатами проведеного дослідження з використанням методів систематизації інформації.

Отже, проведений аналіз теоретичних передумов розвитку світового ринку страхових послуг дозволив виявити базові аспекти його

функціонування в умовах глобальної конкуренції та визначити методичку дослідження.

Висновки до першого розділу

1. Проведений аналіз механізмів діяльності міжнародного страхового бізнесу дозволяє зробити висновок, що страхування як фінансова послуга, пропонована на ринку, є інструментом захисту від ризику, широко використовується насамперед у розвинених країнах. Страхування дозволяє оптимізувати управління ризиками, знизити їх, або диверсифікувати. По-перше, за рахунок використання страхування значно знижується фінансове навантаження на бізнес, населення і державу. По-друге, страхування є ефективним способом захисту особистих інтересів, дозволяючи забезпечити захист прав та інтересів населення в результаті несприятливих подій (пенсії, страхування життя, непрацездатності, втрати роботи і інші механізми). По-третє, у зв'язку з розробкою сучасних страхових продуктів, що поєднують в собі елементи інших інструментів (банківський депозит, пайові фонди і т.д.) і індивідуальної їх підстроюванням під потреби споживачів страхування стає основним вибором населення і бізнесу в пошуку фінансових послуг, що підтверджується тим фактом, що частка страхового ринку в окремих країнах перевищує 10% ВВП цих держав. По-четверте, страхування служить державним інтересам, наприклад за підтримки національного експорту, з використанням механізмів державно-приватного партнерства.

2. Глобалізація світового страхового ринку проявляється у розвитку наступних тенденцій: концентрації страхового та перестрахового капіталів у вигляді масових злиттів і поглинань страхових і перестраховальних товариств на світовому страховому ринку і формуванні на цій основі транснаціональних страхових компаній; зрощуванні страхового, банківського

та фінансового капіталів у міжнародних масштабах, що призводить до формування транснаціональних фінансових груп; концентрації на ринку страхових посередників, що виявляється у формуванні найбільших міжнародних страхових брокерів шляхом злиття і придбання дрібних і середніх товариств; конвергенції традиційних форм і видів страхових і фінансових послуг і появи на цій основі альтернативного страхування і перестраховування; сек'юритизації як форми управління страховими ризиками; зміні ринкового середовища в умовах інформатизації; розширенні доступу іноземних страховиків на раніше «закриті» ринки країн Центральної та Східної Європи, Латинської Америки, Азії під впливом політичних змін та створення міжнародних інститутів страхових наглядачів.

3. У ході дослідження запропоновано заходи щодо підвищення ролі страхування в умовах інноваційної економіки із врахуванням сучасних тенденцій розвитку світового ринку страхових послуг, зокрема: вдосконалення страхового законодавства країни; вдосконалення підходів до регулювання відносин у сфері обов'язкового і добровільного страхування; формування механізмів гарантування виконання страховиками зобов'язань за договорами страхування; вдосконалення системи врегулювання суперечок; вдосконалення регулювання страхової діяльності відповідно до міжнародної практики та основними принципами Міжнародної асоціації страхових наглядачів; підвищення вимог до складання фінансової звітності страховиків відповідно до міжнародних вимог до платоспроможності страхових компаній; підвищення ефективності розвитку страхового ринку як важливого фінансового інструменту, який дозволяє підвищувати конкурентоспроможність у міжнародному масштабі; підготовка високопрофесійних кадрів, що дозволить посилити конкурентоспроможність страхових компаній з іноземними страховиками; підвищення освітнього і наукового потенціалу при підготовці професійних кадрів.

4. На світовому страховому ринку сформувалися інституційні структури фінансового посередництва, основні серед яких - світові страхові та

перестраховальні брокери, які мають інформацію про події тенденції на світовому ринку, національних страхових ринках і окремих, в тому числі вузькоспеціалізованих, сегментах світового страхового ринку. Сучасні міжнародні брокери поширили свою сферу інтересів на консультаційні послуги в області ризик-менеджменту, а також весь комплекс пов'язаних зі страхуванням питань (оцінка ризику, аналіз тарифної політики, розслідування виплат та інші). У сучасних умовах ведення бізнесу неможливо без залучення структур фінансового посередництва.

5. Підтверджено, з одного боку, що з точки зору регулювання світового страхового ринку, для національних органів страхового регулювання та нагляду участь на міжнародному рівні в організаціях, які забезпечують координацію дій по публічно-правового регулювання діяльності у сфері страхування стало невід'ємною частиною їх роботи. Провідною міжнародною організацією у сфері страхування - Міжнародною Асоціацією страхових наглядачів - прийняті стандарти що включають кращі практики регулювання і нагляду і сприяють очищенню ринку від недобросовісних та некваліфікованих учасників, підвищенню відповідальності та якості здійснення діяльності. Разом з тим, з іншого боку, проблемним питанням є те, що правила не є обов'язковими до застосування, а по деяких темах (фінансові конгломерати) стандарти поки взагалі не вироблені. Діюча практика міждержавного регулювання на рівні ЄС, на жаль, не здатна запобігти фінансово-економічній кризі, в зв'язку з чим представляється важливим створити механізми, обов'язкові для виконання учасниками світового страхового ринку, як це було зроблено в сфері банківського регулювання і нагляду (нормативи достатності капіталу) і сфері протидії відмиванню доходів.

6. Систематизовано методи дослідження світового ринку страхових послуг в умовах глобальної конкуренції та запропоновано логіко-структурну схему його дослідження, що передбачає дев'ять послідовних етапів, які об'єднують застосування класичних загальнонаукових методів дослідження,

оперують відносними показниками та методами наочного представлення результатів дослідження, методами економіко-математичного аналізу, зокрема: кластерного, факторного, регресійного та кореляційно-регресійного, індексного методу та методики його розрахунку.

Основні результати дисертаційної роботи опубліковано у наукових працях здобувача: [134; 135; 136].

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СВІТОВОГО РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ У ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ

2.1. Регіональна диференціація світового фінансового ринку у сучасних умовах розвитку

Важливою частиною фінансової системи глобальної економіки є фінансові ринки, на яких здійснюється перерозподіл фінансових ресурсів. Такі ринки виникають унаслідок існування в економіці тимчасово вільних капіталів. Завдяки фінансовим ринкам вони перетворюються в позичковий капітал, що інвестується в економіку.

У загальному вигляді за видами фінансових активів фінансовий ринок можна розділити на (рис. 2.1):

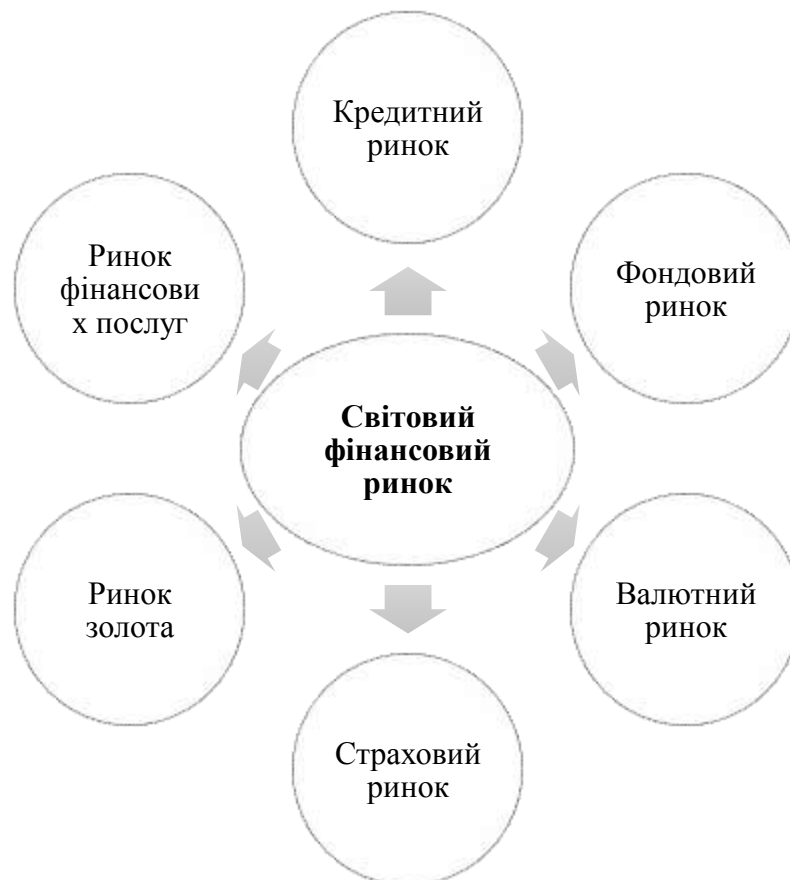

Рис. 2.1. Структура світового фінансового ринку*

*Складено автором за [137; 138]

Також, фінансові ринки поділяють на ринки капіталу і грошові ринки. На ринках капіталу обертаються фінансові вимоги зі строком виплати довшим за один рік, звичайно їх називають довгостроковими вимогами. На грошових ринках обертаються короткострокові вимоги зі строком виплати меншим за один рік [139].

Грошовий ринок є ринком з великою конкуренцією, на якому функціонує широке коло інвесторів, від приватних осіб та державних установ до великих корпорацій, і всім їм пропонується ціле меню документів внутрішнього грошового ринку. Отже, фінансові ринки – це сукупність кредитно-фінансових установ, ринків цінних паперів [140].

Економічний зростання в світі (включно США, ЄС, Японію та Китай) в 2018 г тривало, однак його темпи знизилися в порівнянні з 2017 р., чому сприяли такі аспекти:

- збереження геополітичної напруженості;
- зміна демографічної структури та старіння населення в країнах, що є основними джерелами економічного росту;
- технологічні фактори, які приводять до значного рівня звільнених робочих місць;
- зростання процентних ставок у США та зниження балансу ФРС США;
- можлива різка корекція фінансових ринків після їх попереднього стрімкого зростання;
- зміна торгової політики США у відношенні Китаї та інших торгових партнерів (зокрема, в рамках північноамериканської зони вільної торгівлі) [141].

Також сильне уповільнення світової економіки може бути спричинене збереженнями світових економічних диспропорцій:

- зберігається незбалансованість світової торгівлі у вигляді позитивного торгового балансу Китаю, Японії, Німеччини, з однією стороною, і дефіциту цього балансу в США і нафтових країнах, що розвиваються, з іншого боку. Відповідні диспропорції зберігаються й на регіональному рівні (наприклад, в

ЄС, де Німеччина виступає «донором» по відношенню до Франції, Італії і Іспанії);

– у зв'язку з цим існує ризик того, що незбалансованість світової торгівлі призведе до впровадження протекціоністської політики та може призвести до валютної кризи;

– гіпертрофоване зростання фінансових ринків у світі порушує баланс між фінансовими і реальним сектором, що відіграє у себе велику частку капіталу, який використовується в спекулятивних цілях;

– в результаті масованої скупки центральними банками боргових зобов'язань на їх балансі виявилися погані кредити (перш за все, на балансі ФРС США та ЄЦБ), які центральні банки змушені будуть списати в разі їх неповернення;

– незважаючи на зміцнення банківської системи США і Європи (про що, зокрема, свідчить остання доповідь Банку Англії про стрес-тести англійських банків), події 2017 р. в банківській системі Італії показують, що періодично можуть виникати й нові кризи. Причому, якщо вони будуть більш серйозними, ніж в 2008 р., то «втратять» весь капітал банків.

– існують структурні диспропорції, наприклад, на ринках праці та в сфері виробництва та інфраструктури, які самі по собі можуть стримувати економічне зростання [141].

Структура глобальної фінансової системи, представлена на рис. 2.2 відрізняється складністю внаслідок складних причинно-наслідкових зв'язків. За період з 2008 по 2018 рр. наслідки глобальної фінансової система згенерували величезні обсяги кредитної і боргової маси, і в даний момент представляє з себе своєрідну піраміду.

Ключовими елементами цієї конструкції треба вважати кредитний і боргової сектор, і виникнення проблем в одному з них вплине на стійкість всієї системи через фондовий, а потім валютний ринок і далі вдарить по світовій економіці.

Рис. 2.2. Структура глобальної фінансової системи*

*Складено автором за [142]

Отже, світова фінансова система дуже складна та різноманітна, оперує величезною кількістю індикаторів розвитку. Отже для визначення основних дисбалансів на ринку було проаналізовано динамічні ряди з 2000 по 2017 рр. з такими індикаторами [143]:

1. Прямі іноземні інвестиції та їх чистий відтік (% від ВВП).
2. Прямі іноземні інвестиції та їх чистий приток (% від ВВП).
3. Кількість національних компаній, що котируються на біржі.
4. Ринкова капіталізація компаній, що котируються на фондовій біржі, в поточних цінах (дол. США).
5. Акції в обігу, коефіцієнт оборотності (відношення).
6. Акції в обігу (% від ВВП).

Розглянемо більш докладно результати проведеного аналізу.

1. Чистий відтік прямих іноземних інвестицій є важливим індикатором інвестиційної безпеки країни. Проаналізовані дані відображують чистий

відтік іноземних інвестицій з даної економіки в інші країни у % до ВВП країни.

Загальну світову динаміку відтоку прямих іноземних інвестицій за період з 1970 по 2017 рр. у % до глобального ВВП наведено на рис. 2.3.

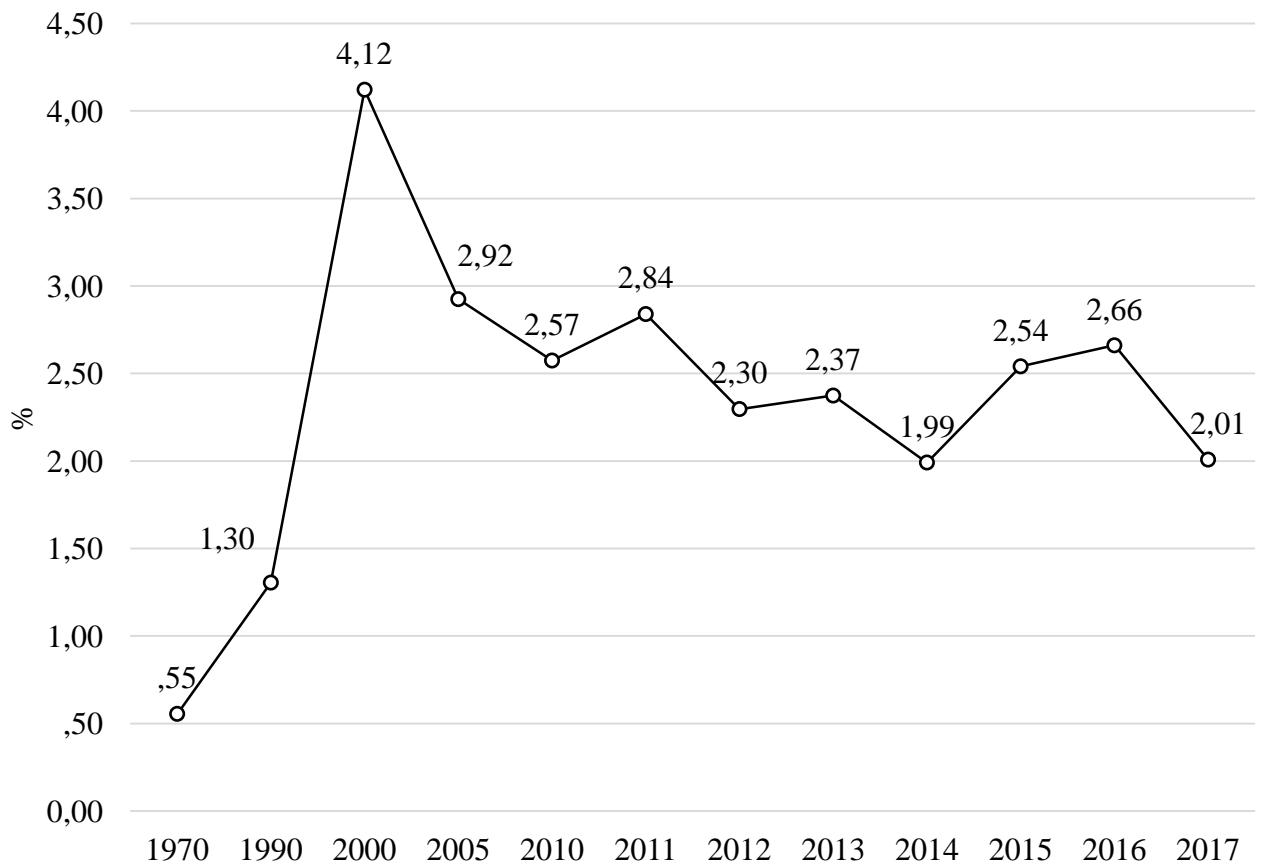

Рис. 2.3. Динаміка чистого відтоку прямих іноземних інвестицій у % до ВВП (1970–2017 рр.)*

*Складено автором за [143]

Як видно з наведених даних (рис. 2.3), максимальні обсяги відтоків інвестування глобальної економіки були на початку 2000-х років і в середньому складають 2,5 % на рік.

Аналіз регіональної диверсифікації досліджуваного індикатора протягом 2010–2017 рр., що наведено в табл. 2.1, свідчить про рівномірну динаміку в кожному з досліджуваних регіонів. Найменші показники відтоку капіталу в 2016–2017 рр. притаманні країнам стрімкого характеру розвитку: регіону Латинської Америки та Карибського басейну, а також Південної Азії.

Таблиця 2.1

Динаміка чистого відтоку прямих іноземних інвестицій по регіонах світу
(2010–2017 рр.)*

Регіони світу	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Світ	2,57	2,84	2,30	2,37	1,99	2,54	2,66	2,01
Східна Азія та Тихий океан	2,14	1,95	1,84	2,09	2,50	2,27	2,47	2,01
Європа та Центральна Азія	3,97	4,69	3,57	3,53	2,08	4,34	4,71	2,29
Латинська Америка та Карибський басейн	1,05	1,04	0,91	0,77	0,98	1,06	0,78	0,46
Близький Схід і Північна Африка	1,20	1,08	0,45	1,08	1,06	1,14	1,59	в. д.
Північна Америка	2,33	2,81	2,45	2,41	2,10	2,01	1,90	2,40
Південна Азія	0,80	0,58	0,40	0,11	0,47	0,29	0,19	0,35
Африка на південь від Сахари	0,49	0,34	0,65	1,08	0,91	0,73	0,81	в. д.
Арабський світ	1,06	1,33	0,78	1,56	1,50	1,30	1,83	в. д.
Єврозона	4,74	5,94	4,86	4,64	3,41	6,14	5,56	2,24
Європейський Союз	3,92	5,13	3,73	3,85	2,02	4,18	4,96	2,64
Члени ОЕСР	2,88	3,55	2,76	2,87	2,07	3,05	3,20	2,36

*Складено за [143]; в. д. – відсутні статистичні дані

У цілому за досліджуваний період було проаналізовано середні величини зміни обсягів чистого відтоку прямих іноземних інвестицій (рис. 2.4). Зроблено висновок, що найбільші величини відтоку притаманні регіонам, які об'єднують країни високого соціально-економічного розвитку (Єврозона, Європейський Союз, країни Європи та Центральної Азії, країни ОЕСР (Організація економічного співробітництва та розвитку)).

Найменші показники відтоку за досліджуваний період характерні для країн Південної Азії та Африки.

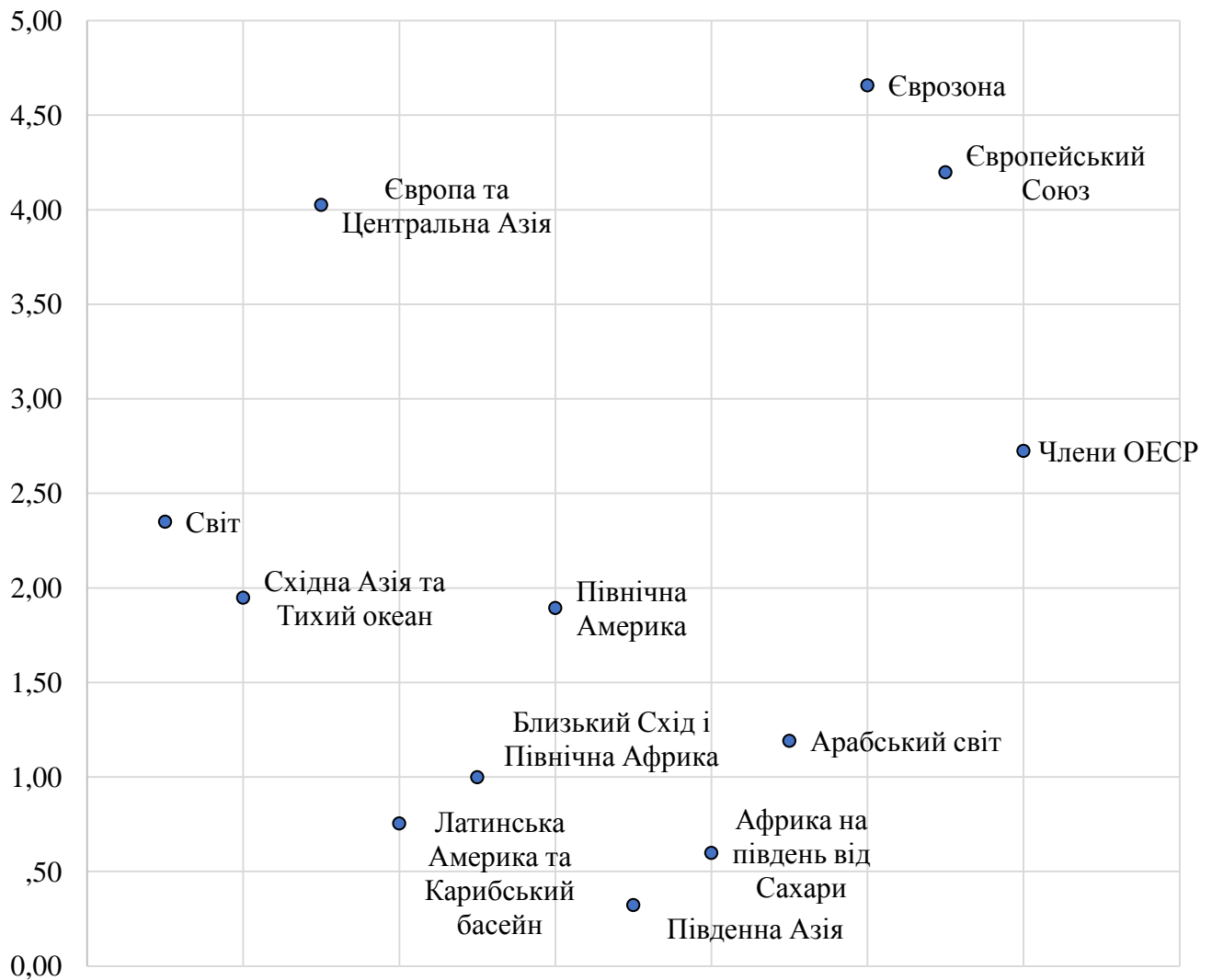

Рис. 2.4. Розподіл регіонів світу за динамікою чистого відтоку прямих іноземних інвестицій (2010–2017 рр.) *

*Складено автором за [143]

Виокремлено країни-аутсайдери, відтік капіталу з яких в 2017 р. досягнув найбільших значень: Мальта (–59,36 %), Ісландія (–8,91), Австрія (–7,33 %), Сейшельські острови (–4,79 %), Чорногорія (–4,23 %).

2. Чистий притік прямих іноземних інвестицій також є важливим індикатором інвестиційної безпеки країни, який свідчить про зростання

економіки, сприятливість інвестиційного клімату та наявність інвестиційно привабливих галузей економіки. Цей показник демонструє чисті потоки інвестицій з звітної економіки решти світу у % до ВВП країни.

Загальну світову динаміку притоку прямих іноземних інвестицій за період з 1970 по 2017 рр. (у порівнянні з динамікою відтоку інвестицій) у % до глобального ВВП наведено на рис. 2.5.

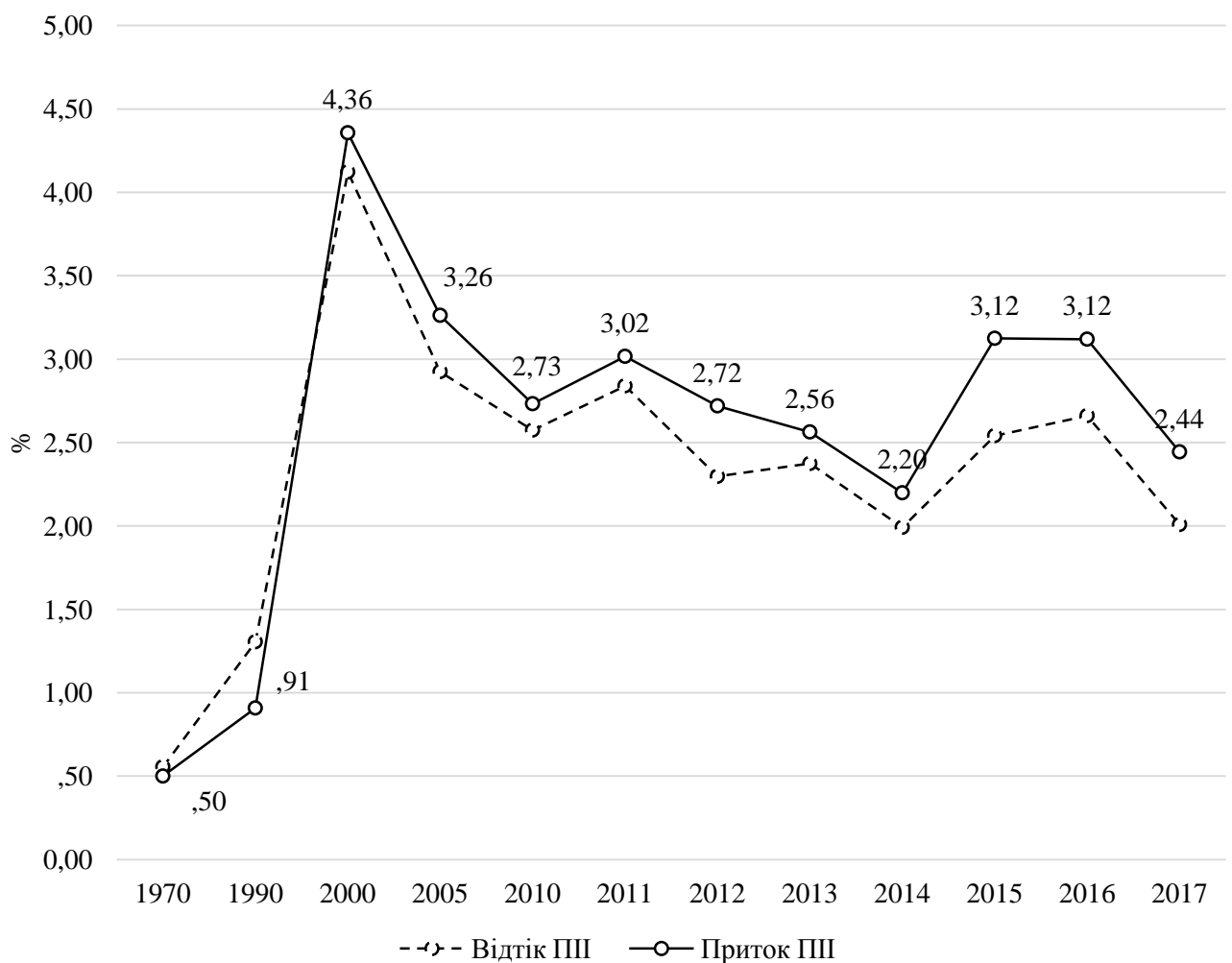

Рис. 2.5. Динаміка чистого притоку прямих іноземних інвестицій (у порівнянні з чистим відтоком прямих іноземних інвестицій) у % до ВВП (1970–2017 рр.)*

*Складено автором за [143]

Як видно з наведених даних (рис. 2.5), максимальні обсяги притоки інвестування глобальної економіки були на початку 2000-х років і в середньому складають 3% на рік. В 1970-х та 1990-х рр. відтік інвестицій переважав чистий притік інвестування у глобальну економіку, що свідчило про довготривалий стагнаційний період розвитку та його закінчення на початку 2000-х років.

Аналіз регіональної диверсифікації досліджуваного індикатора протягом 2010–2017 рр., що наведено в табл. 2.2, свідчить про нерівномірну динаміку в кожному з досліджуваних регіонів. Найбільші показники притоку капіталу в 2017 рр. притаманні високорозвиненим країнам, що входять до Європейського Союзу або Єврозони.

Таблиця 2.2

Динаміка чистого притоку прямих іноземних інвестицій по регіонах світу
(2010–2017 рр.)*

Регіони світу	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Світ	3,02	2,72	2,56	2,20	3,12	3,12	2,44
Східна Азія та Тихий океан	2,85	2,45	2,77	2,80	2,80	2,37	2,21
Європа та Центральна Азія	4,29	3,95	2,98	2,03	3,96	4,87	3,36
Латинська Америка та Карибський басейн	3,54	3,43	3,16	3,25	3,79	3,53	3,05
Близький Схід і Північна Африка	1,96	1,79	1,75	1,49	1,67	1,78	в. д.
Північна Америка	1,71	1,67	1,92	1,57	2,89	2,55	1,79
Південна Азія	1,79	1,21	1,42	1,56	1,84	1,75	1,43
Африка на південь від Сахари	2,76	2,44	2,38	2,41	2,87	2,53	в. д.
Арабський світ	1,83	1,82	1,74	1,62	1,51	1,58	в. д.
Єврозона	5,61	5,11	4,09	2,12	4,65	3,96	4,40
Європейський Союз	4,64	4,13	3,37	2,11	3,84	5,23	3,68
Члени ОЕСР	2,76	2,43	2,28	1,74	3,08	3,30	2,36

*Складено автором за [143]; в. д. – відсутні статистичні дані

У цілому за досліджуваний період було проаналізовано середні величини зміни обсягів чистого притоку прямих іноземних інвестицій (рис. 2.6). Зроблено висновок, що найбільші величини притоку притаманні регіонам, які об'єднують країни стрімкого або сталого соціально-економічного розвитку (Єврозона, Європейський Союз, країни Європи та Центральної Азії, країни Латинської Америки та Карибського басейну).

Найменші показники відтоку за досліджуваний період характерні для країн Південної Азії та Африки.

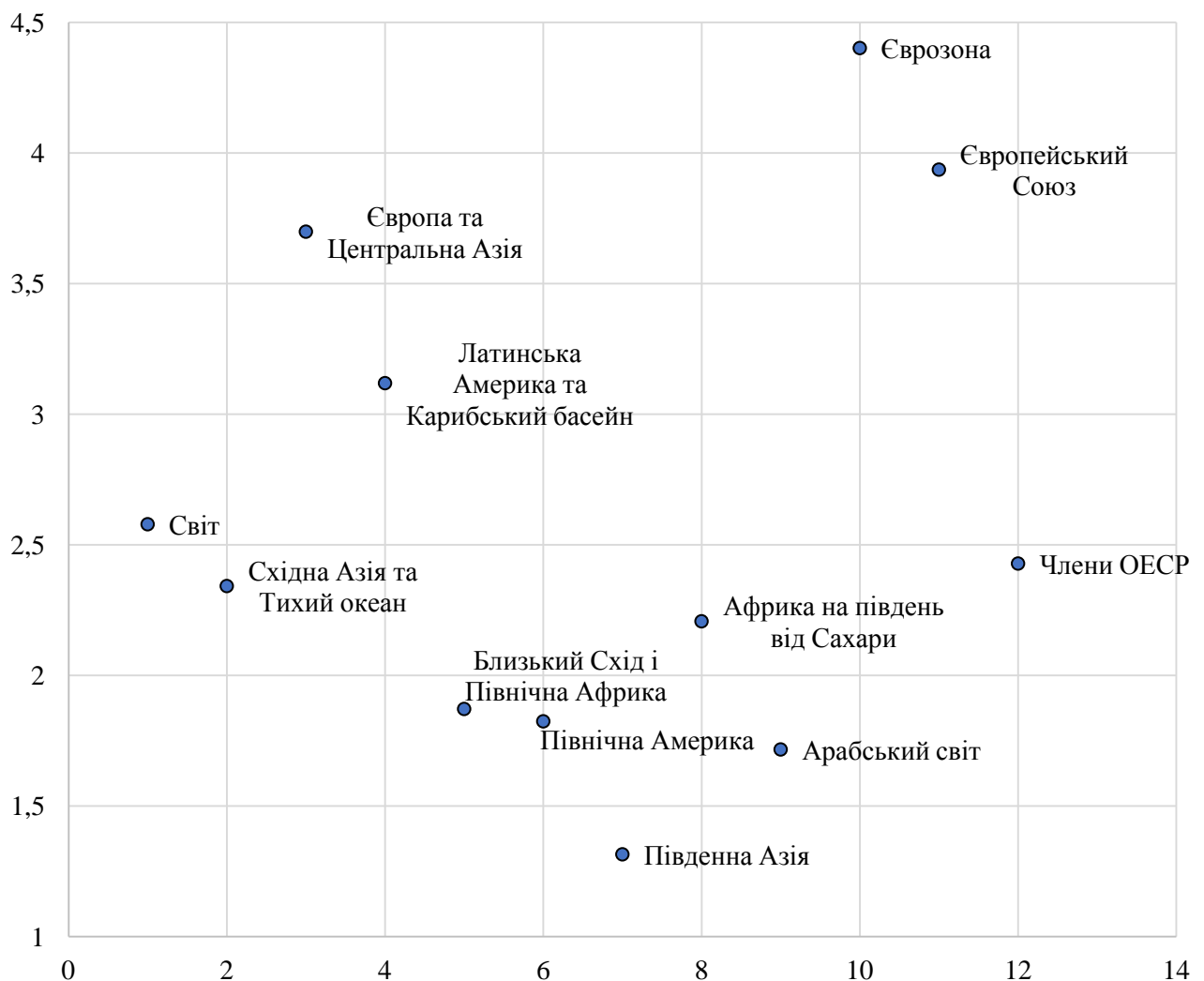

Рис. 2.6. Розподіл регіонів світу за динамікою чистого притоку прямих іноземних інвестицій (2010–2017 рр.) *

*Складено автором за [143]

Виокремлено країни-лідери, приток капіталу, до яких у 2017 р. сягнув найбільших значень (рис. 2.7).

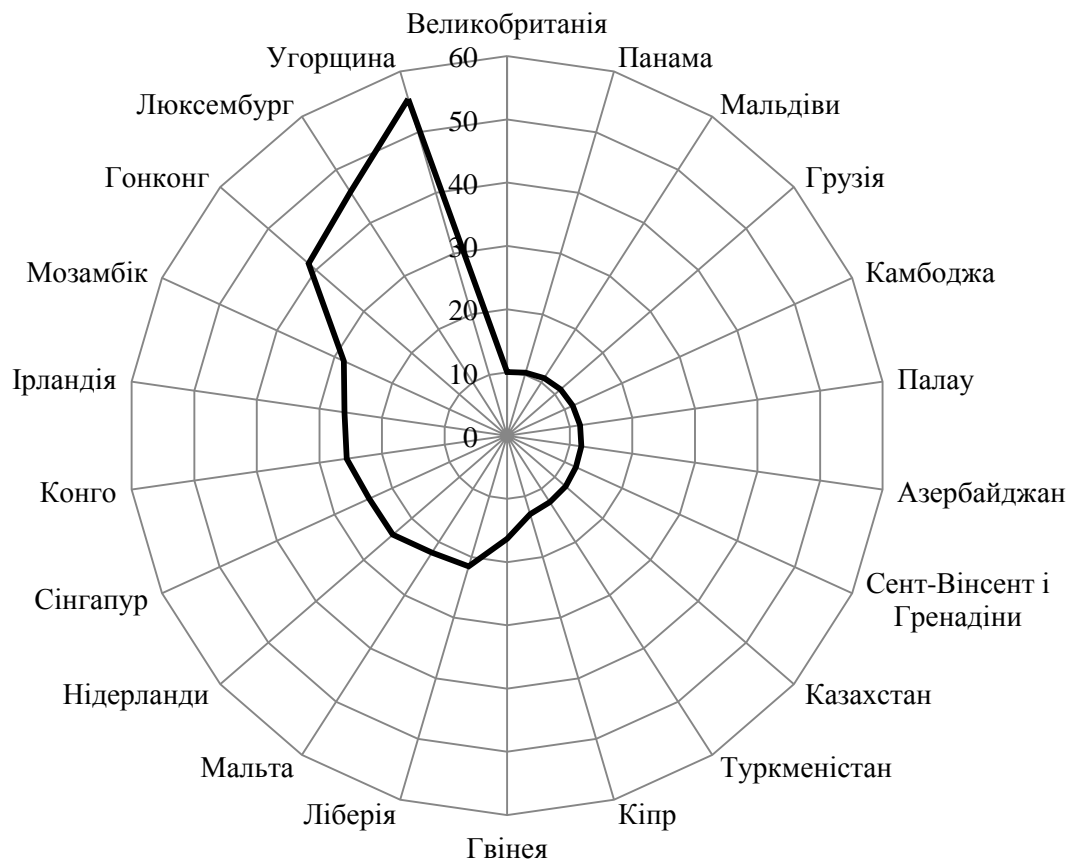

Рис. 2.7. Країни-лідери за рівнем чистого притоку прямих іноземних інвестицій (2017 р.)*

*Складено автором за [143]

Дані рис. 2.7 свідчать про те, що найбільші обсяги чистого притоку прямих іноземних інвестицій за результатами 2017 року були в Угорщині (55,49 %), Люксембурзі (45,81 %) та Гонконгу (41,53 %).

3. Кількість національних компаній, що котируються на біржі є індикатором функціонування ринку цінних паперів як частини ринку капіталів, де здійснюється випуск, купівля та продаж цінних паперів. Чим більша кількість національних компаній залучена до функціонування на біржі, тим більший ступінь відкритості має національна економіка.

Загальну світову динаміку кількості національних компаній, що котируються на біржі за період з 1990 по 2017 рр. наведено на рис. 2.8.

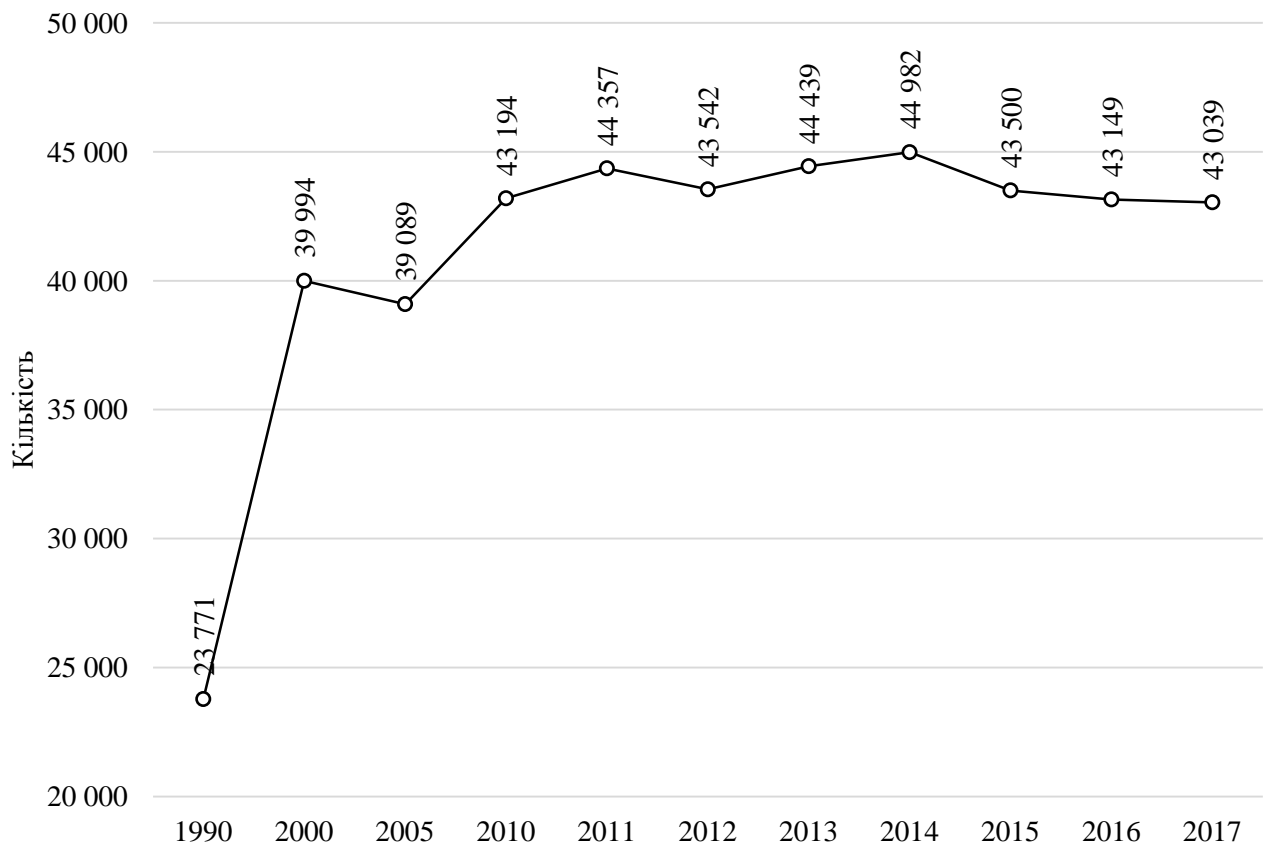

Рис. 2.8. Динаміка кількості національних компаній, що котируються на біржі (1990–2017 рр.) *

*Складено автором за [143]

Як видно з наведених даних (рис. 2.8), з 2010 р. кількість подібних компаній не збільшується і становить 43000–44000 одиниць.

Аналіз досліджуваного індикатора у порівнянні 2010 та 2017 рр. (табл. 2.3, рис. 2.9) свідчить, що більшість компаній світу розташована в країнах ОЕСР (понад 50 % всіх відповідних компаній світу). На країни Європейського Союзу приходить 1/5 компаній світу. В країнах Арабського світу розташовано лише 2% компаній, що мають котирування на світових біржах. І лише компанії Арабського світу за досліджуваний період дещо збільшили відсоткове відношення своїх компанії у світі. Країни

Європейського Союзу та ОЕСР, навпаки, дещо втратили свої позиції у світовому вимірі.

Таблиця 2.3

Регіональна диференціація кількості національних компаній, що мають котирування на біржі (2010–2017 рр.)*

Регіони світу	2010	2017
Світ	100 %	100 %
Східна Азія та Тихий океан	31,91 %	42,17 %
Європа та Центральна Азія	25,72 %	16,42 %
Латинська Америка та Карибський басейн	2,97 %	2,78 %
Близький Схід і Північна Африка	4,91 %	4,54 %
Північна Америка	18,67 %	17,72 %
Південна Азія	14,15 %	15,06 %
Арабський світ	2,62 %	2,72 %
Єврозона	13,91 %	11,04 %
Європейський Союз	21,88 %	20,17 %
Члени ОЕСР	56,57 %	52,57 %

*Складено автором за [143]

За регіонами світу за кількістю компаній лідирують країни Східної Азії та Тихого океану (42,17 % в 2017 р. проти 31,91 % в 2010 р.). Приблизно однакову частку компаній у світовому вимірі мають країни:

- Європи та Східної Азії (16,42 % в 2017 р. проти 25,72 % в 2010 р.);
- Північної Америки (17,72 % в 2017 р. проти 18,67 % в 2010 р.);
- Південної Азії (15,06 % в 2017 р. проти 14,15 % в 2010 р.).

Виокремлено країни-лідери за кількістю національних компаній, що котируються на біржі в 2017 р.:

- Індія (5615 компаній);
- США (4336 компаній);
- Японія (3598 компаній);
- Іспанія (3110 компаній);

- Канада (3278 компаній);
- Китай (3485 компаній);
- Південна Корея (2114 компаній).

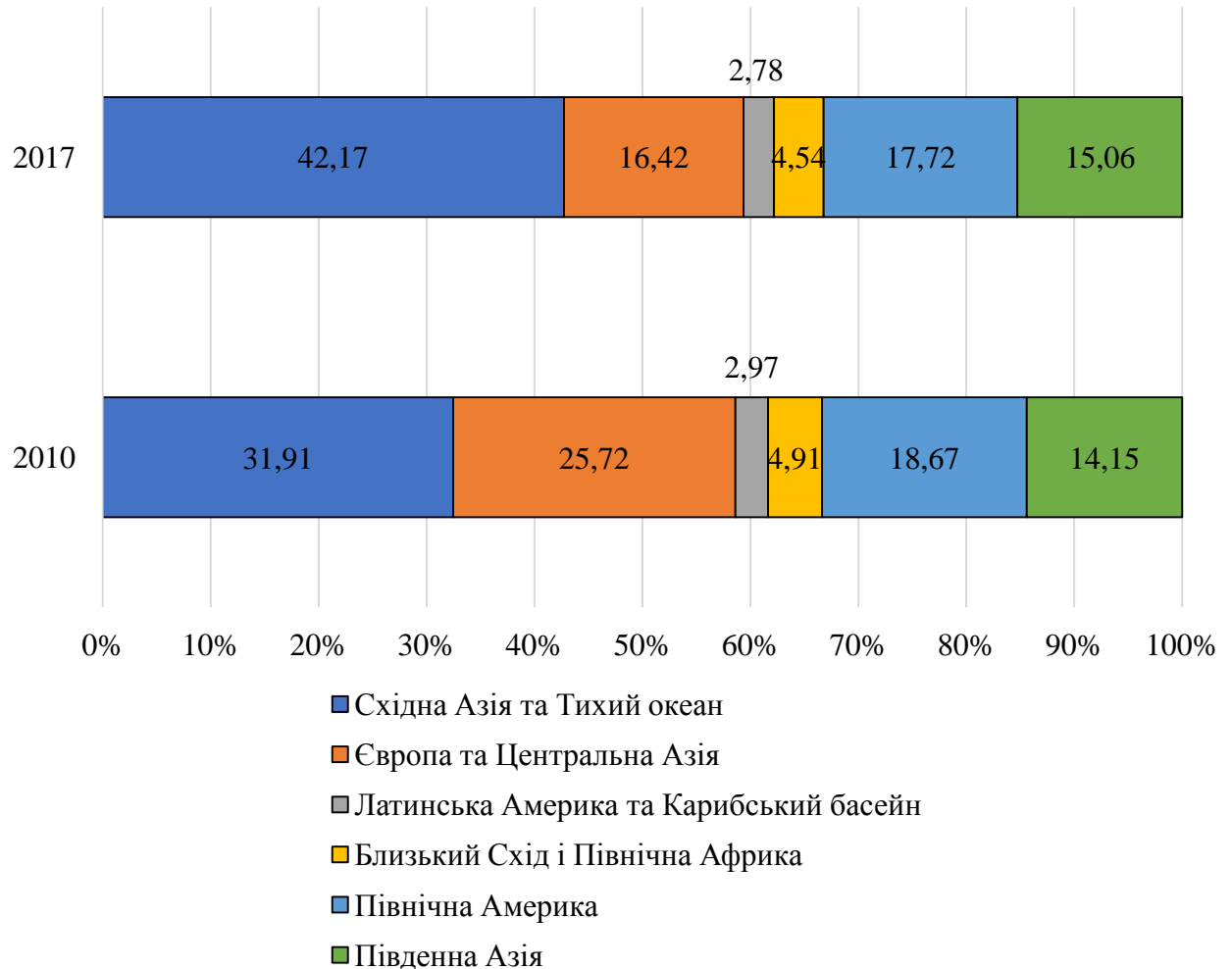

Рис. 2.9. Регіональна диференціація кількості національних компаній, що мають котирування на біржі (2010–2017 рр.) *

*Складено автором за [143]

4. Ринкова капіталізація компаній, що котируються на фондовій біржі в поточних цінах (дол. США) є похідним показником кількості національних компаній, що котируються на біржі та також свідчить про розвиток ринку цінних паперів в країнах.

Загальну світову динаміку ринкової капіталізації компаній, що котируються на фондовій біржі за період з 1990 по 2017 рр. наведено на рис. 2.10.

Як видно з наведених даних (рис. 2.10), динаміка ринкової капіталізації компаній, що котируються на фондовій біржі у світі, має позитивний тренд розвитку та свідчить про зростання глобальної економіки.

Аналіз досліджуваного індикатора у порівнянні 2010 та 2017 рр. (табл. 2.4, рис. 11) свідчить, що більшість компаній світу розташована в країнах ОЕСР (майже 70 % всіх відповідних компаній світу). На країни Європейського Союзу приходить лише 1/10 компаній світу. В країнах Арабського світу розташовано лише 1 % компаній, що мають котирування на світових біржах.

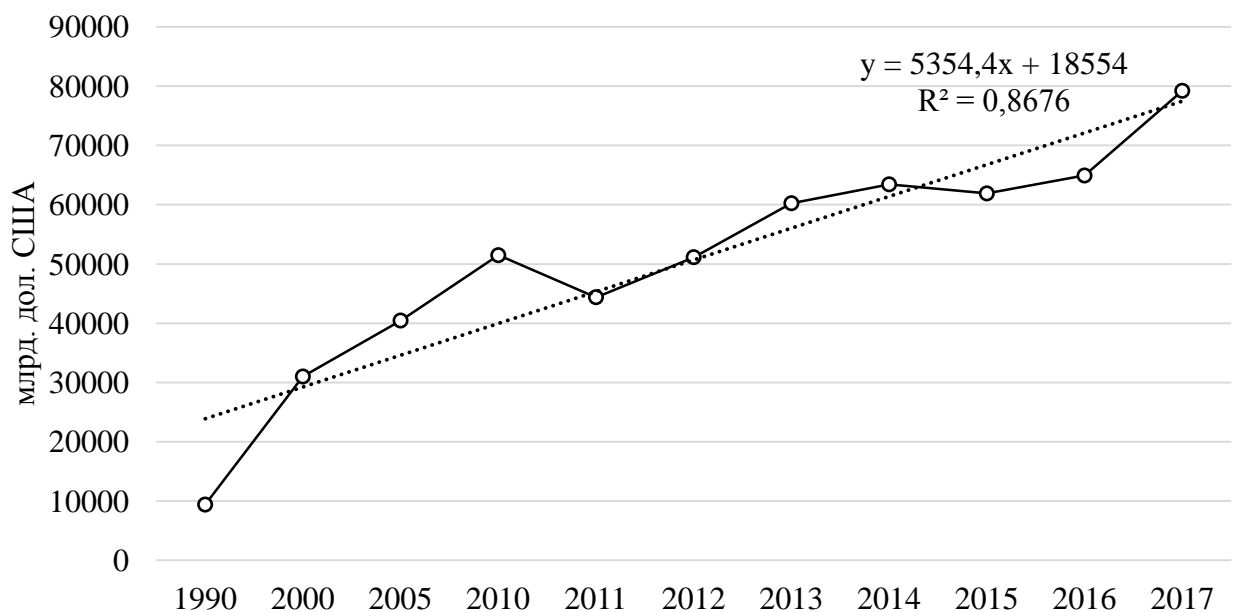

Рис. 2.10. Динаміка ринкової капіталізації компаній, що котируються на фондовій біржі (1990–2017 рр.) *

*Складено автором за [143]

І лише компанії Європейського Союзу та Єврозони протягом досліджуваного періоду дещо втратили свої позиції щодо рівня капіталізації. Країни Арабського світу та ОЕСР збільшили капіталізацію своїх компаній протягом 2010–2017 рр.

Таблиця 2.4

Регіональна диференціація ринкової капіталізації компаній, що котируються на фондовій біржі (2010–2017 рр.)*

Регіони світу	2010	2017
Світ	100 %	100 %
Східна Азія та Тихий океан	30,96 %	33,53 %
Європа та Центральна Азія	18,55 %	13,96 %
Латинська Америка та Карибський басейн	5,31 %	2,53 %
Близький Схід і Північна Африка	2,06 %	1,72 %
Північна Америка	37,8 %	43,54 %
Південна Азія	3,36 %	3,07 %
Арабський світ	1,07 %	1,29 %
Євразона	12,51 %	10,02 %
Європейський Союз	13,02 %	11,57 %
Члени ОЕСР	68,72 %	69,93 %

*Складено автором за [143]

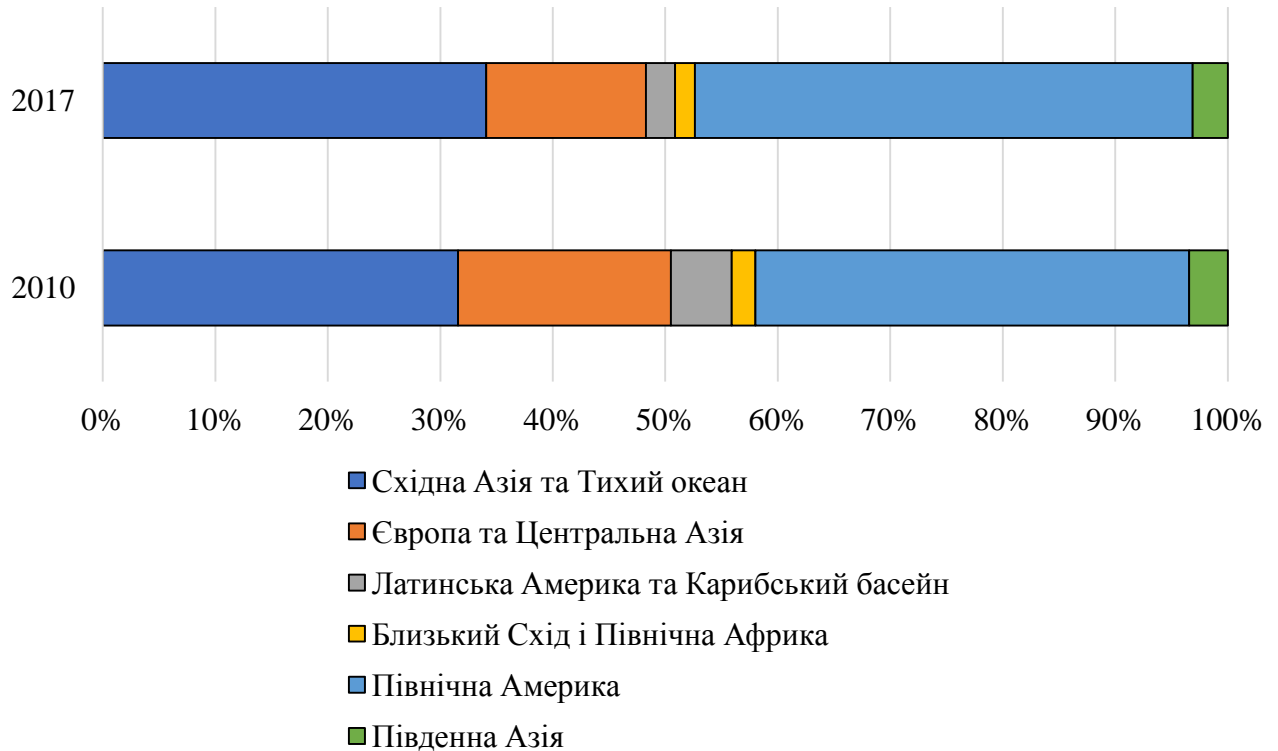

Рис. 2.11. Регіональна диференціація ринкової капіталізації компаній, що котируються на фондовій біржі (2010–2017 рр.) *

*Складено автором за [143]

За регіонами світу за кількістю компаній лідирують країни Східної Азії та Тихого океану (33,53 % в 2017 р. проти 30,96 % в 2010 р.) і Північної Америки (43,54 % в 2017 р. проти 37,8 % в 2010 р.).

Виокремлено країни-лідери за ринковою капіталізацією компаній, що котируються на фондовій біржі в 2017 р.: США, Китай, Японія, Гонконг та інші (рис. 2.12).

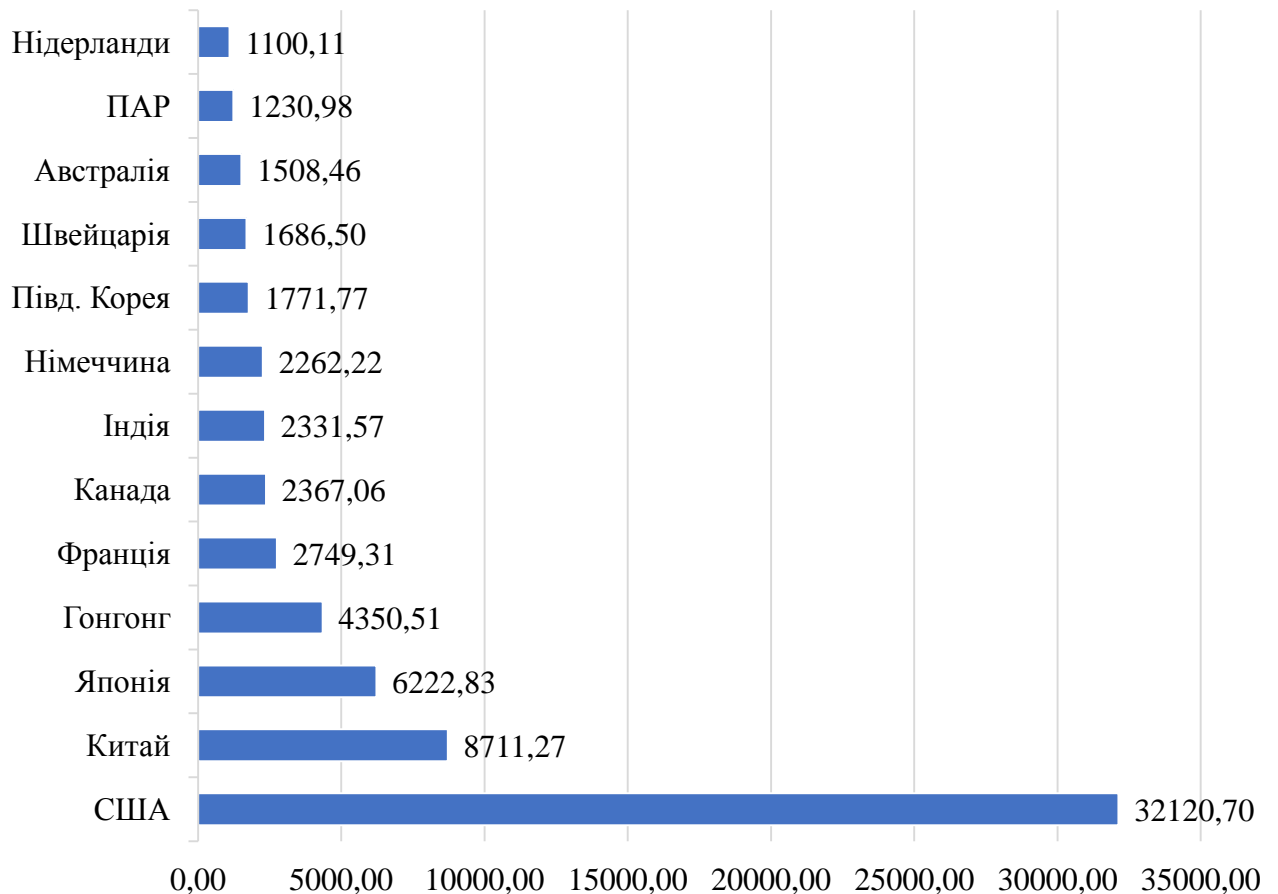

Рис. 2.12. Країни-лідери за ринковою капіталізацією компаній, що котируються на фондовій біржі (2010–2017 рр.)*

*Складено автором за [143]

5. Акції в обігу, коефіцієнт оборотності (відношення).

Коефіцієнт обороту показує, скільки раз знаходяться в обороті акції переходять з рук в руки за місяць. Якщо середній обсяг торгів набагато нижче числа акцій в обігу, то коефіцієнт обороту низький і навіть різкий наплив покупців навряд чи призведе до сильного зміни цін. Якщо ж обсяг

торгів дуже високий в порівнянні з кількістю акцій в обороті, це означає, що безліч трейдерів борються за невелику кількість акцій в обігу і наплив покупців може різко змінити ціни.

Загальносвітову динаміку коефіцієнту оборотності в період з 2010 по 2017 рр. представлено на рис. 2.13.

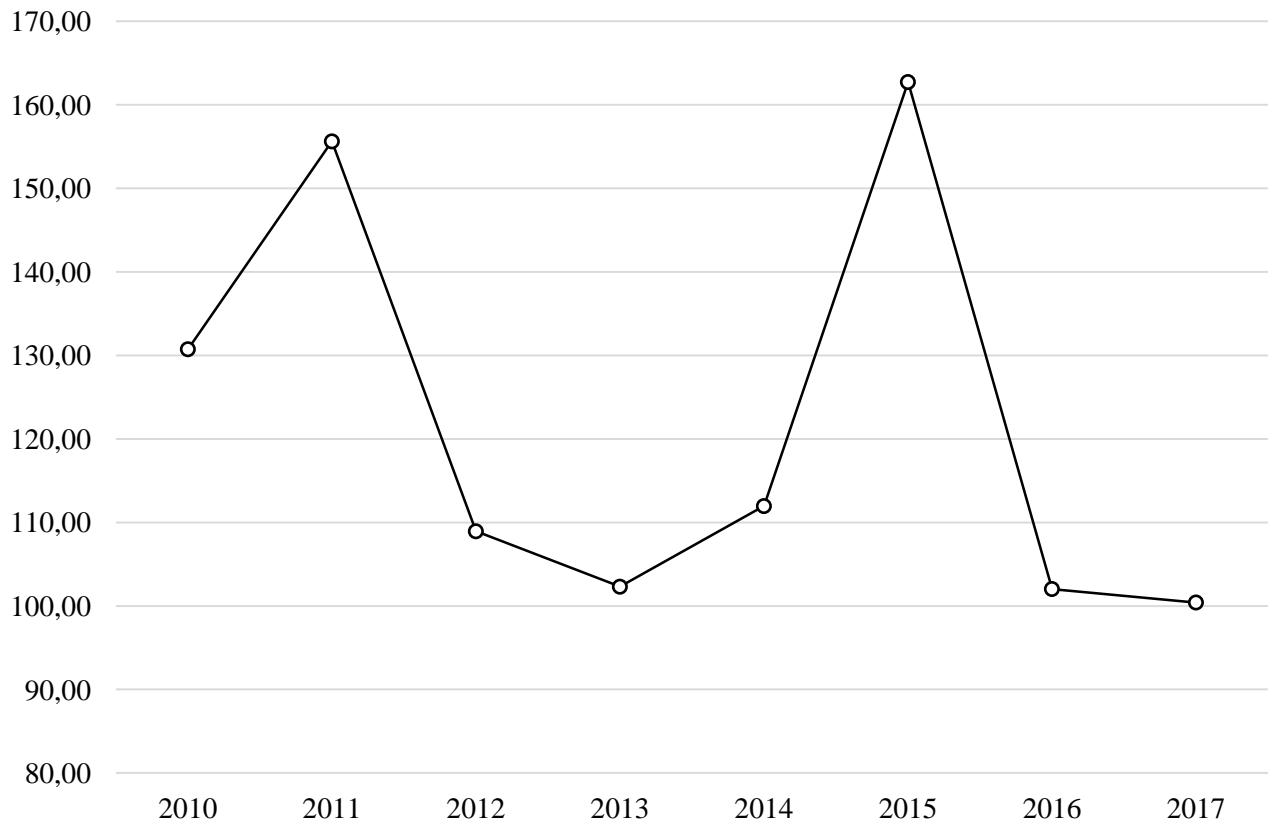

Рис. 2.13. Динаміка коефіцієнту оборотності акцій, 2010-2017 рр.*

*Складено автором за [143]

Як видно з наведених даних (рис. 2.13), динаміка коефіцієнту оборотності акцій не має лінійного тренду розвитку, що свідчить про нестабільність світового фінансового ринку.

Що стосується регіональної диференціації, як видно з табл. 2.5, Найбільшу оборотність акції мають в розвинених фінансовому плані регіонах світу: Східна Азія та Тихий океан, Північна Америка. Країни Європи за цим показником не є лідерами, що свідчить про поступову міграцію фінансових центрів з Європи до Китаю та інших азійських країн.

Таблиця 2.5

Регіональна диференціація коефіцієнту оборотності акцій (2010–2017 рр.)*

Регіони світу	2010	2017
Світ	130,74	100,42
Східна Азія та Тихий океан	169,61	168,50
Європа та Центральна Азія	69,17	54,99
Латинська Америка та Карибський басейн	45,92	47,17
Близький Схід і Північна Африка	30,28	12,98
Північна Америка	193,15	111,83
Південна Азія	63,95	50,44
Африка на південь від Сахари	29,97	25,74
Арабський світ	41,66	30,24
Єврозона	89,17	в
Європейський Союз	87,30	
Члени ОЕСР	146,90	100,32

*Складено автором за [143]

На рис. 2.14. наведено країни-лідери та країни-аутсайдери за коефіцієнтом оборотності акцій. Найбільший коефіцієнт оборотності акцій в країнах Європи мають Швейцарія, Німеччина, Іспанія; серед азійських країн це: Китай (1-е місце у світі), Туреччина (2-е місце у світі), Республіка Корея, Японія (3-е та 4-е місця у світі) та Тайланд (9-е місце у світі). Серед країн Латинської та Південної Америки лідером за цим показником є Бразилія.

Що стосується країн-аутсайдерів – серед країн Європи в цьому рейтингу Люксембург, Мальта, Кіпр – країни незначні за розміром, відповідно обсяги їх ринку акцій не є великими. Серед країн Південної Америки найменший коефіцієнт оборотності акцій спостерігався в Перу та Аргентині. Ці країни це відновили свої фінансові системи після глибоких кризових явищ, пов'язаних з інфляційними процесами, безробіттям, тощо. Що стосується країн Африки – до рейтингу аутсайдерів потрапили Марокко та Нігерія.

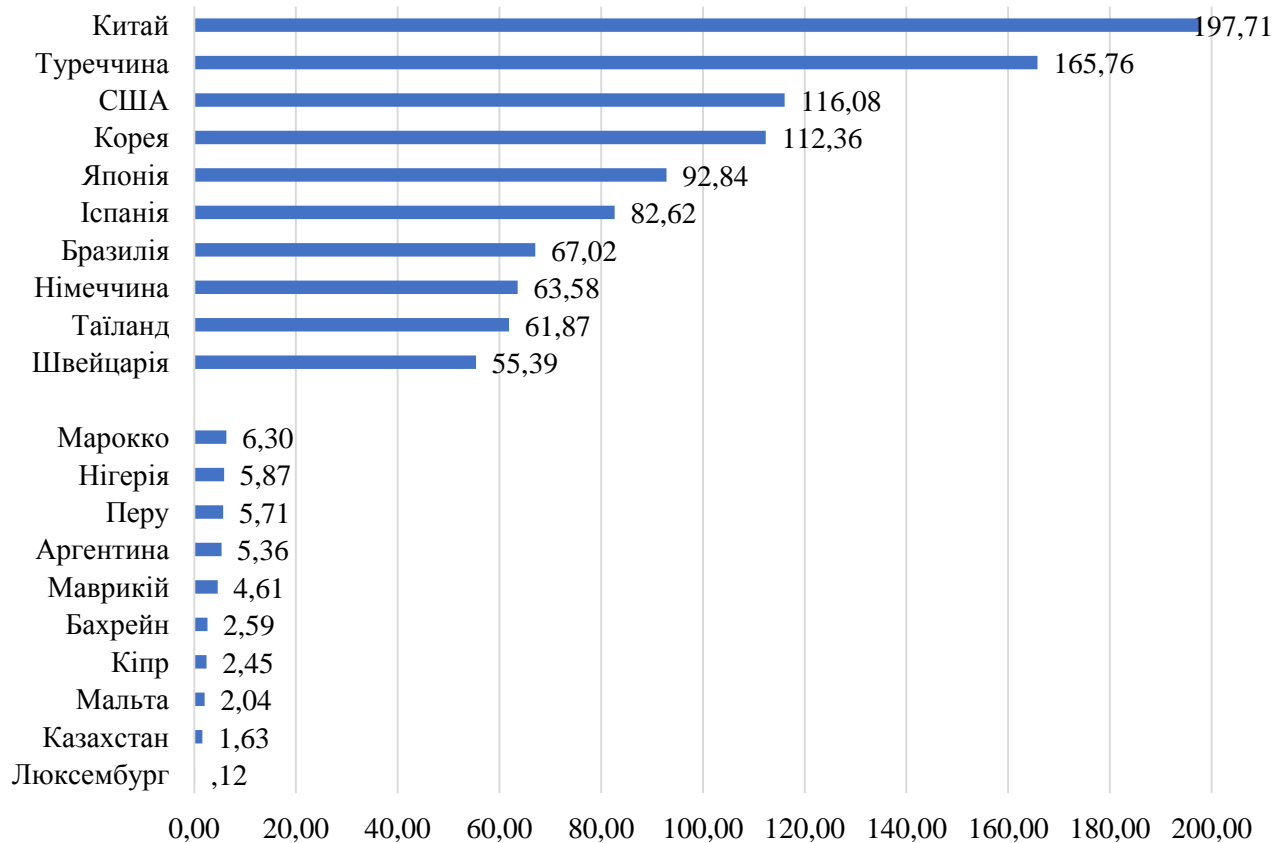

Рис. 2.14. Країни-лідери та країни-аутсайтери за коефіцієнтом оборотності акцій*

*Складено автором за [143]

6. Акції в обігу (% від ВВП). Цей показник доповнює коефіцієнт ринкової капіталізації, який показує чи відповідає розмір фінансового ринку торговельним операціям.

Як видно з наведених даних (рис. 2.15), динаміка кількості акцій в обігу у % до ВВП за досліджуваний період не має лінійного тренду розвитку, що свідчить про нестабільність світового фінансового ринку.

Що стосується регіональної диференціації, як видно з табл. 2.6, найбільший відсоток до ВВП кількість оборотних акцій припадає на країни Східної Азії, Північної Америки та країни ОЕСР. Країни Європи за цим показником також не є лідерами, що додатково підтверджує поступову втрату цим регіоном статусу фінансового центру світу. Найменш

розвиненими за цим показником є країни Латинської Америки та Близького Сходу.

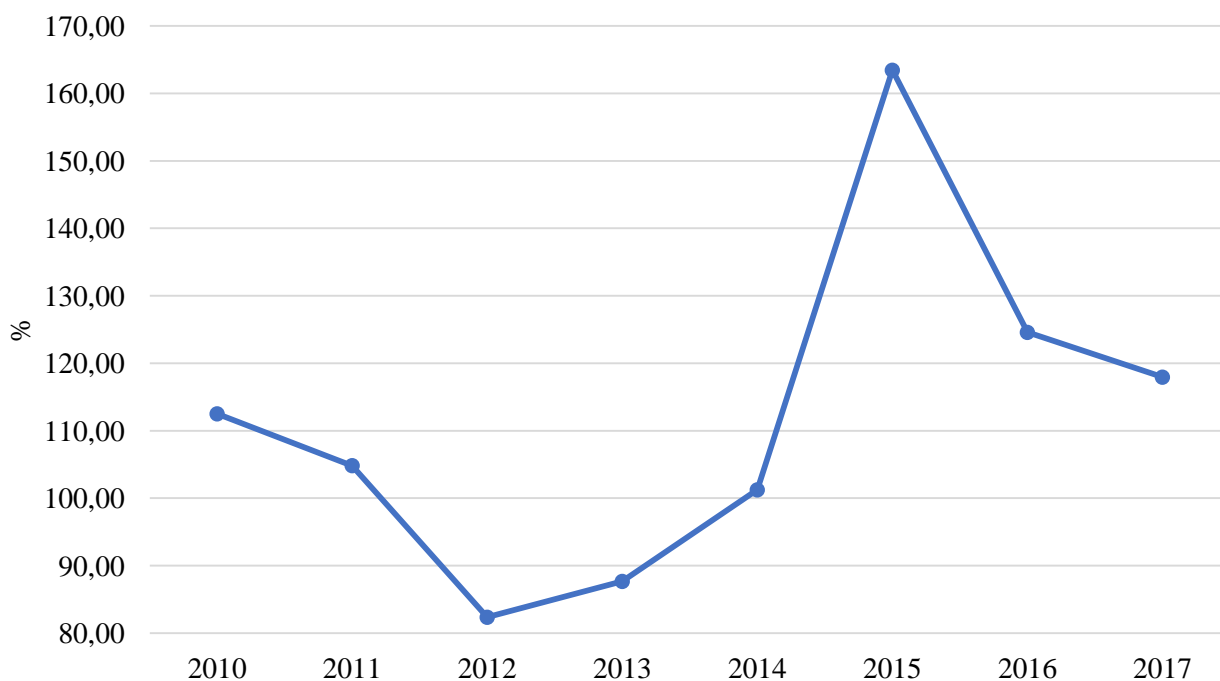

Рис. 2.15. Динаміка кількості акцій в обігу у % до ВВП, 2010-2017 рр.*

*Складено автором за [143]

Таблиця 2.6

Регіональна диференціація кількості акцій в обігу у % до ВВП,
2010-2017 рр.*

	2010	2017
Світ	112,51	117,95
Східна Азія та Тихий океан	111,49	125,29
Європа та Центральна Азія	56,67	
Латинська Америка та Карибський басейн	25,07	17,59
Близький Схід і Північна Африка	19,76	14,86
Північна Америка	225,71	195,18
Південна Азія	54,96	44,26
Арабський світ	21,06	17,00
Євразія	46,32	
Європейський Союз	57,02	
Члени ОЕСР	127,06	136,83

*Складено автором за [143]

Відповідно, країни-лідери за цим показником наведено на рис. 2.16.

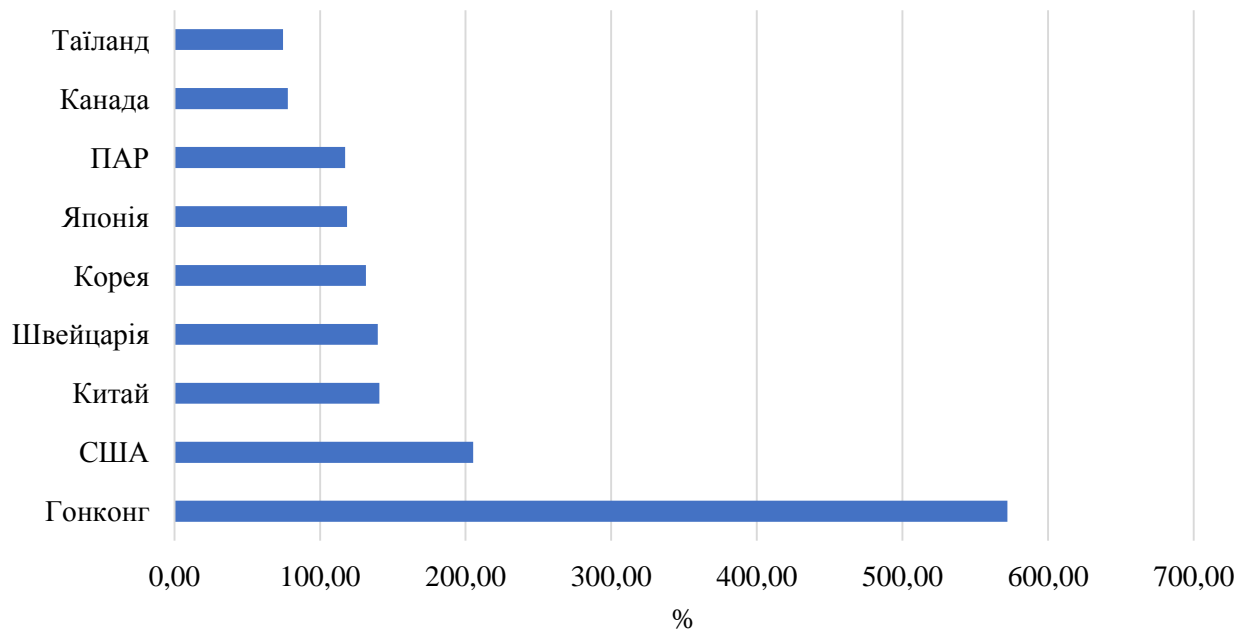

Рис. 2.16. Країни-лідери за кількістю акцій в обігу у % до ВВП, 2017 рр.*

*Складено автором за [143]

Відносно країн-аутсайдерів – це Бахрейн, Ліван, Аргентина, Мальта, Хорватія, Нігерія, Казахстан, Кіпр, Люксембург.

Отже, аналіз регіональних відмінностей розвитку світового фінансового ринку дозволив виокремити значну регіональну диверсифікацію розвитку світового фінансового ринку через визначення регіонів-лідерів та регіонів-аутсайдерів за рівнем його розвитку, довести поступову втрату Європою (як регіону) статусу фінансового центру світового рівня.

2.2. Світовий ринок страхування та чинники його розвитку

Розвиток світового ринку страхування безпосередньо залежить від економічних тенденцій, які актуальні в світовій економіці. Кризові явища у фінансовій сфері, валютні коливання, зміна цінової кон'юнктури – фактори,

які безпосередньо впливають на страховий ринок в цілому і на кожну з страхових компаній, зокрема.

Зростання кількості стихійних лих, кліматичні зміни на планеті, розвиток автомобілебудування, в тому числі, безпілотних автомобілів, рівень поширення захворювань і інші тенденції вносять корективи у функціонування світового страхового ринку. У зв'язку з цим також варто відзначити стрімкий розвиток інноваційних технологій і розробку нових програм в страховій галузі як відповідь на вимоги ринку.

Ринок страхування в кожній країні оцінюється за обсягом і темпами зростання реальних страхових премій (real premium growth), тобто засобів, які страхові компанії отримують від продажу полісів. У 2017 р. світовими лідерами за цим показником були США – 1,35 трлн. дол. США страхових премій на рік, Японія – 471 млрд. дол. США, Китай – 466 млрд. дол. США.

Згідно з останнім звітом Swiss Re [144], світовий страховий ринок у 2017 р. збільшився на 4%. Страхові премії досягли 4891 млрд. дол. США проти 4703 млрд. дол. США в 2016 р. Страхування від безробіття зафіксувало зростання на 5,3% до 2234 млрд. дол. США, тоді як страхування зросло незначно, на 2,9% до 2657 млрд. дол. США.

Регіональну структуру світового ринку страхування в 2017р. наведено на рис. 2.17.

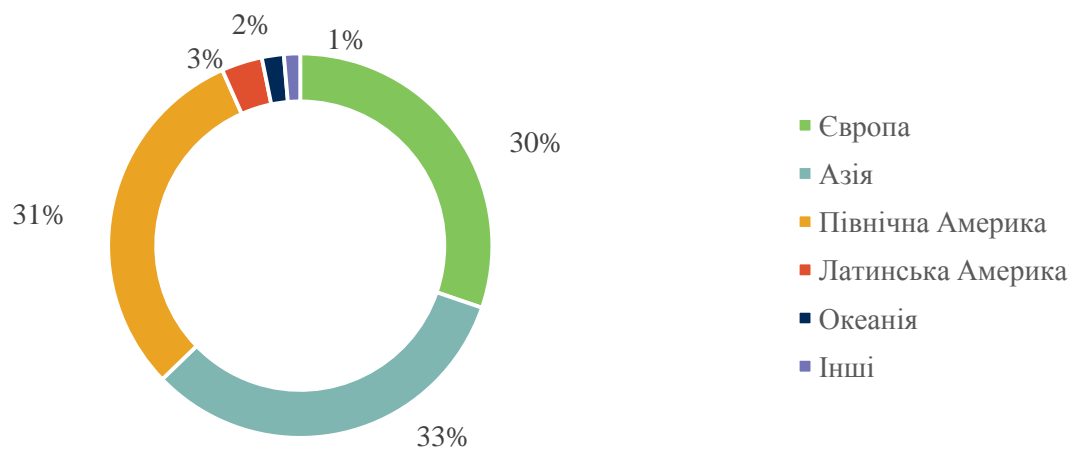

Рис. 2.17. Регіональна структура світового ринку страхування, 2017 р.*

*Складено автором за [145]

Дослідження регіональної структури світового ринку страхування за розмірами страхових премій за період з 2008 по 2017 рр., доводить зниження частки Європи за рахунок значного зростання часток країн та Латинської Америки. Частка страхового ринку Північної Америки суттєво не змінилась, табл. 2.7, рис. 2.18.

Таблиця 2.7

Регіональна структура світового ринку страхування, 2008-2017 рр.

(обсяги страхових премій, млн. дол. США)*

	Європа	Азія	Північна Америка	Латинська Америка	Океанія	Інші	Загалом
2008	1680019	917772	1345628	106186	77632	55155	4182392
2009	1588604	997109	1251773	106845	70693	58494	4073518
2010	1588669	1161272	1278613	129979	87899	63229	4309661
2011	1624512	1275518	1345592	154294	102146	68588	4570650
2012	1536050	1333455	1398468	166005	105369	71723	4611070
2013	1612996	1255834	1391156	173298	108242	70400	4611926
2014	1695642	1321416	1397751	178105	118005	70327	4781246
2015	1492370	1355805	1432905	158076	96973	63724	4599853
2016	1448819	1486574	1463301	152760	91968	59419	4702841
2017	1479197	1590688	1496634	167888	90597	66690	4891694

*Складено автором за [145]

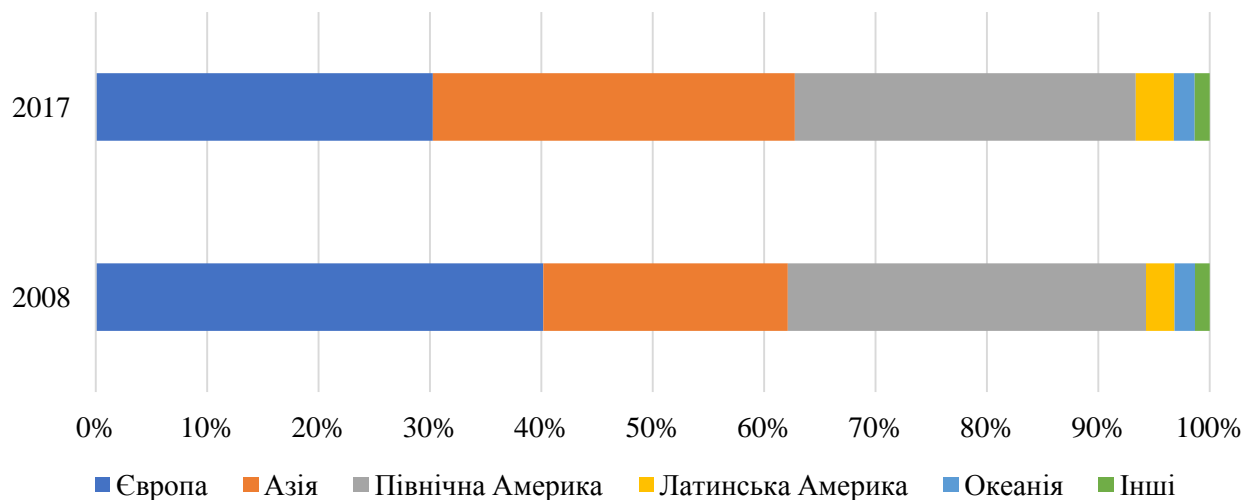

Рис. 2.18. Регіональна структура світового ринку страхування у 2008 та 2017 рр. *

*Складено автором за [145]

Дослідження світової страхової практики Swiss Re [8] засноване на даних прямих премій 147 країн, де є детальна інформація про 88 найбільших ринках. Світові страхові премії зросли на 1,5% у 2018 р., з урахуванням інфляції, знизившись з 2,2% у 2017 р. у 2018 р. повільніше, ніж зростання на 1,4% у 2017 р., табл. 2.7.

Таблиця 2.7

ТОП_10 країн за обсягами страхових виплат, 2018 р., млн. дол. США*

№	Країни	«Life» обсяг страхових премій	«Nonlife» обсяг страхових премій)	Страхові виплати		
				Сума	% до попереднього року	% страхових премій світу
1	США	546,800	830,315	1377,114	-0,1%	28,15%
2	Китай	317,570	223,876	541,466	16,2	11,07
3	Японія	307,232	114,818	422,050	-6,5	8,63
4	Великобританія	189,833	93,499	283,331	-2,6	5,79
5	Франція	153,520	88,083	241,603	1,8	4,94
6	Німеччина	96,973	126,005	222,978	3,8	4,56
7	Півд. Корея	102,839	78,378	181,218	2,4	3,70
8	Італія	113,947	41,562	155,509	-2,6	3,18
9	Канада	51,592	67,927	119,520	5,5	2,44
10	Тайвань	98,602	18,873	117,474	15,8	2,40

*Складено автором за [144]

Як, видно, з наведених даних найбільш розвинений ринок страхування в 2018 р. функціонував в США – 28% страхових премій світу. Другим страховим ринком світу є Китай – 11% страхових премій світу. Аналіз динаміки змін за 2017-2018 рр. доводить лідерство Китаю – річний приріст – 16% та Тайваню – 15,8%. Найбільше падіння обсягів страхових премій за період з 2017 по 2018 рр. відслужувалось в Великобританії – -6,5%.

Аналіз структури страхових премій «Life» та «Nonlife» за 2018 р. доводить, що у світі зберігається відносний паритет з незначною перевагою страхування «Life», рис. 2.19.

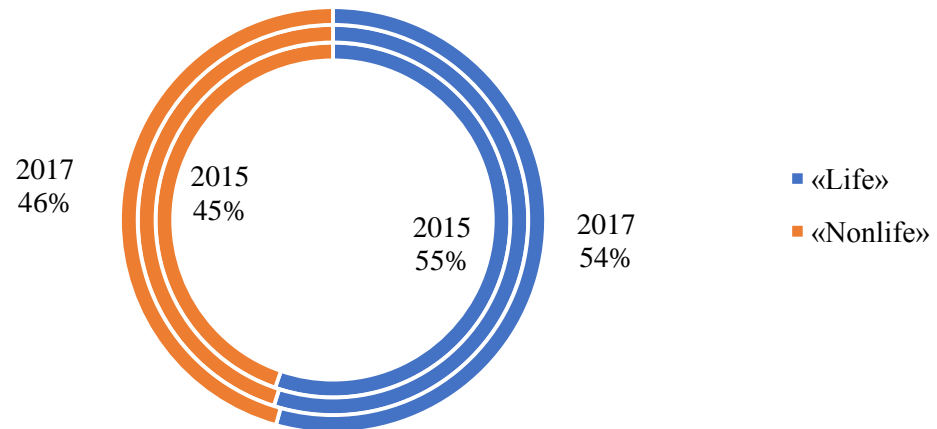

Рис. 2.19. Розподіл страхових премій «Life» та «Nonlife» у світу, 2015-2017 рр.*

*Складено автором за [146]

Серед країн, що лідирують за обсягом страхових виплат у розрахунку на одну особу та у % до ВВП слід відмітити Кайманові острови та Тайвань, табл. 2.8.

Таблиця 2.8

ТОП-10 країн за загальною сумою страхових премій на душу населення та у % до ВВП, 2017 р.*

Ранг	Країна	Страхові премії на одну особу, дол. США	Ранг	Країна	Страхові премії у % до ВВП
1	Кайманові острови	12122	1	Тайвань	21,32
2	Гонконг	8313	2	Кайманові острови	19,61
3	Швейцарія	6811	3	Гонконг	17,94
4	Данія	5772	4	Південна Африка	13,75
5	Люксембург	5011	5	Південна Корея	11,57
6	Тайвань	4997	6	Фінляндія	10,65
7	Сінгапур	4749	7	Данія	10,21
7	Сінгапур	4749	7	Данія	10,21
8	Фінляндія	4737	8	Великобританія	9,58
9	Ірландія	4687	9	Нідерланди	9,56
10	Нідерланди	4631	10	Франція	8,95
	Світ	650		Світ	6,13

*Складено автором за [146]

Обсяг страхових премій за регіонами світу в 2016-2017 рр. наведено у табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Страхові премії за регіонами світу 2016-2017 рр., млрд. дол. США*

	2017	2016	2017 (%)	2016/2017 у порівнянні
Північна Америка	1496,6	1463,3	30,6%	2,27%
Латинська Америка і Карибський басейн	167,9	152,8	3,43%	9,88%
Європа	1479,2	1448,8	30,24%	2,09%
Азія	1530,6	1430,8	31,29%	6,97%
Близький Схід і Центральна Азія	60,1	55,8	1,23%	7,7%
Африка	66,7	59,4	1,36%	12,29%
Океанія	90,5	91,9	1,85%	-1,52%
Світ	4891,6	4702,6	100%	4,01%

*Складено автором за [144]

Як видно з таблиці 2.9 та рис. 2.20, за обсягами страхових премій лідерами є Північна Америка, Європа та країни Азії. Слід зазначити, що за період з 2016 по 2017 рр. найбільші темпи зростання за цим показником продемонстрували країни Африки (12,3%). Океанія – єдиний регіон, де обсяг страхових премій за період з 2016 по 2017 рр. дещо знизився.

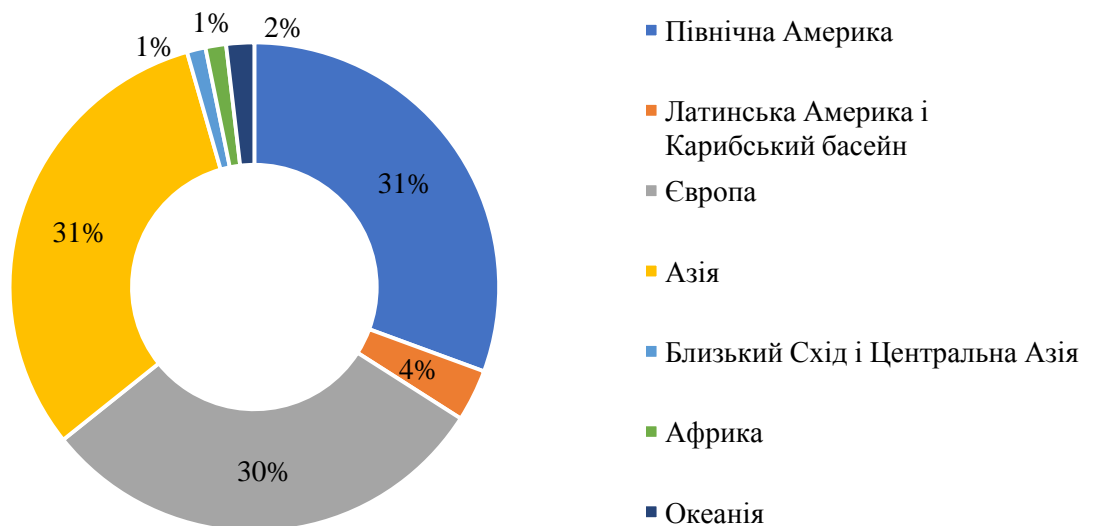

Рис. 2.20. Страхові премії за регіонами світу, 2017 рр., %*

*Складено автором за [144]

Обсяг страхових премій «life» за регіонами світу в 2016-2017 рр. наведено у табл. 2.10.

Таблиця 2.10

Страхові премії «life» за регіонами світу 2016-2017 рр., млрд. дол. США*

	2017	2016	2017 (%)	2016/2017 у порівнянні
Північна Америка	598,4	606,5	22,52%	-1,33%
Латинська Америка і Карибський басейн	78,2	70,21	2,94%	11,38%
Європа	858	850,95	32,29%	0,82%
Азія	1028,2	961,5	38,70%	6,93%
Близький Схід і Центральна Азія	15,4	13,8	0,58%	11,60%
Африка	44,9	39,46	1,69%	13,78%
Океанія	34,1	39,48	1,28%	-13,62%
Світ	2657,2	2581,9	100%	2,92%

*Складено автором за [144]

Як видно з таблиці 2.10 та рис. 2.21, за обсягами страхових премій «life» лідером є країни Азії та Європи. Північна Америка має значну частку (22%), однак дещо поступається регіонам-лідерам. За період з 2016 по 2017 рр. найбільші темпи зростання за цим показником продемонстрували країни Африки (13,7%), Близького Сходу (11,6%) та Латинської Америки (11,3%). Океанія – регіон, де обсяг страхових премій «life» за період з 2016 по 2017 рр. значно знизився (-13,65%).

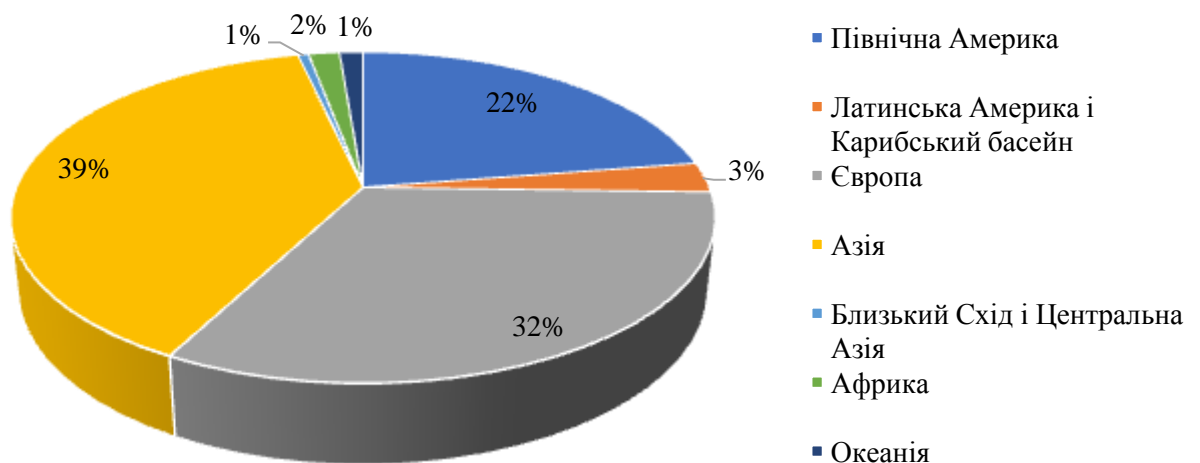

Рис. 2.21. Страхові премії «life» за регіонами світу, 2017 рр., %*

*Складено автором за [144]

Обсяг страхових премій «nonlife» за регіонами світу в 2016-2017 рр. наведено у табл. 2.11.

Таблиця 2.11

Страхові премії «nonlife» за регіонами світу 2016-2017 рр., млрд. дол. США*

	2017	2016	2017 (%)	2016/2017 у порівнянні
Північна Америка	898,2	856,8	40,20%	4,83%
Латинська Америка і Карибський басейн	89,7	82,5	4,01%	8,72%
Європа	621,2	597,9	27,80%	3,89%
Азія	502,4	469,2	22,48%	7,07%
Близький Схід і Центральна Азія	44,6	42,1	2,00%	5,93%
Африка	21,8	19,9	0,98%	9,54%
Океанія	56,5	52,5	2,53%	7,62%
Світ	2234,4	2120,9	100%	5,35%

*Складено автором за [144]

Як видно з таблиці 2.11 та рис. 2.22, за обсягами страхових премій «nonlife» лідером є Північна Америка, а країни Азії та Європи дещо поступаються. За період з 2016 по 2017 рр. не відбувались значні коливання щодо зростання за цим показником. Падіння не було зареєстровано в жодному з регіонів.

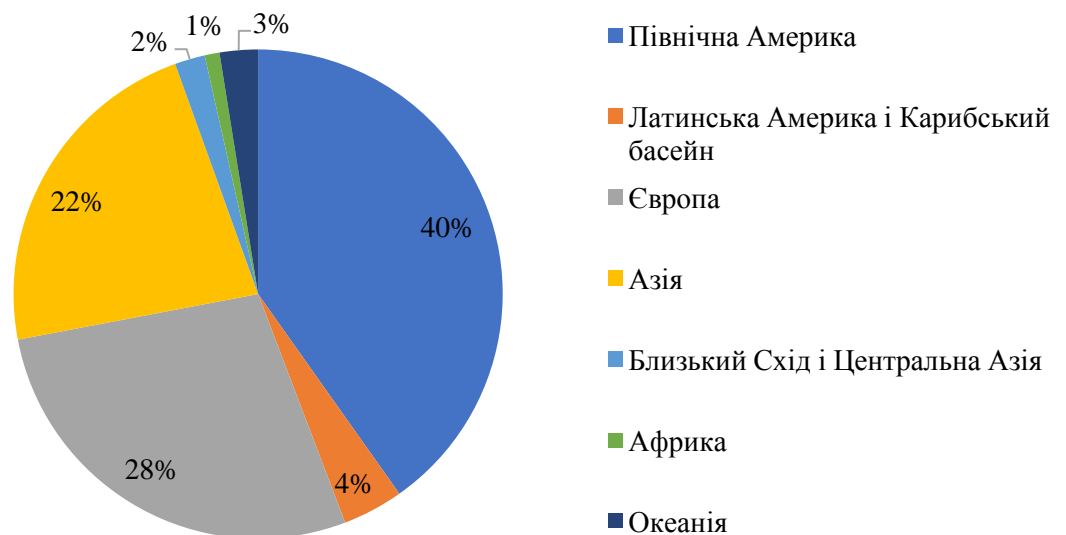

Рис. 2.22. Страхові премії «nonlife» за регіонами світу, 2017 рр., %*

*Складено автором за [144]

Щодо динаміки розвитку світового страхового ринку, проведемо аналіз тенденцій його функціонування, враховуючи рівень економічного розвитку певних країн та регіонів світу.

Динаміка страхового ринку на розвинених ринках. З числа великих економік зростання економіки США прогнозується в розмірі трохи більше ніж 2% з урахуванням інфляції (в реальному виразі) щороку протягом 2019 р. Зростання в Євросоні і Великобританії складає приблизно 1% і 1,5% відповідно, в той час як зростання в Японії повинен становити менше ніж 1%. Зростання економіки Китаю складає приблизно 6,5%, рис. 2.23.

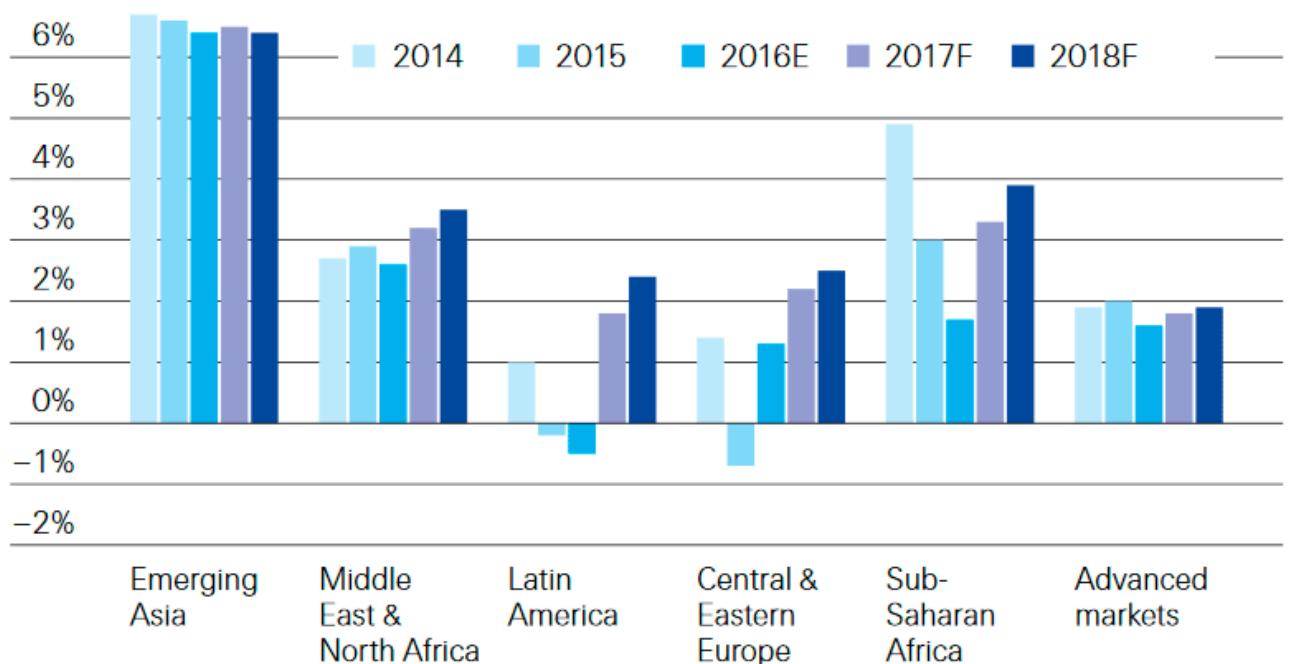

Рис. 2.23. Динаміка зростання реального ВВП в світі, 2014-2018 рр.*

*Складено автором за [147]

Грошово-кредитна політика є стимулюючою світового страхового ринку, у тому числі й в США, де поступово підвищуються ставки. Центральні банки інших розвинених країн тримають свої процентні ставки без змін.

Зі збільшенням ставки Федеральної резервної системи прибутковість 10-літніх державних облігацій США, зростає, що трохи підвищує прибутковість в країнах Європи.

Страховий сектор стикається зі стримуючими факторами, помірним економічним зростанням і все ще достатнім забезпеченням на ринках, створюючи складні умови формування тарифів. Проте, премії продовжують рости як в розвинених, так і в країнах, що розвиваються, поряд з економічною активністю. Також відбувається збільшення рівня проникнення страхування, особливо на ринках з перехідною економікою, табл. 2.12.

Таблиця 2.12

Динаміка ринку ризикового страхування в 2014-2018,%*

№	Регіон	2014	2015	2016	2017	2018
1	США	3,0	3,6	2,3	1,3	1,5
2	Канада	1,9	4,1	0,8	1,7	2,6
3	Японія	1,2	1,3	-1,0	1,2	2,2
4	Австралія	1,3	0,5	-0,4	0,6	1,4
5	Великобританія	-1,7	1,3	1,5	0,3	1,4
6	Німеччина	1,8	3,3	2,5	0,9	1,1
7	Франція	0,3	1,0	0,8	0,4	2,8
8	Італія	-3,0	-2,9	-1,8	0,3	2,3
9	Іспанія	-0,2	3,0	4,6	4,1	4,3
	Розвинені ринки (включно Північну Америку, Західну Європу, Ізраїль, Океанію, Японію, Південну Корею, Сінгапур і Тайвань)	1,8	2,5	1,7	1,3	1,9
	Ринки, що розвиваються	6,4	4,9	5,3	5,7	6,7
	Всього по світу	2,7	3,0	2,4	2,2	3,0

*Складено автором за [147]

Динаміка страхового ринку на ринках, що розвиваються. Страхові премії з ризикового страхування на ринках, що розвиваються ростуть з передбачуваного 5,3% в 2016 р. до 5,7% в 2017 р. та 6,7% в 2018 р. Поліпшення цін на сировинні товари і посилення економічної активності стимулює збільшення попиту в секторі страхування з боку країн, що розвиваються.

Азійські країни, що розвиваються, демонструють найсильніше зростання страхових премій – майже на 8% в 2017 р. і на 9% в 2018 р. Додатковим фактором є інвестиційні можливості, що надаються програмою

«One Belt One Road» в Китаї (програма «Один Пояс, Один Шлях»), яка сприяє збільшенню попиту на комерційне страхування, рис. 2.24.

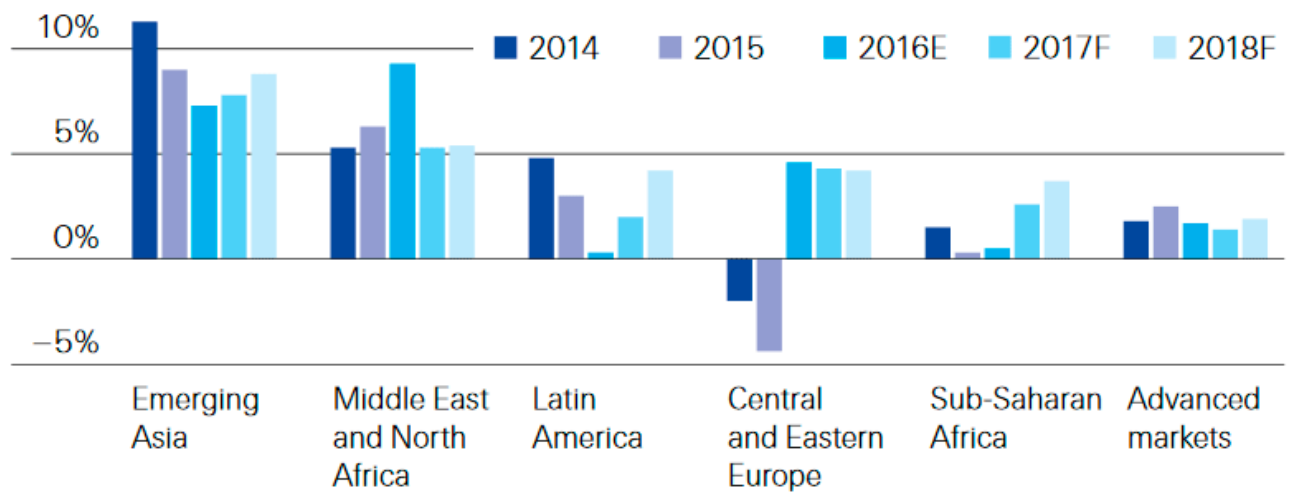

Рис. 2.24. Динаміка ринку ризикового страхування в розрізі регіонів у 2014-2018,%*

*Складено автором за [147]

Тарифи на ризикове страхування в світі в 2017-2018 рр. знижувались, особливо з комерційних ліній бізнесу. Проте, на відміну від багатьох інших комерційних лінійок страхових продуктів, тарифи по кібер-страхування продовжують зміцнюватися, однак, зростання відбувається з уповільненим темпом і може зрівнятися найближчим часом.

Підвищення обізнаності про ризики, пов'язані з кібер-атаками і вразливістю даних, є стимулюючим фактором для збільшення попиту на страхування відповідних ризиків і представляє значні можливості зростання для видів страхування, інших ніж страхування життя.

Ризикове страхування утримало свою прибутковість в зв'язку з низькими втратами від природних катастроф і вивільненням страхових резервів. Якщо припустити середні втрати від природних катастроф і скорочення резервів, то рентабельність власного капіталу (ROE), повинна скорочуватись до 6% в 2018-2019 рр.

Динаміка перестраховальної галузі. У перестрахованні по ризикових видах глобальне зростання страхових премій склало 2,7% в 2017 р. і 2,9% в

2018 р., ґрунтуючись на збільшенні цесії від ринків з перехідною економікою, табл. 2.13.

Таблиця 2.13

Динаміка перестраховальної галузі в 2014-2018 рр.*

Регіон	2014	2015	2016	2017	2018
Розвинені ринки (включно Північну Америку, Західну Європу, Ізраїль, Океанію, Японію, Південну Корею, Сінгапур і Тайвань)	-1,2	0,8	1,6	1,1	1,7
Ринки, що розвиваються	3,7	2,9	-0,7	5,3	6,3
Всього по світу	0	1,4	1,0	2,2	2,9

*Складено автором за [147]

У секторі перестраховування життя глобальне зростання страхових премій складає 1,5% в 2016 р. і 1% в 2017-2018 рр., в першу чергу через відсутність зростання в країнах з розвинутою економікою, де формується основна частина цесій. Зростання премій з перестраховування на ринках, що розвиваються, зберігаються на рівні 8%, рис. 2.25.

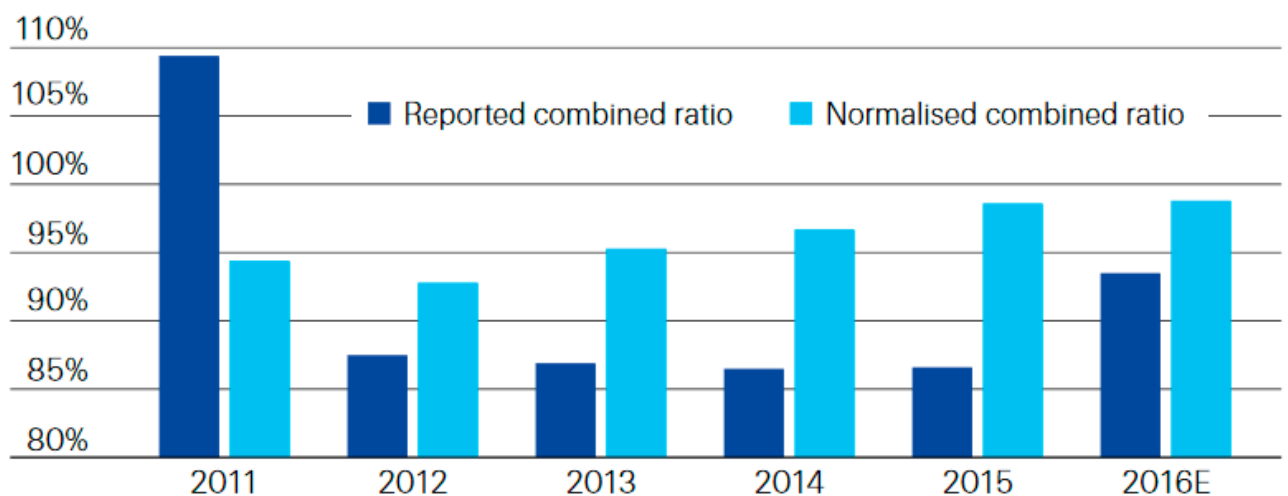

Рис. 2.25. Динаміка комбінованого коефіцієнта збитковості в перестраховальній галузі, 2011-2016 рр.*

*Складено автором за [147]

Динаміка зростання сектору страхування життя («life»). В секторі страхування життя зростання премій значно вище, ніж в ризиковому

страхуванні. Страхові премії «life» зростали на 5,4%, 4,8% і 4,2% в 2016-2018 рр. відповідно, табл. 2.14.

Таблиця 2.14

Динаміка ринку «life» страхування, 2014-2018 рр.*

№	Регіон	2014	2015	2016	2017	2018
1	США	-1,7	4,3	1,6	1,7	1,7
2	Канада	7,6	3,5	3,0	3,6	3,7
3	Японія	-11,9	17,6	2,2	1,5	2,0
4	Австралія	6,8	1,5	2,6	2,0	1,3
5	Великобританія	26,5	-7,4	-5,7	4,1	4,1
6	Німеччина	8,4	1,3	1,4	1,4	2,6
7	Франція	2,4	-2,7	-2,3	0,9	1,3
8	Італія	29,5	-2,0	-2,1	0,2	1,1
9	Іспанія	-2,5	3,4	23,9	1,5	0,9
10	Нідерланди	-4,6	-16,9	2,9	1,6	1,6
	Розвинені ринки (включно Північну Америку, Західну Європу, Ізраїль, Океанію, Японію, Південну Корею, Сінгапур і Тайвань)	4,0	3,4	2,0	2,1	2,1
	Ринки, що розвиваються	6,8	13,2	20,1	14,9	10,9
	Всього по світу	4,7	5,0	5,4	4,8	4,2

*Складено автором за [147]

Страхові премії в розвинених ринках зросли на 2,1% в 2017 р. і 2018 р., але основною рушійною силою є розвитку світового ринку страхування є ринки, що розвиваються, де стабілізація економічного зростання, зростання населення, урбанізація і зростання середнього класу мають тренд розвитку. Страхові премії «life» страхування в країнах з перехідною економікою зросли на 14,9% в 2017 р. і на 10,9% в 2018 р., які підтримуються стійким зростанням накопичувальних продуктів, особливо в країнах Азії, що розвиваються, рис. 2.26.

Зокрема, Китай буде й далі розвивати національний страховий ринок, оскільки Уряд КНР планує збільшити рівень проникнення страхування з 3% у 2014 р. до 5% до 2020 р. Триваюча обстановка з низькими процентними ставками і раніше створює проблеми для «life» страхування. Рентабельність власного капіталу (ROE) для сектора «life» страхування знизилась з 13% у

2015 р. до 10% в 2016 р. у зв'язку з ослабленням рівня доходів від інвестицій і конкуренцією і зниженням тарифів.

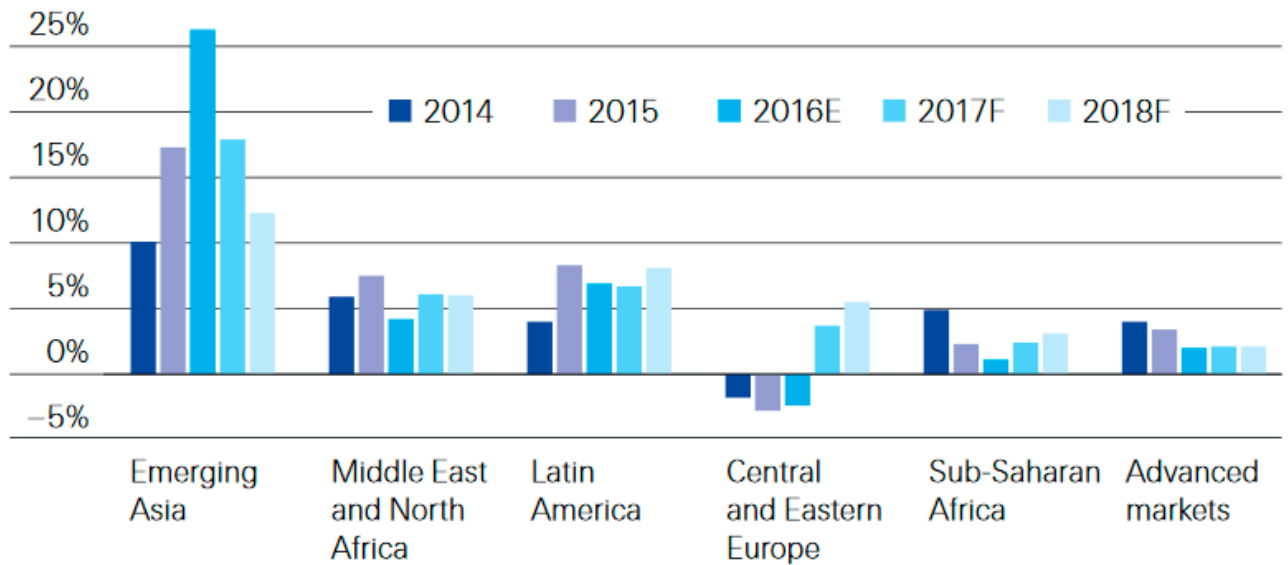

Рис. 2.26. Динаміка страхування життя та здоров'я у розрізі регіонів, 2014-2018 рр.*

*Складено автором за [147]

Також проаналізуємо рейтинг найбільших страхових компаній світу.

Авторитетне фінансово-економічне видання «Форбс» (Forbes) [12; 13] щорічно складає рейтинг страхових компаній світу. У 2018 р. опублікований рейтинг, складений за підсумками діяльності найбільших світових компаній попереднього року. У цьому значному списку – компанії з 63 країн, сукупний дохід яких досяг 35 трлн. дол. США, а ринкова вартість представлених в рейтингу компаній – 44 трлн. дол. США. Рейтинг складений з комплексного поєднання показників доходів, продажів, активів і ринкової вартості компанії.

Загалом у списку з 2000 компаній страхову галузь представили 46 страхових компаній, 34 компанії страхування життя, 25 страховиків нерухомості і від нещасних випадків і 3 компанії, які є страховими брокерами. Таким чином, кожна 19 компанія в списку Forbes – страхова.

Питома вага кількості страхових компаній в Global 2000 становить 5,4%. В табл.2.15 наведено ТОП-10 страхових компаній світу.

Таблиця 2.15

Рейтинг найбільших страхових компаній світу, 2018 р.*

2018	2017	Назва	Країна базування	Вартість, млрд. дол. США	
				2018	2017
1	1	<u>Ping An</u>	Китай	26,155	16,324
2	2	<u>Allianz</u>	Німеччина	20,229	15,197
3	3	<u>China Life</u>	Китай	14,393	10,300
4	5	<u>Axa</u>	Франція	13,317	9,437
5	4	<u>AIA</u>	Китай	10,270	9,881
6	16	<u>CPIC</u>	Китай	8,738	5,301
7	9	<u>Metlife</u>	США	8,141	6,616
8	10	<u>Allstate</u>	США	7,674	6,335
9	14	<u>PICC</u>	Китай	7,208	5,443
10	7	<u>Zurich</u>	Швейцарія	7,169	7,202

*Складено автором за [148; 149]

Регіональну структуру найбільших страхових компаній світу у розрізі країн представлено на рис. 2.26.

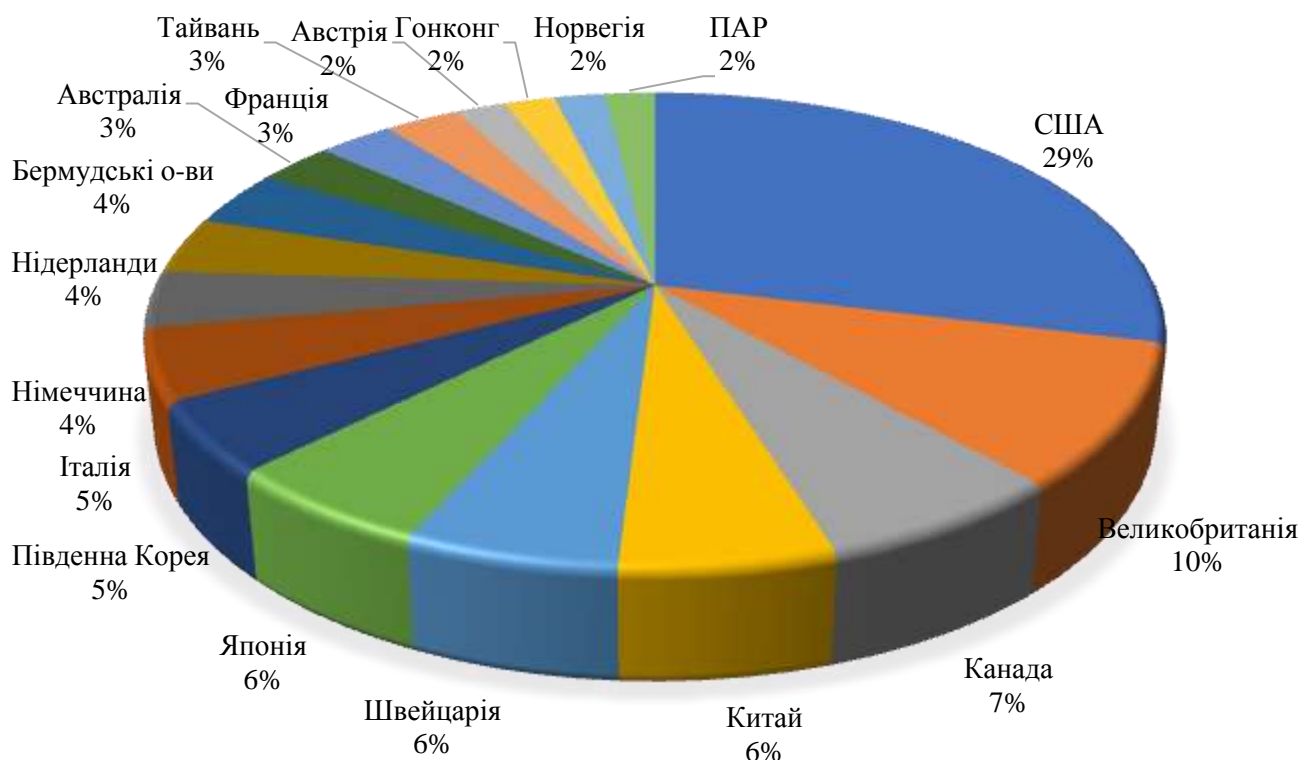

Рис. 2.26. Регіональна структура найбільших страхових компаній світу у розрізі країн, 2018 р.*

*Складено автором за [148; 149]

Згідно рис. 2.26 за кількістю страхових компаній лідирують країни Північної Америки (США та Канада), Великобританія за кількістю страхових компаній займає 2 місце у світі. Китай, Швейцарія, Японія за кількістю страхових компаній займають четверте місце у світі.

Розглянемо три найбільш вагомих для розвитку світової економіки страхових компанії світу. Очолює рейтинг диверсифікованих страхових компаній – китайська Ping An Insurance Group.

Ping An Insurance Group – №1. Компанія з Китаю має ринкову вартість 90 млрд. дол. США, її активи оцінюються в 732,3 млрд. дол. США. За 2017 р. компанія отримала прибуток у розмірі 8,7 млрд. дол. США, обсяг продажів склав 98,7 млрд. дол. США. Ping An Insurance Group заснована в 1988 р., в даний час стала найбільшим фінансово-страховим холдингом зі штаб-квартирою у Шенчжені. Компанія займає 20-у сходинку в загальному рейтингу Форбс і лідирує серед страхових компаній світу, змістивши з першого місця французьку AXA. У 2015 р. Ping An Insurance Group займала 5-е місце в рейтингу страховиків і 83-е місце в загальному рейтингу з величиною активів 645,7 млрд. дол. США. Свою діяльність компанія здійснює в Китаї, а також має філії і представництва в 150 країнах світу [148; 149].

Allianz – №2. Страховий гігант з Німеччини демонструє впевнену стабільність, залишаючись на другому місці в рейтингу Форбс як в 2018 р., так і в 2017 р. У загальному рейтингу Global 2000 компаній займає 21-місце. Ринкова вартість на кінець 2018 р. склала 79,7 млрд. дол. США, активи 926,2 млрд. дол. США, продажі 115,4 млрд. дол. США, розмір прибутку 7,3 млрд. дол. США. Рік заснування компанії Allianz – 1890 р. Штаб-квартира знаходиться в Мюнхені і має звання системно значущою страховою компанією для світової економіки. Allianz є також компанією, що здійснила найбільші страхові виплати в історії: загибель «Титаніка» в 1912 р., повінь в Європі в 2002 р. і інші. Allianz працює по всьому світу через широку мережу представництв, філій і дочірніх компаній, в тому числі і в Україні [148; 149].

АХА Group – №4. Системно значущою компанією для світової економіки також визнана АХА Group, що займає четверте місце в рейтингу страхових компаній і 26-е місце в загальному світовому рейтингу компаній. АХА Group була заснована в 1816 р. і за підсумками 2017 р. має ринкову вартість 61,9 млрд. дол. США, активи 965,4 млрд. дол. США, продажі 120,8 млрд. дол. США, прибуток 5,9 млрд. дол. США [148; 149].

Одним з найбільш вагомих видів страхування є медичне страхування та страхування життя. Отже, розглянемо найбільші страхові компанії світу, що надають послуги страхування життя і медичного страхування.

На рис. 2.27-наведено регіональну структуру найбільших страхових компаній світу, що надають послуги страхування життя і медичного страхування, у розрізі країн в 2018 р.

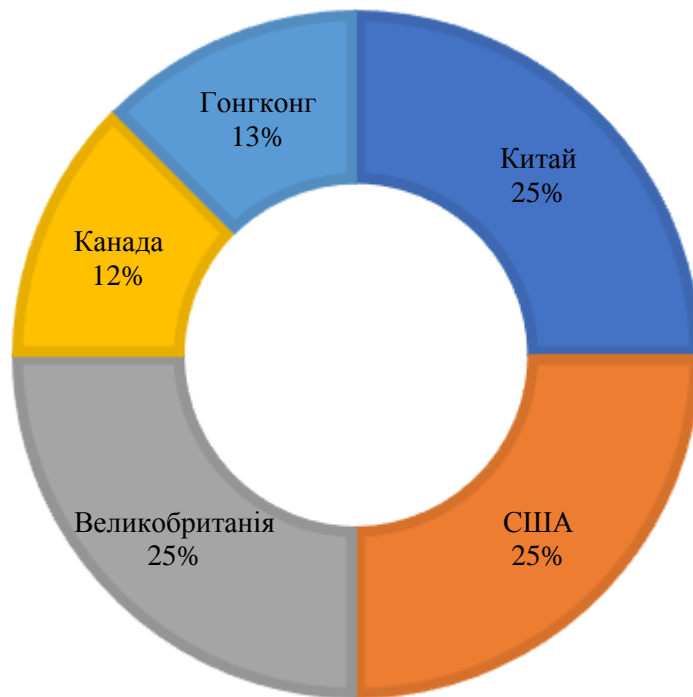

Рис. 2.27. Регіональна структура найбільших страхових компаній світу, що надають послуги страхування життя і медичного страхування, у розрізі країн, 2018 р.*

*Складено автором за [148; 149]

Найбільшою серед компаній, що надають послуги страхування життя і медичного страхування, є Japan Post Holdings (29-е місце в загальному рейтингу): ринкова вартість 62,6 млрд. дол. США, активи 2450,7 млрд. дол. США, продажі 120,8 млрд. дол. США, прибуток 4,4 млрд. дол. США. На другому місці – China Life Insurance (49-е місце в загальному рейтингу): ринкова вартість 55,7 млрд. дол. США, активи 377 млрд. дол. США, продажі 81,5 млрд. дол. США, прибуток 5,6 млрд. дол. США; Трійку лідерів в цьому сегменті завершує британська компанія Prudential (66-е місце в рейтингу Форбс). Ринкова вартість компанії – 53,4 млрд. дол. США, активи 558,7 млрд. дол. США, продажі 63,1 млрд. дол. США, прибуток 3,9 млрд. дол. США.

Що стосується компаній-перестраховальників, у Global 2000 за 2018 р. цей список залишився незмінним з 2017 р.: 1) AON (Великобританія) – 420 місце рейтингу; 2) Marsh & McLennan (США) – 457 місце рейтингу; 3) Arthur J. Gallagher (США) – 1531 місце рейтингу.

Також у Global 2000 включено ряд інших компаній, які поряд зі своєю фінансовою діяльністю здійснюють страхування. Наприклад, в рейтингу Форбс компанія ING Group включена в розділ «Великі банки», хоча компанія займається не тільки наданням банківських послуг, але і страхуванням, в тому числі і «лайфових». Рейтинг Global 2000 відображає стан світової економіки і її сегменти по країнам, континентах, галузям і окремим компаніям [148; 149].

Отже, ринок страхування тісно взаємопов'язаний з іншими галузями світової промисловості. Перебуваючи під впливом одних і тих же економічних умов, страховий ринок реагує відповідним чином. Щоб бути ефективними, страхові компанії проводять перегляд стратегії, реагують на потреби клієнтів, розробляючи нові програми, постійно знаходяться в пошуку нових ринків.

Підсумовуючи аналіз особливостей функціонування світового ринку страхування можна зробити висновок, що найбільшими гравцями цього

ринку на сучасному етапі є: США, Німеччина, Франція, Великобританія, Китай, Японія, тощо. Проаналізуємо ситуацію на страхових ринках цих країн більш докладно.

США – це найбільший ринок страхування світу, країна-лідер за витратами на охорону здоров'я, однак страхові премії забезпечують всього 7-8% від ВВП країни, а темпи зростання американського страхового ринку мінімальні: до 2% на рік. Медичні установи – приватні, і для обслуговування в них потрібна страховка. Її наявність у кожного громадянина – обов'язкова з 2010 р., з введенням програми Obamacare. Держава субсидує медичні послуги людям старше 65 років, малозабезпеченим та інвалідам, а всі інші жителі зобов'язані або купити страховку самостійно, або скористатися корпоративним пакетом від роботодавця. Страхування майна та відповідальності в США розвинене більше, ніж в інших країнах – США забезпечує 46% світового ринку такого виду страхування. Новий напрямок страхування в США – захист інформаційної безпеки і попередження фінансових втрат від хакерських дій. Після гучних скандалів з хакерськими атаками на США під час виборів інтерес до «кіберстрахування» підвищився. Цьому так само сприяє поширення шахрайства з кредитними картами. Ще один сегмент американського страхового ринку – страхування життя, яке використовується як довгострокова інвестиція і аналог пенсійних накопичень, – втрачає прибутковість і свою привабливість в порівнянні з іншими фінансовими інструментами. Американський уряд планує посилити законодавство щодо страхування життя, надавши більше свободи клієнтам страховиків [144].

Китай – в 2017 р. посів друге місце в списку найбільших страхових ринків світу. Країна є основним двигуном зростання на ринках, що розвиваються. У 2017 р. ринок «life» страхування в цій країні виріс на 21%, хоча за останнє десятиліття в середньому збільшувався на 14%. Таке швидке зростання досягається в основному за рахунок страхування життя і здоров'я.

На частку Китаю припадає більше половини всіх премій з «life» страхування на ринках, що розвиваються, а це 11% від загального світового обсягу. Потенціал китайського страхового ринку найбільший у світі. В країні діє понад 150 компаній, у тому числі іноземних. Більше половини ринку займають дві страхові компанії: China Life Insurance і Ping An Insurance. Вони входять в десятку найбільших страховиків світу за версією Forbes. У країні існує п'ять видів обов'язкового страхування: 1. Базове пенсійне страхування; 2. Базове медичне страхування; 3. Страхування від виробничих травм; 4. Страхування від безробіття; 5. Страхування на народження дитини [147].

Японія – третій за величиною страховий ринок світу. Як і в Китаї, основу цього ринку становить «life» страхування. Оскільки Японія є однією з країн з найвищою ймовірністю землетрусів, цей ризик не входить в стандартний страховий договір і оформляється як окремий поліс. Особливий інтерес представляє система медичного страхування в Японії. Вона ділиться на 3 напрямки: страхування працюючих громадян; страхування інших категорій громадян – фермерів, пенсіонерів, безробітних; страхування людей старше 75 років. Також, є окремий напрямок, який забезпечує мешканцям довготривалий догляд. Бюджет на нього формується з відрахувань від жителів старше 40 років, внесків самих пацієнтів і надходжень від уряду. Довготривалий догляд можна отримати на дому або в спеціальних закладах [144; 147].

Німеччина – 86% населення покривають вартість медичних втручань за рахунок коштів національної системи охорони здоров'я, страхування становить 6-7% ВВП. Комерційні страховки покривають преміум-сервіси і часто йдуть як частина соціального пакета від роботодавця. Німеччина – один зі світових лідерів не тільки за якістю медичних послуг, але і по впровадженню IT-сервісів в охороні здоров'я. Як і в інших розвинених країнах, де медичні послуги оплачує держава, в Німеччині для страхових компаній більш значущим стає страхування майна, відповідальності та

життя. Зі страхування життя і пенсійних накопичень країна входить в четвірку найбільших європейських ринків, нарівні з Британією, Францією та Італією. На ці країни в сумі припадає близько 65% всіх європейських страхових премій за полісами, не пов'язаним зі страхуванням життя або здоров'я. У 2015-2016 рр. в Німеччині був помітний ріст сегмента страхування транспорту, однак, як і в США, страховики втратили частину прибутку на природних катастрофах: сильні шторми та повені знищили майно багатьох клієнтів [144].

Франція активно використовує податкові пільги для стимулювання ринку страхування. Завдяки цьому в ній популярно страхування життя, яке використовується для формування пенсійних накопичень. По-перше, пенсійні страхові програми приносять громадянам більший прибуток, ніж банківські вклади. По-друге, якщо громадянин вирішить забрати всі пенсійні накопичення у страховика, то йому потрібно буде заплатити тільки податок з прибутку, яку він встиг отримати. Відносно медичного страхування, французи зобов'язані його купувати, проте держава покриває велику частину вартості медичних послуг [147].

Великобританія має страховий ринок, що відповідає 11% ВВП. Всі громадяни забезпечені медичними послугами державної системи охорони здоров'я NHS. Страховий ринок показує щорічний приріст, розвинене страхування автомобілів і нерухомості. Громадянам доступна велика кількість інтернет-сервісів, що полегшують процес пошуку і покупки поліса. Комерційні медичні страховки купуються, перш за все, для більш швидкого отримання послуг, так як в Національній системі охорони здоров'я можна довго чекати своєї черги до вузького спеціаліста, а також для отримання більш якісного сервісу. Система NHS має проблеми з бюджетуванням та кадрами, тому якість державних медичних послуг сильно варіюється в залежності від регіону країни. Поширено інвестиційне, або пенсійне страхування. Поки громадянин працює, він або його роботодавець платять

внески приватній страховій компанії. Після виходу клієнта на пенсію страхова або повертає йому накопичену суму внесків, або робить щомісячні виплати, у певних % від накопичень, в той же час використовуючи накопичення клієнта для своїх потреб. Для отримання таких виплат раніше потрібно було купувати спеціальний довічний поліс – annuity. В 2015 р. ця норма була змінена: уряд країни встановив так звану «пенсійну свободу». Раніше, якщо громадянин після досягнення 55 років вирішував забрати свої пенсійні накопичення у страховика, він міг безкоштовно отримати тільки 25% від суми. Інша частина при знятті обкладалася спеціальним податком в 55%. Після введення «пенсійної свободи» цей податок був замінений звичайним прибутковим, що значно зменшило штраф за зняття всіх пенсійних накопичень разом. Крім цього, пенсіонерам стали доступні кілька варіантів регулярних виплат на основі їх пенсійних накопичень, в тому числі і без покупки annuity. Через зміни законодавства кількість покупців довічних полісів впала на 91% за два роки, що погіршило становище страхових компаній, а деякі зазнали банкрутства [144; 147].

Отже, аналіз світового ринку страхування дозволяє виявити певні тренди його розвитку:

- Китай є лідером за темпами зростання ринку страхування серед країн, що розвиваються. Зростання забезпечується переважно за рахунок ринку страхування життя і здоров'я, який за рік збільшився на 9,6%;

- серед країн, що розвиваються Індія вважається другим за перспективністю ринком страхування у світі, багато в чому завдяки тому, що економіка країни показала в 2017 р. найвищий темп росту в світі. Через активні реформ прем'єр-міністра Індії зростання сповільниться в найближчі кілька років, але реформи призведуть до позитивного ефекту на страховому ринку у віддаленій перспективі;

- демонструють значне зростання ринки Мексики, Іспанії, Індонезії, Туреччини, В'єтнаму та Марокко;

– ринки Росії та Казахстану теж зростають, але меншими темпами. Зростання забезпечується переважно страхуванням життя і здоров'я, на відміну від Західної Європи, де невеликий приріст показує ринок страхування майна і відповідальності;

– негативний тренд, тобто зниження обсягу отриманих страхових премій, помітний в Аргентині, Еквадорі, Австралії, Японії, Перу, Нігерії, Алжирі, Швеції, Литві та Саудівської Аравії. З великих країн найгірше справи у Нігерії та Аргентини – -11,4% і -16,8% до обсягу страхових премій у порівнянні з 2016 р. Чутливі зміни відбуваються в Японії, яка традиційно є одним з лідерів на страховому ринку, і при цьому в 2017 р. показала зменшення обсягу страхових премій на 5,1%. Також в 2017 р. не дуже позитивним були тренди розвитку страхового ринку в Австралії і Швеції – -5,8% і -5% відповідно.

Ринок страховок, не пов'язаних з життям і здоров'ям, зростає переважно за рахунок продажу полісів на автомобілі. Ще один помітний драйвер країнах, що розвиваються – інвестиції в інфраструктуру в Південно-Східній Азії. Проте, лідером зі страхування майна і відповідальності, як і раніше залишаються США, які займають 46% світового ринку.

Багаторічний тренд у всіх країнах – перехід продажів полісів в онлайн і значні витрати страхових компаній на створення ІТ-інфраструктури. Перш за все в інтернет переводять найбільш стандартизовані продукти: страховки на машини і нерухомість. У цій області лідером можна назвати Британію, в якій більше 50% полісів на машини і близько 25% страховок на нерухомість приватні особи купують в мережі. Мобільні сервіси швидше за все розвиваються в країнах Африки, Азії та Південної Америки, де багато жителів можуть вийти в інтернет тільки з телефону.

Проте, в цілому процес діджиталізації ринку страхування йде повільно. Це пов'язано не тільки з бідністю і обмеженим інтернет-доступом в країнах, що розвиваються, але і з законодавчими обмеженнями і, наприклад,

небажанням невеликих страхових компаній в США нести витрати на забезпечення IT-інфраструктури. Крім того, прямі онлайн-продажу полісів заважають працювати існуючої мережі брокерів, що створює проблеми для страхових компаній в розвинених країнах. Крім цього, існує і культурна проблема: у випадку зі складними продуктами, зокрема, страхуванням здоров'я, багатьом покупцям простіше обговорити умови і особливості поліса з брокером, ніж вивчати питання самостійно в інтернеті.

2.3. Багатофакторний аналіз розвитку світового ринку страхових послуг в умовах його регіональної неоднорідності

Світовий страховий ринок має складну структуру та значну регіональну неоднорідність, про що свідчать такі показники як: частка страхування в загальному експорті та імпорті послуг країни, частка страхових премій в ВВП країни.

Саме частка страхування в загальному експорті та імпорті послуг країни формують ефективність функціонування національного страхового ринку як ринку послуг.

Проаналізуємо ці показники більш докладно.

Частка страхування в загальному експорті послуг країни (додаток А). На рис. 2.28 наведено динаміку зміни показника з 2000 по 2017 рр. у світі та окремих регіонах. З рисунку видно, що за досліджуваний період в країнах Латинської Америки та Африці частка страхування в загальному експорті послуг дещо знизилась: в Латинській Америці – з 6,67% в 2000 р. до 5,4% в 2017 р; в Африці – з 4,63% в 2000 р. до 4,23% в 2017 р. В усіх інших регіонах цей показник зростав: найбільші темпи зростання відбулись в Північній Америці – з 8,52% в 2000 р. до 13,18% в 2017 р.

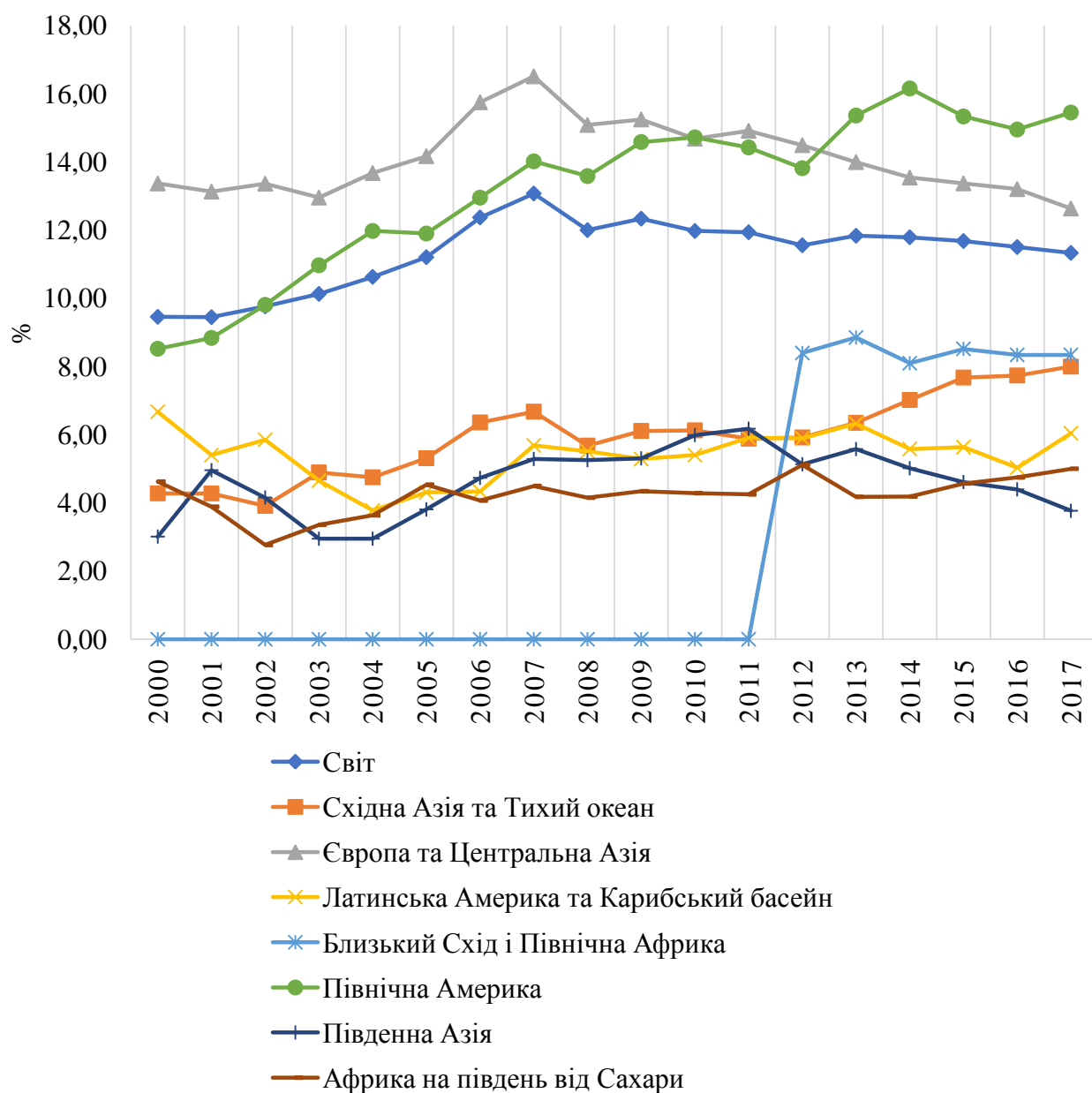

Рис. 2.28. Динаміка частки страхування в експорті послуг, за регіонами світу, 2000-2017 рр.*

*Складено автором за [143]

Як видно з рис. 2.28 в країнах Європи, Північної Америки та у світі в цілому середня частка страхування в загальному експорті послуг складає від 11,3% до 14,11%. Найменший відсоток страхування в загальному експорті послуг притаманний країнам Африки та Південної Азії.

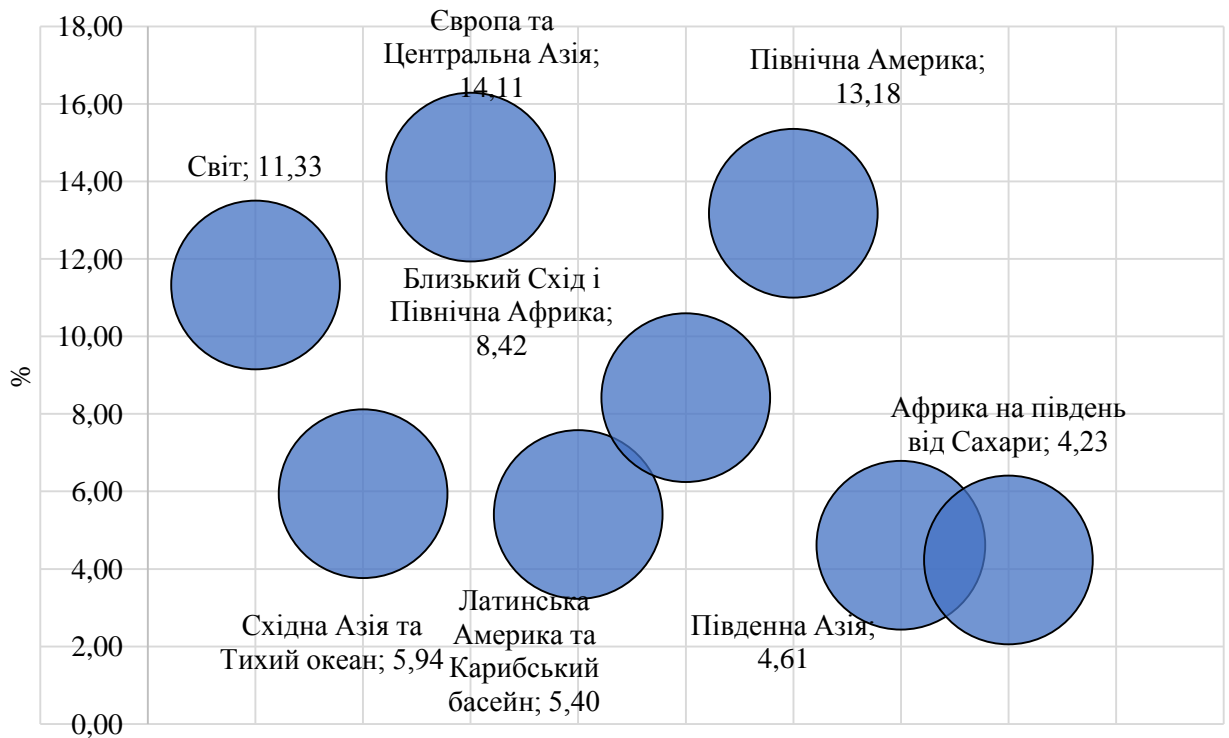

Рис. 2.29. Частка страхування в експорті послуг, за регіонами світу, 2017 рр.*

*Складено автором за [143]

Аналіз частки страхування в експорті послуг за 181 країною світу дозволив систематизувати інформацію та за допомогою методу Парето визначити групи країн з найбільшою (найменшою) вагою страхування в загальному експорті послуг, рис. 2.30.

Як видно з рис. 2.30, в найбільшій кількості країн (130) страхування як частина ринку послуг або відсутня, або не перевищує 5% від загального експорту послуг. До таких країн відносяться у тому числі й: Японія (5,17%), Норвегія (5,11%), Швеція (5,1%), Австралія (4,99%), Нідерланди (4,78%), Франція (4,78%), Іспанія (4,59%), Нова Зеландія (3,34%), Туреччина (3,23%), Чехія (2,92%), Португалія (2,85%), Польща (2,46%), Південна Корея (2,17%), Китай (1,82%), Данія (1,79%), **Україна** (1,38%), тощо.

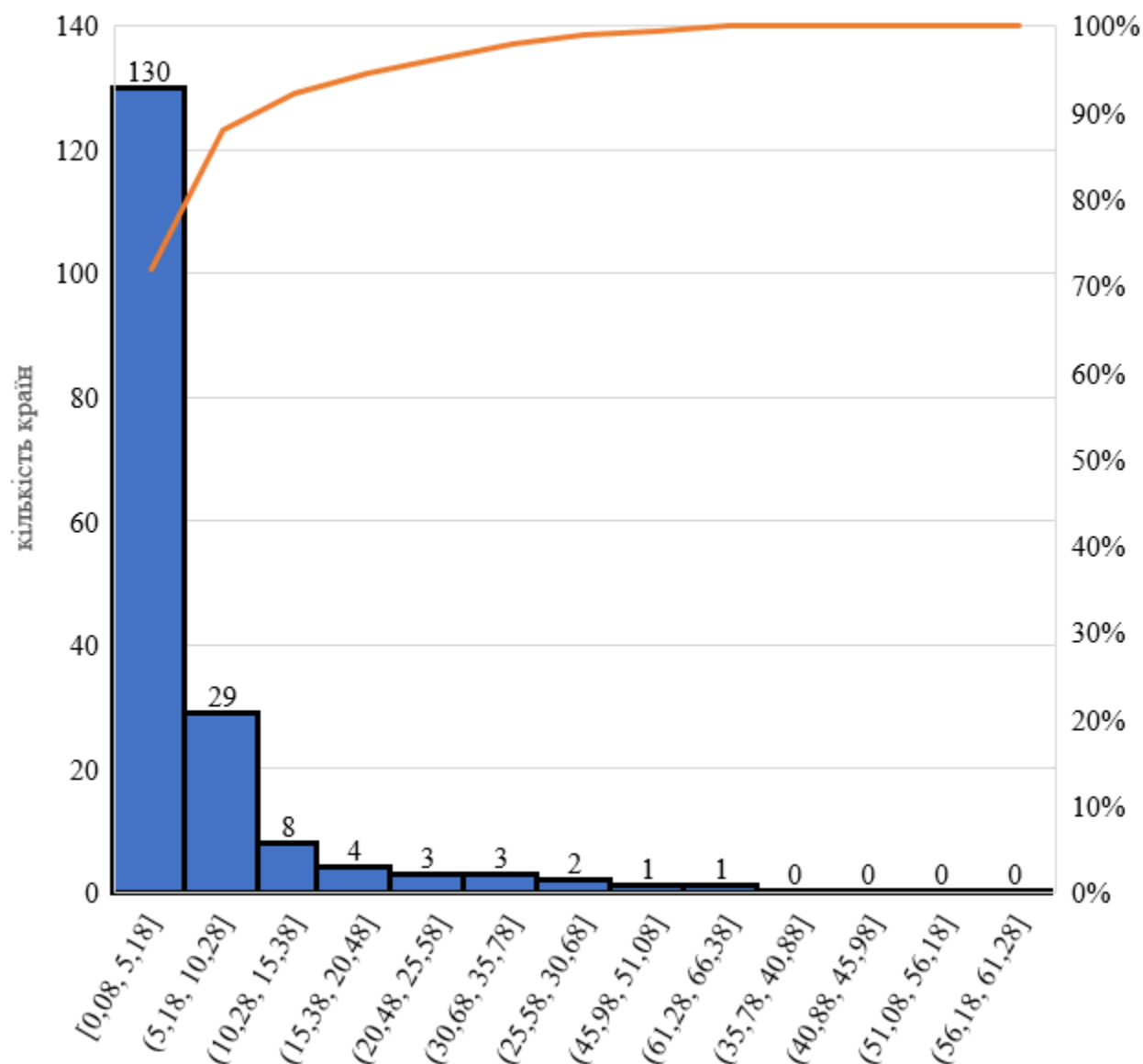

Рис. 2.30. Систематизація країн світу (за принципом Парето) за часткою страхування в експорті послуг, 2000-2017 рр.*

*Розраховано автором за [143]

В 29 країнах світу страхування як частина експорту послуг знаходиться в інтервалі від 5,18% до 10,28%). Такими країнами є, у тому числі: Канада (8,62%), Бельгія (7,8%), Австрія (6,31%), Італія (6,31%), Бразилія (6,15%), Саудівська Аравія (5,84%), тощо.

Лише в 8 країнах світу страхування як частина експорту послуг знаходиться в інтервалі від 10,28% до 15,38%). Такими країнами є: Сінгапур

(14,85%), Тринідад і Тобаго (13,94%), США (13,8%), Німеччина (13,31%), Буркіна-Фасо (12,39%), Мексика (12,17%), Латвія (11,29%) та Іран (11,49%).

В Габоні, Гонконгу, Кіпру, Бермудських островах, Ірландії, Лівії та Свaziленді частка страхування в експорті послуг за 2000-2017 рр. становила від 15,38% до 25,58%).

Найбільшу частку страхування в загальному експорті послуг займає в таких країнах як Мальта (27,37%), Кірибаті (29,2%), Великобританія (31,4%), Швейцарія (31,8%), Бахрейн (32,83%), Південний Судан (46,77%) та Люксембург (64,72%) і є галуззю міжнародної спеціалізації.

Аналогічний аналіз проведемо стосовно частки страхування в загальному імпорті послуг країни, додаток Б.

На рис. 2.31 наведено динаміку зміни показника з 2000 по 2017 рр. у світі та окремих регіонах.

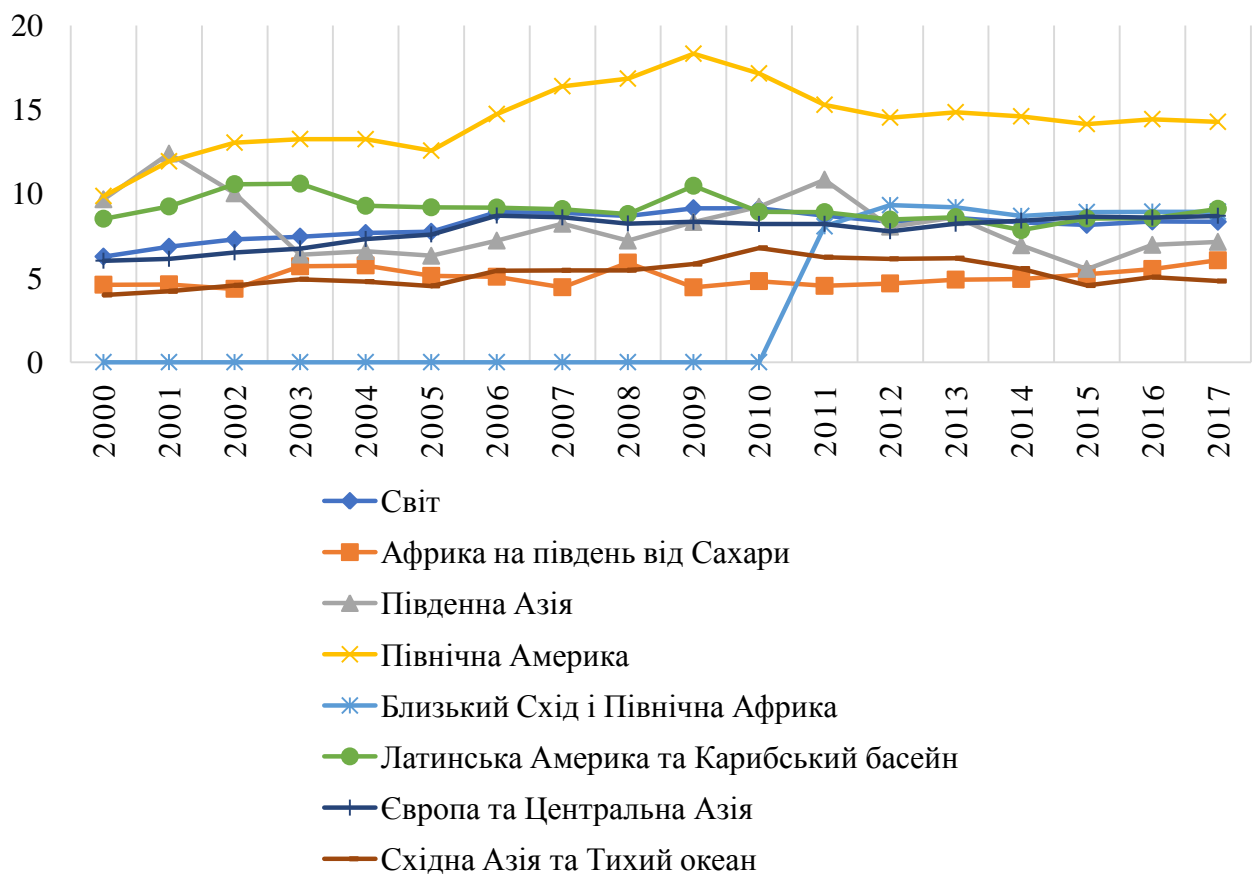

Рис. 2.31. Динаміка частки страхування в імпорті послуг, за регіонами світу, 2000-2017 рр.* *Складено автором за [143]

З рисунку видно, що за досліджуваний період в країнах Південної Азії частка страхуванні в загальному імпорті послуг дещо знизилась: з 9,67% в 2000 р. до 7,14% в 2017 р. В усіх інших регіонах цей показник зростає: найбільші темпи зростання відбулись в Північній Америці – з 8,52% в 2000 р. до 9,1% в 2017 р.

Як видно з рис. 2.32 в країнах Північної Америки середня частка страхування в загальному імпорті послуг складає 14,42%. У світі в цілому, Південній Азії, Латинській Америці, Європі та Близькому Сході середня частка страхування в загальному імпорті послуг дорівнює від 7,83% до 9,11%. Найменший відсоток страхування в загальному імпорті послуг притаманний країнам Африки та Східної Азії.

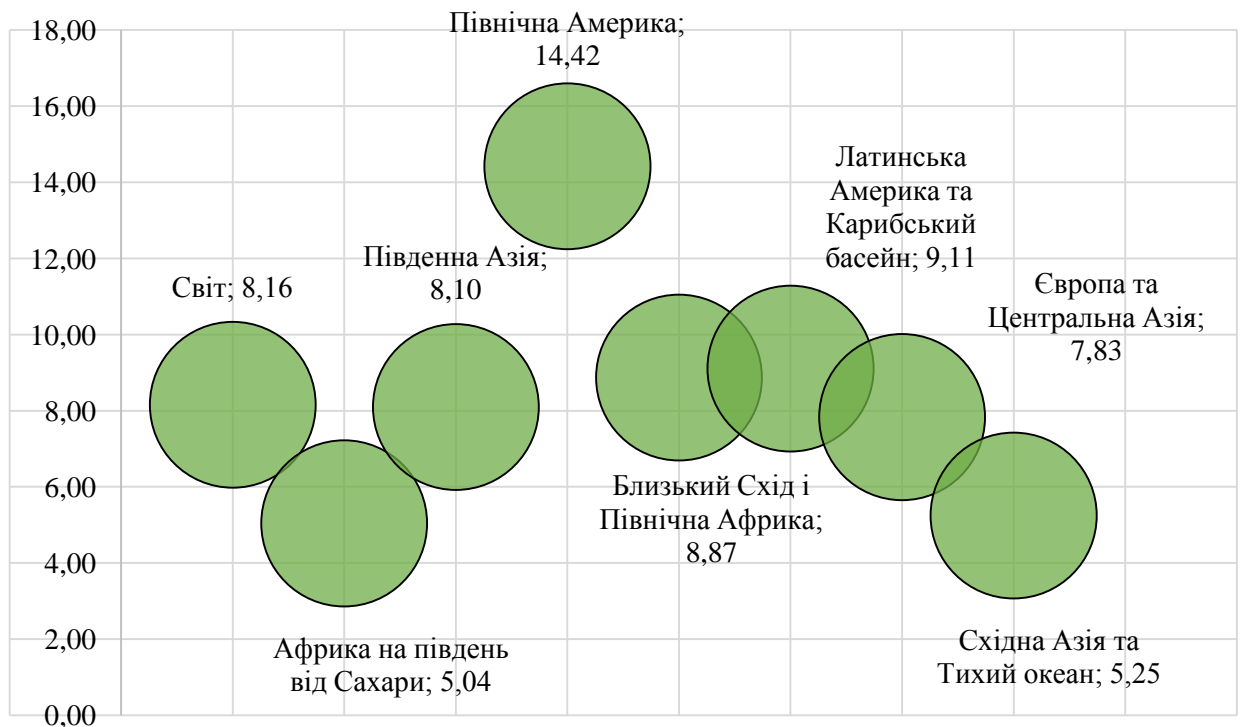

Рис. 2.32. Частка страхування в імпорті послуг, за регіонами світу, 2017 рр.* *Складено автором за [143]

Аналіз частки страхування в імпорті послуг за 187 країнами світу дозволив систематизувати інформацію та за допомогою методу Парето визначити групи країн з найбільшою (найменшою) вагою страхування в загальному імпорті послуг, рис. 2.33.

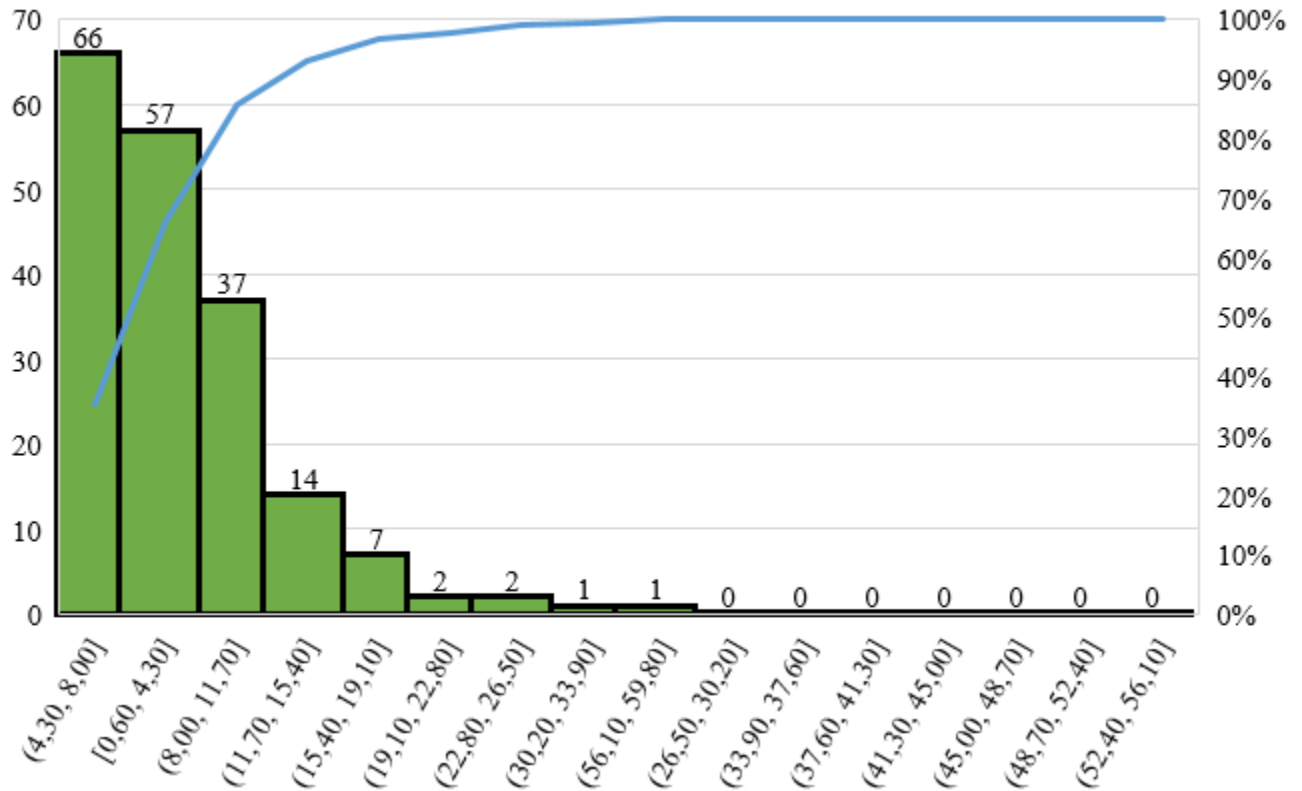

Рис. 2.33. Систематизація країн світу (за принципом Парето) за часткою страхування в імпорті послуг, 2000-2017 рр.*

*Розраховано автором за [143]

Як видно з рис. 2.33, в найбільшій кількості країн (66) частка страхування від загального імпорту послуг складає від 4,3% до 8%. До таких країн відносяться у тому числі й: Португалія (7,68%), **Україна** (7,64%), Греція (7,5%), Китай (7,42%), Швейцарія (7,38%), Бельгія (7,12%), Нова Зеландія (6,24%), Сінгапур (6,09%), Австрія (6,04%), Гонконг (5,87%), Польща (5,6%), Німеччина (5,45%), Японія (5,17%), Норвегія (4,5%), тощо.

В 57 країнах світу страхування як частина імпорту послуг знаходиться в інтервалі від 0,6% до 4,3%. Такими країнами є, у тому числі: Франція (4,2%), Нідерланди (4,19%), Австралія (3,81%), Угорщина (3,79%), Фінляндія (3,16%), Ізраїль (2,84%), Швеція (2,72%), Південна Корея (2,22%), Данія (1,89%), тощо.

В 37 країнах світу страхування як частина імпорту послуг знаходиться в інтервалі від 8,0% до 11,7%). Такими країнами є: Великобританія (9,78%),

Італія (9,67%), Іспанія (9,56%), Канада (9,54%), Чехія (8,6%), Хорватія (8,14%), тощо.

В 21 країні світу частка страхування в імпорті послуг за 2000-2017 рр. становила від 11,7% до 19,1%, зокрема в Туреччині (13,16%), Кіпрі (12,32%), США (15,5%).

Найбільшу частку страхування в загальному імпорті послуг займає в таких країнах як Барбадос (19,24%), Ірак (21,92%), Південний Судан (24,47%), Бахрейн (26,28%), Мальта (30,58%), Люксембург (57,99%).

Стосовно частки страхових премії в ВВП країни, цей показник є оцінкою концентрації страхового капіталу і привабливості страхових ринків країн або регіонів (пп. 1.3), додаток В.

Аналіз частки страхування в імпорті послуг за 84 країнами світу дозволив систематизувати інформацію та за допомогою методу Парето визначити групи країн з найбільшою (найменшою) часткою страхування в ВВП, рис. 2.34.

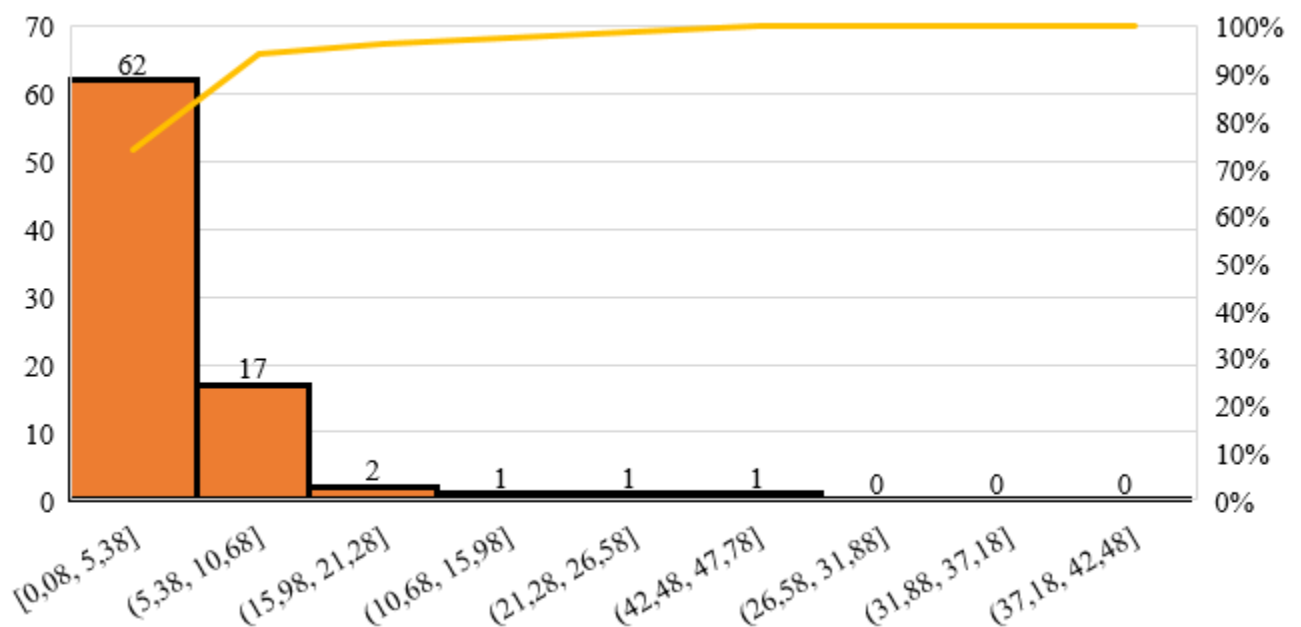

Рис. 2.34. Систематизація країн світу (за принципом Парето) за часткою страхування в ВВП, 2017 рр.*

*Розраховано автором за [143; 150]

Як видно з рис. 2.34, в найбільшій кількості країн (62) частка страхування в ВВП країни складає мінімальний відсоток від 0,08% до 5,38%. До таких країн відносяться у тому числі й: Нова Зеландія (5,21%), Ізраїль (5,15%), Німеччина (5,13%), Австрія (4,07%), Португалія (3,95%), Іспанія (3,88%), Бразилія (2,56%), Китай (2,32%), Туреччина (0,53%), **Україна** (0,44%), тощо.

В 17 країнах світу страхування як % від ВВП знаходиться в інтервалі від 5,38% до 10,68%. Це країни розвинутої економіки, а саме: Швейцарія (10,33%), Фінляндія (10,25%), Великобританія (9,55%), Півд. Корея (9,07%), Нідерланди (8,47%), Франція (8,18%), Японія (7,91%), Швеція (7,08%), США (7,07%), Канада (7,00%), Австралія (6,59%), Італія (6,28%), ПАР (6,23%), Бельгія (6,18%), Норвегія (6,03%), Сінгапур (5,46%).

В 5 країнах світу страхування як % від ВВП знаходиться в інтервалі від 10,68% до 47,78% - Люксембург (47,17%), Мальта (24,57%), Кайманові острови (20,79%), Ірландія (17,42%), Гонконг (13,44%), Данія (10,58%).

Для комплексного аналізу світового ринку страхування здійснено кластерний аналіз, який дозволив виокремити групи країн за станом розвитку страхової галузі на сучасному етапі. В якості вихідних даних обрано дані трьома проаналізованими показниками: частка страхування в ВВП країни, частка страхових послуг в експорті / імпорті послуг у вигляді сальдо. Після систематизації даних для проведення аналізу було використано статистичні дані 81 країни світу.

Оскільки відсутня інформація про те, що є окремі показники, що більш важливі для класифікації, ніж інші, вважаємо можливим в рівній мірі враховувати відмінності кожного показника. В якості алгоритму кластеризації обрано метод «повних зв'язків», який рахує, що включення нового об'єкта в кластер відбувається тільки в тому випадку, якщо відстань між об'єктами не менше деякого заданого рівня.

Результати аналізу представлено на дендрограмі, рис. 2.36 та графіку середніх значень складових розвитку страхування по кластерам, рис. 2.35.

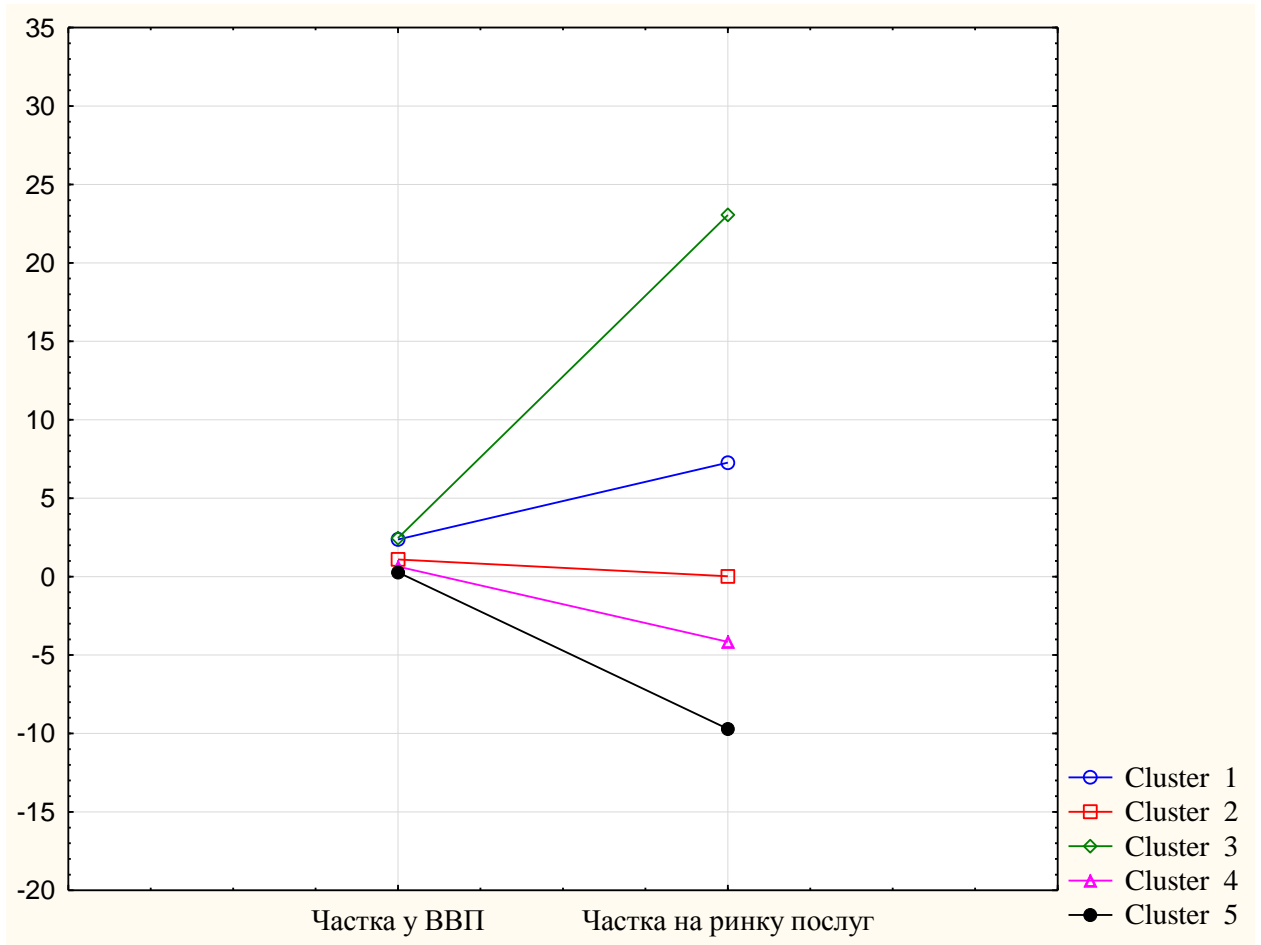

Рис. 2.35. Графік середніх значень ознак в кластерах, отриманих методом Уорда *

*Складено автором

Таблиця 2.16

Евклідові відстані між виокремленими кластерами*

Euclidean Distances between Clusters (Spreadsheet1) Distances below diagonal Squared					
	No. 1	No. 2	No. 3	No. 4	No. 5
No. 1	0,00000	27,01925	124,7050	66,7113	146,2796
No. 2	5,19801	0,00000	266,1852	8,8432	47,7246
No. 3	11,16714	16,31518	0,0000	371,9461	539,2551
No. 4	8,16770	2,97375	19,2859	0,0000	15,4918
No. 5	12,09461	6,90830	23,2219	3,9360	0,0000

*Розраховано автором

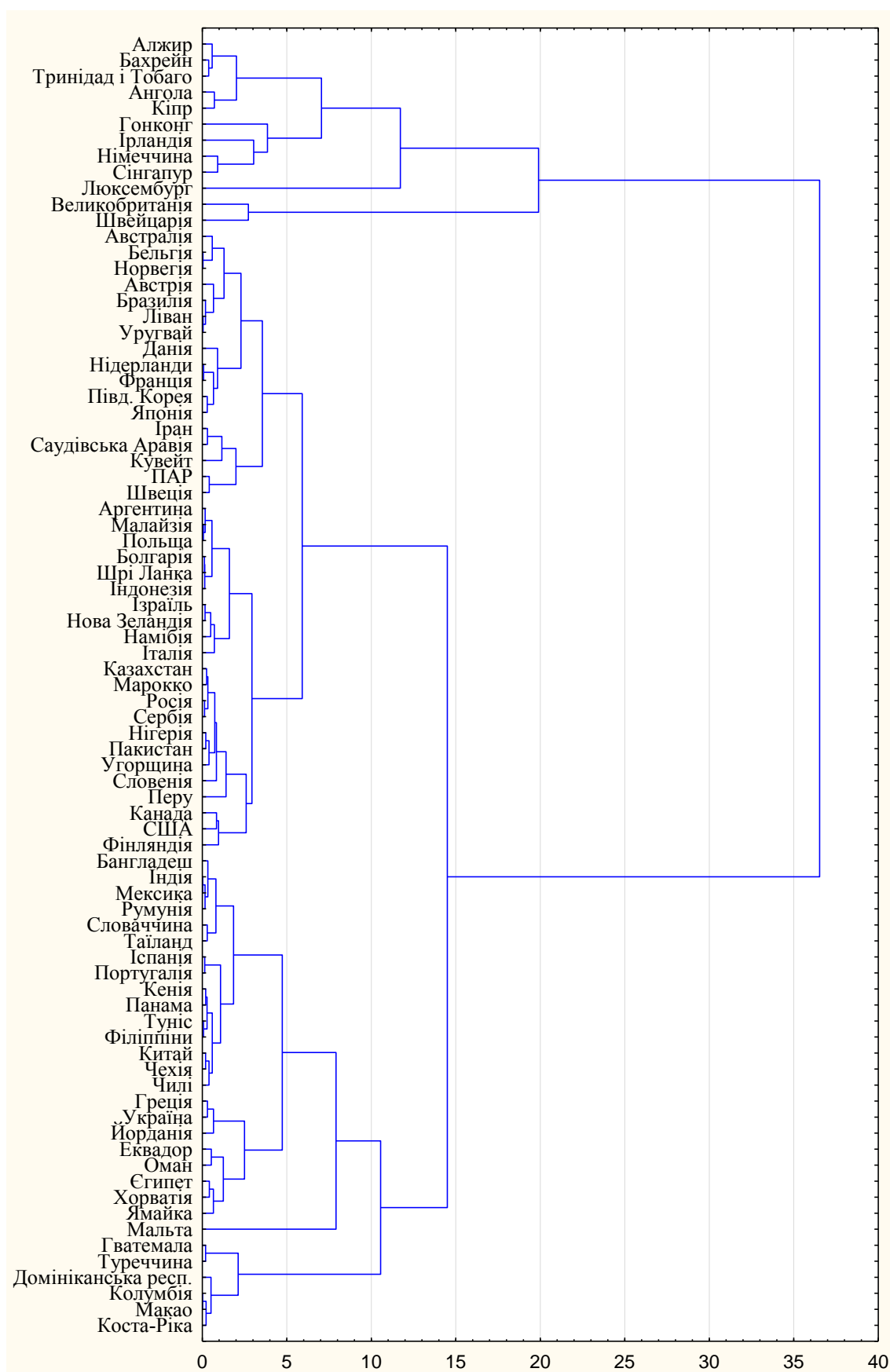

Рис. 2.36. Дендрограма країн світу за рівнем розвитку страхування*

*Складено автором

Як видно з рис. 2.36 по подібності країни світу за розвитком страхування найбільш доцільно розділити на 5 кластерів. Наведені у табл. 2.16 евклідові відстані між кластерами в середньому наближаються до 0, що свідчить про об'єктивність кількості обраних кластерів.

Отже, в табл. 2.17 представлено наповнення кожного з виокремлених кластерів.

Таблиця 2.17

Склад кластерів, що виділено методом Уорда*

Номер кластера	Кількість об'єктів в кластері	Склад кластера
Кластер 1	10	Алжир, Ангола, Бахрейн, Гонконг, Ірландія, Кіпр, Люксембург, Німеччина, Сінгапур, Тринідад і Тобаго
Кластер 2	27	Австралія, Австрія, Бельгія, Бразилія, Данія, Іран, Казахстан, Канада, Кувейт, Ліван, Марокко, Нідерланди, Норвегія, Пакистан, ПАР, Перу, Півд. Корея, Росія, Саудівська Аравія, Сербія, Словенія, США, Уругвай, Фінляндія, Франція, Швеція, Японія
Кластер 3	2	Великобританія, Швейцарія
Кластер 4	31	Аргентина, Бангладеш, Болгарія, Греція, Йорданія, Ізраїль, Індія, Індонезія, Іспанія, Італія, Кенія, Китай, Малайзія, Мальта, Мексика, Намібія, Нігерія, Нова Зеландія, Панама, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, Таїланд, Туніс, Угорщина, Україна, Філіппіни, Чехія, Чилі, Шрі Ланка
Кластер 5	11	Гватемала, Домініканська респ., Еквадор, Єгипет, Колумбія, Коста-Ріка, Макао, Оман, Туреччина, Хорватія, Ямайка

*Складено автором

У цілому, можемо констатувати, що в країнах третього та першого кластерів національні страхові ринки найбільш розвинені і є постачальника страхових послуг у світовій економіці. В країнах другого кластеру національні страхові ринки добре розвинути, але є потреба у збільшенні кількості страхових премій та інших страхових послуг. В країнах четвертого кластеру національні страхові ринки мають середній рівень розвитку та потребують дієвих механізмів поживлення їх функціонування. Країни

п'ятого кластеру мають недостатньо розвинуті національні ринки страхування та є виключно споживачами страхування та не зацікавлені у розбудові національного ринку.

В табл. 2.18 наведено регіональну структуру національних ринків страхування за рівнем їх розвитку.

Таблиця 2.18

Регіональна структура національних ринків страхування за рівнем їх розвитку*

	Європа	Азія та Океанія	Америка	Африка
Найбільш розвинутий	Великобританія, Швейцарія, Ірландія, Кіпр, Люксембург, Німеччина	Бахрейн, Гонконг Сінгапур	Тринідад і Тобаго	Алжир, Ангола
Розвинутий	Австрія, Бельгія, Данія, Нідерланди, Норвегія, Сербія, Словенія, Фінляндія, Франція, Швеція	Австралія, Іран, Казахстан, Кувейт, Ліван, Пакистан, Півд. Корея, Росія, Саудівська Аравія, Японія	Бразилія, Канада, Перу, США, Уругвай	Марокко, ПАР
Середньо-розвинутий	Болгарія, Греція, Іспанія, Італія, Мальта, Угорщина, Україна, Чехія	Бангладеш, Йорданія, Ізраїль, Індія, Індонезія, Китай, Малайзія, Нова Зеландія, Таїланд, Філіппіни, Шрі Ланка	Аргентина, Мексика, Панама, Чилі	Кенія, Туніс
Нерозвинутий	Хорватія	Макао, Оман, Туреччина	Гватемала, Домініканська респ., Еквадор, Колумбія, Коста-Ріка, Ямайка	Єгипет

*Складено автором

Проведення кореляційно-регресійного аналізу дозволив оцінити, наскільки важливим для економік країн різних кластерів є розвиток національного страхового ринку через такі його показники як: частка страхових послуг у ВВП та частка страхових послуг у експорті/імпорті ринку послуг:

$$\text{Кластер 1} = 2,366787 x_1 + 7,266539 x_2;$$

$$\text{Кластер 2} = 1,095864 x_1 + 0,026148 x_2;$$

$$\text{Кластер 3} = 2,45921 x_1 + 23,05899 x_2;$$

$$\text{Кластер 4} = 0,64157 x_1 - 4,15477 x_2;$$

$$\text{Кластер 5} = 0,26697 x_1 - 9,70844 x_2;$$

де X_1 – частка страхових послуг у ВВП, X_2 – частка страхових послуг у послуг у експорті/імпорті ринку послуг.

Як видно, найбільш вагомий вплив на національні економіки ринок страхових послуг має на країни з найбільш розвиненим ринком страхування (кластери 1 та 3), а найменш – для країн з найменш розвиненим ринком страхування (кластери 2 та 5).

Отже, проведений аналіз особливостей функціонування світового ринку послуг дозволив, виявити його регіональну структуру, динаміку розвитку, оцінити найбільш вагомні проблемні аспекти та виявити основні тренди розвитку. Застосовані у дослідженні принцип Парето, кластерний та кореляційно-регресійний аналіз дозволив згрупувати країни світу у кластери за рівнем розвитку національних страхових ринків та виявити ступінь впливу на національні економіки розвиток національного страхового ринку через такі його показники як: частка страхових послуг у ВВП та частка страхових послуг у експорті/імпорті ринку послуг.

Висновки до другого розділу

1. Проведено аналіз функціонування світового фінансового ринку за такими показниками як: 1. Прямі іноземні інвестиції та їх чистий відтік (% від ВВП); 2. Прямі іноземні інвестиції та їх чистий приток (% від ВВП); 3. Кількість національних компаній, що котируються на біржі; 4. Ринкова капіталізація компаній, що котируються на фондовій біржі, в поточних цінах (дол. США); 5. Акції в обігу, коефіцієнт оборотності (відношення); 6. Акції в обігу (% від ВВП). Зроблено висновок, що світовий фінансовий ринок має значні регіональні диспропорції та виокремлено країни/регіони-лідери та країни/регіони-аутсайтери за рівнем його розвитку, довести поступову втрату Європою (як регіону) статусу найбільш впливового фінансового центру глобального рівня.

2. Акцентовано увагу, що розвиток світового ринку страхування безпосередньо залежить від багатьох аспектів, зокрема: кризові явища у фінансовій сфері, валютні коливання, зміна цінової кон'юнктури, зростання кількості стихійних лих, кліматичні зміни, розвиток автомобілебудування, рівень поширення захворювань, діджиталізація та інші тенденції вносять корективи у функціонування світового страхового ринку. Аналіз регіональної структури світового ринку страхування довів значне зростання азійського регіону, в першу чергу, за рахунок розвитку страхового ринку Китаю, а найбільш розвинений на сучасному етапі страховий ринок США має негативні тенденції розвитку. В цілому найбільші темпи зростання страхового ринку мають такі країни як: Індія, Мексика, Іспанія, Індонезія, Туреччина, В'єтнам та Марокко. Негативні тренди розвитку мають страхові ринки Аргентини, Еквадору, Австралії, Японії, Перу, Нігерії, Алжирі, Швеції, Литві та Саудівської Аравії.

3. Використання принципу Парето при аналізі показників ефективності функціонування національного страхового ринку через частку страхування в загальному експорті / імпорті послуг країни та частки страхових премій в ВВП країни за період з 2000 по 2017 рр. дозволило виявити, що найбільші темпи зростання страховий ринок має в країнах Азії, Латинської Америки та

Північної Америки, а темпи зростання страхового ринку Європи є незначними, хоча його частка є однією з найбільших у світі. Встановлено, що більшість країн світу (у тому числі й Україна) мають незначну частку страхування в загальному експорті / імпорті послуг та в ВВП, а в таких країнах як Мальта, Великобританія, Швейцарія, Люксембург, Бахрейн послуги страхування є галуззю міжнародної спеціалізації.

4. Проведено комплексний аналіз страхових ринків 84 країн світу за період з 2000 по 2017 рр. з використанням кластерного аналізу та виокремлено 5 типів кластерів, що об'єднують країни з найбільш розвинутим ринком страхових послуг, розвинутим ринком страхових послуг, середьорозвинутим ринком страхових послуг та нерозвинутим ринком страхових послуг. Враховано динаміку змін основних показників розвитку національних страхових ринків з 2000 по 2017 р. Встановлено, що в країнах третього та першого кластерів національні страхові ринки найбільш розвинені, а послуги страхування є галуззю міжнародної спеціалізації. В країнах другого кластеру національні страхові ринки добре розвинуті, але є потреба у збільшенні кількості, якості та диференціації надання страхових послуг. В країнах четвертого кластеру національні страхові ринки мають середній рівень розвитку та потребують дієвих механізмів поживлення їх функціонування. Країни п'ятого кластеру мають недостатньо розвинуті національні ринки страхування, є виключно споживачами страхування та не зацікавлені у розбудові національного ринку страхування.

5. З використанням кореляційно-регресійного аналізу оцінено вплив на економіки країн різних кластерів розвиток національного страхового ринку через такі його показники як: частка страхових послуг у ВВП та частка страхових послуг у експорті/імпорті ринку послуг. Доведено, що для економічно розвинених країн світу розвиток національного страхового ринку має найбільш вагоме значення (кластери 1 та 3), найменший вплив страховий ринок має на економіку країн, що розвиваються та мають нерозвинений страховий ринок.

Основні результати дисертаційної роботи опубліковано у наукових працях здобувача: [151; 152; 153; 154].

РОЗДІЛ 3

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ЗАЛУЧЕННЯ УКРАЇНИ ДО ГЛОБАЛЬНОГО РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ У КОНТЕКСТІ ЇЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ СПРЯМУВАНЬ

3.1. Страховий ринок України: оцінка сучасного стану та тенденції розвитку

Як було зазначено в першому розділі, страховий ринок це особливе соціально-економічне середовище та сфера економічних стосунків, де об'єктом купівлі-продажу виступає страховий захист [155].

Відповідно до норм Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про страхування» (2001), страховиками визнаються фінансові установи, які створені у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю, згідно з Законом України «Про господарські товариства» з урахуванням особливостей страхового законодавства, одержали у встановленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності». Учасників страховика повинно бути не менше трьох. В окремих випадках страховиками визнаються державні організації, які створені та діють відповідно до чинного страхового законодавства, а також товариства взаємного страхування (ТВС). З метою координації своєї діяльності, захисту інтересів своїх членів та здійснення спільних програм страховики можуть утворювати спілки, асоціації та інші об'єднання. Ці об'єднання не можуть займатися страховою діяльністю. В Україні вже створені й провадять свою діяльність такі об'єднання, як: Ліга страхових організацій України, Моторне (транспортне) страхове бюро, Авіаційне страхове бюро, Морське страхове бюро, Національний ядерний страховий пул та ін. [155]

Важливим суб'єктом страхового ринку є страхувальники. Ними визнаються юридичні особи та дієздатні громадяни, які уклали зі страховиками договори страхування або є страхувальниками відповідно до законодавства України.

Інституціональна структура базується на розмежуванні приватної, публічної і комбінованої форм власності. Відповідно до такого підходу розрізняють ринки акціонерних, корпоративних, взаємних та державних страхових компаній. В Україні їх діяльність регламентується Законом України «Про господарські товариства» з урахуванням вимог Закону України «Про страхування» [155].

Отже, національний страховий ринок є складною, багатофакторною, динамічною, структурованою, відкритою, мобільною системою, що залежить від загальної економічної ситуації в країні. Проведено аналіз сучасного стану страхового ринку України.

Аналіз динаміки кількості страхових компаній в Україні протягом 2001-2018 рр. (рис. 3.1) дає підстави підтверджувати, що наявність великої кількості страховиків не є необхідною умовою успішного функціонування ринку. Найбільша їх кількість в Україні діє у сфері страхування ризиків «non-Life», тоді як кількість страховиків «Life» істотно не відрізняється.

В цілому кількість страхових компаній має тенденцію до зменшення після періоду росту з 2001 по 2008 рр.

В Україні відбувається зростання концентрації страхового ринку. Так, за даними Національної комісії з державного регулювання ринків фінансових послуг, якщо в 2009 р. частка ринку страхування життя, на яку припадає страховики, які перебували в ТОП-10, становила 80,9%, то в 2018 р. вона збільшилася майже до 90%. Збільшення ринкової концентрації призводить до поступового скорочення учасників ринку і зростаючого домінування основних гравців на ринку, що в кінцевому рахунку може суттєво спотворити загальну ситуацію на страховому ринку.

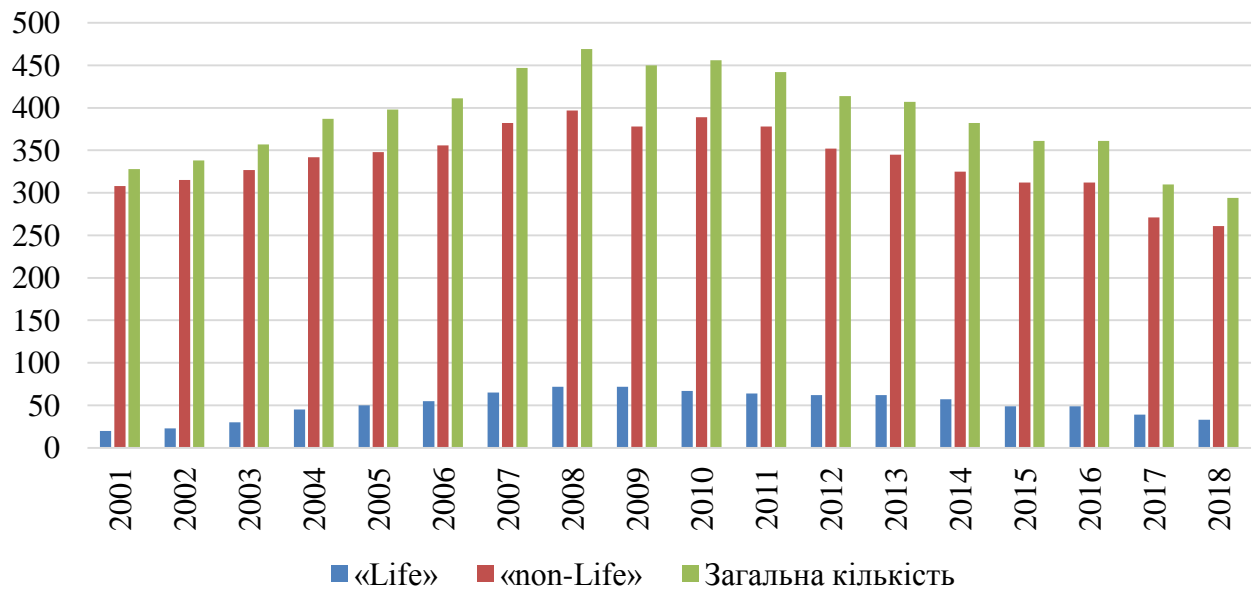

Рис. 3.1. Динаміка кількості страхових компаній в Україні протягом 2001-2018 рр.*

*Складено автором за [156; 157]

Валові страхові премії, отримані страховиками при страхуванні та перестраховуванні ризиків від страхувальників та перестраховувальників за 2017 р., становили 1447,72 млн. дол. США, з яких: 35,8% надійшли від фізичних осіб, 64,2% – надійшли від юридичних осіб, рис. 3.2. В 2016 р. загальна сума страхових премій, отриманих страховиками, становила 882,13 млн. дол. США, з яких: 37,6% надійшли від фізичних осіб, 62,4% – від юридичних осіб.

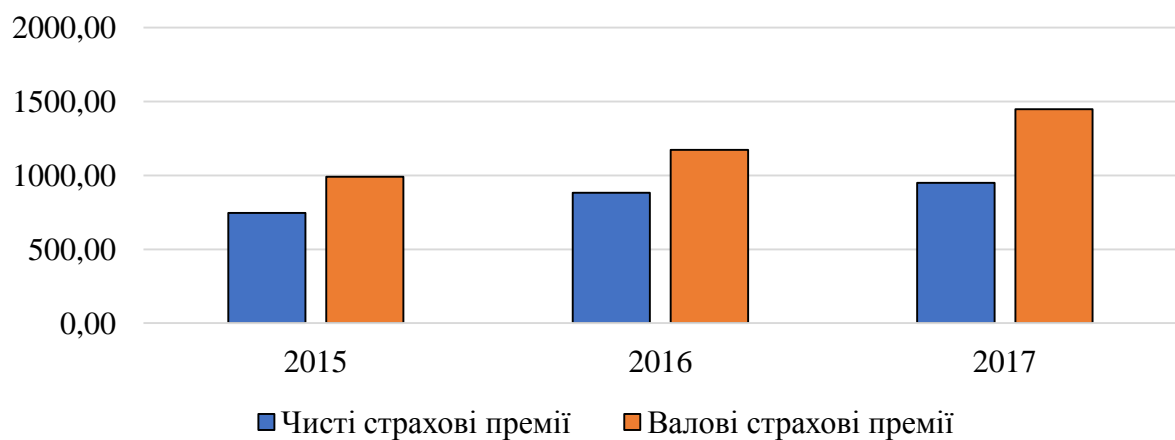

Рис. 3.2. Динаміка страхових премій в Україні, 2015 – 2017 рр.

(млн. дол. США) [156; 157]

Чисті страхові премії в 2017 р. становили 991,20 млн. дол. США, що становило 65,6% від валових страхових премій. Чисті страхові премії за 2016 р. становили 1172,34 млн. дол. США, або 75,2% від валових страхових премій. Обсяги валових страхових премій в 2017 р. у порівнянні з 2016 р збільшилися на 23,5%, у порівнянні з 2015 р. – на 46,1%. Чисті страхові премії збільшилися в 2017 р. на 7,7% у порівнянні з 2016 р., та на 27,5% у порівнянні з 2015 р.

Однак навіть цей рівень страхових премій у ВВП в Україні вважається досить номінальним, ніж реальним. Аналіз даних дає підстави стверджувати, що значна частина загального обсягу страхових премій в Україні може бути пов'язана з діяльністю «псевдострашування», яка в часто використовується як засіб ухилення від сплати податків, нелегальний експорт капіталу та фінансових інструментів

Отже, «реальна» поширеність страхування є нижчою, ніж це показано офіційними джерелами.

Страхові премії за видами страхування за 2016-2017 рр. наведено в на рис. 3.3.

У структурі (рис. 3.3) страхових премій найбільша питома вага належить таким видам страхування, як: автострашування, страхування життя, медичне страхування (безперервне страхування здоров'я), страхування майна, страхування фінансових ризиків, страхування відповідальності перед третіми особами, страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ, страхування від нещасних випадків, страхування вантажів та багажу.

Перерозподіл у структурі валових страхових премій в 2018 р. у порівнянні з 2017 р. відбувалися на користь таких видів страхування, як: страхування фінансових ризиків, страхування відповідальності перед третіми особами, страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ.

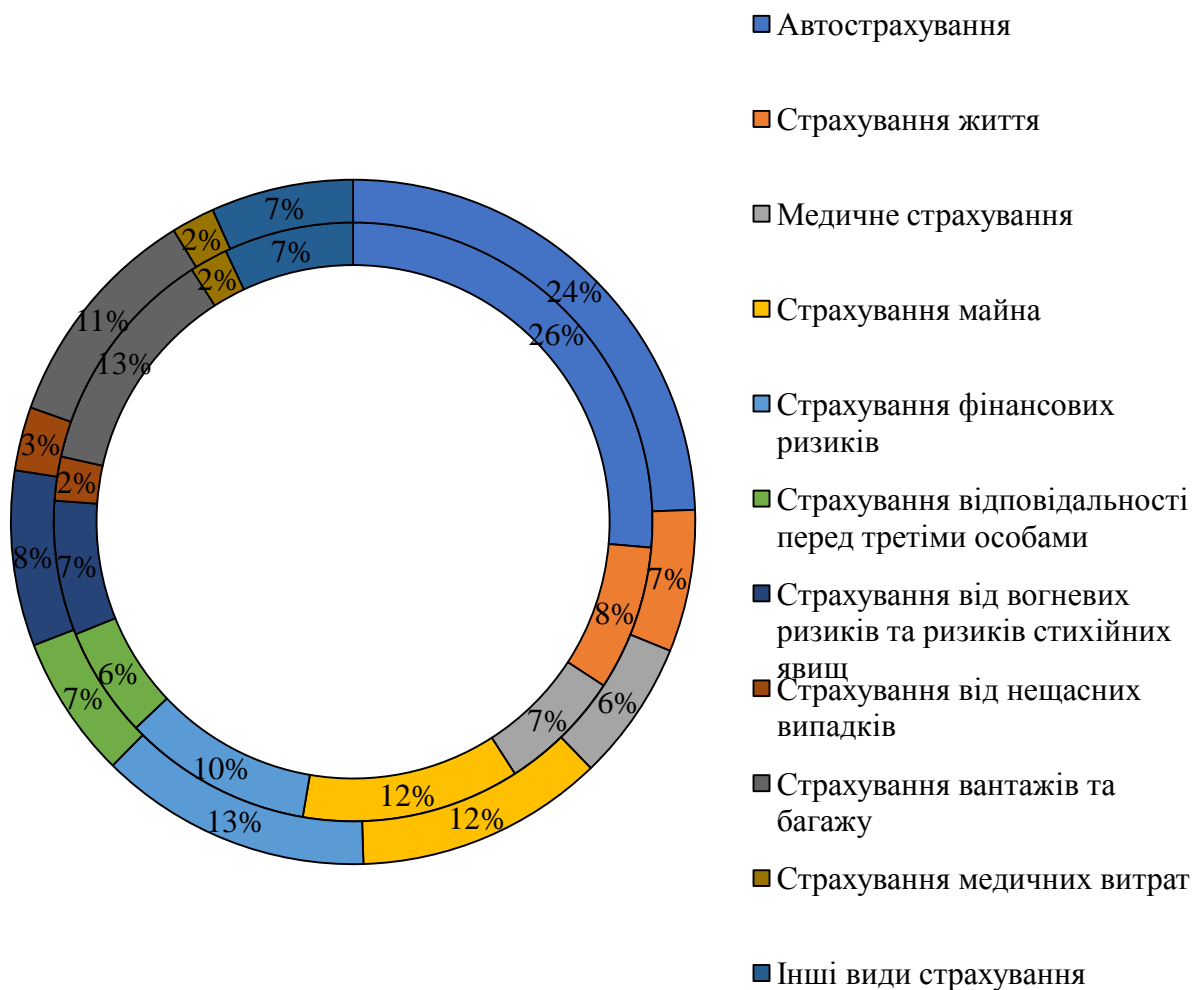

Рис. 3.3. Структура валових страхових премій за видами страхування в 2017 р. (внутрішній діаметр) та в 2018р. (зовнішній діаметр), млн. дол. США [156; 157]

Значна частина активів українських страхових компаній представлена сумнівними активами, такими як векселі, корпоративні права бездіяльних підприємств. Це призводить до невиконання умов страхування договорів страхування, а також із сумою страхових платежів або строком погашення.

Стосовно структури чистих страхових премій, їх структура в 2018 р. зображена на рис. 3.3.

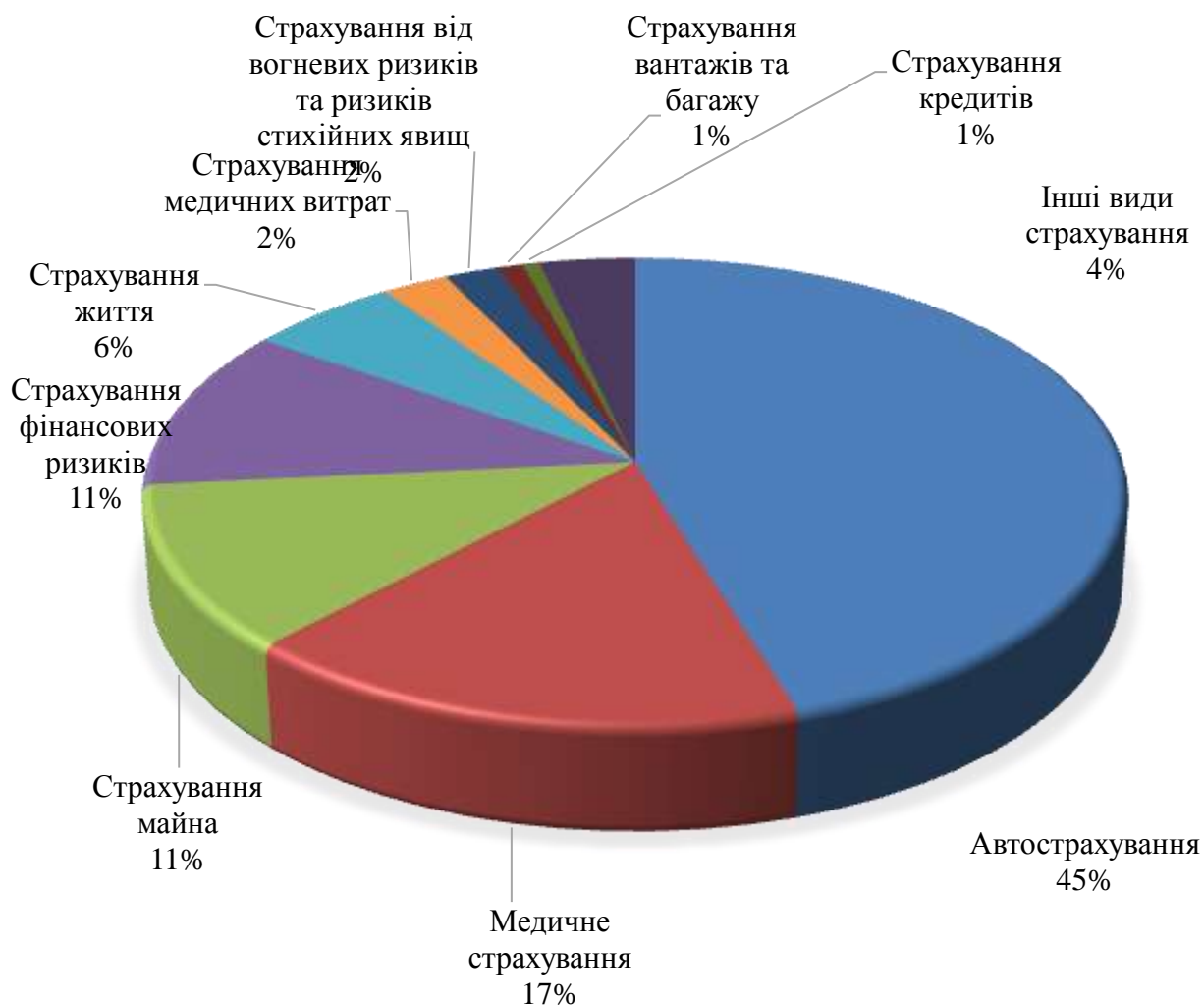

Рис. 3.3. Структура чистих страхових премій за видами страхування, 2018 р.*

*Складено автором за [156; 157]

У структурі чистих страхових виплат в 2018 р. найбільшу питому вагу страхових виплат мали автостраховання (45,2%); медичне страхування становить (16,9%); страхування майна (11,4%); страхування фінансових ризиків (11,2%); страхування життя (5,7%); страхування медичних витрат (2,5%). У порівнянні з 2017 р. структура чистих страхових виплат перерозподілилася на користь страхування майна (з 2,5% до 11,4%), медичного страхування (з 16,3% до 16,9%) за рахунок зменшення частки страхування фінансових ризиків (з 17,6% до 11,2%), страхування кредитів

фінансових ризиків (з 2,5% до 0,6%), автостраховання фінансових ризиків (з 46,8% до 45,2%).

Стосовно концентрації страхового ринку, його структуру представлено в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Концентрація страхового ринку, 2018 р.*

ТОП-компаній	страхування "Life"		страхування "non-Life"		
	Надходження премій (млн. грн.)	Частка на ринку, %	Надходження премій (млн. грн.)	Частка на ринку, %	Кількість СК, які більше 50% страхових премій отримали від перестраховальників
Топ 3	2122,1	54,3	6 834,4	15,0	3
Топ 10	3783,9	96,9	18 022,2	39,6	4
Топ 20	3904,8	100,0	28 119,4	61,9	8
Топ 50			40 205,5	88,4	10
Топ 100			44 497,5	97,9	15
Топ 150			45 310,6	99,7	18
Всього по ринку	3 906,1	100,0	45 461,4	100,0	26

*Складено автором за [156; 157]

Отже, незважаючи на значну кількість компаній, фактично на страховому ринку основну частку валових страхових премій – 97,9% – акумулюють 100 страхових компаній «non-Life» та 96,9% – 10 СК «Life».

Рівень валових страхових виплат (відношення валових страхових виплат до валових страхових премій) станом в 2018 р. був 26,1%, найбільший рівень валових страхових виплат спостерігався з медичного страхування – 60,1%; обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів – 44,7%; добровільного особистого страхування – 37,7%; недержавного обов'язкового страхування – 36,2%; страхування фінансових ризиків – 30,9%.

Загальна структура страхових платежів та страхових виплат при страхуванні фізичних осіб в 2018 р. має такі особливості:

- від страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів надійшло 20,8% всіх страхових премій від громадян;

- від страхування життя надійшло 20,6% всіх страхових премій від громадян;

- від страхування наземного транспорту (КАСКО) надійшло 19,6%;
- від медичного страхування надійшло 7,1% всіх страхових премій від громадян;
- від страхування від нещасних випадків надійшло 6,9%.

Основна частина страхових виплат (29,4%) здійснена за договорами страхування наземного транспорту (КАСКО), що на 20,9% більше в порівнянні з 2017 р.; 28,7% страхових виплат здійснено за договорами страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів; за медичним страхуванням фізичним особам було виплачено 17,1% від загального розміру страхових виплат/відшкодувань страховальникам-фізичним особам.

Внутрішні проблеми, що гальмують розвиток страхового ринку в Україні, можна згрупувати наступним чином:

1. Низька громадська довіра до інститутів небанківського ринку, що історично зросла і через інформаційну асиметрію на ринку. Асиметрія з боку страховиків виявляється у складності страхових продуктів, у недостатній якості продукції, професійних знаннях, у використанні неринкових механізмів впливу тощо [158].

2. Низький розвиток інфраструктури страхового ринку. На відміну від розвинутих ринків, в Україні інститути страхових брокерських та фінансових консультацій є недостатньо розвиненими. Також існують непрозорі дії страхових агентів. На думку експертів, брокери в Україні обслуговують лише 5% страхового ринку, тоді як у США та Канаді – 95%, Італії – 92%, Німеччині – 87% [159; 160].

3. Низька ринкова капіталізація та низька якість активів. Капіталізація страхового ринку України в посткризовий період не перевищувала 4,5%, тоді як капіталізація страхових ринків таких європейських країн, як Великобританія, Франція та Німеччина, знаходиться на рівні 96,5%, 63% і 45,3%. Активи страховиків України менше 50% вартості страхової компанії. Це свідчить про недостатній рівень загальної капіталізації страхового ринку України [159; 160].

4. Недостатнє страхування населення. Через недостатню довіру до страхових компаній населення демонструє низьку схильність до споживання таких послуг. Адже, якщо в роки розвалу СРСР 71,4% населення мали договори страхування життя, то в 2018 р. менше 5% населення України мали таке страхове покриття. У той же час загальна кількість застрахованих у Західній Європі наближається до 85-90% від загальної кількості населення. Слід також зазначити, що високі темпи інфляції перешкоджають нормальному розвитку страхування життя, тому що доведено несумісність розвитку ринку страхування життя з високим темпом знецінення національної валюти. Іншою причиною недостатнього страхового покриття є низький рівень доходів населення. Слід враховувати той факт, що для повного розвитку страхового ринку середньомісячний дохід потенційного споживача фінансових послуг повинен становити не менше 1200 доларів США. У світлі суттєвої девальвації національної української валюти в 2014-2015 рр. значно знизився платоспроможний попит населення на страхові послуги [158; 159; 160].

5. Відсутність механізму гарантування страхових виплат за довгостроковим страхуванням життя. Досвід зарубіжних країн та позиція ЄС (Біла книга про схеми гарантій страхування) свідчать про важливість запровадження обов'язкових гарантійних виплат за договорами страхування життя та накопичувальних активів для гарантій всіх страхових відшкодувань та виплат. Подібні установи поширені у багатьох розвинених країнах: Великобританія, Канада, Голландія, США, Франція, Японія, Італія, Норвегія, Фінляндія, Греція, Іспанія, Угорщина [159] та ін. В Україні зареєстровано та прийнято як основу законопроект «Про фонд гарантування страхових виплат за договорами страхування життя», але учасники ринку в даний час не розглядають його прийняття є доречним. Вони вважають, що більш ефективним буде механізм гарантування страхових резервів, особливо виділених у банківській системі.

6. Одним з найважливіших факторів, що гальмують розвиток страхового ринку, на думку більшості експертів, є низький рівень державного регулювання та надмірне регулювання ринкових процесів. Про це йдеться в «Стратегії реформування державного регулювання ринків небанківських фінансових послуг на 2015-2020 роки», в якій зазначено, що вирішення проблеми недостатньої ефективності державного регулювання та нагляду та надмірного регулювання ліцензування Процедури для фінансових установ мають першочергове значення.

Окрім певних внутрішніх передумов розвитку страхового ринку України є також зовнішні фактори розвитку. Головними з них, що негативно впливають на розвиток національного страхового ринку, є політична нестабільність у країні та непередбачуваність зовнішнього фінансового середовища, що породжує системні ризики.

Отже розвиток страхового ринку відображає в цілому економічне, політичне та соціальне становище України. Це пов'язано з тим, що страховий ринок знаходиться під впливом значного числа факторів зовнішнього середовища, дослідження яких запропоновано провести за допомогою PEST-аналізу, що дозволяє систематизувати екзогенні фактори, об'єднавши їх в чотири групи: політичні, економічні, соціальні та технологічні, рис. 3.4.

Перша група чинників – політичні, характеризують урядову стабільність і наміри державної влади щодо розвитку суспільства в цілому і страхової галузі, зокрема. Основна мета дослідження політичних чинників у сфері страхування – розуміння державного впливу на галузь, а також позиції уряду по відношенню до іноземного капіталу. Сучасна політична ситуація є джерелом значних ризиків для страхового бізнесу.

Другу групу формують економічні чинники. Перерозподіл грошових потоків через систему страхування визначає місце і значення даного сектора в господарській системі країни.

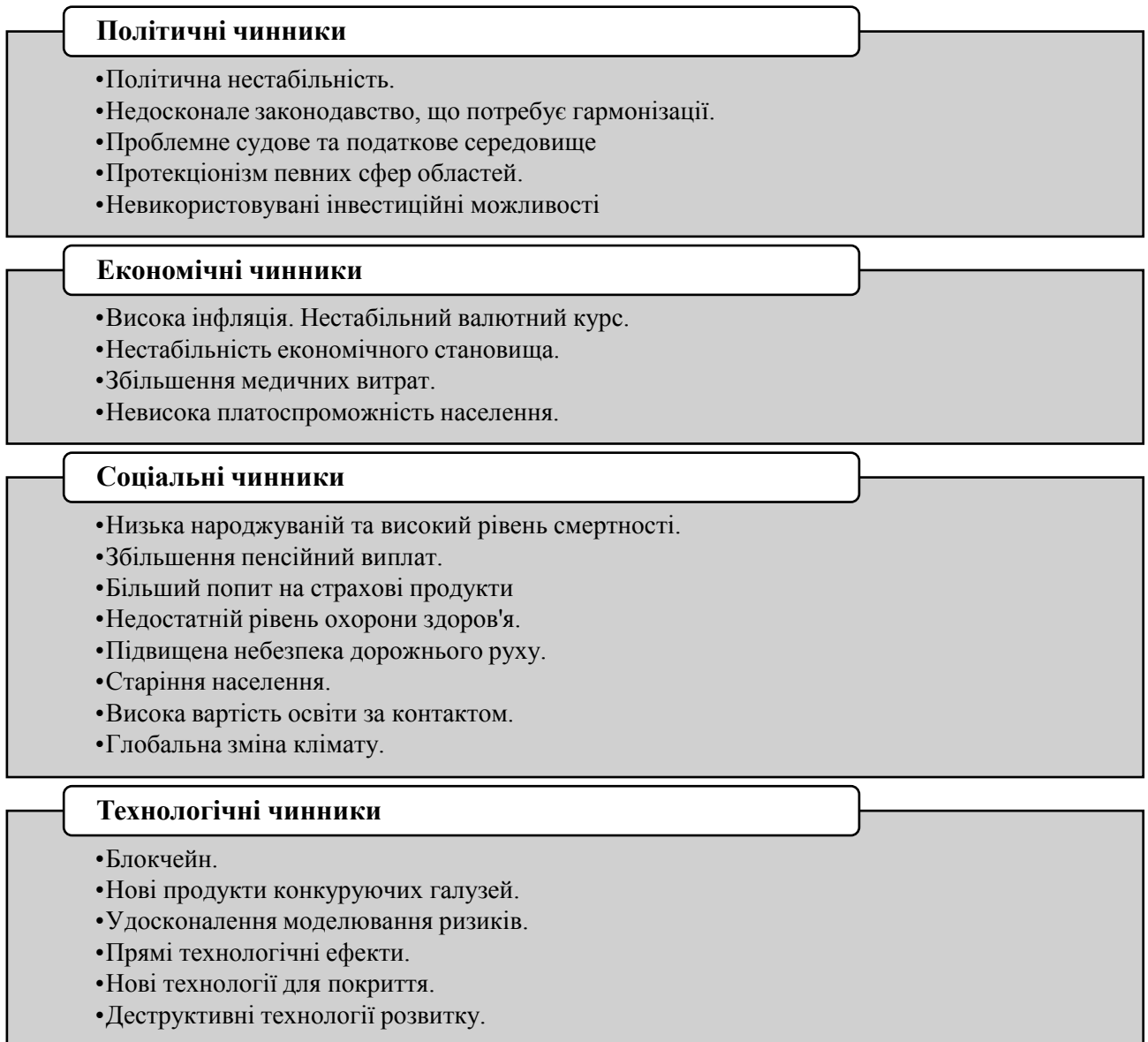

Рис. 3.4. PEST–аналіз сучасного стану страхового ринку України*

*Складено автором

Страхові резерви і тимчасово вільні кошти страховиків слід розглядати як внутрішні фінансові потоки, які можуть стимулювати економіку і соціальну сферу. Грошові кошти страховиків формуються за рахунок страхових внесків юридичних і фізичних осіб а, отже, нерозривно пов'язані з формуванням і використанням оборотних коштів підприємств і доходів громадян. Брак обігових коштів організацій і низькі доходи населення – основні фактори, що обмежують розвиток страхового ринку.

Третя група чинників – соціальні, визначають динаміку споживчих переваг, структуру населення, його релігійні уподобання, культурні традиції, національні особливості, розвиненість ринкового менталітету, соціального статусу і т.п. Урбанізація серйозно впливає на страховий ринок, тому що саме городяни є основними споживачами страхових послуг. Концентрація капіталу і потенційних споживачів в містах, розвинена інфраструктура, специфічні ризики і інші фактори стимулюють розвиток страхування.

Четверта група чинників присвячена технологічній складовій. Дослідження і аналіз технологічної складової зовнішнього середовища дозволяють виявляти існуючі тенденції в технологічному розвитку в галузі і своєчасно перебудовуватися, уникаючи втрат клієнтів. Найбільшого поширення в страховій галузі отримали інформаційні технології, це пов'язано з тим, що дана сфера діяльності є однією з найбільш інформаційно-насичених і, отже, інформаційно-залежних. Великі обсяги інформації, високі вимоги до точності і достовірності, необхідність ефективного аналізу фінансового стану клієнтури і фірми є основними причинами, що зумовлюють стрімке зростання сучасних інформаційних технологій в сфері страхування. Компанії активно впроваджують різні інформаційні продукти, які покликані скоротити витрати, дозволити більш оперативно укладати договори, здійснювати оцінку та врегулювати страхові випадки. Очікуваними інноваціями в страховій галузі є розвиток онлайн-страхування і впровадження електронних продажів страхових полісів з обов'язкових класів страхування.

Виявлені фактори зовнішнього середовища вагомо впливають на стан і перспективи розвитку національного страхового ринку. Однак, в глобальних умовах розвитку важливим є не тільки аналіз українського страхового ринку, а його місце у світовому або європейському ринку страхування. В цілому слід зазначити, що страховий ринок України має позитивні тенденції розвитку, але його обсяги є занадто незначними у порівнянні з національними ринками країн Європи та світу, тому має сенс виокремлення

чинників функціонування загальноєвропейського страхового середовища з оцінкою місця України в ньому.

3.2. Європейський страховий ринок та умови його функціонування

Страхування є вагомим аспектом розвитку сучасного життя та економіки без якого не може функціонування сучасне суспільство.

У 2017 р. європейські страховики генерували загальний преміальний дохід у розмірі 1213 млрд. євро і вклали 10226 млрд. євро в економіку.

Страховики виплатили еквівалент 2,8 млрд. євро на день, щоб допомогти бізнесу та особистості через складні події та вигоди для довгострокових вкладників.

Премії за життя збільшилися на 5% в порівнянні з 2016 р., хоча є суттєві відмінності між окремими країнами ЄС. Однак, премії в більшості бізнес-напрямків Р&С більше постраждали відповідно до рівня економічної активності – зростання на 4,4%. Премії щодо страхування здоров'я зросли на 4%. Всього зареєстровано суцільний зріст преміального доходу в 4,7%.

В цілому результати функціонування страхового ринку ЄС в 2017 р. свідчать про чітке поліпшення економічного середовища та сталої роботи фінансових ринків взагалі. Економіка ЄС в 2017 р. показала зростання у 2,4% (у 2016 р. – 2%), що є найкращим результатом після світової фінансової кризи 2008-2009 рр. (економіка США в 2017 р. зростала на 2,3%, Китаю – на 6,9%).

Макроекономічне середовище для функціонування європейського страхового ринку в цілому в період з 2016 по 2017 рр. значно покращилось. Однак, в межах ЄС, національні економіки зростали різними темпами: 7,2% в Ірландії та 7,3% в Румунії проти 1,6% в Італії, 1,7% в Бельгії, 1,5% в Греції. Хоча зростання економіки Греції в 1,5% слід вважати позитивним трендом, оскільки це перший позитивний рік після кризових явищ в економіки Греції

2014 р. Однак, в Великобританії 2017 р. продовжив тенденцію до зниження темпів росту ВВП – 1,7% в 2017 р. проти 1,8% в 2016 р.

У 2017 р. співвідношення державного дефіциту до ВВП в країнах ЄС-28 тривало продовжувало тривале зниження, яке почалось ще в 2009 р. і було викликано реалізацією політики через підвищення податків, зниження публічних витрат, тощо.

В цілому покращилися перспективи економічного зростання ЄС-28: середній коефіцієнт державного боргу до ВВП знизився з 83,3% на кінець 2016 р. до 81,6% в 2017 р.; рівень безробіття знизився з 8,1% у 2016 р. до 7,2% в 2017 р.; зростання курсу євро в ціні проти дол. США (з 1,06 за 1 дол. США на початку 2017 р. до 1,2 за 1 дол. США наприкінці 2017 р.).

Однак, поточні низькі процентні ставки продовжували створювати складні умови для страховиків з точки зору надання довгострокових ощадних продуктів.

Страховий ринок ЄС відкритий для співпраці як на європейському рівні, так й глобальному рівнях незважаючи на сучасні умови економічної невизначеності.

Як вже було зазначено, в 2017 р. загальний обсяг премій в ЄС збільшився на 4,7% до 1213 млрд. євро та показало вагоме зростання у всіх напрямках страхування – життя на + 5,0%, охорона здоров'я – на + 4%, Р&С – на + 4,4%. Загальні премії в Європі зросли за п'ять років з 2013 по 2017 рр. в середньому на 3,2% на рік.

Загальна кількість страхових компаній на європейському страховому ринку Європи в 2017 р. склала 3343 компаній. В цілому, з 2008 по 2017 рр. зберігається стійка тенденція до зменшення кількості страхових компаній (зниження складає в середньому 2,2%), рис. 3.5.

В 2017 р. середній обсяг страхових премій на одну особу дуже відрізнявся відповідно до виду страхування: найбільші страхові премії характерні для страхування життя (майже 1200 євро на 1 особу), рис. 3.6.

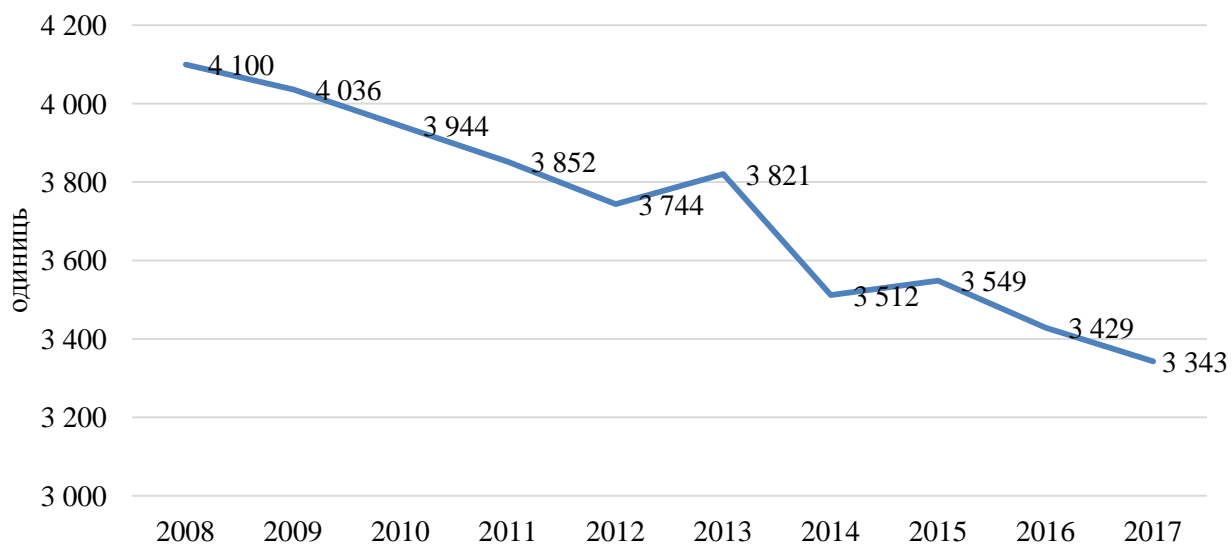

Рис. 3.5. Динаміка кількості страхових компаній в Європі у 2008-2017 рр.*

*Складено автором за [160]

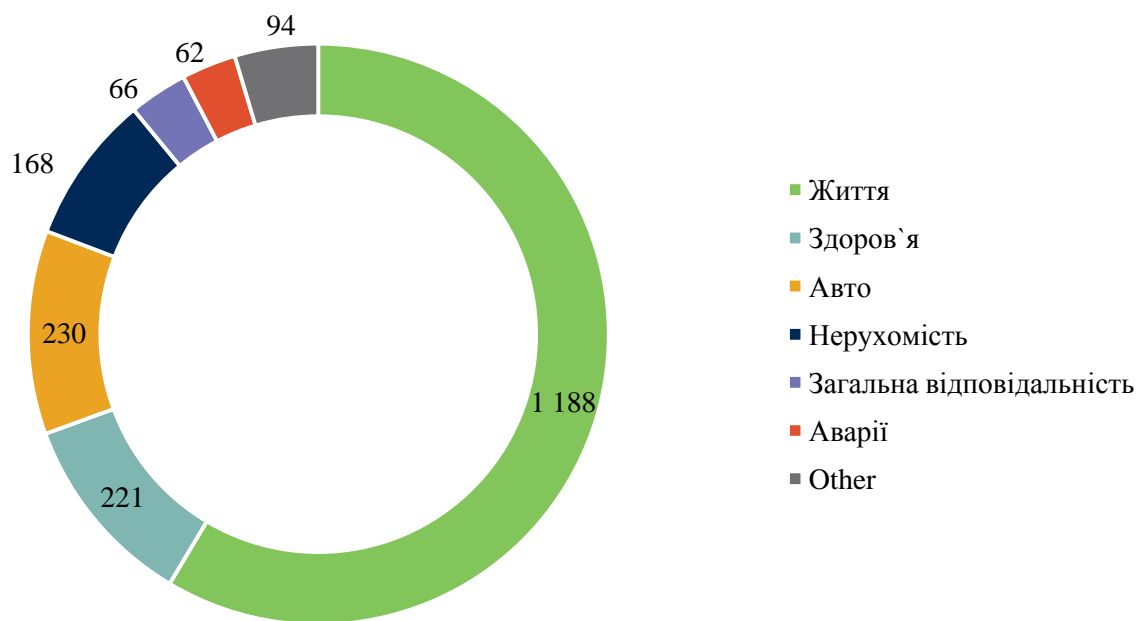

Рис. 3.6. Середній розмір страхових премій, євро, 2017 р.*

*Складено автором за [160]

Загальний обсяг страхових премій за різними видами страхування в країнах ЄС-28 представлено в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Валові страхові премії (млрд. євро)*

	2016	2017	Темпи росту
Життя	686	710	5,0%
Здоров`я	128	132	4,0%
Нерухомість та аварії (P&C)	361	371	4,4%
Авто	134	138	4,2%
Нерухомість	99	100	3,6%
Загальна відповідальність	38	40	5,4%
Аварії	35	36	4,2%
Загалом	1175	1213	4,7%

*Джерело:[160]

Як видно з даних рис. 3.7 більше половини страхового ринку ЄС складає страхування життя. Медичне страхування та автострахування є другими за вагомістю видами страхування (по 11% відповідно). На третьому місці за обсягом страхових премій йде страхування нерухомості (8%).

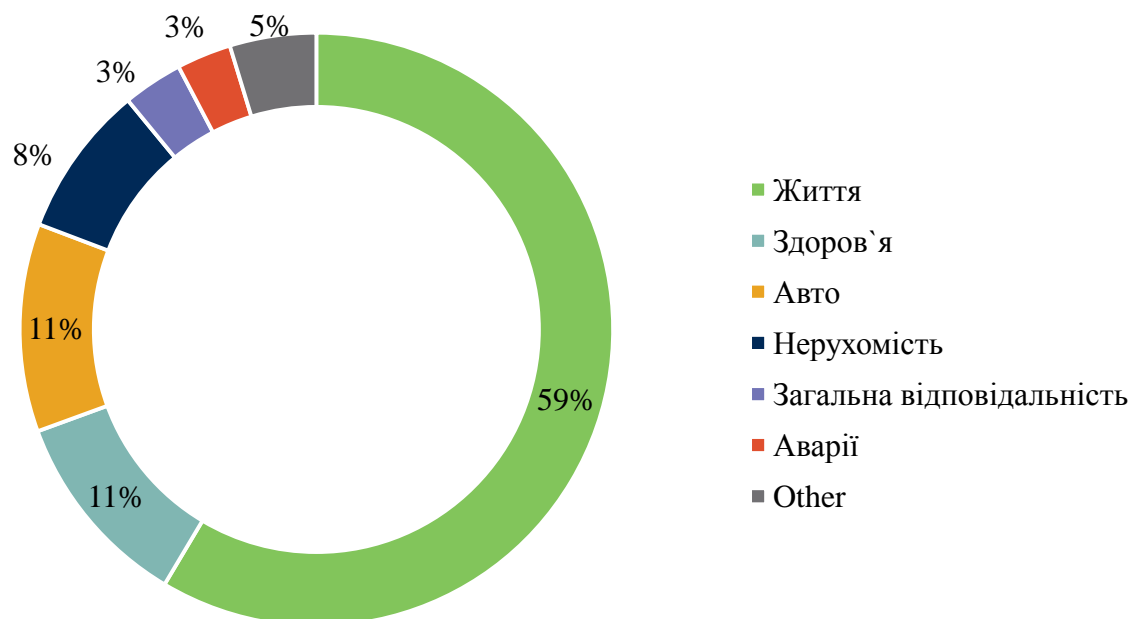

Рис. 3.7. Структура страхових премій на європейському страховому ринку, 2017 р.*

*Складено автором за [160]

Аналіз динаміки страхових премій в період з 2008 по 2017 рр. (рис. 3.8) свідчить про стале зростання показника (вірогідність прогнозу 89%). Середньорічний приріст обсягів страхових премій складає 2,1% при максимальному відсотку її зростання в 4,7% в 2017 р. та 4,6% в 2014 р. та максимальному відсотку падіння – -3% в 2011 р.

Рис. 3.8. Загальні страхові премії, млрд. Євро, 2017 р.*

*Складено автором за [160]

Стосовно національних відмінностей структури та розмірів страхових премій, як видно з рис. 3.9 – зростання обсягів страхових премій в 2017 р. було зумовлене трьома найбільшими страховими ринками Європи: Великобританією, Францією та Німеччиною. На ці країни припадає 57,2% від загальної суми премій в Європі. Північні, центральні і східноєвропейські ринки також зростали, але значно повільнішими темпами.

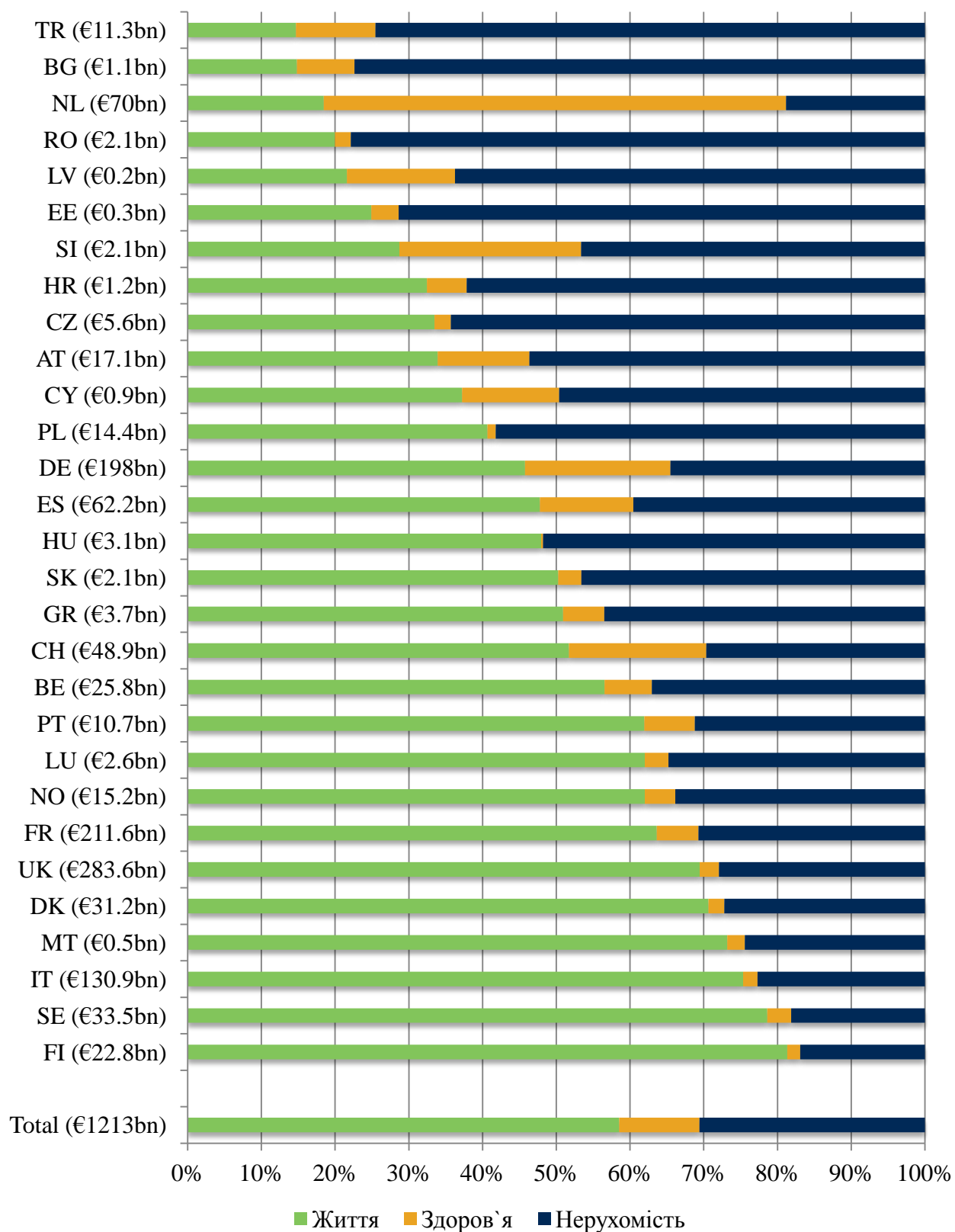

Рис. 3.9. Обсяг та структура страхових премій по країнах Європи, %*

*Складено автором за [160]

В Італії, четвертому за величиною страховому ринку Європи тривало зниження обсягів страхових премій в 2017 р (-2,5%), але менше, ніж у 2016 році (-8,7%). На інших ринках обсяги страхових премій залишались відносно стабільними – Нідерланди (+ 0,6%), Іспанія (-0,4%), Швейцарія (-0,9%), Бельгія (-0,3%) та Австрія (+ 0,4%).

Загальний обсяг страхових виплат та відшкодування за різними видами страхування в країнах ЄС-28 представлено в табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Страхові виплати та відшкодування (млрд. євро)*

Життя	610	669	11,4%
Здоров`я	103	105	3,0%
Нерухомість та аварії (P&C)	233	239	4,0%
Авто	99	99	1,0%
Нерухомість	56	63	13,9%
Загальна відповідальність	25	26	3,5%
Аварії	19	20	2,4%
Загалом	945	1 014	8,8%

*Складено автором за [160]

Як видно з даних рис. 3.10 більше 60% виплат та відшкодування на страхового ринку ЄС складає страхування життя. Медичне страхування та автострахування є другими за вагомістю видами страхування (по 10% відповідно). На третьому місці за обсягом страхових премій йде страхування нерухомості (6%).

Аналіз динаміки страхових виплат та відшкодування в період з 2008 по 2017 рр. (рис. 3.11) свідчить про стале зростання показника (вірогідність прогнозу 82%). Середньорічний приріст обсягів страхових премій складає 2,0% при максимальному відсотку її зростання в 8,8% в 2017 р. та максимальному відсотку падіння – -4,2% в 2009 р.

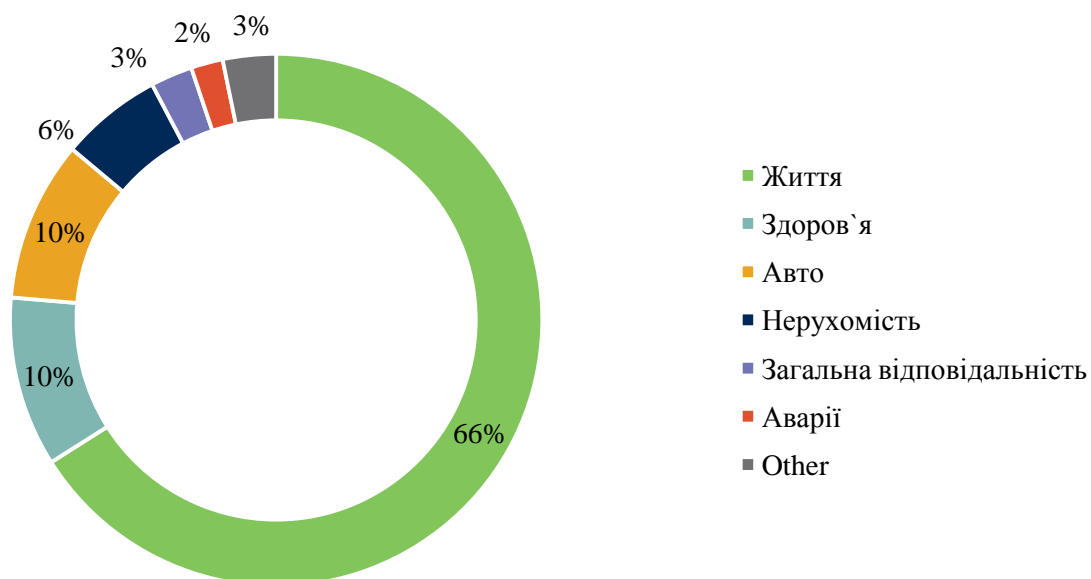

Рис. 3.10. Структура страхових виплат та відшкодування на європейському страховому ринку, 2017 р.*

*Складено автором за [160]

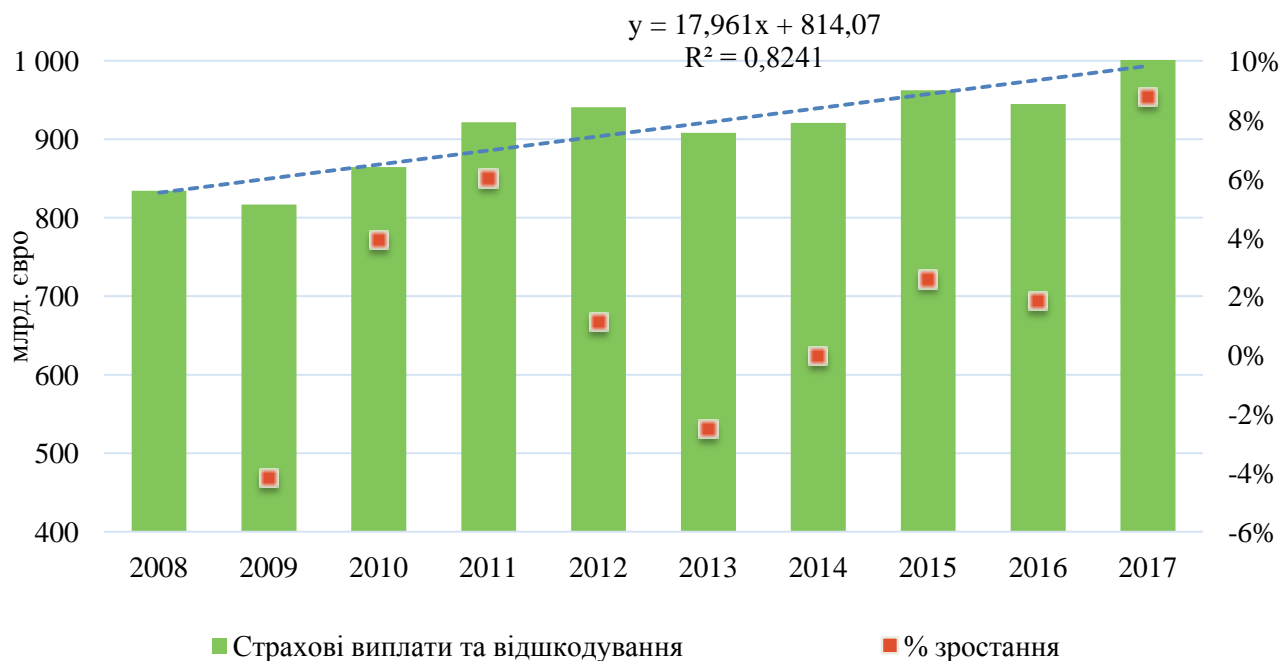

Рис. 3.11. Загальні страхові виплати та відшкодування, млрд. євро, 2017 р.*

*Складено за [160]

Загальні виплати та відшкодування європейським страховикам, що виплачувались клієнтам у 2017 р. зросла на 8,8% до 1014 млрд. євро. Загальна сума виплат за претензіями та виплатами в 2017 р. є еквівалентною до 1697 євро на душу населення або 2,8 млрд. євро на день. Чотири найбільші європейські ринки (Великобританія, Франція, Німеччина, Італія) склали 76% всіх страхових виплат та відшкодування, виплачених у 2017 році, що на 7% більше ніж у 2016 році, рис.3.12.

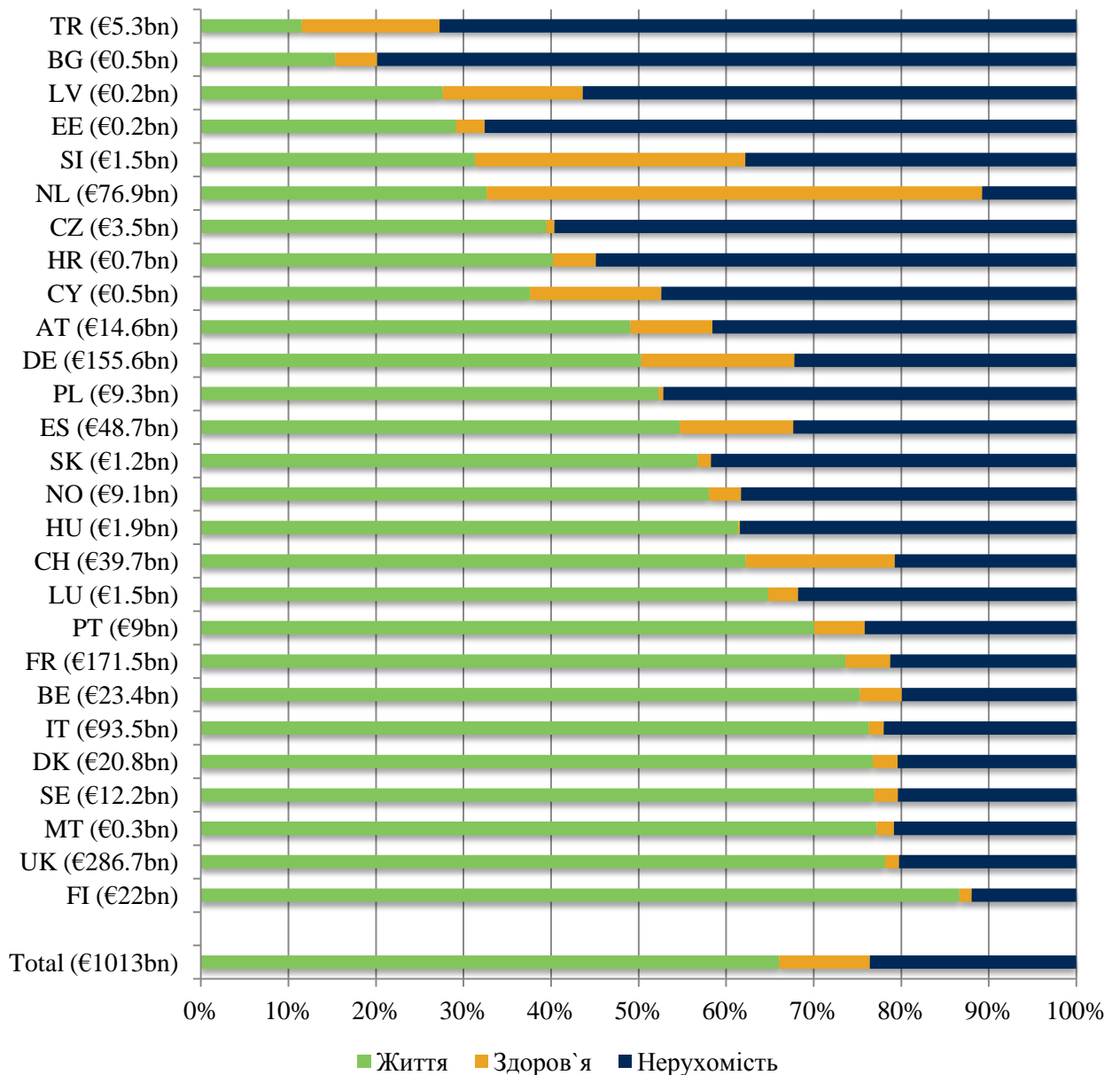

Рис. 3.12. Обсяг та структура страхових виплат та відшкодування по країнах Європи, %*

*Складено автором за [160]

Оскільки більше половини страхового ринку Європи займає страхування життя, проведемо короткий аналіз цього сектору європейського ринку страхування.

Загальна сума страхових премій у Європі зросла на 5% у 2017 р. до 710 млрд. євро, після скорочення на 2,1% у 2016 р., рис.3.13.

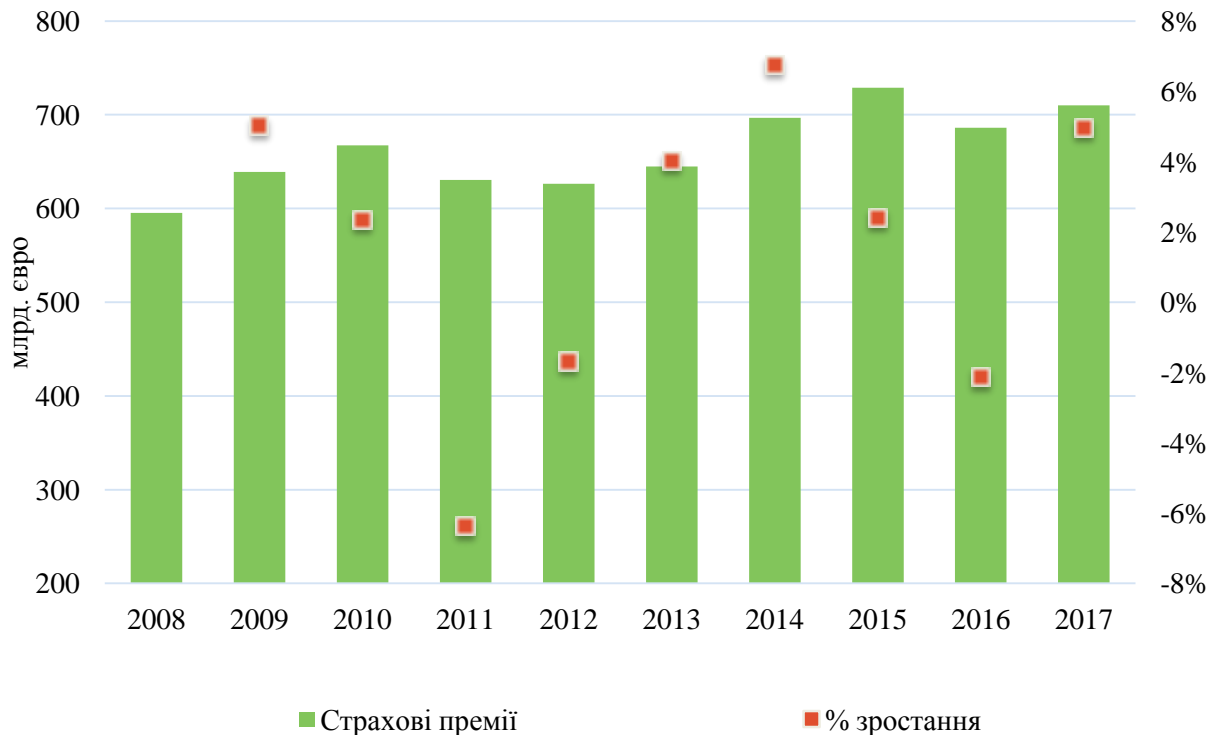

Рис. 3.13. Динаміка премій при страхуванні життя, млрд. євро*

*Складено автором за [160]

73,4% були зафіксовані на чотирьох найбільших ринках Європи: Великобританія, Франція, Італія та Німеччина. Їх загальна частка в Європі премії за життя в 2017 р. збільшилися на 1%. У 2017 р. Європейський центральний банк підтримував свою грошову політику та низькі процентні ставки, що вплинуло на страхування життя на деяких національних ринках. Премії за життя скоротилися в Італії (-3,6%), Іспанії (-4,3%), Швейцарії (-3,5%), Нідерландах (-5,7%). Інші ринки залишалися в цілому стабільними, у

першу чергу Німеччина (-0,1%) та Франція (+ 0,5%). Північні та східні європейські ринки показали ознаки стійкості шляхом зростання.

Отже, проведений аналіз сучасного стану та динаміки розвитку страхового ринку Європи довів його неоднорідність: більше 50% європейського страхового ринку формують такі країни як Німеччина, Нідерланди, Франція, Італія та Великобританія. Більшість країн за розмірами національних страхових ринків займають частку, що дорівнює кількома відсоткам від страхового ринку Європи.

Для визначення, які саме чинники формують передумови функціонування європейського страхового ринку, включно й України, автором запропоновано методику оцінки передумов функціонування європейського страхового ринку через визначення індексу умов функціонування страхового середовища.

В якості складових пропонується використання складових PEST-аналізу через оцінку економічних, соціальних, політичних та технологічних аспектів зовнішньої та внутрішньої середовища функціонування страхового ринку.

Пропонується оперувати тільки економічною та соціальною складовими розвитку страхового середовища, оскільки у розрахунках використовуються глобальні індикатори, відповідно політична складова вже враховується. Що стосується технологічної складової – рейтинг глобальної конкурентоспроможності також містить дані щодо технологічного розвитку країн.

Отже, економічний вимір визначається на підставі двох глобальних індикаторів:

Перший – індекс конкурентоздатності розвитку CI (Competitiveness Index). Країни ЄС та України мають різний рівень конкурентоспроможності, що відображено в табл. 3.4.

Таблиця 3.4

Індекс глобальної конкурентоспроможності країн ЄС та України*

№	Країна	Загальний ІГК	Місце країни за ІГК	№	Країна	Загальний ІГК	Місце країни за ІГК
8	Австрія	5,2	19	17	Мальта	4,5	40
7	Бельгія	5,3	17	1	Нідерланди	5,6	4
21	Болгарія	4,4	50	2	Німеччина	5,6	5
4	Великобританія	5,5	7	16	Польща	4,6	36
28	Греція	4	86	19	Португалія	4,5	46
6	Данія	5,3	12	23	Румунія	4,3	62
12	Естонія	4,8	30	24	Словаччина	4,3	65
11	Ірландія	5,2	23	22	Словенія	4,4	56
14	Іспанія	4,7	32	25	Угорщина	4,2	69
18	Італія	4,5	44	89	Україна	4	85
27	Кіпр	4	83	5	Фінляндія	5,4	10
20	Латвія	4,4	49	10	Франція	5,2	21
15	Литва	4,6	35	26	Хорватія	4,1	74
9	Люксембург	5,2	20	13	Чехія	4,7	31
				3	Швеція	5,5	6

*Джерело: [161]

Як видно з даних таблиці, всі країни ЄС, незважаючи на певне різноманіття входять до першої половини рейтингу (найгіршу конкурентоспроможність має Греція, 86-е місце, і Україна займає місце на одну позицію рейтингу вище).

Однак, економічна та політична нестабільність у вигляді кризових ситуацій в багатьох сферах життя країн ЄС. Проте, EU28, як і раніше є найбільш конкурентоспроможним у світі – середній рівень конкурентоспроможності є вище середньосвітового показника (4,78 у країн ЄС у порівнянні з середньосвітовим 4,11).

2. Другий – індекс економічної свободи IEF (Index of Economic Freedom). Економічна свобода – фундаментальне право особи управляти власною працею та майном. В економічно вільних суспільствах, особи вільні у виборі роботи, виробництві товарів, витратах та інвестиціях будь-яким шляхом, яким забажають. Всі ці свободи підтримуються і захищаються

державою. В табл. 3.5 наведено країни ЄС та України, їх індекс економічної свободи.

Таблиця 3.5

Індекс економічної свободи країн ЄС та України*

№	Країна	Загальний індекс	Місце країни за ІЕС	№	Країна	Загальний індекс	Місце країни за ІЕС
13	Австрія	72,3	30	19	Мальта	67,7	50
18	Бельгія	67,8	49	5	Нідерланди	75,8	15
16	Болгарія	67,9	47	11	Німеччина	73,8	26
3	Великобританія	76,4	12	15	Польща	68,3	45
28	Греція	55	127	24	Португалія	62,6	77
7	Данія	75,1	18	14	Румунія	69,7	39
1	Естонія	79,1	6	21	Словаччина	65,7	57
2	Ірландія	76,7	9	27	Словенія	59,2	97
22	Іспанія	63,6	69	20	Угорщина	65,8	56
25	Італія	62,5	79	162	Україна	46,8	162
17	Кіпр	67,9	48	10	Фінляндія	74	24
9	Латвія	74,8	20	23	Франція	63,3	72
6	Литва	75,8	16	26	Хорватія	59,4	95
4	Люксембург	75,9	14	12	Чехія	73,3	28
				8	Швеція	74,9	19

*Джерело: [162]

Усі досліджувані країни за цим індексом діляться на такі групи:

– в основному вільні, з показником 70-79,9 (Естонія, Ірландія, Великобританія, Люксембург, Нідерланди, Литва, Данія, Швеція, Латвія, Фінляндія, Німеччина, Чехія, Австрія);

– помірно вільні, з показником 60-69,9 (Румунія, Польща, Болгарія, Кіпр, Бельгія, Мальта, Угорщина, Словаччина, Іспанія, Франція, Португалія, Італія);

– в основному невольні, з показником 50-59,9 (Хорватія, Словенія, Греція);

– деспотичні, з показником 0-49,9 (Україна, однак жодна з країн ЄС не відноситься до цієї групи).

Соціальний вимір розвитку європейського страхового простору можна

сформувати на підставі таких індикаторів:

1. Індексу якості і безпеки життя QLI (Quality-of-life index) [163].
2. Індексу розвитку людського потенціалу HDI (Human Development Index) [164].

1. Індекс якості і безпеки життя. Розподіл країн ЄС за Індексом якості і безпеки життя наведено в табл. 3.6.

Таблиця 3.6

Індекс якості і безпеки життя країн ЄС та України *

№	Країна	Загальний індекс якості і безпеки життя	Місце в регіоні	№	Країна	Загальний індекс якості і безпеки життя	Місце в регіоні
1	Австрія	190,37	1	15	Мальта	–	25
2	Бельгія	160,52	15	16	Нідерланди	175,23	8
3	Болгарія	138,2	23	17	Німеччина	189,74	2
4	Великобританія	172,87	9	18	Польща	150,21	18
5	Греція	148,32	19	19	Португалія	178,43	6
6	Данія	184,92	3	20	Румунія	143,04	20
7	Естонія	171,09	11	21	Словаччина	152,55	17
8	Ірландія	166,9	13	22	Словенія	175,45	7
9	Іспанія	183,65	4	23	Угорщина	138,82	22
10	Італія	142,52	21		Україна	102,34	62
11	Кіпр	130,90	25	24	Фінляндія	182,93	5
12	Латвія	131,20	25	25	Франція	160,25	16
13	Литва	130,28	24	26	Хорватія	170,63	12
14	Люксембург	132,63	25	27	Чехія	165,41	14
				28	Швеція	172,74	10

*Джерело: [163]

Найвищий рівень якості та безпеки життя мають Австрія, Німеччина, Данія, Іспанія та Фінляндія; найгірший – Україна.

2. Всі країни ЄС за індексом розвитку людського потенціалу відносяться до країн з дуже високим рівнем людського розвитку (тільки

Болгарія відноситься до групи країн з високим рівнем людського розвитку), таблиця 3.7.

Таблиця 3.7

Індекс розвитку людського потенціалу країн ЄС та України*

№	Країни	Індекс людського розвитку	№	Країни	Індекс людського розвитку
24	Австрія	0,893	33	Мальта	0,856
22	Бельгія	0,896	7	Нідерланди	0,924
56	Болгарія	0,794	4	Німеччина	0,926
16	Великобританія	0,909	36	Польща	0,855
29	Греція	0,866	41	Португалія	0,843
5	Данія	0,925	50	Румунія	0,802
30	Естонія	0,865	40	Словаччина	0,845
8	Ірландія	0,923	25	Словенія	0,89
27	Іспанія	0,884	43	Угорщина	0,836
26	Італія	0,887	84	Україна	0,743
33	Кіпр	0,856	23	Фінляндія	0,895
44	Латвія	0,83	21	Франція	0,897
37	Литва	0,848	45	Хорватія	0,827
20	Люксембург	0,898	28	Чехія	0,878
			14	Швеція	0,913

*Джерело: [164]

Отже, дослідження передумов функціонування європейського страхового середовища країн ЄС та України дозволяє розрахувати для кожної країни співвідношення економічної та соціальної складових. Для розрахунку обрано 4 індикатори: 1. Індекс глобальної конкурентоспроможності; 2. Індекс економічної свободи; 3. Індекс якості і безпеки життя; 4. Індекс розвитку людського потенціалу, табл. 3.8:

Таблиця 3.8

Складові індексу передумов функціонування європейського страхового
середовища*

№	Країна	1	2	3	4
1	Австрія	5,2	72,3	190,37	0,893
2	Бельгія	5,3	67,8	160,52	0,896
3	Болгарія	4,4	67,9	138,20	0,794
4	Великобританія	5,5	76,4	172,87	0,909
5	Греція	4,0	55,0	148,32	0,866
6	Данія	5,3	75,1	184,92	0,925
7	Естонія	4,8	79,1	171,09	0,865
8	Ірландія	5,2	76,7	166,90	0,923
9	Іспанія	4,7	63,6	183,65	0,884
10	Італія	4,5	62,5	142,52	0,887
11	Кіпр	4,0	67,9	130,90	0,856
12	Латвія	4,4	74,8	131,20	0,830
13	Литва	4,6	75,8	130,28	0,848
14	Люксембург	5,2	75,9	132,63	0,898
15	Мальта	4,5	67,7	129,26	0,856
16	Нідерланди	5,6	75,8	175,23	0,924
17	Німеччина	5,6	73,8	189,74	0,926
18	Польща	4,6	68,3	150,21	0,855
19	Португалія	4,5	62,6	178,43	0,843
20	Румунія	4,3	69,7	143,04	0,802
21	Словаччина	4,3	65,7	152,55	0,845
22	Словенія	4,4	59,2	175,45	0,890
23	Угорщина	4,2	65,8	138,82	0,836
24	Фінляндія	5,4	74,0	182,93	0,895
25	Франція	5,2	63,3	160,25	0,897
26	Хорватія	4,1	59,4	170,63	0,827
27	Чехія	4,7	73,3	165,41	0,878
28	Швеція	5,5	74,9	172,74	0,913
29	Україна	4	46,8	102,34	0,743

*Складено автором за [161-164]

Для стабілізації даних кожного з індексів, використовується середнє арифметичне для кожного показника на яке ділимо кожен показник за кожною країною на відповідне значення середнього арифметичного. Результати розрахунку індексу передумов функціонування європейського

страхового середовища наведено на рис. 3.14.

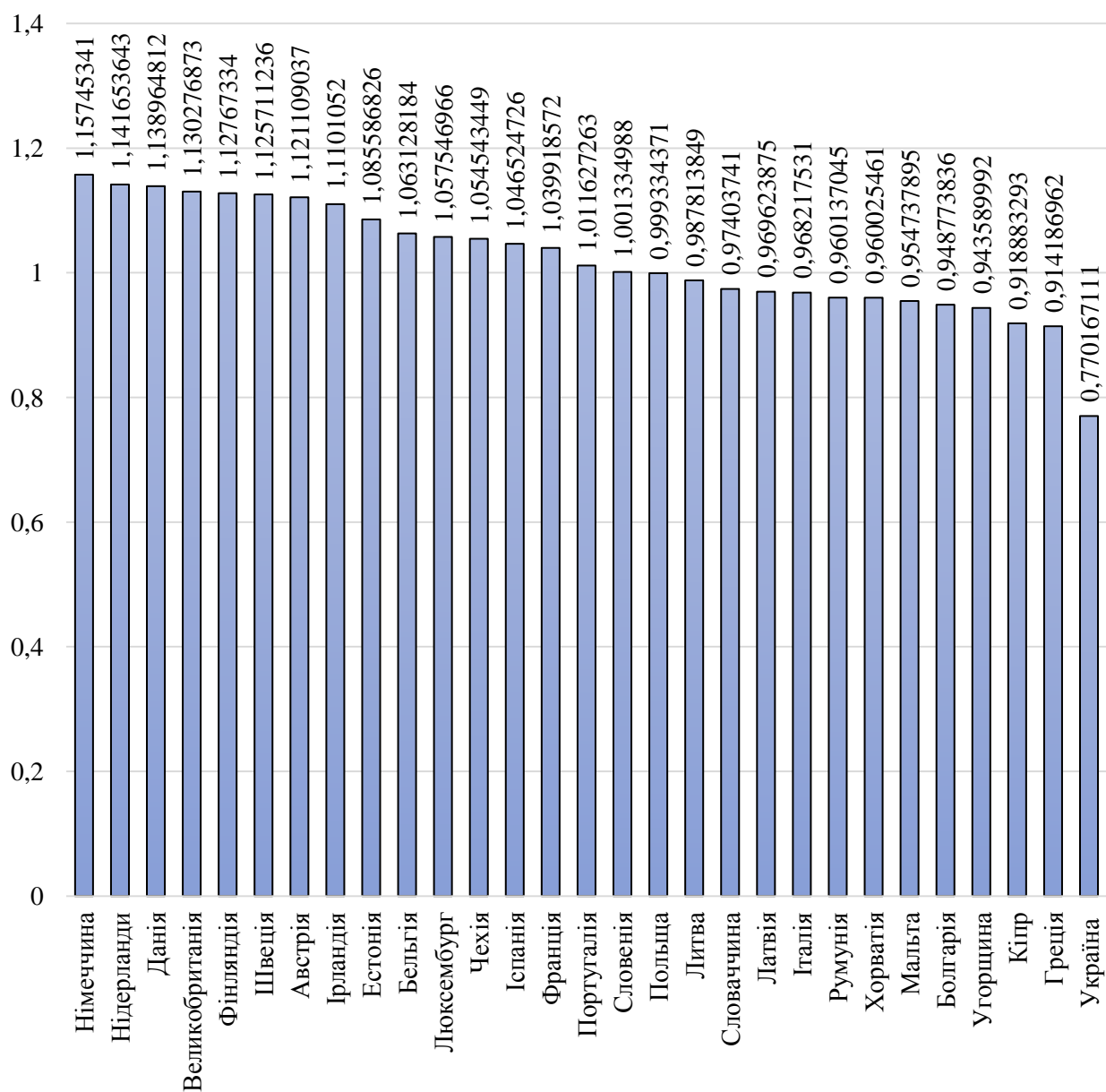

Рис. 3.14. Індекс передумов функціонування європейського страхового середовища*

*Розраховано автором

За допомогою гістограми Парето визначено кумулятивні залежності розподілу країн Європи за розрахованим індексом, рис. 3.15 та 3.16.

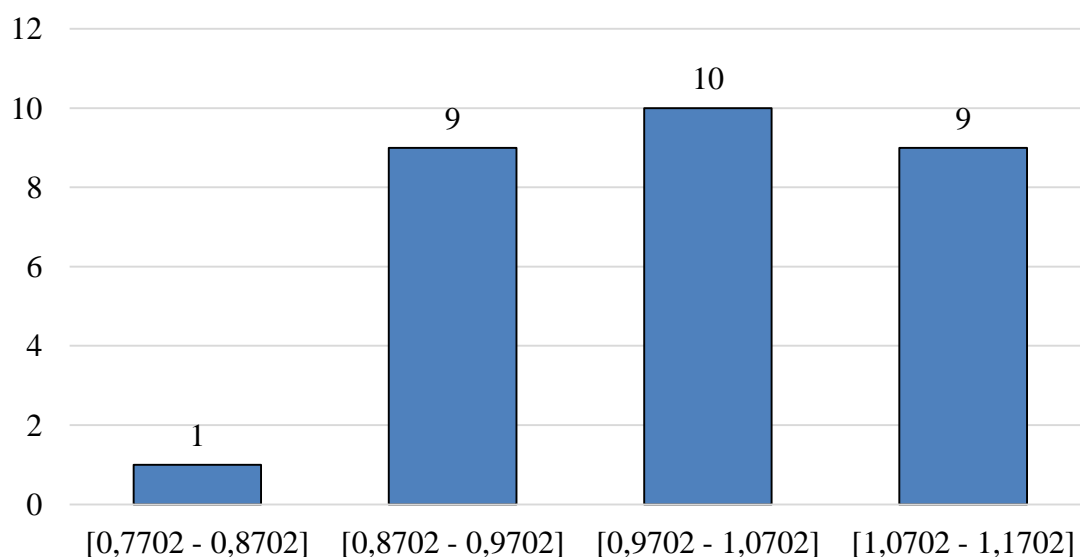

Рис. 3.15. Розподіл країн Європейського Союзу та України за індексом передумов функціонування європейського страхового середовища (за принципом Парето)*

*Розраховано автором

Рис. 3.16. Асиметричність європейського страхового середовища за передумовами розвитку*

*Розраховано автором

Як видно з рис. 3.16, найвищий індекс передумов функціонування страхового середовища мають такі країни як: Німеччина (1,1575), Нідерланди (1,1417), Данія (1,1390), Великобританія (1,1303), Фінляндія (1,1277), Швеція (1,1257), Австрія (1,1211), Ірландія (1,1101), Естонія (1,0856).

Середній індекс передумов функціонування страхового середовища мають: Бельгія (1,0631), Люксембург (1,0575), Чехія (1,0545), Іспанія (1,0465), Франція (1,0399), Португалія (1,0116), Словенія (1,0013), Польща (0,9993), Литва (0,9878), Словаччина (0,9740).

Достатній індекс передумов функціонування страхового середовища мають: Латвія (0,9696), Італія (0,9682), Румунія (0,9601), Хорватія (0,9600), Мальта (0,9547), Болгарія (0,9488), Угорщина (0,9436), Кіпр (0,9189), Греція (0,9142).

Низький індекс передумов функціонування страхового середовища має Україна (0,7701).

Спираючись на отримані дані, можемо побудувати «ромб» передумов функціонування європейського страхового середовища в його найбільш сприятливому або несприятливому вигляді, рис. 3.17.

Як видно з рис. 3.17 «ромб» найбільш сприятливих передумов функціонування європейського страхового середовища формують чотири країни Європи: Нідерланди та Німеччина як найбільш конкурентні країни ЄС за індексом глобальної конкурентоспроможності; Естонія як найбільш економічно вільна країна за індексом економічної свободи; Австрія, яка найбільш безпечна країна ЄС за індексом якості і безпеки життя; Німеччина, як країна з найбільш високим людським потенціалом за індексом розвитку людського потенціалу.

«Ромб» найбільш несприятливих передумов функціонування європейського страхового середовища сформовано виключно за місцем України в індексі передумов функціонування європейського страхового середовища.

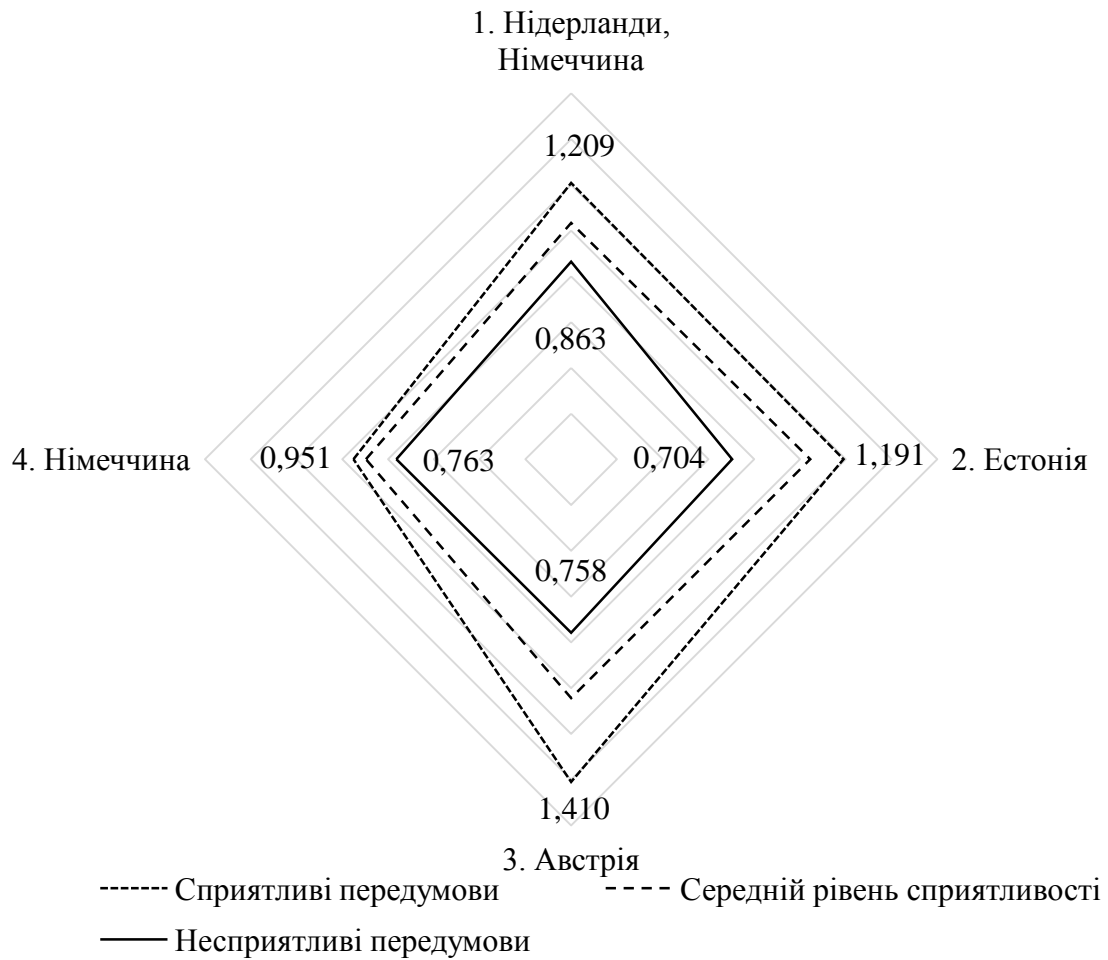

Рис. 3.17. «Ромб» сприятливих та несприятливих передумов функціонування європейського страхового середовища *

*Розраховано автором

«Ромб» середнього рівня сприяє сформовано як середнє значення для європейського страхового простору і може розглядатись Україною як мета щодо поступового залучення України до європейського та глобального страхового середовища.

Як видно з рис. 3.18 відставання України від лідера за першою складовою складає 29%, другої – 41%, третьої – 47%, четвертої – 20%.

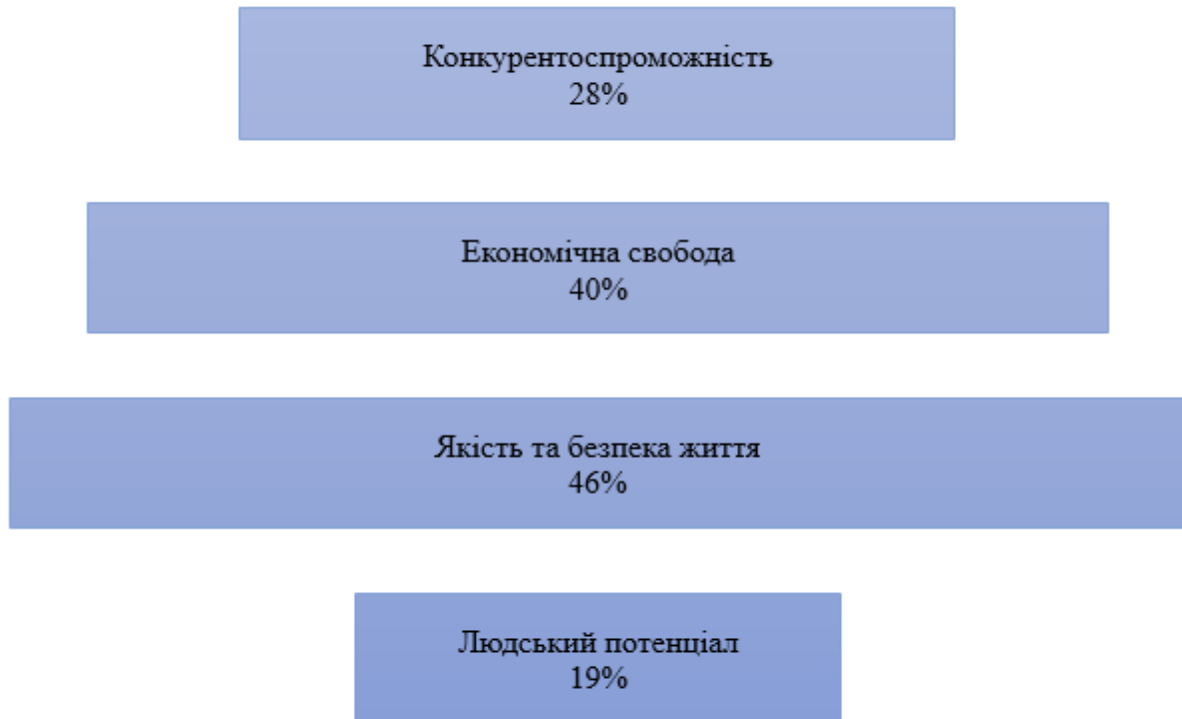

Рис. 3.18.. Відставання України за передумовами функціонування європейського страхового середовища, %*

*Розраховано автором

Отже, Україна має відставання за всіма компонентами індексу передумов функціонування європейського страхового середовища, але найгіршу ситуація склалась в сфері економічної свободи; якості і безпеки життя.

Проведені розрахунки дають змогу представити у вигляді рівняння, ступінь впливу на розвиток національного страхового середовища таких чинників як конкурентоспроможність, економічна свобода, якість та безпека життя, людський потенціал. А табл. 3.9 наведено факторні навантаження окремо для кожної з країн ЄС.

Таблиця 3.9

Факторні навантаження за чинниками формування передумов розвитку страхового середовища для країн ЄС*

Країна	X_1	X_2	X_3	X_4
Австрія	1,122302158	1,088254478	1,410005407	0,91734
Бельгія	1,143884892	1,020520797	1,188916678	0,920422
Болгарія	0,949640288	1,02202599	1,02360008	0,815642
Великобританія	1,18705036	1,149967387	1,280388899	0,933776
Греція	0,863309353	0,827856104	1,098555455	0,889604
Данія	1,143884892	1,13039988	1,369639123	0,950212
Естонія	1,035971223	1,190607596	1,267205048	0,888577
Ірландія	1,122302158	1,154482966	1,236171153	0,948158
Іспанія	1,014388489	0,957302694	1,360232668	0,908095
Італія	0,971223022	0,940745572	1,055596841	0,911177
Кіпр	0,863309353	1,02202599	0,858473242	0,879332
Латвія	0,949640288	1,125884301	0,860440714	0,852623
Литва	0,992805755	1,14093623	0,964939352	0,871114
Люксембург	1,122302158	1,142441423	0,869818993	0,922476
Мальта	0,971223022	1,019015604	0,869818993	0,879332
Нідерланди	1,208633094	1,14093623	1,297868611	0,949185
Німеччина	1,208633094	1,110832372	1,405339213	0,95124
Польща	0,992805755	1,028046761	1,112554038	0,878304
Португалія	0,971223022	0,942250765	1,321569915	0,865977
Румунія	0,928057554	1,049119462	1,059448303	0,82386
Словаччина	0,928057554	0,988911746	1,129885617	0,868032
Словенія	0,949640288	0,891074206	1,299498076	0,914258
Угорщина	0,90647482	0,990416938	1,028192208	0,858786
Фінляндія	1,165467626	1,113842758	1,354899874	0,919395
Франція	1,122302158	0,952787116	1,18691688	0,921449
Хорватія	0,884892086	0,894084592	1,263797986	0,849541
Чехія	1,014388489	1,103306407	1,225135233	0,901931
Швеція	1,18705036	1,127389494	1,279426033	0,937885

*Розраховано автором

В середньому для Європейського страхового середовища в контексті передумов його розвитку рівняння факторних навантажень має вигляд:

$$\text{Передумови формування (Європейське страхове середовище)} = 1,032887975X_1 + \\ + 1,045195209X_2 + 1,16708338X_3 + 0,897419X_4$$

$$\text{Передумови формування (страхове середовище України)} = 0,863309353X_1 + \\ + 0,704430284X_2 + 0,757997339X_3 + 0,763252X_4,$$

де: X_1 – чинник конкурентоспроможності; X_2 – чинник економічної свободи; X_3 – чинник якості та безпеки життя; X_4 – чинник людського потенціалу.

Таким чином, було доведено, що страховий ринок України за передумовами функціонування є найбільш нерозвиненим серед європейських країн внаслідок низки економічних, соціальних, технологічних та політичних причин та потребує певних заходів та механізмів інтеграції до глобального страхового ринку.

3.3. Концептуальна модель інтеграції України до глобального ринку страхових послуг у контексті її євроінтеграційних спрямувань

Основним напрямом внутрішньої та зовнішньої державної політики Україна обрала європейський вибір. Для країни євроінтеграція є шляхом модернізації економіки, залучення іноземних інвестицій та новітніх технологій, підвищення конкурентоспроможності як глобальної, так й у міжнародному розподілі праці, вихід на світові ринки, в тому числі – на ринок страхових послуг [165; 166; 167; 168; 169; 170; 171].

Крім того, європейський вибір означає в тому числі й економічні та соціальні перетворення. Цілями та завданнями України при цьому є глибокі та якісні перетворення в усіх сферах суспільного життя. Це збігається з критеріями вступу до ЄС (Копенгагенськими критеріями), за якими право країни стати членом ЄС визнається лише за умови відповідності цим критеріям: в економічній, політичній, законодавчій сферах.

27 червня 2014 року в ході засідання Ради ЄС Президентом України П. Порошенком та керівництвом Європейського Союзу і главами держав та урядів 28 держав – членів ЄС була підписана економічна частина Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом – Розділи III «Юстиція,

свобода та безпека», IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею», V «Економічне та галузеве співробітництво» та VI «Фінансове співробітництво та положення щодо боротьби із шахрайством», які разом із рештою тексту Угоди становлять єдиний документ.

01 вересня 2017 року після тривалого процесу ратифікації Угода про асоціацію між Україною та ЄС набула чинності в повному обсязі.

У рамках реалізації євроінтеграційної складової державної політики здійснюється робота щодо виконання заходів, визначених у Плані заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 25.10.2017 № 1106, зокрема:

- забезпечується супроводження розгляду законопроекту «Про страхування» (реєстр. № 1797-1 від 06.02.2015 р.), який враховує положення Директиви 2009/138/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 25 листопада 2009 р. про початок і провадження діяльності у сфері страхування та перестраховування в національне законодавство;

- здійснюється супроводження розгляду законопроекту «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» (реєстраційний № 3670-д від 13.02.2018), яким імплементуються положення Директиви 2009/103/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 16 вересня 2009 р. щодо страхування від цивільної відповідальності по відношенню до використання автотранспортних засобів та забезпечення виконання зобов'язань щодо страхування такої відповідальності;

- з метою імплементації Директиви (ЄС) 2016/2341 Європейського Парламенту та Ради від 14 грудня 2016 р. «Про діяльність та нагляд за установами з надання професійного пенсійного забезпечення (IORPs)» розроблено законопроект «Про внесення змін до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» (нова редакція) та інших законодавчих

актів»;

– спільно з міжнародними експертами здійснюється робота щодо розробки законопроекту «Про дистрибуцію у сфері страхування», який враховує положення Директиви (ЄС) 2016/97 Європейського Парламенту та Ради від 20 січня 2016 р.;

– здійснюється опрацювання з причетними органами державної влади та учасниками ринку концепції системи гарантування депозитів для членів кредитних спілок з урахуванням відповідних положень Директиви 2014/49/ЄС Європейського парламенту та Ради від 16 квітня 2014 року щодо систем гарантування депозитів [172].

На рис. 3.19. представлено розроблені автором організаційно-економічні засади залучення національного страхового ринку України до глобального ринку страхових послуг в контексті євроінтеграції останньої.

Як видно, з рис. 3.19 основна місія виходу України на глобальних страховий ринок має різні вектори і може бути сформована як: створення умов для ефективного та транспарентного функціонування ринку страхових послуг; зміцнення системної стабільності та посилення фінансової інклюзії на страховому ринку; забезпечення захисту прав споживачів страхового ринку; інтеграція у глобальний фінансовий простір без загроз національним інтересам та економічній безпеці України.

Цілями виходу України на глобальний страховий ринок є:

1. Створення сприятливих умов для зміцнення та сталого розвитку страхового ринку.
2. Наближення регуляторного середовища страхового ринку до міжнародних стандартів регулювання й нагляду.
3. Удосконалення діяльності Регулятора та підвищення ефективності державного нагляду.
4. Підвищення рівня фінансової інклюзії та захисту інтересів споживачів страхових послуг.

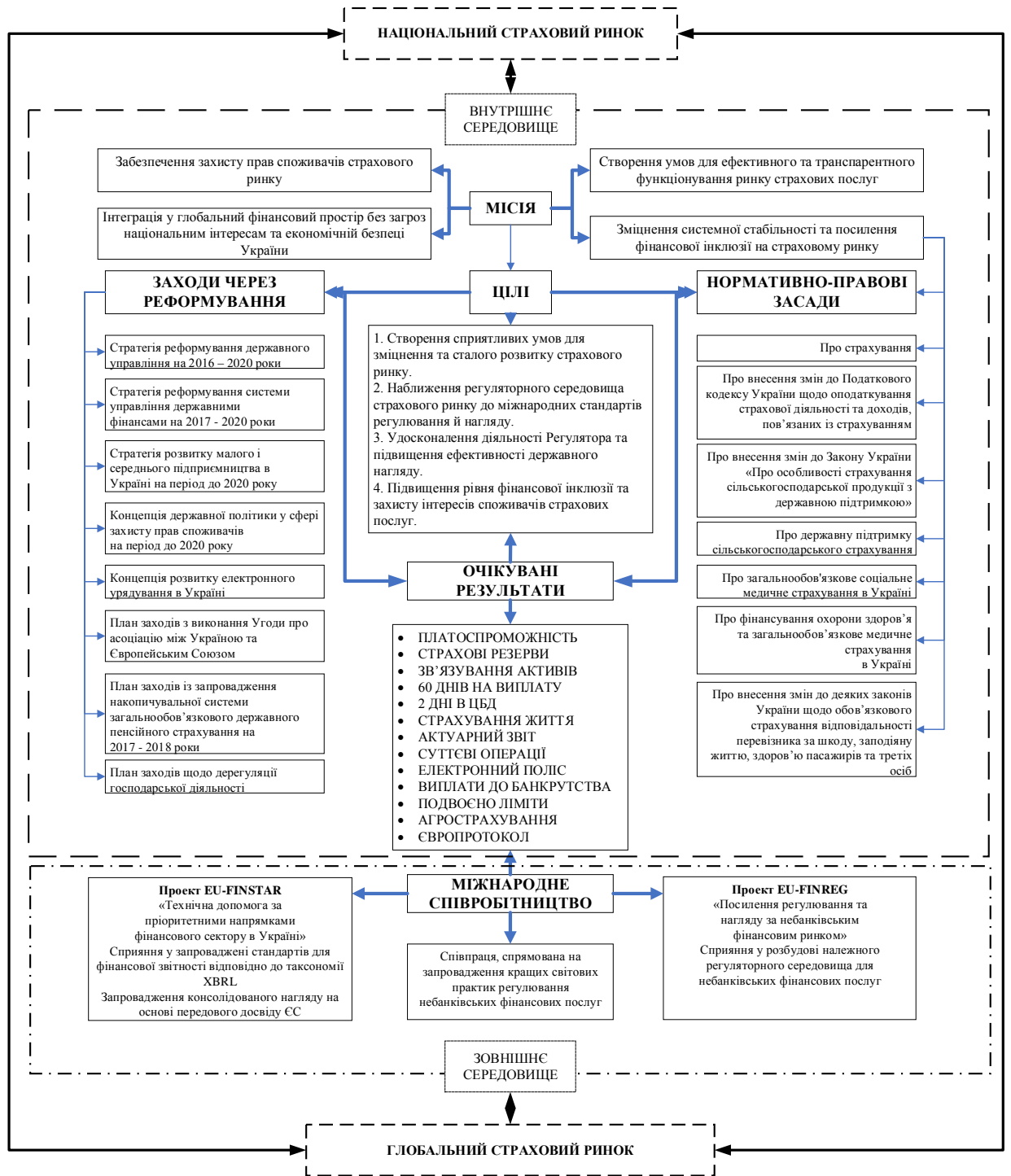

Рис. 3.19. Концептуальна модель інтеграції України до глобального ринку страхових послуг у контексті її євроінтеграційних спрямувань*

*Розроблено автором

В якості засобів досягнення поставленої мети може бути участь у реформуванні, що ініціює країна через:

1. Стратегію сталого розвитку «Україна-2020» – Стратегія реформування державного управління на 2016 – 2020 роки, розпорядження КМУ від 24.06.2016 № 474; Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2017 - 2020 роки, розпорядження КМУ від 08.01.2017 № 142.

2. Угоду про асоціацію між Україною та ЄС – Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року, розпорядження КМУ від 24.05.2017 № 504; Концепція державної політики у сфері захисту прав споживачів на період до 2020 року, розпорядження КМУ від 29.03.2017 № 217.

3. План пріоритетних дій Уряду на 2018 рік – Концепція розвитку електронного урядування в Україні, розпорядження КМУ від 20.09.2017 № 649; План заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, постанова КМУ від 25.10.2017 № 1106.

4. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року – План заходів із запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування на 2017 - 2018 роки, розпорядження КМУ від 11.10.2017 № 723; План заходів щодо дерегуляції господарської діяльності, розпорядження КМУ від 23.08.2016 № 615.

Розробка та внесення змін до нормативно-правових актів передбачає законодавче удосконалення таких актів Кабінету Міністрів України:

– № 913 від 07.12.2016. Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з надання фінансових послуг (крім професійної діяльності на ринку цінних паперів);

– № 751 від 04.10.2017. Порядок і правила проведення обов'язкового страхування професійної відповідальності призначених органів з оцінки відповідності та визнаних незалежних організацій за шкоду, яку може бути заподіяно третім особам;

– № 75 від 11.02.2016. Внесення змін до Порядку і правил проведення

обов'язкового страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яка може бути заподіяна пожежами та аваріями на об'єктах підвищеної небезпеки, включаючи пожежовибухонебезпечні об'єкти та об'єкти, господарська діяльність на яких може призвести до аварій екологічного і санітарно-епідеміологічного характеру;

– № 976 від 21.11.2018. Критерії, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сфері ринків фінансових послуг та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю) Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг;

– № 293 від 26.04.2017. Внесення змін до Порядку і правил проведення обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності приватного нотаріуса;

– № 676 від 06.09.2017. Порядок і правила здійснення обов'язкового авіаційного страхування цивільної авіації;

та законопроектів Верховної Ради:

– № 8415. Про внесення змін до деяких законів України щодо державного регулювання ринків фінансових послуг;

– № 2413а. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо консолідації функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг;

– № 2456-д. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення захисту прав споживачів фінансових послуг;

– № 9417. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

– № 6589. Про внесення змін до деяких законів України щодо правових засад у сфері надання фінансових послуг;

– № 9224. Про внесення змін до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» (нова редакція);

- № 9236. Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення процедури проведення фінансової реструктуризації;
- № 6569. Про регулювання діяльності з надання небанківських кредитів під заставу рухомого майна;
- № 6395. Про фінансовий лізинг;
- № 9078 .Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності кредитних спілок;
- № 3668. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування страхової діяльності та доходів, пов'язаних із страхуванням;
- № 4642-д. Про внесення змін до деяких законів України щодо обов'язкового страхування відповідальності перевізника за шкоду, заподіяну життю, здоров'ю пасажирів та третіх осіб;
- № 6355. Про внесення змін до Закону України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою»;
- № 9132. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо способів здійснення державного нагляду (контролю) у сфері техногенної та пожежної безпеки;
- № 1797-1. Про страхування;
- № 6355-1. Про державну підтримку сільськогосподарського страхування;
- № 8317. Про внесення змін до Закону України «Про туризм» щодо удосконалення державної політики у сфері туризму;
- № 4981. Про загальнообов'язкове соціальне медичне страхування в Україні;
- № 9163 . Про фінансування охорони здоров'я та загальнообов'язкове медичне страхування в Україні;
- № 10057. Про внесення змін до статті 4 Закону України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" щодо врегулювання діяльності фінансових установ;
- № 9512. Про залізничний транспорт України;

№ 9105. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо спрощення керування транспортними засобами.

Результатами реформування та нормативно-законодавчого процесу є:

- 1) Ліцензійні умови через затвердження єдиних ліцензійні вимоги до небанківських фінансових установ;
- 2) Адміністративні послуги через спрощення реєстраційних процедур;
- 3) Уніфіковані акти через затвердження уніфіковану форму акту перевірок з питань дотримання законодавства у сфері фінансових послуг;
- 4) Критерії ризикованості через затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сфері ринків фінансових послуг та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю);
- 5) Е-звітність через здійснення переходу на подання звітності виключно в електронній формі всіма небанківськими фінансовими установами;
- 6) Розкриття інформації через забезпечення розкриття фінансовими установами інформації в загальнодоступній базі даних та на своїх веб-сайтах;
- 7) Заходи впливу через вдосконалення порядок застосування заходів впливу;
- 8) Консолідований нагляд через запровадження нагляду на консолідованій основі за небанківськими фінансовими групами;
- 9) Неплатоспроможність через посилення вимоги до платоспроможності страховиків;
- 10) Страхові резерви через уніфікацію підходів до формування страхових резервів та приведення їх у відповідність до найкращих світових практик;
- 11) Зв'язування активів – запровадження додаткових відрахувань страховиками внесків до централізованих фондів з метою «зв'язування» коштів страховиків на випадок їх банкрутства;
- 12) 60 Днів на виплату через створення умов для скорочення термінів

виплати по ОСЦПВ до 60 днів з моменту ДТП;

13) 2 дні в ЦБД через забезпеченні внесення страховиками інформації до МТСБУ про укладені договори протягом двох днів;

14) Страхування життя через запровадження вимог до договорів страхування життя;

15) Актуарний звіт через запровадження обов'язковості його подання;

16) Суттєві операції через забезпечення додаткового розкриття інформації страховиками щодо суттєвих операцій у звітності;

17) Електронний поліс через «Електронний поліс» в ОСЦПВ;

18) Виплати до банкрутства через запровадження механізму виплат страхового відшкодування МТСБУ до визнання страховика банкрутом спільно з МТСБУ;

19) подвоєння лімітів через підвищення страхових сум за ОСЦПВ та деякими окремими видами страхування відповідальності;

20) Агрострахування через запровадження ряду типових форм договорів страхування агроризиків;

21) Європротокол через врегулювання без виклику ППУ кожного III-го ДТП.

Інтеграція України до глобального страхового ринку потребує не тільки регулювання внутрішнього середовища, а й міжнародного співробітництва, що сприяє отриманню міжнародного досвіду, тощо. Серед міжнародних заходів реформування національного страхового ринку України можна відмітити:

– співпрацю з регуляторами фінансових ринків Угорщини, Чехії та Польщі;

– приєднання до Міжнародної мережі регуляторів кредитних спілок (ICURN) та отримання доступу до її інформаційних ресурсів;

– участь в інших проектах міжнародної технічної допомоги: проект «Аграрні розписки в Україні» Міжнародної фінансової корпорації (IFC), яка входить до Групи Світового банку; USAID «Трансформація фінансового

сектору»; GIZ «Консультаційний фонд реформ», тощо;

– участь у проекті EU-FINSTAR «Технічна допомога за пріоритетними напрямками фінансового сектору в Україні». Сприяння у запровадженні стандартів для фінансової звітності відповідно до таксономії XBRL Запровадження консолідованого нагляду на основі передового досвіду ЄС;

– участь у проекті USAID «Кредитування сільськогосподарських виробників (КЕП)». Сприяння зміцненню потенціалу українських кредитних спілок у розширенні сільськогосподарського кредитування;

– участь у проекті EU-FINREG «Посилення регулювання та нагляду за небанківським фінансовим ринком». Сприяння у розбудові належного регуляторного середовища для небанківських фінансових послуг;

– співпраця, спрямована на запровадження кращих світових практик регулювання небанківських фінансових послуг, у тому числі, страхових.

Таким чином, організаційно-економічні засади залучення національного страхового ринку України до глобального ринку страхових послуг сформовано, метою яких є створення сприятливих умов для зміцнення та сталого розвитку страхового ринку; наближення регуляторного середовища страхового ринку до міжнародних стандартів регулювання й нагляду; підвищення ефективності державного нагляду, рівня фінансової інклюзії та захисту інтересів споживачів страхових послуг.

Висновки до третього розділу

1. Зроблено висновок, що в умовах політичної та економічної нестабільності страховий ринок України розвивається нерівномірно. Зниження рівня платоспроможності населення, відсутність механізму гарантування страхових виплат; низький рівень державного регулювання та довіри до страховиків призвели до невисокого попиту на страхові послуги – менше 5% населення України має договори страхування. Встановлено, що

незначне покриття населення страховими послугами є основою причиною значної відмінності у структурі страхових виплат України, де лідирує автостраховання та країнами Європи, де лідирує страхування життя.

2. За результатами проведеного PEST-аналізу зроблено висновок, що сучасна політична ситуація в Україні є джерелом основних ризиків для страхового бізнесу. Аналіз економічної складової довів, що брак обігових коштів організацій і низькі доходи населення є факторами обмеження розвитку страхового ринку. Концентрація капіталу і потенційних споживачів в містах, розвинена інфраструктура, специфічні ризики і інші фактори стимулюють розвиток страхування. Соціальні аспекти, у тому числі й розвиненість інфраструктури визначають динаміку споживчих переваг. Технологічна складова дозволяють виявити існуючі тенденції в технологічному розвитку в галузі і своєчасно перебудовуватися, уникаючи втрат клієнтів.

3. Проаналізовано європейський страховий ринок та зазначено його розвиненість, сталі тенденції розвитку, але значну регіональну диференціацію – зокрема більше 50% європейського страхового ринку формують такі країни як Німеччина, Нідерланди, Франція, Італія та Великобританія. Більшість країн за розмірами національних страхових ринків займають частку, що дорівнює кількома відсоткам від страхового ринку Європи.

4. Виокремлено чинники формування передумов функціонування європейського страхового ринку та запропоновано визначення індексу умов функціонування європейського страхового середовища. В якості чинників запропоновано використання індексу глобальної конкурентоспроможності, індексу економічної свободи, індексу якості і безпеки життя, індексу розвитку людського потенціалу. Розраховано індекс передумов функціонування європейського страхового середовища та проведено групування країн ЄС та України за станом розвитку страхового середовища – визначено країни з найвищим, середнім, достатнім та низьким рівнем

розвитку передумов функціонування страхового середовища.

5. За результатами визначення передумов функціонування європейського страхового середовища побудовано «ромб» найбільш сприятливих та несприятливих передумов розвитку страхового ринку, що дало змогу розрахувати у відсотковому вираженні відставання України за складовою конкурентоспроможності (29%), складовою економічної свободи (41%), складової якості та безпеки життя (47%) та складової людського потенціалу (20%). Встановлено, що найбільші системні проблеми Україна в сфері економічних свобод та якості і безпеки життя.

6. Оцінено ступінь впливу у вигляді факторної моделі на розвиток національного страхового середовища таких чинників як конкурентоспроможність, економічна свобода, якість та безпека життя, людський потенціал для кожної з країн ЄС-28, України та в середньому для європейського страхового середовища.

7. Розроблено організаційно-економічні засади залучення національного страхового ринку України до глобального ринку страхових послуг, місією яких є створення умов для ефективного та транспарентного функціонування ринку страхових послуг; зміцнення системної стабільності та посилення фінансової інклюзії на страховому ринку; забезпечення захисту прав споживачів страхового ринку; інтеграція у глобальний фінансовий простір без загроз національним інтересам та економічній безпеці України з урахуванням принципів міжнародного співробітництва, реформування та нормативно-правових заходів.

Основні результати дисертаційної роботи опубліковано у наукових працях здобувача: [173; 174; 175].

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження вирішено важливе наукове завдання – поглиблення теоретико-методичних засад дослідження розвитку світового ринку страхових послуг в умовах глобальної конкуренції та розробки науково-практичних рекомендацій щодо інтеграції страхового ринку України до глобального ринку страхових послуг.

Для досягнення заявленої мети були вирішені дослідні завдання та отримані такі висновки:

1. Структурні зрушення у страховому сегменті ринку фінансових послуг, що характеризується динамічними змінами, інноваційними процесами, міжнародною конкуренцією, посилюються під впливом процесів глобалізації, спрямованих на створення нової фінансово-економічної системи з багатополлярними точками зростання, що призвело до трансформації світового ринку страхових послуг, обумовлюючи потребу вдосконалення ведення страхової справи з метою пристосування до вимог бізнес-середовища.

На основі проведеного семантичного аналізу наукових літературних джерел вітчизняних і зарубіжних авторів уточнено поняття «світовий ринок страхових послуг», який пропонується трактувати як складну багатофакторну інтегровану систему економічних відносин між суб'єктами страхового процесу та регуляторними органами, що включає структурні елементи, діяльність яких спрямована на формування попиту, пропозиції і ціни на страхові послуги з метою реалізації механізму зниження трансакційних витрат, а також структурування поведінки економічних агентів з приводу створення, купівлі-продажу та споживання страхових послуг на принципах вільної конкуренції, що представляє діалектичну єдність двох систем – внутрішньої системи і зовнішнього середовища - у глобальному економічному просторі.

2. У ході дослідження запропоновано заходи щодо підвищення ролі страхування в умовах інноваційної економіки із врахуванням сучасних тенденцій розвитку світового ринку страхових послуг, зокрема: вдосконалення страхового законодавства країни; вдосконалення підходів до регулювання відносин у сфері обов'язкового і добровільного страхування; формування механізмів гарантування виконання страховиками зобов'язань за договорами страхування; вдосконалення системи врегулювання суперечок; вдосконалення регулювання страхової діяльності відповідно до міжнародної практики та основними принципами Міжнародної асоціації страхових наглядачів; підвищення вимог до складання фінансової звітності страховиків відповідно до міжнародних вимог до платоспроможності страхових компаній; підвищення ефективності розвитку страхового ринку як важливого фінансового інструменту, який дозволяє підвищувати конкурентоспроможність у міжнародному масштабі; підготовка високопрофесійних кадрів, що дозволить посилити конкурентоспроможність страхових компаній з іноземними страховиками; підвищення освітнього і наукового потенціалу при підготовці професійних кадрів.

3. У сучасних умовах розвитку світового господарства інституціоналізація світового ринку страхових послуг обумовлює сприйнятливість страхових ринків країн світу до цільового регулювання, формуючи безперервний інформаційний обмін між глобальною економікою і суб'єктами страхових відносин, що сприяє формуванню стійкої траєкторії економічного зростання світового ринку страхових послуг в умовах глобальної конкуренції. Удосконалення інституційного середовища світового ринку страхових послуг має бути спрямоване на вирішення виявлених протиріч з метою удосконалення механізмів захисту споживачів страхових послуг і врегулювання спорів між суб'єктами страхового процесу, передбачати посилення державного контролю, законодавчу конкретизацію прав і обов'язків учасників страхових відносин і удосконалення страхового

законодавства, впровадження інституту страхових омбудсменів на всіх рівнях, підвищення прозорості діяльності страхових компаній тощо.

4. За результатами узагальнення та систематизації методичних засад аналізу світового ринку страхових послуг запропоновано науково-методичний підхід дослідження світового ринку страхових послуг, а саме розроблено логіко-структурну схему дослідження світового ринку страхових послуг в умовах глобальної конкуренції, що передбачає дев'ять послідовних етапів, які об'єднують застосування як класичних загальнонаукових методів дослідження, так і методів економіко-математичного аналізу, зокрема: 1. Дослідження теоретичних засад розвитку світового ринку страхування; 2. Аналіз сучасного стану, трендів розвитку світового ринку страхових послуг як частини глобальної фінансової системи; 3. Визначення ефективності функціонування світового ринку страхування; 4. Систематизація та групування світового ринку страхування за рівнем його розвитку на національних рівнях; 5. Оцінка впливу на розвиток національних економік страхового ринку послуг залежно від рівня його розвитку; 6. Дослідження ринку страхових послуг країни та систематизація ендогенних та екзогенних чинників впливу; 7. Конкретизація складових передумов функціонування регіональних ринків страхових послуг; 8. Оцінка впливу на розвиток регіонального страхового середовища певних чинників; 9. Концепт-модель інтеграції національного ринку страхових послуг до глобального конкурентного середовища, використання якого дозволяє провести комплексну оцінку його стану та удосконалити організаційно-економічні засади ефективного функціонування національних страхових ринків з метою їх повноправного входження до глобального ринку страхових послуг.

5. На основі проведеного аналізу регіональної диференціації світового фінансового ринку у сучасних умовах розвитку зроблено висновок щодо значної залежності світового ринку страхових послуг від багатьох економічних, суспільних та природних аспектів (кризових явищ в економіці, стихійних лих та кліматичних змін, розвитку технологій, тощо), що

призводить до регіональної нерівномірності розвитку світового ринку страхових послуг через значне зростання азійського регіону, негативних тенденцій розвитку страхового ринку США, Австралії та Європи, протилежних тенденцій розвитку у країнах з розвинутою економікою та країнами, що розвиваються.

Визначено, що за показниками ефективності функціонування національних страхових ринків (через частку страхування в загальному експорті / імпорті послуг країни та частки страхових премії в ВВП) за період з 2000 по 2017 рр., найбільшими темпами зростають страхові ринки Азії, Латинської та Північної Америки, а темпи зростання страхового ринку Європи є незначними, хоча його частка є однією з найбільших у світі. З використанням принципу Парето встановлено, що у більшості країн світу ринок страхових послуг не є ефективним проти Мальти, Великої Британії, Швейцарії, Люксембургу, Бахрейну, де послуги страхування мають майже 50% в загальному експорті / імпорті ринку послуг та у структурі ВВП.

6. За допомогою кластерного аналізу проведено групування країн світу за ефективністю функціонування національних страхових ринків з урахуванням динаміки змін за період з 2000 по 2017 рр. та виокремлено 5 типів кластерів (найбільш розвинені, розвинені, середьорозвинені та нерозвинені ринки страхових послуг).

З метою визначення залежності функціонування національного страхового ринку та економічного зростання країн світу у роботі з використанням кореляційно-регресійного аналізу оцінено вплив ефективності функціонування національного страхового ринку на економіки країн різних кластерів (які мають, відповідно найбільш розвинені, розвинені, середьорозвинені та нерозвинені ринки страхових послуг) через такі його показники як: частка страхових послуг у ВВП та частка страхових послуг у експорті/імпорті ринку послуг. Доведено, що для економічно розвинених країн світу розвиток національного страхового ринку має найбільш вагоме значення (кластери 1 та 3), найменший вплив функціонування страхового

ринку має на економіку країн, що розвиваються та мають нерозвинений ринок страхових послуг.

7. На основі PEST-аналізу дослідження ринку страхових послуг України систематизовано ендогенні та екзогенні чинники особливостей сучасного стану національного страхового ринку, а саме: політичні (політична нестабільність; недосконале законодавство, що потребує гармонізації; проблемне судове та податкове середовище; протекціонізм певних сфер областей; невикористані інвестиційні можливості тощо), економічні (висока інфляція та волатильність валютного курсу; нестабільність економічного становища; збільшення медичних витрат; невисока платоспроможність населення тощо), соціальні (низька народжуваність та високий рівень смертності; збільшення пенсійних виплат; збільшення попиту на страхові продукти; недостатній рівень охорони здоров'я; підвищена небезпека дорожнього руху; старіння населення; висока вартість освіти за контактом; глобальні зміни клімату тощо) та технологічні (поширення технологій блокчейну; впровадження нових продуктів конкуруючих галузей; удосконалення моделювання ризиків; наявність прямих технологічних ефектів; поява нових технологій для покриття; поширення деструктивних технологій розвитку тощо), усвідомлення яких дає можливість передбачити їхній вплив на стратегічні напрями розвитку ринку страхових послуг України.

8. З метою визначення місця України в європейському страховому просторі у роботі виокремлено чинники передумов функціонування європейського страхового ринку (Індекс глобальної конкурентоспроможності, Індекс економічної свободи, Індекс якості і безпеки життя, Індекс розвитку людського потенціалу) та запропоновано розрахунок індексу умов функціонування європейського страхового середовища, який довів асиметричність європейського ринку страхових послуг за передумовами його розвитку, дозволив побудувати «ромб» передумов функціонування європейського страхового середовища в його

найбільш сприятливому або несприятливому вигляді та ідентифікувати місце України в ньому та розрахувати у відсотковому вираженні відставання України за кожною його складовою.

За допомогою факторної моделі у роботі оцінено у порівнянні ступінь впливу на розвиток національного страхового середовища ЄС-28 та України таких чинників як конкурентоспроможність, економічна свобода, якість та безпека життя, людський потенціал, що дозволяє розробити практичні рекомендації щодо комплексу стратегічних заходів, спрямованих на активізацію розвитку національного страхового ринку України.

9. За результатами дослідження запропоновано концептуальну модель інтеграції страхового ринку України до глобального ринку страхових послуг у контексті її євроінтеграційних спрямувань, яка на основі визначення його місії та цілей розвитку передбачає впровадження комплексу стратегічних заходів, спрямованих на реформування внутрішнього середовища та удосконалення нормативно-правових засад з виходом на певні очікувані результати, а також активну участь України у різних формах міжнародного співробітництва, що надасть можливість запровадити кращі світові практики регулювання національного ринку страхування, та обґрунтовано науково-практичні рекомендації щодо повноправного входження страхового ринку України до глобального ринку страхових послуг, а саме, на нашу думку, першочерговими заходами мають бути створення сприятливих умов для зміцнення та сталого розвитку страхового ринку країни; наближення регуляторного середовища страхового ринку до міжнародних стандартів регулювання й нагляду; підвищення ефективності державного нагляду, рівня фінансової інклюзії та захисту інтересів споживачів страхових послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базилевич В.Д., Базилевич К.С. Страхова справа / 5-те вид.стер. К.: Знання, 2006. 351 с.
2. Закон України «Про страхування» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 18, ст. 78. [Електронний ресурс]. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>.
3. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст.144 [Електронний ресурс]. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15/ed20140101#n2262>.
4. Ehrenberg, Versicherungsrecht, § 1, 6, 8; 1893.
5. Манэсь А. Основы страхового дѣла (переводъ съ нѣмецкаго под редакціей и съ дополненіями) М.И. Ушакова.: Изданіе: М.В. Кечеджи-Шаповалова. С-Петербургъ, 1909. 244 с.
6. Шахов В., Аленичев В. Зарождение страховой науки в России. // “Страховое ревю”, 2001 № 3.
7. Воблый К.Г. Основы экономии страхования. Москва: “Анкил”, 1993. 338 с.
8. Wagner A. Der Staat und das Versicherungswesen. 1881.
9. Wolf Holzendorffs Encyklopedie der Rechtswissenschaft, II, s.419; 1914.
10. Hemard, Theorie et pratique des assurances terrestres, I, p. 3. s., II, p. 649 s.; 1924-1925.
11. Воблый К.Г. Основы экономии страхования / Репринтное издание. М.: Издательский центр “Анкил”, 1995. 232 с.
12. Серебровский В.И. Страхование. М.: Финиздат НКФ СССР, 1927. 144 с.
13. Энциклопедический словарь Ф.А. Брокгауза и И.А. Ефрона. СПб., 1901. т. XXXIа.

14. Шахт А.А. Труд, собственность и капитал под охраной страхования. СПб., 1899.
15. Страхование от А до Я. Книга для страхователей / Под ред. Л.И. Корчевской, К.Е. Турбиной. М.:ИНФРА, 1996.
16. Gobbi U. Lassicurazione in generale, 34; 1898.
17. Дробозина Л.А. Финансы, денежное обращение и кредит. М.: Юнити, 1997. 477 с.
18. Страхование дело: учеб. / под ред. Рейтмана Л.И. М.: Банковский и биржевой н.-к.центр, 1992.
19. Заруба О.Д. Страхова справа: підручник. К.: Товариство "Знання", 1998. 314 с.
20. Внукова Н.Н. Практикум із страхування. К.: Вип.1. Ліра., 1998. 215 с.
21. Райхер В.К. Общественно-исторические типы страхования. М.: ЮКИС, 1992. 282 с.
22. Шахов В.В. Страхование: учеб. для вузов. М.: Страховой полис, ЮНИТИ, 1997. 436 с.
23. Шахов В.В. Страхування як самостійна економічна категорія // Вісник фінансової академії. 1998. № 1. С. 17-24.
24. Шахов В.В. Страхование: Учеб. для вузов. М.: Страховой полис, ЮНИТИ, 1997. 436 с.
25. Идельсон В.Р. Страхове право. М.: Анкил, 1992. 96 с.
26. Заруба О.Д. Страхова справа: навч. посіб. К.: Лібера ТОВ, 1996.224 с.
27. Серебровский В.И. Вибрані праці з спадкоємному і страховому праву. М.: Статут, 1996. 567 с.
28. Навроцький Д. А. Формування страхового ринку України : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.04.01; НАН України, Ін-т екон. прогнозування. К., 2005. 18 с.
29. Щербаков В.А., Костяева Е.В. Страхование: учебное пособие. М.: КНОРУС, 2007. 312 с.

30. Барановський О.І. Фінансова безпека страхового ринку [Електронний ресурс]. – URL: <http://forinsurer.com/public/04/05/05/1179>.
31. Шахов В.В. Страхование: учебник для вузов. М.: ЮНИТИ, 2003. 311 с.
32. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення. К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. 309 с.
33. Шихов А.К., Шихов А.А. Страхування і страхове право. Питання та відповіді М. : Юриспруденція, 2008. 328 с.
34. Гвозденко А. А. Страхование: учеб. М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2006. 464 с.
35. Єрмошенко М. М. Шляхи взаємного впливу фінансової безпеки держави і підприємства // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. тез доповідей VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (25-26 листопада 2004 р.) / Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України". Суми, 2004. С. 23-29.
36. Страхування / Мін-во освіти і науки України ; КНЕУ, Укр. фінансово-банківська школа ; ред. С. С. Осадець. 2-е вид., перероб. і доп. К. : КНЕУ, 2002. 599 с.
37. Фурман В. М. Страховий ринок в Україні: проблеми становлення та стратегія розвитку: автореф. дис. д-ра екон. наук: 08.04.01; Держ. установа "Ін-т економіки та прогнозування НАН України". К., 2006. 36 с.
38. Фурман В. М. Страхування: теоретичні засади та стратегія розвитку: монографія. К. : КНЕУ, 2005. 296 с.
39. United Nations Conference on Trade and Development [Електронний ресурс]. – URL: <https://unctad.org/en/Pages/Home.aspx>.
40. Денисов С. Л. Демпинг в страховании // Вестник Майкопского государственного технологического университета. 2014. № 4. С. 63-66.
41. Юдіна Т. Н. Осмислення цифрової економіки // Теоретична економіка. 2016. № 3. С. 12-16.

42. Шепелін Г. І. Сучасні кіберріські і страхування: стан та перспективи // Страхова справа. 2017. № 9. С. 21-29.
43. Циганов А. А., Гризенкова Ю. В., Бистров А. В. Організація інтернет-страхування: навч. посібник. М. : Изд. центр ГУУ, 2004. 326 с.
44. Козлова О. Н., Котова О. Н., Павловская Е. В. Использование новых каналов сбыта для повышения эффективности работы страховых компаний // Вестник Волгоградского государственного университета. Серия 3: Экономика. Экология. 2017. Т. 19. № 2. С. 108-116.
45. Болдырев Б. М. Телемедицина в страховании // Страховое дело. 2017. № 6 (291). С. 35-45.
46. Якушин А. Б. Страховая телематика и ее роль в развитии рынка добровольного страхования Российской Федерации // Страховое дело. 2016. № 5. С. 25-29.
47. Василенко Е. Особенности анализа конкурентоспособности страховых продуктов и услуг для целей формирования конкурентной стратегии // РИСК: Ресурсы, информация, снабжение, конкуренция. 2011. № 4. С. 212-215.
48. Ермолаева А. С. Подходы к формированию ключевых показателей в целях повышения конкурентоспособности страховых компаний // Корпоративная экономика. 2015. 34 (4). С. 15-22.
49. Соломатина А. С. Формирование многофакторной модели оценки конкурентоспособности страховых компаний // Ученые записки Российской Академии предпринимательства. 2013. № 37. С. 333-341.
50. Туленты Д. С. Основные направления анализа сил конкуренции на страховом рынке // Современная конкуренция. 2008. № 1 (7). С. 113-122.
51. Жук И. Н. Анализ конкуренции на страховом рынке и его отдельных сегментах // Страховое дело. 2011. № 6. С. 38-44.
52. Цыганов А. А., Брызгалов Д. В. Новые формы конкуренции на страховом рынке России // Научно-исследовательский финансовый институт // Финансовый журнал. 2014. № 3 (21). С. 141-149.

53. Приказюк Н. В. Нові вектори розвитку автотранспортного страхування в Україні // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія : Економіка. – 2015. – № 3(168). – С. 37-47.
54. Приказюк Н. В. Роль Інтернету в реалізації страхових послуг // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія : Економіка. 2014. № 156. С. 45-52.
55. Базилевич В. Д. Страхова справа: навчальний посібник. Вид. 3-тє, перер. і доп. К.: Знання, 2003. 250 с.
56. Внукова Н. М. Страхування: теорія та практика : навч.- метод. посіб. Х. : Бурун Книга, 2004. 376 с.
57. Внукова Н.М., Временко Л.С., Успенко С.І. Страхування: теорія та практика: навч.посіб. Х.: Бурун Книга, 2009. С. 271.
58. Долгошея Н.О. Страхування в запитаннях та відповідях: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2010. 318 с.
59. Завада А. Конкуренція в страхуванні: стан, проблеми, перспективи // Вісник Антимонопольного комітету України. 2008. № 4. С. 4.
60. Залетов А. Качество активов страховщиков – один из приоритетов реформ страхового рынка // Insurance TOP. 2017. № 1 (57) С. 2–3.
61. Залетов О. М. Страхування: навчальний посібник. К.: Між. Агенція "BeeZone", 2003. 304 с.
62. Заруба О.Д. Страхова справа: підручник. К.: Товариство «Знання», 1998. 314 с.
63. Манэсь А. Основы страхового дѣла (переводъ съ нѣмецкаго под редакціей и съ дополненіями) М.И. Ушакова: Изданіе М.В. Кечеджи-Шаповалова. С-Петербургъ, 1909. 244 с.
64. Намонюк В.С., Підчоса О.В. Решоринг: проблеми та перспективи : монографія / за ред. Шнщжов О.І. К.: ВПЦ Київський університет, 2018. С. 136-154.

65. Підчоса О.В., Кулинич Ю.С. Огляд сучасних тенденції руху прямих іноземних інвестицій: географічна алокація // Міжнародні відносини, Серія "Економічні науки", №12 (2018). 2018. 30 с.
66. Pidchosa O., Pidchosa L. Practical implementation of the 7 p's marketing conception on Ukrainian insurance market. *Journal of Global Economy Review*. 1(1), 2014. p. 40-44.
67. Pidchosa O., Pidchosa L. *Development of Insurance Marketing in Ukraine: Scientific Edition*. Prague: Coretex CZSE, 2016. 100 p.
68. Плиса В. Й. Страхування : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К. : Каравела, 2005. 391 с.
69. Самойловський А.Л. Страхування як чинник макроекономічної рівноваги та напрямки інтенсифікації ролі страхування в економіці країни // Формування ринкових відносин в Україні. 2007. Вип. 1 (68). С. 26.
70. Ткаченко Н. В. Інвестиційна діяльність страхових компаній : автореф. дис. канд. екон. наук: 08.04.01 / Н. В. Ткаченко; НАН України. Ін-т екон. прогнозування. К., 2004. 20 с.
71. Чернова Г.В. Страхование и управление рисками: учебник для бакалавров / 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Издательство Юрайт, 2014. 767 с.
72. Шевченко В. Мировой рынок страхования стоит на пороге глобальных изменений [Електронний ресурс]. – URL: <http://forinsurer.com/public/16/12/23/4767/>
73. Шумелда Я. Страхування: навчальний посібник для студентів економічних спеціальностей. Видання друге, перероблене і доповнене. Тернопіль: Джура, 2006. 296 с.
74. Якубовський С.О. Інститути і спільного інвестування в умовах глобальної фінансової і нестабільності // Вісник ОНУ імені і І.І. Мечникова. Серія Економіка. 2017. Том 22. Вип. 10(63). С. 18-22.
75. Svdorova Z., Yakubovskiv S. Development prospects of London as the world's financial center in the conditions of Brexit // *Baltic / Journal of Economic Studies*. 2017. Vol.3, No.4. P. 238-243.

76. Yakubovskiy S.A., Yugay K.S. Modern dominants of the transnationalization of international business // Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова. Серія Економіка. 2018. Т. 23. Вип. 1 (66). С. 12-16.
77. Potential impact of Solvency II on financial stability [Electronic resource] // European Central Bank. 2007. 59 p. URL: <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/potentialimpactsolvencyiiionfinancialstability200707en.pdf>.
78. Potential Impact of Solvency II on Captive Insurance Companies [Electronic resource] // ACE Progress Report. 2011. URL: <http://news.acegroup.com/news/acegroup/20110609005513/en/ACE-Progress-Report-Examines-Potential-Impact-Solvency>].
79. Атамчук Г.В. Модернизация государственного управления (теоретико-методологические основания). Серия: Точка зрения. М., 2001.
80. Буайе Р. Теория регуляции: критический анализ / Пер. с фр. М., 1997.
81. Галиц Л. Финансовая инженерия: инструменты и способы управления финансовым риском. М., 1998.
82. Klein R.W. Insurance Regulation in Transition // Journal of Risk & Insurance. September 1995. Vol. 62. Issue 3. P. 364.
83. Meier K.J. The Politics of Insurance Regulation // Journal of Risk & Insurance. December 1991. Vol. 58. Issue 4. P. 700.
84. Алиев Р. Страхование регулирование в США: обзор // Страхование дело. 2000. № 5. С.18-34.
85. Антонова И. Регулирование страховой деятельности на европейском рынке. Новое европейское страховое законодательство // Страхование право. 1999. № 1-2. С. 25-33.
86. Жилкина М. Государственное регулирование страхового рынка в зарубежных странах // Финансовый бизнес. 2001. № 1. С.13-16.
87. Зубец А, Третьякова Е. Страхование регулирование // Страхование ревю. 1997. № 9. С.12-14; № 10. С.8-11; № 11; № 12, С. 9-15.
88. Самаркин Д.В. Системы страхования в США, Великобритании и Германии. М., 2001. 25 с.

89. Хэй Д., Моррис Д. Теория организации промышленности: В 2 т. / Пер. с англ.; под ред. А.Г. Слуцкого. СПб., 1999. С. 422;
90. Skogh G. The Regulation of The Swedish Insurance Industry // Finsinger J., Pauly M.V. The Economics of Insurance Regulation: A Cross-National Study. Basingstoke: Macmillan, 1986. P. 165.
91. Gibney F. Unlocking the Bureaucrat's Kingdom: Deregulation and the Japanese Economy. Brookings Institution Press, 1998. P. 123.
92. Хэй Д., Моррис Д. Теория организации промышленности: В 2 т. / Пер. с англ.; Под ред. А.Г. Слуцкого. СПб., 1999. С. 422.
93. Гальперин В.М., Игнатъев С.М., Моргунов В.И. Микроэкономика. Т. 1. СПб., 1999. С. 30—34; Макконнел К.Р, Брю С.Л. Экономикс. М., 1992. С. 66.
94. Селищев А.С. Микроэкономика. СПб., 2002. С. 227—236; Тироль Ж. Рынки и рыночная власть: теория организации промышленности: В 2 т. СПб., 2000; Douglas E. Intermediate microeconomic analysis. Englewood, 1982. P. 180-187.
95. Skogh G. The Regulation of The Swedish Insurance Industry // Finsinger J., Pauly M.V. The Economics of Insurance Regulation: A CrossNational Study. Basingstoke: Macmillan, 1986. P. 165).
96. Gibney F. Unlocking the Bureaucrat's Kingdom: Deregulation and the Japanese Economy. Brookings Institution Press, 1998. P. 123; Swedish insurance market. Financial Supervisory Authority. Stockholm, 2004.
97. Lencsis P.M. Insurance Regulation in the United States: An Overview for Business and Government. Quorum Books, 1997. P. 21; Marathe K. India Deregulation Bill Introduced // Business Insurance. 11/08/99. Vol. 33. Issue 45. P. 45.
98. Yoffie D.B. Beyond Free Trade: Firms, Governments, and Global Competition. Boston, Massachusetts: Harvard Business School Press, 1993. P. 415).
99. Insurance Regulation and Supervision in Asia. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development, 1999. P. 77).

100. Jaffee D.M., Russell T. The Causes and Consequences of Rate Regulation in the Auto Insurance Industry // The economics of Property-Casualty Insurance / Ed. by Bradford D.F. The University of Chicago Press, 1998. P. 81).

101. Finsinger J., Pauly M.V. The Economics of Insurance Regulation: A Cross-National Study. Basingstoke: Macmillan, 1986. P. 167).

102. Hamilton J. The Duty of Disclosure in Insurance Law – The Effectiveness of Self-Regulation // Australian Business Law Review. October 1995. 23(5). P. 359-367).

103. Finsinger J., Pauly M.V. The Economics of Insurance Regulation // A Cross-National Study. Basingstoke: Macmillan, 1986).

104. Swiss Re. Sigma N 3/2000; Verweire K. Performance Consequences of Financial Conglomeration with the Empirical Analysis in Belgium and the Netherlands. Thela Thesis Publishers. Amsterdam, 1999.

105. Van den Berghe L.A.A., Verweire K. Creating the Future with All Finance and Financial Conglomerates. Boston: Kluwer Academic Publishers, 1998.

106. Insurance Regulation and Supervision in Economies in Transition: Second East-West Conference on Insurance Systems in Economies in Transition. Warsaw, 1997; Insurance Regulation and Supervision in Asia. Paris, 1999).

107. Кузнецова Н.П., Чернова Г.В. Конвергенция в сфере финансовых услуг // Вестн. С.-Петербур. ун-та. 2001. Сер. 5. Экономика. Вып. 4 (№ 29).

108. Insurance Regulation and Supervision in Economies in Transition: Second East-West Conference on Insurance Systems in Economies in Transition. Warsaw, 1997.

109. Козьменко О. В., Козьменко С. М., Васильева Т. А. та ін. Страховий і перестраховий ринки в епоху глобалізації: монографія. Суми : Університетська книга, 2011. 388 с. 2011

110. Кондратьев Н.Д. Проблемы экономической статики и динамики. М.: Наука, 1991.

111. Юлдашев Р.Т., Цветкова Л.И. Практика развития страхового бизнеса. М.: Анкил, 2011. 276 с.

112. 4. Stroinski E. Bankruptcies and New Insurance Law in Poland // *The International Journal of Insurance Law*. 1997. p. 18-19.
113. Cbr. [Электронный ресурс]. – URL: http://www.cbr.ru/finmarkets/files/supervision/Inf_note_feb_2416.pdf.
114. Acli. [Электронный ресурс]. – URL: <https://www.acli.com/Issues/Principle-Based%20Reserves/Pages/76.aspx>.
115. О работе по основным направлениям сотрудничества с ОЭСР Министерство экономического развития Российской Федерации 24 мая 2015 г.
116. Зверев А. В., Новосельский В. И. Проблемы инновационных преобразований в Российской Федерации // *Вестник Российской экономической академии имени Г. В. Плеханова*. 2009. № 1 (25).
117. Грищенко Н. Б. Финансовая модель страхового фонда // *Финансы и кредит*. 2002. № 23.
118. Дубенский Е. Страхование 2012: тенденции и перспективы. [Электронный ресурс]. – URL: <http://www.711.ru>.
119. Желтоносов В. М., Мартыненко П. Г. Инфраструктурные изменения в российском страховом рынке // *Финансы и кредит*. 2004. № 2.
120. Проблемы рынка: низкая страховая культура у страхователей. [Электронный ресурс]. – URL: <http://raexpert.ru>.
121. Vyhovska V.V. Theoretical principles of formation the system of safety of insurance market. *Scientific bulletin of Polissia*. 2017. № 2(10). P. 35–40. – URL: <https://nvp.stu.cn.ua/uk/component/k2/item/702-vyhovska-v-v-theoreticalprinciples-of-formation-the-system-of-safety-of-insurance-market/702-vyhovska-v-v-theoretical-principles-of-formation-the-system-of-safety-of-insurance-market.html> (дата звернення: 01.10.2018).
122. Вірбулевська О.В. Проблеми та перспективи розвитку страхового ринку регіонів України. – URL: [http://www.kdu.edu.ua/statti/2006-5-1\(40\)/143.pdf](http://www.kdu.edu.ua/statti/2006-5-1(40)/143.pdf) (дата звернення: 01.10.2018).
123. Дубина М., Савченко Т. Розвиток системи захисту прав споживачів з метою підвищення рівня страхової довіри в Україні. Проблеми і

перспективи економіки та управління. 2018. № 2(14). С. 94–108. – UPL: <http://ppecu.stu.cn.ua/articles/1543560847474.pdf> (дата звернення: 01.10.2018).

124. Клепікова О.А. Дослідження динаміки розвитку страхового ринку України як складової світового ринку страхових послуг. Вісник Одеського національного університету. Економіка. 2017. Т. 15. Вип. 20. С. 101–111.

125. Кнейслер О. В. Ринок перестраховування України: теоретико-методологічні доміанти формування та пріоритети розвитку. К. : Центр учбової літератури, 2012. 416 с.

126. Левченко В. П. Проблеми та перспективи розвитку страхового ринку України в умовах фінансової нестабільності // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2011. № 1. С. 257-266.

127. Литвин П. В. Аналіз проблем розвитку страхового ринку України [Електронний ресурс] // Наукові розвідки з державного та муніципального управління. 2011. Вип. 1. – UPL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nrzd/2011_1/40.pdf.

128. Музика О.М. Стан та тенденції розвитку страхового ринку України. Збірник науково-технічних праць НЛУУ. 2017. С. 246–255.

129. Піратовський Г. Л. Страховий бізнес: управління розвитком. К. : КНТЕУ, 2006. 253 с.

130. Позднякова Л. О. Проблеми розвитку страхового ринку України і шляхи їх розв'язання в сучасних умовах // Актуальні проблеми економіки. 2010. № 6. С. 250-254.

131. Ткаченко Н.В. Детермінанти розвитку банківсько-страхової моделі комплексного обслуговування споживачів фінансових послуг. Світ фінансів. 2015. № 4. С. 56–64.

132. Rusul L.V. Bancassurance under financial markets' globalization in Ukraine. Scientific bulletin of Polissia. 2017. № 2(10). P. 118–126. – UPL: <https://nvp.stu.cn.ua/uk/component/k2/item/730-rusul-l-v-bancassurance->

underfinancial-markets-globalization-in-ukraine.html (дата звернення: 01.10.2018).

133. Беспалова А.Г. Развитие страхового рынка Украины в условиях экономического кризиса // Финансы, учет, банки. 2009. №1(15). с.72-77.

134. Goncharenko N. I., Bondarenko M. I., Bunin S. V., Dolya R. M., Kovalenko R. Theoretical principles of the research of the financial systems impact on the national economies economic growth // Innovations of the Future: Materials of XXXIII international scientific conference (Nov. 8, 2018, New York). Morrisville, Lulu Press., 2018. P. 20-23.

135. Bunin S. Calculation of the index of prerequisites for the functioning of the European insurance space in the context of integration direction of Ukraine // Technology audit and production reserves. 2019. Vol. 1, No. 5(45). P.16-22. DOI: <https://doi.org/10.15587/2312-8372.2019.163919> (Index Copernicus).

136. Bunin Serhii. Current state of development market of insurance services of Ukraine // «The scientific heritage». 2018. Vol. 2, № 29. P. 22-24.

137. Петрик О. І. Шлях до цінової стабільності: світовий досвід і перспективи для України: монографія / відп. ред. В. М. Геєць. Київ: УБС НБУ, 2008. С. 302–310.

138. Білорус О.Г., Лук'яненко Д.Г. та ін. Глобалізація і безпека розвитку: монографія. К.: КНЕУ, 2001. 736 с.

139. Brigham E. Financial Management Theory and Practice: 14-rd edition, / Brigham E., Geranski L. Chicago: The Dryden Press, 2011. 1184 p.

140. Лясковец Г. М. Дослідження розвитку світового фінансового ринку в умовах циклічності світогосподарського розвитку. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pips/2011_1/tom1/425.pdf (дата звернення: 17.04.2018).

141. Bloomberg the Company & Its Products [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.bloomberg.com/europe>.

142. Мировой финансовый рынок в 2018 г: Текущие конъюнктурные условия и оценка будущих рисков [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.григорийбегларян.рф>.

143. World Development Indicators (WDI). [Електронний ресурс]. – URL: <https://datacatalog.worldbank.org/dataset/world-development-indicators> (дата звернення: 20.05.2018).
144. World insurance in 2017: solid, but mature life markets weigh on growth // sigma 3/2018. [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.swissre.com/institute/research/sigma-research/sigma-2018-03.html>
145. Insurance Europe [Електронний ресурс]. – URL : [8https://www.insuranceeurope.eu/insurancedata](https://www.insuranceeurope.eu/insurancedata)
146. World Insurance Marketplace // Insurance Handbook [Електронний ресурс]. – URL : <https://www.iii.org/publications/insurance-handbook/economic-and-financial-data/world-insurance-marketplace>
147. Global insurance review and outlook for 2017/2018 // Swiss Re [Електронний ресурс]. – URL : <https://forinsurer.com/files/file00596.pdf>
148. Brand finance insurance 100 – 2019 [Електронний ресурс]. – URL : https://brandirectorypublic.s3.eu-west-2.amazonaws.com/reports_free/Insurance%20100%20-%20FREE.pdf
149. Рейтинг страхових компаній мира (Forbes Global) // Страхование Украины [Електронний ресурс]. – URL : <https://www.ukrstrahovanie.com.ua/ratings/top-strahovyh-kompaniy-mira>
150. International Insurance_2018 Factbook [Електронний ресурс]. – URL : https://www.iii.org/sites/default/files/docs/pdf/insurance_factbook_2019.pdf.
151. Bondarenko M., Bunin S. Analysis of the regional differentiation of the world financial market // Technology audit and production reserves. 2018. № 5/5(43). P. 37-44. (Index Copernicus).
152. Бондаренко М. І., Бунін С. В., Доля Р. М. Аналіз ринкової капіталізації фінансової системи світу // Європейська інтеграція: історичний досвід та економічні перспективи: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (26 жовтня 2018 р., м. Одеса). 2018. С. 10-14.
153. Бунін С. В. Сучасний стан і тенденції світового ринку страхових послуг // Вісник Харківського національного університету імені В.Н.

Каразіна. Серія : Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. Харків.нац. ун-т імені В. Н. Каразіна. Харків: Вид-во ХНУ імені В. Н. Каразіна. 2017. Вип. 6. С. 15-19.

154. Бунін С.В. Розвиток світового ринку страхових послуг в умовах глобалізації // Розвиток економічної системи в умовах глобалізації: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (11-12 листопада 2016 р., м. Хмельницький). 2016. С. 10-13.

155. Альошин В. Проблеми та перспективи розвитку страхового ринку в контексті нової редакції Закону України «Про страхування» [Електронний ресурс]. – URL http://ufin.com.ua/analit-mat/strah_rynok/029.htm.

156. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України [Електронний ресурс]. – URL <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytok-strakhovoho-rynku-Ukrainy.html>

157. Statistics of the insurance market of Ukraine // Журнал «Insurance TOP». – URL : <https://forinsurer.com>.

158. Poyda-Nosyk, N. N. Comparative characteristic of development trends in the Polish and Ukrainian insurance markets: conclusions for Ukraine / N. N. Poyda-Nosyk, R. J. Vacho, N. M. Vdovenko // Науковий вісник Полісся. 2017. № 3 (11).

159. Seliverstova L. Сучасні тенденції розвитку страхового ринку в Україні // Науковий вісник Полісся. 2017. Т. 1, N 2(10). С. 63-69. [Електронний ресурс]. – URL : http://journals.uran.ua/nvp_chntu/article/view/107911.

160. Insurance Europe [Електронний ресурс]. – URL <https://www.insuranceeurope.eu/insurancedata>

161. The Global Competitiveness Report 2017–2018 [Електронний ресурс]. – URL <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2017-2018-1>.

162. Index of Economic Freedom [Електронний ресурс]. – URL <http://www.heritage.org/index/download>.

163. Europe: Quality of Life Index by Country 2018 [Електронний ресурс]. – URL https://www.numbeo.com/quality-of-life/rankings_by_country.jsp?title=2018®ion=150.
164. Human Development Index (HDI) // Human Development Reports [Електронний ресурс]. – URL <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>.
165. Гаманкова, О. О. Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика: монографія / О. О. Гаманкова. К. : КНЕУ, 2009. 283 с.
166. Журавка, О. С. Науково-методичні засади стратегічного розвитку страхового ринку України : дис... на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : спец. 08. 00. 08. Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України". Суми, 2010. 205 с.
167. Козьменко, О. В. Нові вектори розвитку страхового ринку України: монографія; керівник авт. проекту д. е. н., проф. О. В. Козьменко. Суми: Університетська книга, 2012. 316 с.
168. Навроцький, Д. А. Формування страхового ринку України: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.04.01; НАН України, Ін-т екон. прогнозування. К., 2005. 18 с.
169. Фурман, В. М. Страховий ринок в Україні: проблеми становлення та стратегія розвитку: автореф. дис. д-ра екон. наук: 08.04.01; Держ. установа "Ін-т економіки та прогнозування НАН України". К., 2006. 36 с.
170. Ліпчинський Я.О. Конкуентоспроможність сектору страхових послуг України // Економіка та держава. 2007. № 2. С. 42.
171. Баглюк Ю. Б. Стратегічний аналіз страхових компаній України та світу // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія : Економічні науки. 2017. № 1. С. 52-60. [Електронний ресурс]. – URL: Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpushk_2017_1_9
172. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.nfp.gov.ua/>

173. Бунін С. В. Аналіз розвитку європейського ринку страхових послуг // Ефективна економіка. 2017. №4. [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.economy.nauka.com.ua> (Index Copernicus).

174. Бунін С.В. Розвиток страхового ринку країн Європи // Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин: матеріали XII науково-практичної конференції молодих вчених (31 березня 2017 р., м. Харків). 2017. С. 27-30.

175. Бунін С.В. Розвиток українського ринку страхових послуг // Актуальні питання економічних наук: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (28-29 вересня 2018 р, м. Київ). 2018. С. 47-49.

ДОДАТКИ

Додаток А

Частка страхування в загальному експорті послуг країни, середнє значення у %, 2000-2017 рр.

Країна	%	Країна	%	Країна	%
Люксембург	64,72	Іспанія	4,59	Фінляндія	1,77
Південний Судан	46,77	Камерун	4,51	Колумбія	1,71
Бахрейн	32,83	Гренада	4,26	Угорщина	1,65
Швейцарія	31,80	Папуа-Нова Гвінея	4,05	Мозамбік	1,60
Великобританія	31,48	Судан	4,03	Сербія	1,51
Кірибаті	29,20	Фарерські о-ви	3,86	Сьєрра-Леоне	1,49
Мальта	27,37	Ісландія	3,68	Ямайка	1,49
Свазіленд	25,14	Чилі	3,66	Монголія	1,46
Лівія	22,33	Маврикій	3,64	Киргизстан	1,43
Ірландія	20,99	Самоа	3,54	Сент-Люсія	1,42
Бермудські о-ви	18,49	Бутан	3,48	Греція	1,42
Кіпр	17,49	Тувалу	3,47	Боснія і Герцеговина	1,41
Гонконг	16,99	Руанда	3,43	Україна	1,38
Габон	15,95	Суринам	3,38	Гаїті	1,36
Сінгапур	14,85	Кенія	3,36	Єгипет	1,36
Тринідад і Тобаго	13,94	Нова Зеландія	3,34	Мавританія	1,29
США	13,80	Сальвадор	3,25	Йорданія	1,29
Німеччина	13,31	Туреччина	3,23	Кабо-Верде	1,20
Буркіна-Фасо	12,39	Антигуа і Барбуда	3,22	Литва	1,19
Мексика	12,17	Румунія	2,99	Філіппіни	1,17
Латвія	11,29	Нігер	2,99	Албанія	1,12
Іран	10,49	Бенін	2,96	Еквадор	1,11
Панама	10,22	Чехія	2,92	Оман	1,06
Алжир	9,52	Косово	2,90	Бруней	1,02
Перу	9,31	Бурунді	2,89	Фр. Полінезія	1,02
Гайана	8,97	Сан-Томе і Принсіпі	2,88	Гана	1,01
Ангола	8,91	Уганда	2,87	Марокко	1,00
Канада	8,69	Португалія	2,85	Ефіопія	0,96
Малаві	8,62	Таджикистан	2,84	Таїланд	0,96
Соломонові острови	8,30	Туніс	2,68	Еритрея	0,92
Ліберія	8,30	Росія	2,61	Домініканська респ.	0,91
Ліван	8,23	Сент-Кітс і Невіс	2,47	Ірак	0,91
Конго	8,17	Польща	2,46	Нова Каледонія	0,89
Афганістан	8,10	Грузія	2,44	Гондурас	0,85
Гвінея	7,93	Пакистан	2,44	Молдова	0,82
Бельгія	7,80	Ботсвана	2,42	Хорватія	0,81
Болівія	7,27	Макао, Китай	2,29	Аргентина	0,79

ДР.Конго	7,16	Бангладеш	2,23	Беліз	0,71
ПАР	6,60	Вірменія	2,23	Тимор-Лешті	0,69
Замбія	6,53	Болгарія	2,22	Венесуела	0,67
Парагвай	6,42	Домініка	2,21	Азербайджан	0,66
Австрія	6,31	Словаччина	2,19	Камбоджа	0,61
Італія	6,31	Корея	2,17	Нікарагуа	0,61
Вануату	6,31	Словенія	2,13	Палау	0,60
Барбадос	6,25	Малі	2,11	Пн. Македонія	0,57
Бразилія	6,15	Сент-Вінсент і Гренадіни	2,07	Аруба	0,57
Кот-д'Івуар	6,14	Нігерія	2,00	Чорногорія	0,54
Шрі Ланка	6,09	Сирія	1,96	Кюрасао	0,51
Гвінея-Бісау	5,85	Малайзія	1,94	Сейшели	0,49
Саудівська Аравія	5,84	Казахстан	1,92	Білорусь	0,49
Кувейт	5,76	Танзанія	1,91	Коста-Ріка	0,48
Японія	5,17	Намібія	1,91	Гамбія	0,46
Норвегія	5,11	Естонія	1,90	Непал	0,43
Швеція	5,10	Гватемала	1,86	Мадагаскар	0,34
Уругвай	5,02	Сенегал	1,84	Сінт-Маартен	0,31
Австралія	4,99	Китай	1,82	М'янма	0,30
Катар	4,82	Лаос	1,82	Фіджі	0,28
Нідерланди	4,78	Данія	1,79	Коморські о-ви	0,25
Франція	4,78	Тонга	1,79	Мальдіви	0,16
Індія	4,73	Індонезія	1,78	Ізраїль	0,10
				Західний берег і сектор Газа	0,08

Складено за [143]

Додаток Б

Частка страхування в загальному імпорті послуг країни, середнє значення у
%, 2000-2017 рр.

Країна	%	Країна	%	Країна	%
Австралія	3,81	Індонезія	4,38	Пакистан	4,27
Австрія	6,04	Ірак	21,92	Палау	2,33
Азербайджан	2,25	Іран	9,28	Панама	15,69
Албанія	4,49	Ірландія	12,94	Папуа-Нова Гвінея	8,88
Алжир	2,65	Ісландія	4,63	Парагвай	11,13
Ангола	4,06	Іспанія	9,56	Перу	10,05
Антигуа і Барбуда	15,49	Італія	9,67	Південна Африка	4,57
Аргентина	3,79	Кабо-Верде	4,75	Південний Судан	24,47
Аруба	2,12	Казахстан	3,37	Пн. Македонія	3,00
Афганістан	11,34	Камбоджа	6,00	Польща	5,60
Багамські о-ви	9,09	Камерун	6,40	Португалія	7,68
Бангладеш	6,39	Канада	9,54	Росія	4,23
Барбадос	19,24	Катар	7,19	Руанда	2,22
Бахрейн	26,28	Кенія	8,64	Румунія	6,84
Беліз	16,92	Киргизстан	5,40	Сальвадор	14,11
Бельгія	7,19	Китай	7,42	Самоа	4,89
Бенін	6,80	Кіпр	12,32	Сан-Томе і Принсіпі	5,33
Бермудські о-ви	15,12	Кірибаті	4,16	Саудівська Аравія	4,32
Білорусь	4,45	Колумбія	13,76	Свазіленд	8,02
Болгарія	4,96	Коморські о-ви	10,61	Сейшели	4,95
Болівія	13,56	Конго	5,30	Сенегал	10,32
Боснія і Герцеговина	8,25	Корея	2,22	Сент-Вінсент і Гренадіни	10,26
Ботсвана	4,02	Косово	8,28	Сент-Кітс і Невіс	11,06
Бразилія	5,42	Коста-Ріка	12,31	Сент-Люсія	7,49
Бруней	1,54	Кот-д'Івуар	6,28	Сербія	3,26
Буркіна-Фасо	16,09	Кувейт	3,39	Сирія	5,99
Бурунді	2,88	Кюрасао	2,63	Сінгапур	6,09
Бутан	2,85	Латвія	8,45	Сінт-Маартен	3,20
Вануату	6,58	Лесото	3,36	Словаччина	6,50
Великобританія	9,78	Литва	2,92	Словенія	3,89
Венесуела	6,85	Ліберія	5,33	Соломонові о-ви	6,52
Вірменія	4,46	Ліван	7,58	Судан	5,76
Габон	6,10	Лівія	11,95	Суринам	3,19
Гайана	10,84	Люксембург	57,99	США	15,50
Гаїті	0,60	Маврикій	6,62	Сьєрра-Леоне	6,47
Гамбія	8,82	Мавританія	0,95	Таджикистан	4,66
Гана	3,63	Мадагаскар	0,79	Таїланд	5,52
Гватемала	11,99	Макао, Китай	14,33	Танзанія	3,55
Гвінея	7,31	Малаві	5,19	Тимор-Лешті	2,88

Гвінея-Бісау	3,42	Малайзія	5,05	Тонга	5,41
Гондурас	5,10	Малі	4,06	Тринідад і Тобаго	7,23
Гонконг	5,87	Мальдіви	4,24	Тувалу	0,73
Гренада	13,69	Мальта	30,58	Туніс	8,20
Греція	7,50	Марокко	2,49	Туреччина	13,16
Грузія	9,62	Маршаллові о-ви	3,16	Уганда	5,35
Данія	1,89	Мексика	16,07	Угорщина	3,79
Джибуті	9,95	Мікронезія	2,59	Україна	7,64
Домініка	10,95	Мозамбік	4,51	Уругвай	4,35
Домініканська респ.	12,48	Молдова	1,90	Фарерські о-ви	3,89
ДР Конго	16,26	Монголія	3,50	Фіджі	6,45
Еквадор	9,68	М'янма	2,99	Філіппіни	6,62
Еритрея	1,57	Намібія	4,97	Фінляндія	3,16
Естонія	2,40	Непал	4,32	Франція	4,20
Ефіопія	4,47	Нігер	2,20	Французька Полінезія	4,76
Єгипет	9,00	Нігерія	4,04	Хорватія	8,14
Ємен	10,29	Нідерланди	4,19	Чехія	8,60
Замбія	6,84	Нікарагуа	8,96	Чилі	9,13
Західний берег і сектор Газа	2,00	Німеччина	5,45	Чорногорія	2,55
Зімбабве	12,88	Нова Зеландія	6,24	Швейцарія	7,38
Йорданія	8,02	Нова Каледонія	3,50	Швеція	2,72
Ізраїль	2,84	Норвегія	4,50	Шрі Ланка	8,79
Індія	8,66	Оман	9,11	Ямайка	9,14
				Японія	5,17

Складено за [143]

Додаток В

Частка страхування в ВВП країни, у %, 2017 рр.

Країна	%	Країна	%
Алжир	0,19	Мексика	1,05
Австралія	6,59	Намібія	3,64
Австрія	4,07	Нігерія	0,08
Ангола	0,39	Нідерланди	8,47
Аргентина	1,78	Німеччина	5,13
Бангладеш	0,21	Нова Зеландія	5,21
Бахрейн	1,07	Норвегія	6,03
Бельгія	6,18	ОАЕ	1,94
Болгарія	0,83	Оман	0,63
Бразилія	2,56	Пакистан	0,24
Великобританія	9,55	Панама	1,44
В'єтнам	0,72	ПАР	6,23
Гватемала	0,67	Перу	0,80
Гонконг	13,44	Півд. Корея	9,07
Греція	1,44	Польща	1,41
Данія	10,58	Португалія	3,95
Домініканська респ.	0,60	Росія	0,58
Еквадор	1,06	Румунія	0,47
Єгипет	0,14	Саудівська Аравія	0,55
Йорданія	0,96	Сербія	0,80
Ізраїль	5,15	Сінгапур	5,46
Індія	1,02	Словаччина	1,37
Індонезія	0,74	Словенія	3,27
Іран	0,54	США	7,07
Ірландія	17,42	Таїланд	1,95
Іспанія	3,88	Тринідад і Тобаго	2,45
Італія	6,28	Туніс	0,59
Казахстан	0,21	Туреччина	0,53
Кайманові о-ви	20,79	Угорщина	1,21
Канада	7,00	Україна	0,44
Кенія	1,22	Уругвай	2,02
Китай	2,32	Філіппіни	0,64
Кіпр	2,97	Фінляндія	10,25
Колумбія	1,25	Франція	8,18
Коста-Ріка	1,59	Хорватія	1,26
Кувейт	0,28	Чехія	1,60
Ліван	1,85	Чилі	2,98
Люксембург	47,17	Швейцарія	10,33
Макао	1,34	Швеція	7,08
Малайзія	1,65	Шрі Ланка	0,36
Мальта	24,57	Ямайка	2,79
Марокко	1,25	Японія	7,91

Розраховано за [143; 150]

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Бунін С. В. Сучасний стан і тенденції світового ринку страхових послуг // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія : Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. Харків.нац. ун-т імені В. Н. Каразіна. Харків: Вид-во ХНУ імені В. Н. Каразіна. 2017. Вип. 6. С. 15-19.

2. Бунін С. В. Аналіз розвитку європейського ринку страхових послуг // Ефективна економіка. 2017. №4. [Електронний ресурс] URL: <http://www.economy.nauka.com.ua> (Index Copernicus).

3. Bondarenko M., Bunin S. Analysis of the regional differentiation of the world financial market // Technology audit and production reserves. 2018. № 5/5(43). P. 37-44. (Index Copernicus).

Особистий внесок здобувача: визначено основні фактори впливу на розвиток світового фінансового ринку.

4. Bunin S. Calculation of the index of prerequisites for the functioning of the European insurance space in the context of integration direction of Ukraine // Technology audit and production reserves. 2019. Vol. 1, No. 5(45). P.16-22. DOI: <https://doi.org/10.15587/2312-8372.2019.163919> (Index Copernicus).

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації у зарубіжних спеціалізованих виданнях:

5. Bunin Serhii. Current state of development market of insurance services of Ukraine // «The scientific heritage». 2018. Vol. 2, № 29. P. 22-24.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Бунін С.В. Розвиток світового ринку страхових послуг в умовах глобалізації // Розвиток економічної системи в умовах глобалізації: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (11-12 листопада 2016 р., м. Хмельницький). 2016. С. 10-13.

7. Бунін С.В. Розвиток страхового ринку країн Європи // Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин : матеріали XII науково-практичної конференції молодих вчених (31 березня 2017 р., м. Харків). 2017. С. 27-30.

8. Бунін С.В. Розвиток українського ринку страхових послуг // Актуальні питання економічних наук: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (28-29 вересня 2018 р, м. Київ). 2018. С. 47-49.

9. Бондаренко М. І., Бунін С. В., Доля Р. М. Аналіз ринкової капіталізації фінансової системи світу // Європейська інтеграція: історичний досвід та економічні перспективи: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (26 жовтня 2018 р., м. Одеса). 2018. С. 10-14.

Особистий внесок здобувача: проаналізовано динаміку ринкової капіталізації світової фінансової системи.

10. 10. Goncharenko N. I., Bondarenko M. I., Bunin S. V., Dolya R. M., Kovalenko R. Theoretical principles of the research of the financial systems impact on the national economies economic growth // Innovations of the Future: Materials of XXXIII international scientific conference (Nov. 8, 2018, New York). Morrisville, Lulu Press., 2018. P. 20-23.

Особистий внесок здобувача: узагальнено теоретичні підходи щодо дослідження факторів впливу на національні фінансові системи.